

POSEBNA POLETNA ŠTEVILKA \ 128 STRANI

MLADINA

INTERVJU

Milan Kučan

Stipe Mešić

Tomaž Mastnak

Jurij Gustinčič

Barack Obama

Mahmud Ahmadinedžad

Milton Glaser

Saša Lošić

Magnifico

Jonas Žnidaršič

Matej Bogataj

Boris Podrecca

Svetlana Makarovič

Iztok Čop

\\30. JUNIJ 2009 \\ 3,90 € \\ 39 HRK

9 770350 934027

WWW.MLADINA.SI

NOVO

Brrrrcaffè

Napovedujejo, da bo letos poleti kar 40 °C. Brrr ... kako se bo prilegla. Kajti odslej lahko imate ledeno kavo vedno pri roki. V žep ali torbico spravite zavojček **Barcaffé Freeze**, ob prvi priložnosti pa mmmmmmm ... Na plaži, v mestu, v naravi, službi, kjerkoli. Poleg zavojčka **Barcaffé Freeze** potrebujete le še skodelico mrzle vode. Dobro premešajte in okusna ledena kava je pripravljena. **Prepusite se ledenemu užitku!**

barcaffé

Za lepši dan.

www.barcaffé.com

**POSEBNA IZDAJA TEDNIKA MLADINA
INTERVJU**

ODGOVORNI UREDNIK

GREGA REPOVŽ

KREATIVNI DIREKTOR

ROBERT BOTTERI

OBLIKOVANJE

DAMJAN ILIČ IN IVIAN KAN MUJEZINOVIC

DTP

INSIST D.O.O.

IZDAJA

MLADINA ČASOPISNO PODJETJE D.D.

DUNAJSKA CESTA 51, 1000 LJUBLJANA

PREDSEDNICA UPRAVE

DENIS TAVČAR

TISK

MKT PRINT D.D.

NATISNILI SMO 25.000 IZVODOV

CENA 3,90 EUR

NAROČNIKI (FIZIČNE OSEBE) IMAJO POPUST ZA

IZBRANO NAROČNIŠKO OBDOBJE: 10%

(TROMESEČJE), 15% (POLLETJE), 20% (LETO).

ŠTUDENTI, DIJAKI, UPOKOJENCI IN BREZPOSELNI

LAHKO UVELJAVLJAJO 15% POPUST PRI

TROMESEČJU. NAROČNINA VELJA OD TEKOČE

ŠTEVILKE DO PISNEGA PREKLICA, ODPOVEDI PA

VELJAJO OD ZAČETKA NASLEDNJEGA

OBRAČUNSKEGA OBDOBJA. NAROČNINA ZA TUJINO

ZNAŠA 265 EUR LETNO, Z LETALSKO DOSTAVO PA

325 EUR.

UREDNIŠTVO

DUNAJSKA 51, SI-1001 LJUBLJANA,

P.P. 2700

TEL 01 230-65-00

DEŽURNI GSM 041 321 763

FAX 01 230-65-10

E-MAIL DESK@MLADINA.SI

[HTTP://WWW.MLADINA.SI](http://WWW.MLADINA.SI)

NAROČNINE IN REKLAMACIJE

TEL 01 230-65-30

E-MAIL NAROCNINE@MLADINA.SI

RAČUNOVODSTVO

TEL 01 230-65-53

PRODAJA IN DISTRIBUCIJA

TEL 01 230-65-30

E-MAIL PRODAJA@MLADINA.SI

OGLASNO TRŽENJE

TEL 01 230-65-20 IN 01 230-65-12

FAX 01 230-65-10

E-MAIL OGLASI@MLADINA.SI

TRANSAKCIJSKI RAČUN

06000-0063490582, BANKA CELJE D.D.

ISSN 0350-9346

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. PONATIS CELOTE

ALI POSAMEZNIH DELOV JE DOVOLJEN LE

S PISNIM PRIVOLJENJEM.

NASLOVNICA

OBLIKOVANJE

DAMJAN ILIČ

002

Milan Kučan

012

Stipe Mesić

020

Tomaž Mastnak

030

Jurij Gustinčič

040

Barack Obama

046

Mahmud Ahmadinedžad

054

Milton Glaser

062

Saša Lošič

072

Magnifico

080

Jonas Žnidaršič

088

Matej Bogataj

098

Boris Podrecca

110

Svetlana Makarovič

118

Iztok Čop

Milan Kučan

Milan Kučan, nekdanji predsednik republike, o svoji preteklosti, komunizmu in partiji, kapitalizmu, patriotizmu in solzah Sonje Lokar. O današnjih politikah in današnji politiki. O tem, da slovenske vlade v bistvu ne govorijo ljudem, ampak sebi, torej politiki.

Janko Lorenci, foto Borut Peterlin

»Ljudi je dokaj lahko spraviti na ulico, težko jih je spraviti nazaj,« pravi Kučan. Ve, o čem govori. »Poglejte Miloševića,« doda. In populizem, ki z lahkoto išče krivca za krizo, lahko spelje ljudi na ulico in Slovenci smo to že doživeli. Milan Kučan se danes kot bivši predsednik republike odziva na aktualne dogodke, pri tem pa izhaja iz izkušenj, ki jih ima iz svoje dolgoletne kariere. Politiko pozna, saj je celotno življenje deloval kot profesionalni politik. V različnih političnih sistemih in različnih časih.

Gospod Kučan, bi se lahko najprej pogovarjala o komunizmu? Bil je pomemben del vašega življenja. Kdaj ste pravzaprav nehali verjeti vanj?

► Postopoma. Ločil pa bi idejo od komunizma kot političnega sistema. O ideji bi kazalo v Sloveniji racionalizirati razpravo brez predsodkov. Sistem pa se je nedvomno iztrošil v svoji stalinski in tudi jugoslovanski izvedbi. Skupaj s partijo, enotnim trgom in armado je bila ideologija eno od veziv jugoslovanske večnacionalne skupnosti. Ko se je ideologija izpraznila, je razpadla tudi partija, razpadel je trg, nazadnje je ostala samo armada, ki pa države ni zmoгла ohraniti.

Kdaj se je odločilno začelo to razpadanje?

► Pospešilo se je v zadnjih letih Titovega življenja s krizo, ki je pokazala, da je iz težav nemogoče priti brez priznavanja ekonomskih zakonitosti, zasebne lastnine in političnega pluralizma. Prek tega pa dogmatizirana partijska pamet ni mogla.

Mnenja navadno zorijo počasi, potem pa se nenadoma ubesedijo. Kdaj ste si jasno rekli: s komunizmom je konec?

► Dokončno leta 1989, ko so v Beogradu na hitro sklicali sejo takratnega jugoslovanskega partijskega vodstva, in sicer dan prej, preden je slovenska skupščina sprejemala dopolnila k slovenski ustavi, tista, ki so kasneje prek plebiscita omogočila osamosvojitvev in mednarodno priznanje Slovenije. Večina, zbrana okrog Miloševića in vodstva JLA, je zahtevala, da vodstvo slovenske partije že sklicano sejo slovenske skupšči-

ne prepreči. V to nismo privolili. Na sestanku ožjega partijskega vodstva med tisto nočno sejo sem kategorično povedal, da smo mi najprej Slovenci in šele nato komunisti. To je bil začetek razpada, ki se je dokončno zgodil na 14. kongresu jugoslovske partije, ki je bil izredni in tudi poslednji.

Najprej Slovenci, šele nato komunisti, pravite. Ste patriot, gospod Kučan?

► Predvsem sem Slovenec. Tudi takrat sem bil, ko je bilo najtežje. Patriotizem ni ideologija.

Slovenec je lahko patriot ali pa ni. Ste patriot?

► Patriotizma ne razumem kot ideologijo.

No, patriotizem je denimo privrževnost državi, domovini, ki se lahko izrazi tudi tako, da državi kaj daš, ne da bi od tega pričakoval korist.

► Sodeloval sem pri nastajanju države in bilo bi nerazumljivo, če se ne bi čutil pripadnega državi in domovini.

Ampak zakaj se upirate temu, da bi se izrecno izrekli za patriota?

► Ker se mi zdi to samo po sebi umevno, se ne trkam po patriotskih prsih.

Ste si kdaj ob himni položili roko na srce, kot to radi počnejo Američani?

► Za Američane je to tradicija, je njihovo. Mislim, da posnemanje tujih gest ni prava reč. Meni bi bilo veliko bolj simpatično, če bi bile pred hišami slovenske zastave.

Ob izrazu patriotizem se marsikdo kar namrdne. To je dokaj značilno za našo levico. Tudi zato je nekakšen patronat nad patriotizmom prevzela desnica.

► Glede tega imate precej prav. Stavni del patriotizma je tudi definiranje nacionalnega interesa in odnos do njega. Tisti, ki so v besedah veliki patrioti, pogosto odmahnejo, ko je govor o nacionalnem interesu, npr. v gospodarstvu. Skratka, vsebina patriotizma je dokaj nedomišljena.

Je lahko patriot tisti, ki skriva svoje premoženje v davčno oazo?

► Če gre za skrivanje, ne.

Vrniva se v komunizem. Je bil obstoj Jugoslavije tudi nekakšen izgovor za to, da je partija tako dolgo sestopala z oblasti?

► Nikakor. Razmere gotovo niso bile naklonjene dogajanju v Sloveniji. Kot se je krepilo spoznanje, da je lahko izhod iz krize tudi konec skupne države, se je krepil tudi centralistični in velikosrbski pritisk Beograda. Treba je bilo iskati ravnovesje med tem, kar je dozorevalo kot slovenska rešitev izhoda iz krize, čeprav najprej ne nujno z osamosvojitvijo, ampak s poskusi reorganizacije države ter postavitvijo te države na nove temelje, in težnjami beograjskega centralizma, ki je razpotalgal z represivnim aparatom, tudi z vojsko. Ta takrat ni bila prazen strah. Na Kosovu so bile že dvakrat

prej razglašene izredne razmere in uvedena vojaška oblast.

Če bi sestopili leto ali dve prej, bi lahko doživeli vojaško posredovanje?

► Prepričan sem, da bi. Sestop z oblasti je bil mogoč samo prek večstrankarskih volitev, zanje pa je bilo treba šele ustvariti razmere. Med drugim spremeniti ustavo. Po mnenju ljudi smo ravnali kar prav. Na volitvah spomladi 1990 je največ glasov dobila stranka prenoviteljev, naslednica nekdanje ZK.

V drugi polovici 80. let ste lovili ravnotežje med pritiskom v Sloveniji, da bi čim prej izročili oblast, in jugoslovansko grožnjo, da bomo doživeli vojaško posredovanje, če bi se demokracija uveljavila prehitro?

► Na nož so bila pričakana že ustavna dopolnila, ki so med drugim odpravila vodilno vlogo ZK in napovedala večstrankarstvo. Zlasti vodstvo JLA jih je tako sprejelo. Vendar takrat nismo samo lovili ravnotežja, ampak smo aktivno sooblikovali slovensko politično dogajanje. Ne samo partija, ampak vsi skupaj nismo imeli izbire - vsi smo bili v enem čolnu.

Torej nimate slabe vesti, da ste demokracijo zavirali?

► Ne, nasprotno, širjenje prostora politične demokracije v Sloveniji smo varovali. Navsezadnje smo bili oblast, odgovorni za dogajanje v Sloveniji. Tudi za to, da proces demokratizacije ni bil nasilno prekinjen. Kdor ima oblast, ima v mnogočem drugačen pogled na dogajanje kot tisti, ki je nima. Ima tudi veliko večjo odgovornost. Ljudje v različnih civilnodružbenih gibanjih, Mladini, Novi reviji, niso nosili takšne odgovornosti, delovali so znotraj varovanega prostora. Spomnim se pogovorov s tujimi novinarji, ki so poročali o t. i. eksperimentu v Sloveniji, spomnim se tudi zapisa v Newsweeku, kjer je Slovenija nastopala kot otok svobode v komunističnem morju. Ne pripisujem si posebnih zaslug, toda tudi prispevka takratnega političnega vodstva k demokratizaciji Slovenije ne pustim vzeti.

Kljub temu so besede komunizem, komunist, komunističen danes v Sloveniji skoraj psovke in se bolj kot s čim drugim povezujejo s povojnimi zločini.

► To je povsem ideološka zožitev. Je del poskusa rehabilitacije medvojne kolaboracije.

Ampak desnici jo je uspelo vsiliti.

► Vsekakor je to politični uspeh desnice. Za demonizacijo komunizma, socializma, tudi titoizma, ki prav čudaško še zdaj ostajajo ene ključnih političnih tem v Sloveniji, se skriva tudi samoprevara. Govorjenje o nostalgiji za Titovimi časi, preteklostjo, komunizmom je alibi za izogibanje resnemu razmisleku, zakaj ljudje svoj sedanji položaj primerjajo s preteklostjo. Ljudje danes čutijo

predvsem pomanjkanje stabilnosti in varnosti, ki so ju v prejšnjem sistemu imeli. Sedanji čas je turbulenten, osebna in tudi nacionalna prihodnost sta negotovi, ljudje iščejo neko trdno oprijemališče in iz nekdanjega časa v sedanji preslikavajo zeleno.

Občutek varnosti v prejšnjem sistemu je bil večji kot zdaj?

► Socialna varnost je vsekakor bila večja. Danes manjka resen razmislek o tem, kaj ljudem govori, da je bilo včasih vsaj v nekaterih pogledih morda boljše. S tem bi se morala ukvarjati politična elita, zlasti desnica, ki maha z očitki o nostalgiji za komunizmom in Jugoslavijo.

Mislite, da ima komunizem kot sistem, kot ureditev kakršnokoli prihodnost?

► Mislim, da ne. Zgodovinsko se je kompromitiral. Koristno pa bi bilo razpravljati o vrednotnih razsežnostih ideje. Te so starejše od komunističnega gibanja in njegovega Manifesta. So večne, kot je večna težnja ljudi po enakosti, dostojanstvu, svobodi in družbi brez izkoriščanja.

Sami ste trdno verjeli v komunizem?

► Verjel sem v idejo pravične družbe. Ideja, spremenjena v politični sistem, pa je bila nepopravljivo kompromitirana, zlasti ta, ki je z oktobrsko revolucijo nastala v carski Rusiji in po 2. svetovni vojni kot nekakšen azijski klon prišla v Evropo z nasiljem, v glavnem z ruskimi tanki.

Kar se tiče same ideje, ste torej še komunist?

► Ideja pravične družbe mi je še naprej blizu. Ne verjamem pa, da bomo doživeli restavracijo komunističnega političnega sistema.

Kako se je pravzaprav v partiji napredovalo? Bistveno drugače kot danes, ko je treba pogosto hoditi prek trupel, če rečem malo trdo?

► V partiji so bila različna obdobja. Po letu 1986, ko sem prevzel vodstvo slovenske partije ...

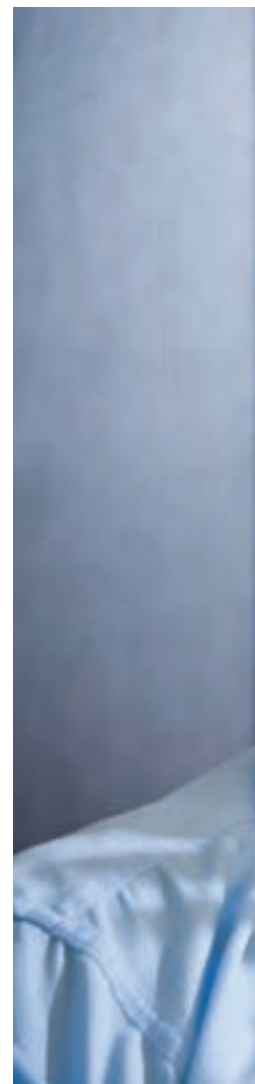
Bi lahko šli malo bolj v preteklost?

Član partije ste bili že v 60. letih.

► Član sem bil od leta 1957. »Kariere« so bile načrtovane. Iskali so se mladi nadarjeni ljudje s smislom, recimo, za teoretično razmišljanje, z organizacijskimi in voditeljskimi sposobnostmi. Eno od meril za vpis v »kadrovske evidenco« je bil ugled med sošolci, sodelavci, v socialnem okolju. Kasneje so bili vse bolj iskani ljudje, ki so znali več od povprečja. Povprečje pa se je z leti dvigalo.

Ali ni bilo bistveno merilo tudi ubogljivost, poslušnost? Zdaj pri kadriranju sposobnih, a pogosto malo svojeglavih ljudi vlada previdnost. Šefi se bojijo potencialnega človeškega eksploziva, konkurence pod seboj. Je bil takrat partijski vrh tako močan in nedotakljiv, da si je lahko privoščil tako tvegano nabiranje kadra?

► Partija je delovala po načelu demokratičnega centralizma. Sklepi,

Član partije sem bil od leta 1957. »Kariere« so bile načrtovane. Iskali so se mladi nadarjeni ljudje s smislom, recimo, za teoretično razmišljanje, z organizacijskimi in voditeljskimi sposobnostmi.

Poskus, da bi Tita po smrti zamenjal kolektivni Tito, je bil obsojen na propad. To so bili v glavnem ljudje, ki so razmišljali v starih vzorcih. Ta kolektivni Tito seveda ni imel ne osebnega vpliva, avtoritete in ne šarma pravega Tita. Bil je njegova karikatura.

ki so zavezovali vse članstvo, so se sprejemali na razmeroma ozkem vrhu. To je značilnost vsake kadrovske partije in take so danes tudi skoraj vse slovenske politične stranke; vse so bolj ali manj leaderske in delujejo v skladu s tem načelom. Najbrž tudi zato, ker so po ustanovitvi prevzele model delovanja ZK. Zdaj je morebiti že drugače. Takrat pa je imela večina vodilnih ljudi v teh strankah partijski pedigre. Znanje, kako organizirati in voditi stranko, se je večidel prenašalo od tam.

Poslušnost je gotovo eden od elementov tako organiziranih političnih struktur. Vendar se poslušnost izraža različno. V partiji je bila pogosta tudi »neposlušnost«, nastajale so frakcije in notranja opozicija. Ker je partija dolgo obvladovala glavni političnega življenja, so družbeni politični konflikti potekali pretežno znotraj nje. V času mojega predsedovanja partiji je znotraj nje potekal živahen dialog in poslušnost nikakor ni bila več pričakovana.

Praden ste uveljavili svojo linijo in postali predsednik CK slovenske partije, ste morali premagati trdo linijo v partiji. Je bil to oster spopad, je šlo za glavo?

► Ni šlo le za mojo linijo. Šlo je za precejšnjo skupino ljudi, ki je mislila podobno.

Bili pa ste njen nesporni voditelj.

► Da. Ampak stvar je nastajala že v času, ko je slovensko partijo vodil Andrej Marinc. On je presekal notranjo razpravo o tem, komu zaupati vodenje po koncu njegovega mandata leta 1986. Sam v tiste razprave nisem bil vključen. Takrat sem delal v Beogradu.

Marinc je bil torej tisti, ki vas je spravil na tron?

► Da, če temu tako rečete. In ne brez težav.

Torej je on izbojeval glavno bitko?

► Ni mi povedal, kako so tekle razprave in kako hud je bil spopad. Rekel mi je, da je po mnenju vodstva nujno, da končam mandat v Beogradu in pridem v Slovenijo, in da bo na kongresu predlagano, da me izvolijo za predsednika. Da je konflikt bil in ostal, je potrdilo tudi zna-

no pismo Franceta Popita predsedstvu CK, v katerem je zapisal, da se predsedstvo s svojo usmeritvijo, ki je vključevala tudi privolitev v večstrankarski sistem, izneverja partijskemu izročilu. Razočarano smo prepustili CK. Popit na javni seji ni dobil podpore.

Bi vas lahko dal aretirati? Kaj bi naredila policija, če bi ji to ukazal?

► Ne, ne verjamem, da je tako sploh razmišljal. Če izvzamemo medvojno in neposredno povojno dogajanje, takih metod znotrajpartijskih obratov v Sloveniji ni bilo.

Ste imeli kot predsednik CK ZK veliko moč?

► Med člani sem gotovo imel precejšen ugled. Predvsem zaradi stališč in drže v trdih spopadih z Beogradom in pri iskanju demokratične platforme. V takratnem napetem delovanju se je pokazalo, koliko je kdo verodostojen, koliko mu je mogoče zaupati. Zaupanje se je kasneje pokazalo na volitvah članov predsedstva RS spomladi 1990, v katero sva bila iz takratnega vodstva ZK izvoljena skupaj z Matjažem Kmeclom, in leta 1992 na predsedniških volitvah. Politična moč pa je relativna. Po mojem šteje tista, ki je izraz zaupanja ali moralnega ugleda, in ne tista, ki jo ponujajo vzvodi oblasti. Teh nisem uporabljal.

Politiko ste gradili s konsenzom?

► Čas je bil takšen, da je silil k spoznanju, da smo vsi v Sloveniji v istem čolnu. To spoznanje je bilo morda jasnejše in zgodnejše v takratnem političnem vodstvu kot v nastajajoči politični opoziciji. Marsikaj, kar se je njim zdelo samoumevno, se nam ni, in nasprotno. Bili smo v različnih vlogah. Vendar je med nami potekal dialog. Prek nje ga se je vzpostavilo soglasje o ključnih odločitvah.

Ampak marali pa vas opozicionalci niso?

► Saj v takih situacijah nihče nikogar posebej ne mara, ker se vsakomur zdi, da se druga stran vtika v njegovo kolesje, in ker vsakdo vidi svojo premočrtno linijo potez ter doživlja aktivnosti drugih kot motnjo. Bolj ko so razmere nevrotične, več je nevrotičnih in nenadzorovanih odzivov. Kasneje, v pripravah

na plebiscit, samostojnost in mednarodno priznanje, pa me je maral in sodeloval z menoj marsikdo, ki prej ni. Zase ne morem trditi, da koga ne bi maral, ne skrivam pa, da mi politična stališča, še bolj pa tehnologija političnega delovanja nekaterih niso bili všeč ne tedaj ne danes.

Saj niste svetnik, gospod Kučan. Tudi vas morajo kdaj navdati slaba čustva.

► Ne gre za to, da bi ne imel čustev, ampak za to, koliko jim pustiš, da te vodijo in koliko so zaradi tega skupni cilji in ljudje lahko žrtev čustvene zaslepljenosti politikov. Moje vodilo je bilo razumeti in spoštovati, pa tudi upoštevati drugačnost. Slaba čustva imam do političnih manipulacij, nespodobnosti, neodgovornosti, tudi do pokvarjenosti in neumnosti.

Znameniti odhod predstavnikov slovenske partije z zveznega partijskega vrha je ostal najbolj v spominu po sentimentalnih solzah Sonje Lokar. Kaj pa ste takrat čutili vi?

► Najprej, ne zdi se mi prav, da imamo Slovenci to dejanje zapisano v spomin samo po teh solzah, ki so bile zelo povedne. Politično življenje, prav tako tudi večina spopadov v takratni Jugoslaviji, je teklo pretežno znotraj ZK. Zato sta bila pogoj za demokratizacijo družbe demokratizacija odnosov znotraj partije in njena pripravljenost postati le eden od političnih dejavnikov. Konec 80. let je postalo jasno, da sta v jugoslovanski partiji dva nespravljliva koncepta, eden slovenski z delno podporo Hrvatov in drugi v zveznem vodstvu, armadnem, političnem in državnem, skupaj s srbskim političnim vodstvom. Ta je želel to dvojnost presekat po načelu demokratičnega centralizma na kongresu jugoslovanskih komunistov, kjer je imel zagotovljeno večino. Hoteli so nas prisiliti, da se odpovemo svojem konceptu. Ko je postalo jasno, da naših stališč in argumentov nočejo niti slišati, je bil logičen sklep: ta organizacija ni več naša. Zato smo kongres zapustili. To ni bilo samo prelom znotraj »rdeče cerkve«, ampak tudi napoved skrajne radikalizacije nedemokratičnih sil ob dokončnem zlomu jugoslovanske države.

Tako rekoč zgodovinska prelomnica?

► Mislim da. Za Jugoslavijo in za stranko. Po tistem odhodu je bilo jasno, da je nekdanje skupne države konec in da bo ta konec lahko tudi nasilen. Od tod solze Sonje Lokar. Naše življenje, mladost, optimizem po vojni so bili povezani s to državo. Ugotovitev, da si del življenja investiral v stvar, ki je zašla v povsem napačno smer, te navda s čustvi. Seveda pa z odločitvijo prevzemaš tudi veliko tveganje.

Vas niso obile solze, ampak ...?

► Razmislek o tem, kam usmeriti prihodnje poteze in odločitve.

Ste hladnokrven človek? Ste se bali vsaj takrat, ko so nad Ljubljano frčala vojaška letala?

► Ni mi bilo lahko pri duši, ker sem, poznavajoč razmere, vedel, kaj napovedujejo.

Je obstajala nevarnost, da bi takrat v Beogradu doživeli aretacije?

► Objektivno je obstajala. Uresničila se ni zaradi podcenjevanja in nerazumevanja dolgoročnega pomena slovenskega odhoda. Milošević, ki je diktiral takratno glasovanje - dvigal je kartončke in drugi so mu sledili - je bil pijan od zmagovalstva. Naš odhod so imeli za svojo veliko zmago in niso razumeli, da je to njihov poraz. Niti takrat ne, ko nam je sledila še hrvaška delegacija. Mislim pa, da so bili organi represije pripravljeni. O tem pričajo tudi seznama nameranih aretacij v Sloveniji, ki so bili odkriti kasneje. Spomnim se nekega vašega kolega, ki ga je na sejah v Beogradu skrbelo predvsem to, ali se bo še lahko vrnil v Slovenijo. No, že po tem dogodku je postal član novega partijskega vodstva v Sloveniji. Kasneje je govoril, da zgolj zato, ker je želel biti navzoč na pogrebu partije.

Ta junak našega časa, takrat malo manjši v hlačah, je bil najbrž Danilo Slivnik?

► Seveda, pa ni bil edini.

Omenili ste Tita. Ste ga poznali osebno?

► Na nekaj srečanjih z njim sem bil. Sodeloval sem tudi na zadnjem srečanju z njim v Karadordevu pred novim letom 1980. Takrat ni pokazal nobenega posluha za opozorila, da Slovenija ni več sposobna prena-

Pahorjeva vlada je padla v položaj, ki pred volitvami ni bil pričakovan. In na začetku mandata ni bila pripravljena odkrito pogledati v oči dejstvom, tudi slabemu delu dediščine prejšnje vlade.

šati finančnega bremena za proračun federacije, tudi vojske, in da slovenskemu gospodarstvu grozi zlom. Pogovor je bil zelo formalen in hladen. Zanimivo, da je ob Titu sedel general Ljubičić, takrat minister za obrambo.

Jugoslavija se tudi s Titom ne bi mogla več reformirati?

► Mislim, da ne. Ni imel ne posluha in tudi ne več moči za morebitno uveljavitev reform. Tudi poskus, da bi Tita po smrti zamenjal kolektivni Tito, je bil obsojen na propad. To so bili v glavnem ljudje, ki so razmišljali v starih vzorcih. Ta kolektivni Tito seveda ni imel ne osebnega vpliva, avtoritete in ne šarma pravega Tita. Bil je njegova karikaturna.

Ste kdaj govorili z njim?

► Zgolj na širših sestankih.

Vas je tikal?

► Ja. Bil je neposreden. Ne morem reči, da bi on ali njegov nastop sam po sebi zahteval neko strahospoštovanje. Spoštovanje, kot ga čutiš do starejšega izkušenejšega človeka, pa gotovo.

Ste ga, ko je prišel umret v Ljubljano, kdaj obiskali v bolnišnici?

► Ne.

Zakaj ne?

► Dostop do njega so imeli samo ljudje iz zveznega vodstva.

Kaj ste čutili ob njegovi smrti. Ste se zjokali?

► Ne. Smrt je bila pričakovana, njegova bolezen je trajala dolgo. Človek je moral biti pripravljen na to. Je pa bilo jasno, da je s tem konec nekega obdobja.

Ste scela zadovoljni s svojo politično kariero.

► Scela s svojim življenjem ne morem biti zadovoljen. S tistim, na kar sem lahko vplival kot politik, pa sem zadovoljen.

Bili ste zraven pri zgodovinskih procesih in nanje ste tudi vplivali, po večinskem mnenju pozitivno. To so razlogi za zadovoljstvo.

► S tem seveda sem zadovoljen. Zadovoljen sem tudi, da sem delal s sijajnimi ljudmi, ki so razumeli, da je politika kolektivno dejanje, ki ga usmerja dialog. To sem kasneje pogršel v slovenski politiki. Po letu 1990 se je razbila na več centrov, ki so pogosto delovali neodvisno drug

od drugega, kot da nimajo skupnega interesa in odgovornosti za čim boljše upravljanje države. To je zelo povedno izražalo pismo Janeza Janše »Mojim prijateljem« po volitvah leta 1992. Njegova stranka je takrat doživela polom. Pismo je izražalo veliko nezadovoljstvo, ker je slovensko volilno telo t. i. osamosvojitveni kapital razdelilo »nepravično«. Takrat se je začel intenzivirati proces prisvajanja države in zaslug za njen nastanek. Kot da to ne bi bilo kolektivno dejanje Slovencev. Zaradi tega je slovenska država morebiti dosegla manj, kot bi lahko.

Zdaj ste že nekaj let nekdanji predsednik republike, upokojenec, in imate distanco do prejšnjega dogajanja. Kako ste preboleli oba svoja velika sestopa. Najprej kolektivni sestop partije z oblasti, potem pa še individualni odhod s predsedniške funkcije.

► Tisti prvi sestop z oblasti me ni odvezal odgovornosti, celo povečal jo je. Z vsem zgodovinskim nahrbtnikom smo odkorakali v neznano, šli na volitve preverjat stopnjo zaupanja.

In divji čas je bil.

► Za zelo divjega se je pokazal kasneje, takrat se je šele nakazoval.

Ste si v tem divjem času kdaj rekli: vse je na nitki?

► Ne samo enkrat. Večkrat.

Kdaj?

► Denimo na beograjskih sejah, ob odločitvi, da se z orožjem upremo agresiji JLA, na mirovnih pogajanjih na Brionih in še kdaj.

No, dramatično je bilo tudi po sprejetju ustavnih dopolnil z napovedjo strankarskega sistema. Najbolj jim je nasprotovala vojska. To je bilo razumljivo. Armada je za svojega poveljnika priznavala le Tita. Pravega, ne kolektivnega Tita po Titu. Imela se je za čuvarja ideološke dediščine in Jugoslavije. To se je pokazalo tudi takrat, ko je generalštab praktično aretiral vrhovno komando z Drnovškom vred in jo za dva dni zaprl na Topčideru. Bili so prepričani, da je Jugoslavijo mogoče ohraniti s prisilo. Armada je brez svoje ideološke domovine ZK in politične domovine Jugoslavije izgubila tudi svojo socialno domovino in z njo privilegiran

► Milan Kučan na zadnjem partijskem kongresu v Beogradu, januarja 1990

socialni položaj. Zato je bila ta armada tako nevarna.

V času vojne za Slovenijo je bila še večnacionalna.

► Da, na srečo. Po pozivu slovenskega predsedstva se je največji del naših častnikov in vojakov vrnil v Slovenijo, temu so sledili Hrvati. Tako je armada postajala vse bolj srbska.

In v resnici nevarna?

► Ja. Iz Slovenije se zlovesče ni umaknila v Srbijo, ampak zvečine v Bosno, na meje t. i. srbskega ozemlja.

In občutki po drugem sestopu, koncu vašega drugega mandata?

► Drugače od prvega sestopa, ko smo vstopili v tisti nevarni čas, je prinesel olajšanje. Neposredne odgovornosti in stresov ni več, mirno lahko spim in se ukvarjam s stvar-

mi, za katere sem bil prej prikrajšan.

Kaj pa trenutno berete?

► Carlo del Ponte in Naomi Klein.

Čutite kaj nostalgije po nekdanji moči?

► S politiko - še manj z močjo - nisem bil nikoli zasvojen. Zasvojen pa sem s političnim razmišljanjem, saj sem s tem živel večji del življenja.

Enkrat politik, vedno politik?

► Pač še naprej razmišljaš, kako bi ravnal sam. Toda to je hipotetično razmišljanje, bistveno enostavnejše kot takrat, ko nosiš odgovornost.

Koliko vpliva ste še ohranili?

► Ne vem. Ko se po Sloveniji srečujem z ljudmi in ko se s težavami obračajo name, se mi zdi, da precej. V odnosih z ljudmi, ki vladajo, pa

Počitnice so blizu ... v Mercatorju!

Naše poslovalnice M holidays v
Mercator Center Ljubljana
Maximarket
Mercator Center Celje
Mercator Center Novo mesto

Nove poslovalnice v
Mercator Center Domžale
Mercator Center Maribor
Mercator Center Nova Gorica
Mercator Center Ptuj

S kartico Mercator Pika
možno plačilo na
12 obrokov
brez obresti.

Obiščite naše spletno mesto www.mholidays.si ali katero od poslovalnic M holidays širom Slovenije in izberite najljubšo počitniško destinacijo za svojo družino! Ne pozabite na popust, ki ga lahko unovčite z zbranimi pikami s kartico Mercator Pika in na številne druge ugodnosti v ponudbi počitnic. Poleg aranžmajev M holidays lahko rezervirate tudi aranžmaje drugih organizatorjev potovanj.

WWW.MHOLIDAYS.SI | TELEFON 080 2 080

Poslovalnice: Mercator Center Ljubljana, Maximarket, Mercator Center Novo mesto, Mercator Center Celje, Mercator Center Nova Gorica, Mercator Center Maribor, Mercator Center Ptuj in Mercator Center Domžale.

Mercator 60 let

Ne pripisujem si posebnih zaslug, toda tudi prispevka takratnega političnega vodstva k demokratizaciji Slovenije ne pustim vzeti.

10

imam občutek, da malo. A ga tudi ne pogrešam. Imam pa dobre odnose s sedanjim predsednikom države gospodom Türkcom.

Predsednik deluje razumno in pomirjujoče. Moti pa njegova pretirana materialna zahtevnost, npr. želja po rezidenci.

► No, predsednik Türk je svetovljan in ve, da država potrebuje tudi takšne simbole. Prej ali slej se bo o tem treba odločiti. Prepričan pa sem, da se predsedniku pripisuje preveč tovrstnih ambicij.

Avtoritete si z rezidenco ne bo povečal.

► Razmere zdaj gotovo niso ugodne za to. Pravi čas, da predsednik republike da tako pobudo, je na koncu mandata. S tem pove, da ne gre zanj, ampak za institucijo.

Kakšno je vaše mnenje o naši politični eliti kot celoti? Pripisujejo ji, da je brez vizije, brez trdnih prepričanj in vrednot, kratkoročno usmerjena, brezupno razklana, samo s strankarskimi in osebnimi interesi pred očmi. Je tak opis preveč kritičen?

► Nekaj od vsake teh oznak bi kar sprejel. Pomembno se mi zdi dvoje. Prvič: mislim, da je zlasti v teh kriznih razmerah dozorel čas za trezen skupen razmislek, kje Slovenija je in kako ter kam naj gre naprej, katera oprijemališča, moralna in stvarna, bodo za prihodnost prava. Nekoč sem pozival, da v Sloveniji pridemo do t. i. tretjega soglasja. Nato in EU to nista, sta samo podaljšek prvih dveh soglasij, tega, da smo dobili državo in ustavo. Kriza je lahko velika spodbuda za takšno soglasje. Brez njega bomo krizo sicer nekako prebrodili, temeljni razmislek o njej, njenih vzrokih in o tem, kako naprej, pa bo ugasnil. Ustavne spremembe ali nekakšno strankarsko partnerstvo za razvoj tega razmisleka ne morejo nadomestiti. Svet in duh časa se temeljito spreminjata. Drugič, tu je ta nesrečna neizživeta ambicija prisvajanja države po načelu: država bo takšna, kot jo želim, ali pa je ne bo. Gre recimo za igrčkanje z referendum, izsiljevanje z izglasovanjem zaključnega računa, politikantsko obravnavanje tajkunstva, lahkotno

govorjenje o drugi republiki, zaostrovanje odnosov s Hrvaško in tako naprej. Pri tem pa smo sredi dramatične krize.

Mislite, da se Janša lahko spremeni?

► Ne.

Kako ocenjujete njegov mandat?

► Janša je izvrsten politični tehnolog, najboljši, kar jih Slovenija premore po letu 1990. To ne pomeni, da je s tem že dober politik. Dober politik uporablja tehnologijo za to, da čim bolj kakovostno, torej tudi demokratično upravlja državo, pri tem upošteva interese čim več ljudi in predvsem skrbi, da se vsi dobro počutijo in se z državo istovetijo. Dober politik tudi sliši in vstopa v dialog. In ni avtokrat.

Torej si ne želite njegove vrnitve na oblast?

► Mislim, da bi njegovo vladanje v sedanjih razmerah ne bilo dobro. **Janša vas osebno preganja že 20 let. Vas sovraži?**

► O tem nisem razmišljal.

Bi bil boljši krizni premier kot Pahor?

► Za oceno je prezgodaj. Pahorjevi vladi je treba dati priložnost. Padla je v položaj, ki pred volitvami ni bil pričakovan. In na začetku mandata ni bila pripravljena odkrito pogledati v oči dejstvu, tudi slabemu delu dediščine prejšnje vlade.

Kaj je pravzaprav narobe s Pahorjem? Ima prevelik ego? Je preveč samoljuben?

► V sodobni politiki, ki je v marsičem medijska in virtualna politika, človek, ki nima velikega ega in ga tudi ne zna marketinško prodati, žal nima možnosti za uspeh. V tej komunikaciji je Pahor nedvomno mojster. Vendar ne vem, ali dovolj dobro razume, da je politika vendarle kolektivno dejanje. Prezgodaj je, da bi sodil o tem. Tudi o tem, ali je morda naiven.

Kaj naj stori ubogi volivec v dilemi, ali naj Pahor ostane ali naj se vrne Janša? Z enim ni zadovoljen, drugega se boji.

► No, volivec naj še nekaj časa počaka. Potem bo najbrž odločitev lažja. Sicer pa v slovenskem političnem gledališču ne nastopata samo dva igralca. Več jih je, morda jih bo še več in potem bo odločitev lažja.

Močni stranki sta samo dve. Tako bo najbrž tudi na prihodnjih volitvah.

► Ali pa dve močni grupaciji. Na desnici je res samo ena močna stranka. Na levi je po tradiciji veliko več vrenja. In morda zna iz tega nastati kaj bolj uporabnega za politično stabilizacijo v tem prostoru. **Mislite, da bo sedanja kriza kapitalizem počlovečila, ga naredila manj darvinističnega?**

► Če ga ne bo, bo prišla nova, veliko hujša kriza, ki bo izsilila manj darvinističen model kapitalizma. Ta kriza ni predvsem gospodarska in finančna, ampak moralna, etična. Tudi ni samo posledica darvinističnega gledanja, po katerem naj bi preživeli samo najsposobnejši in najbolj brezobzirni, ampak tudi posledica vsiljevanja prepričanja, da mora imeti človek več, kot v resnici potrebuje. Ta požrešnost na individualni, skupinski, državni in celo na ravni celin povzroča veliko razlikovanje, hkrati pa posurovljen odnos do narave in prihodnjih rodov. Divji neoliberalni model v tej silni tekmi za gospodarsko rast noče računati ne socialne, ne okoljske, ne moralne cene. To ne more trajati v nedogled.

Lahko kapitalizem dobi to ali ono alternativo ali pa gre le za to, da postane bolj socialno in ekološko sprejemljiv?

► Mislim, da se kapitalizem mora spremeniti, bo pa ostal. Kam se bodo stvari razvijale dolgoročno, je težko predvideti. Vsekakor je preusmeritev v trajnostni razvoj neogibna.

Očitno ste nekakšen deterministični optimist, saj predvidevate, da se lahko kapitalizem samo izboljša. Nekateri, recimo Naomi Klein, mislijo, da krize sedanji slabi kapitalizem samo krepijo.

► No, moj optimizem je vezan na to, kar zbuja pesimizem. Naslednja kriza kapitalizma bo veliko hujša in bo zahtevala veliko višjo ceno. Zdaj je priložnost, da se znebimo samoprevar in se zavemo predvsem etičnih korenin krize, se pravi njenega bistva. Prihodnost bo človeška, zelena, ali pa je ne bo.

Dvomim, da bi lahko sedanja kriza spremenila vrednostni sistem.

► Sama po sebi ga ne bo in ne bo ga naenkrat. A že če bo naravnala razmišljanje v to smer, bo to nekaj. Poglejte Billa Gatesa in model, po katerem ljudje ne trošijo več, kot v resnici potrebujejo. Gates je z milijardami dolarjev, ki jih ne potrebuje, postal eden največjih dobrotnikov na svetu. Seveda se sprašujem, ali moramo najprej imeti zelo veliko, da pomislimo na druge, ki nimajo tako rekoč nič. Mislim, da ne. **Dobrodelnost, čeprav sama po sebi hvalevredna, ni rešitev za bedo.**

► Ne, ni. Rešitev je sistemska solidarnost. Pa ne le zato, ker je to hvalevredna vrlina, pač pa zato, ker je spoznanje o naši soodvisnosti v globaliziranem svetu nujno treba vgraditi v sistemske rešitve. Včasih se mi zdi, kot da zaradi zavračanja kolektivizma, na katerem je gradil komunistični sistem, človeška skupnost ne zmore preboja pri uveljavljanju konceptov skupnega javnega dobrega.

Če bo kriza predolga, lahko doživimo vstajo ljudstva, nenadzorovane, tudi nasilne proteste?

► Če vlade ne bodo ukrepale na pravi način, se lahko zgodi, da populizem, ki z lahkoto išče krivca za krizo, spelje ljudi na ulico. Poglejte Miloševića. Ljudi je dokaj lahko spraviti na ulico, težko jih je spraviti nazaj.

Kaj če se bo to zgodilo v Sloveniji? Naj oblast nad nasilne protestnike pošlje policijo?

► V slovenski politiki trenutno ne vidim nikogar, ki bi bil pripravljen to storiti. Sam sem se nekoč znašel pred vprašanjem, ali uporabiti policijo ali ne, pa je nismo uporabili ... **Kdaj?**

► Na primer ob odpovedi mitinga resnice 1. decembra 1989. Vem, da je potrebne veliko modrosti, da s protestniki vzpostaviš dialog. Socialni dialog ni dovolj. Ta trenutke so potrebna zavezništva za skupno reševanje velikanskih težav našega časa. Tega pa ne vidim. Vse naše vlade preveč komunicirajo le znotraj političnih struktur in premalo navzven; v bistvu ne govorijo ljudem, ampak sebi, politiki. TV-demokracija je v resnici slepilo.

✕

SIMPLY CLEVER

19.990 €. Superb!

Cena vključuje: patentiran koncept dvodelnega pokrova prtljažnika TwinDoor, potovalni računalnik, avtoradio SWING s CD in MP3 predvajalnikom ter osmimi zvočniki, naslon za roke Jumbo Box s priključkom za iPod in ostale avdio naprave, klimatsko napravo Climatic, hlajen predal pred sovoznikom, elektronski stabilizacijski program ESP z elektronsko zaporo diferenciala in hidravlično zavorno asistenco (ESP vključuje sisteme ABS, MSR in ASR), električno nastavljivi in ogrevani zunanji ogledali, ambientalno osvetlitev CatVision, osvetlitveno funkcijo Coming Home, meglenke, servo krmiljenje Servotronic, poleg voznikove in sovoznikove tudi sprednji stranski zračni blazini in varnostni zavesi, kovinsko barvo, aluminijasta platišča Spectrum, najsodobnejši turbobencinski motor TSI s 125 KM, veliko prostora za noge zadaj in velik prtljažni prostor ter pet zvezdic na EuroNCAP testu. Superb!

Stipe Mesić

Stipe Mesić, hrvaški predsednik, o Sloveniji in Hrvaški, o Hrvatih in Jugoslaviji, o prodaji orožja, o Franju Tuđmanu in njegovi iluziji, o dopustu in malih veseljih, nenazadnje o tem, zakaj na skoraj vsakem intervjuju pove isto zgodbo.

Borut Mekina, foto Borut Peterlin

Hrvaški predsednik Stipe Mesić se je rodil leta 1934 v Slavonski Orahovici, kjer je v pritlični trisobni hiši zrasel skupaj s preostalimi 18 člani svoje družine. Družabnost, ki je kasneje postala Mesićev zaščitni znak, je pravzaprav del njegove družinske tradicije. To je s pridom izkoristil v bogati politični karieri, ki jo je začel kot poslanec, predsednik občine Orahovica, zadnji predsednik predsedstva Jugoslavije, prvi hrvaški premier in tajnik Tuđmanove HDZ, dokler se nista razšla. »*S predsednikom na kavo!*« je slogan, s katerim je ob prelomu tisočletja po Franju Tuđmanu presenetljivo prevzel prvo mesto v državi, ki je imela dovolj avtoritarne politike. Mesić sedaj končuje drugi predsedniški mandat. »*Tako dobrega predsednika Hrvaška ne bo nikoli več imela,*« nama je s fotografom razlagal voznik, ki naju je pospremil po slikovitem posestvu na Pantovčaku nad Zagrebom v nekdanjo Titovo rezidenco, kjer sedaj med pavi, srnjaki in mufloni uradujejo hrvaški predsedniki.

V času napada JLA na Slovenijo ste bili zadnji predsednik predsedstva Jugoslavije. Kdo je dejansko odobril napad JLA na Slovenijo? Uradna razlaga, po kateri je JLA zgolj branila ustavo, se zdi neverjetna.

► Predsedstvo Jugoslavije tedaj takšne odločitve gotovo ni sprejelo, že zato, ker je bilo razcepljeno na štiri proti štiri. Tako se je torej lahko odločil edino vrh JLA, in to gotovo v navezi z obrambnim ministrom Veljkom Kadijevićem. Takoj ko sem slišal za vojaške premike proti Sloveniji, je prišel k meni Vasil Tupurkovski. Nemudoma sva šla v Slovenijo. Spomnim se, da smo se vozili po vzporednih cestah v Ljubljano, kjer smo se sestali z Milanom Kučanom in Janezom Drnovškom.

Pa se je vojska za napad res odločila sama?

► Edini, ki je za tem še lahko stal, je bil Slobodan Milošević. Obstajale so tudi špekulacije, da je napad odobril predsednik izvršnega sveta Ante Marković. Vendar sam mislim, da to ne drži. On ni zahteval vojaškega posredovanja, zahteval je le normalno delovanje carine, ki je spadala pod federalno oblast. Vojska pa je njegovo izjavo izkoristila.

Kaj pa mednarodna skupnost? ZDA so denimo nasprotovale razpadu Jugoslavije. Je morda vojaški vrh, po danes znanih informacijah, pred tem za mnenje vprašal velike sile?

► Dejstvo je, da so vojaške delegacije pred tem obiskale Rusijo, kjer so se pogovarjali tudi o ruski podpori. Gotovo so se o tem pogovarjali tudi z ZDA.

Je torej vojska pred napadom za mnenje prosila tudi ZDA?

► Verjetno. Govoril sem z Warrenom Zimmermannom, tedanjim ameriškim veleposlanikom v Beogradu. On gotovo ni podpiral vojaškega posredovanja, kljub temu pa je želel, in tako sem tudi razumel čustveni ameriški odnos do Jugoslavije, da se doseže nov politični dogovor. Vsem je bilo jasno, da Jugoslavija brez glavnih integrativnih dejavnikov ne more obstajati. Ni bilo Tita, zveza komunistov je razpadala, vojska je iskala novega pokrovitelja. Zdi se mi, da je bila Amerika bolj za to, da končno dočakamo razplet, kot za posredovanje. Ruski generali pa so posredovanje gotovo podpirali, čeprav ne dovolj, da bi Jugoslavija doživela državni udar.

Vi ste za napad na Slovenijo izvedel dan prej, kot ste zapisali v knjigi, iz virov blizu Svetega sedeža. Ali ni zanimivo, da so diplomacije po svetu scenarij poznale?

► Njihova diplomacija je stara 2000 let. Povsem razumljivo je, da ima svoje kanale, po katerih marsikaj izve.

To pomeni, da je Vatikan že vnaprej vedel za napad?

► Gotovo so v svojih analizah prišli do takšnega sklepa. Ko sem s Tupurkovskim prišel v Ljubljano, smo takoj telefonirali obrambnemu ministru in načelniku generalštaba Blagoju Adžiću. Dejali smo mu, vi ne morete streljati na dele jugoslovanske vojske, ker je bila teritorialna obramba del jugoslovanskih oboroženih sil. Vi s tem izvajate državni udar, smo mu rekli. Nato smo le podpisali sporazum, s katerim je vojska ustavila nadaljnje napade.

Je tedaj Slovenija premagala JLA ali je, kot pravi druga teorija, vojska zgolj popustila?

► Slovenijo bi bilo, to je gotovo, težko obvladati. Država je imela visoko motivirano prebivalstvo in dobro teritorialno obrambo. Vsak napad, ne glede na to, s katere strani bi prišel, ne bi mogel biti uspešen. JLA je bila poleg tega še v razsulu. Iz nje so odhajali pripadniki narodov in narodnosti in v takšnih razmerah JLA Slovenije gotovo ne bi mogla premagati.

Kako gledate na vlogo Slovenije v naslednjih letih, ko je izbruhnila vojna na Hrvaškem. Je Slovenija Hrvaški tedaj pomagala ali sta bili to že državi, ki sta začeli uresničevati vsaka svoje nacionalne interese?

► Ko smo se pripravljali, da bi izkoristili ustavno možnost osamosvojitve, ker ni bilo političnega dogovora o prihodnosti države, kar nam je dopuščala ustava iz leta 1974, smo vse akcije usklajevali s prijatelji iz Slovenije. Vsak korak, iz ure v uro, je bil načrtovan vnaprej. Dogovarjali smo se o vsem, kar je bilo potrebno.

In potem? Vam je Slovenija pomagala z orožjem?

► Presežke orožja smo seveda kupovali od Slovenije. O tem, kakšne so bile cene, koliko tega orožja je prišlo kot pomoč in koliko orožja smo morali kupiti, o tem pa ne morem govo-

riti, ker za to tedaj nisem bil pristojen.

Ampak iz tistega časa še obstajajo nekatere zamere, mar ne?

► Slovenija je seveda morala obdržati nekaj orožja za vsak primer, Hrvaška pa je orožje nujno potrebovala. Vem tudi, da je Slovenija Hrvaški zamerila, da ni ustavila JLA, ki je v Slovenijo prodirala iz Hrvaške. Toda nihče ne pove, s čim. S čim bi na primer mi tedaj lahko ustavili JLA?

Kaj Hrvaška zmeri Sloveniji?

► Takole bi rekel: ne vem, kakšne so bile cene. Vem pa, da smo orožje plačali.

V Sloveniji pogosto slišimo, da bi lahko Hrvaška nekatere slovenske politike, denimo tedanjega obrambnega ministra Janeza Janšoa, izsiljevala. Ti posli zaradi prepovedi trgovine z orožjem, ki jo je sprejela OZN, seveda niso bili transparentni.

► Res je, povsem transparentno se tedaj ni poslovalo. Ampak kdo je komu plačal, po kakšnih cenah, tega ne vem. Poleg tega orožja ni kupovala le Hrvaška prek svojih organov, orožje so kupovale tudi stranke, denimo Hrvaška stranka prava, prek svoje organizacije HOS.

Hrvaška je danes v odličnih odnosih s Srbijo. Mislite, da bi Jugoslavija lahko obstala, če bi denimo namesto Miloševića obstajal kak Boris Tadić?

► Ne, Jugoslavija se ni mogla obdržati. Tedaj smo želeli nov politični dogovor, Hrvaška je denimo predlagala konfederacijo, ki bi nastala v treh ali petih letih. Republike bi razglasile neodvisnost in potem bi podpisali konfederalni sporazum. Vendar Miloševića to seveda ni zanimalo, zanimal ga je vojaški pohod, po katerem bi del Hrvaške in 63 odstotkov BiH priključil Srbiji.

Kdaj ste se zavedeli, da so se odnosi med Slovenijo in Hrvaško tako hudo poslabšali, da skorajda ni več mogoče računati na sporazumno, politično rešitev?

► Ko začneš jesti, dobiš tek, pravijo Francozi. S Slovenijo smo se že razmema zgodaj dogovorili, da bomo vprašanje meje v Piranskem zalivu rešili po načelih mednarodnega prava. Tedaj nismo imeli veliko časa, da bi se ukvarjali s to mejo, in smo dejali, obstaja mednarodno pravo, tukaj so mednarodne konvencije, rešimo vprašanje. Slovenijo oziroma njeno politično elito je tedaj zanimal nemošen dostop do odprtega morja. Mi smo se s tem strinjali. Seveda, Slovenija mora imeti prost dostop do odprtega morja, smo razmišljali, in ko bomo vsi v EU, bo to tako ali tako brezpredmetno. Toda čez čas so v Sloveniji prevladale druge težnje, ki niso vztrajale le pri prostem dostopu do odprtega morja, ampak so začele zahtevati teritorialni stik Slovenije z odprtim morjem. Tukaj pa so nastale težave. To bi bilo tako, kot če bi Hrvaška dejala, da je v času Jugoslavije imela teritorialni stik z Avstrijo in da sedaj od Slovenije

zahteva koridor do nje, da bosta državi še zmeraj sosedli.

Slovenski interes je bolj ali manj znan. Toda ali veste, kakšen je v tem primeru interes Hrvaške, da ta politično ne privoli v rešitev? Ste našli nafto? Je težava v reškem pristanišču?

► Vrnimo se malo v zgodovino. Med drugo svetovno vojno, v času Neodvisne države Hrvaške (NDH), ki ni bila niti neodvisna niti hrvaška in ki ni bila niti država, ampak je bila tvorba, ki so jo ustanovile okupacijske oblasti, Nemčija in Italija, v tistem času je Ante Pavelić, vodja tako imenovane NDH, Italiji prepustil otoke in mesta. Ustaši in njihovi somišljeniki so to opravičevali, češ da je bila vojna, da je Italija velika sila in da se je morala Hrvaška pod pritiskom velike sile odreči nekaterim ozemljem. Reki na primer in Zadru ter podobno. A postavlja se logično vprašanje: ko bi bilo vojne, v kateri bi Italija in Nemčija zmagali, konec, bi nam Italija ta ozemlja vrnila? Seveda ne. Samo naivnež in pokvarjenec lahko trdita kaj takega. In sedaj, ko ni vojne, zakaj naj bi kdo na Hrvaškem privolil, da se del ozemlja zaradi prijateljskih odnosov s Slovenijo, zaradi pravičnosti prepusti? Mi pred zgodovino nimamo niti opravičila, ker nas k temu nihče ne sili. Torej ni velike sile, zaradi katere bi se odrekli delu svojega ozemlja. Vse omenjeno je mogoče preprosto rešiti. V naših državah se borimo za enakopravnost pred zakonom in za pravno državo. Borimo se proti selektivni uporabi prava. V mednarodni komunikaciji tudi zahtevamo, da delujemo na temelju mednarodnih norm, na podlagi mednarodnih konvencij in podobno. In če je tako, naj se vprašanje reši na podlagi teh pravil. Ne glede na to, kakšna bo odločitev, za nas bo sprejemljiva. Želimo čiste odnose. **Toda mednarodno pravo temelji predvsem na zaupanju med državami, Hrvaška pa je to zaupanje nekajkrat porušila. Lahko omenim mejni prehod Plovanija, izumljanje katastra in uvedbo hrvaških hišnih števil v treh zaselkih, neizvajanje ribiškega dela SOPS-a zaradi pritiskov istrskih ribičev in nazadnje še pokop sporazuma Drnovšek-Račan. K temu bi lahko dodal še primer Ljubljanske banke.**

► Mednarodno sodišče bi vprašanje meje rešilo na podlagi mednarodnega prava, torej brez kakršnekoli vnaprejšje sprejete odločitve o meji katerekoli strani. Mi želimo, da vprašanje meje na kopnem in na morju reši mednarodno sodišče, in pred njim smo oboji enakopravni. Vsak bo imel svoje argumente in sodišče se bo na tej podlagi odločilo. Zakaj se Slovenija boji mednarodnega prava? Odgovori mi sedaj samo na to edino vprašanje: zakaj se Slovenija boji mednarodnega prava?

Zakaj se Hrvaška boji pravičnosti oziroma načela *ex aequo et bono*?

► Jasno, zato ker to načelo ni pravično. Potem bi se lahko tudi znotraj dr-

Zakaj naj bi kdo na Hrvaškem privolil, da se del ozemlja zaradi prijateljskih odnosov s Slovenijo, zaradi pravičnosti prepusti? Mi pred zgodovino nimamo niti opravičila, ker nas k temu nihče ne sili. Torej ni velike sile, zaradi katere bi se odrekli delu svojega ozemlja.

Dejstvo je, da so jugoslovanske vojaške delegacije pred napadom na Slovenijo obiskale Rusijo, kjer so se pogovarjali tudi o ruski podpori. Gotovo so se o tem pogovarjali tudi z ZDA.

16

žave spraševali, ali zakon vedno uporabiti. Neke težave ne moremo rešiti ob predpostavki, da zakon ni pravičen. V državi sodišče vprašanja ne more rešiti pravično, lahko pa ga reši na podlagi zakona. In tudi v mednarodnih odnosih obstajajo mednarodna pravila in konvencije. Ponavljam, če to mednarodno pravo Sloveniji dodeli ozemlje vse do Reke, mi odločitev sprejemamo.

Kako pa je mogoče rešiti vprašanje Ljubljanske banke?

► Z rešitvijo tega vprašanja bi se gotovo izboljšali tudi gospodarski odnosi. Slovenija pravi, naj se vprašanje reši v okviru sukcesijskih pogajanj. A kakšno povezavo ima sukcesija z mojimi privarčevanimi sredstvi, ki jih imam v banki? Verjetno bi bilo najbolje, če bi Ljubljanska banka poplačala vsaj večino malih varčevalcev, večji pa naj dobijo obresti.

Bodite malce samokritični, gospod predsednik, kakšne napake je po vašem v vseh teh zgodbah, o katerih smo govorili, naredila Hrvaška, da so se odnosi med državama tako zapletli?

► Kar zadeva Ljubljansko banko, je Hrvaška naredila napako, ko je sama prevzela del dolgov oziroma ko je že začela odplačevati del privarčevanih zneskov. To ni bilo potrebno. Druga napaka je nastala pri pogajanjih v procesu nastajanja sporazuma Drnovšek-Račan. Kajti tisto, kar je omenjeni sporazum predvidel, ni bilo uresničljivo. Sporazum je predvidel trikotnik v morju, ki naj bi imel status hrvaškega teritorialnega morja, s čimer bi hrvaška obdržala mejo z Italijo. Vendar to ni uresničljivo, kajti na morju lahko imaš mejo le, če je ta povezana z otokom ali s kopnim. Poleg tega je v sporazumu predvideno, da ima Slovenija 14 milj teritorialnega morja. Predlagal bi, da se potem Slovenija dogovori z OZN, ki je sprejela konvencijo, po kateri obsega teritorialno morje 12 milj. Pravzaprav je Slovenija s temi zahtevami v sporu z vsem svetom. Morda pa boste nazadnje dokazali, da mora teritorialno morje obsegati 14 milj?

S HDZ ste se razšli tudi zaradi EU. Dejali ste, da je bil Tuđman za izolacionizem, vi pa za vključevanje v evropske integracije. Kakšna je bila ta druga pot izolacionizma, po kateri bi Hrvaška lahko šla?

► Tuđman sicer ni nikoli dejal, da je

za izolacijo Hrvaške, je pa bila njegova politika takšna, da je Hrvaško izolirala. Bili smo v vojni z Miloševićevim režimom, hkrati pa smo z njim delili Bosno. Nihče me ne more prepričati, da je ustanovitev hrvaške republike Herceg-Bosne kakorkoli okrepila ali stabilizirala Bosno. Saj jo je to trgalo na kose! Enako kot ustanovitev Republike Srbije.

Kaj pa menite o Bosni danes? Ima, takšna, kot je, prihodnost? Marsikdo je še vedno prepričan, da je status Bosne zgolj začasen.

► Bosna je bila vedno enovita entiteta. Bila je entiteta v času bosanskih kraljev, v času turške oblasti, v času avstrijske oblasti in tudi v času Jugoslavije. In takšna mora ostati tudi od trenutka, ko so se države okrog nje osamosvojile. Na območju sedanje Republike Srbije je nekoč živel 48 odstotkov Hrvatov in Bošnjakov, danes jih je skupaj 8 odstotkov. Če se kdo resnično zavzema za uresničitev daytonskega sporazuma, potem mora poslati nazaj tudi ljudi. Kajti daytonski sporazum ni samo ustanovil države, temveč predvideva tudi vrnitev državljanov. Če bi se to zgodilo, bi tudi Bosna danes delovala drugače. Sedaj pa imamo absurd, obstaja Republika Srbija, njeni avtorji pa so v Haagu. Njen sedanji premier nemoteno govori, in ob tem se nihče ne razburja, da zanj BiH ni stalnica, ampak da je stalnica zanj Republika Srbija. Da zanj Sarajevo ni glavno mesto, ampak da je to zgolj neko administrativno središče, češ, dokler bo, pač bo. Ko sem se sam zavedel, da se z Miloševićem borimo na življenje in smrt, dejansko pa z njim delimo Bosno, v tej politiki nisem hotel ali želel ostati. Tudi svet je znal oceniti to politiko. Svet je videl, da takšna Hrvaška ni verodostojna, in jo je zato zavržal.

Nečemu se kljub temu čudim. Tuđman je bil pameten človek, napisal je več knjig, bil je intelektualac. Ali ni presejeto, da je imel takšna skrajna neliberalna in celo zavržena stališča? Pri tem mislim tudi na njegov odnos do NDH.

► Da, živel je v iluziji, da je mogoča sprava med ideologijami.

Kaj to pomeni?

► Da se lahko med seboj spravita fašizem in antifaašizem. Mislim je, da je prišel nov čas, v katerem bi morali

vse padle pokopati skupaj, v eni koprnici, češ da so vsi želeli Hrvaško. Vendar tega ni mogoče uresničiti. Nekdo je namreč šel na stran antifaašističnega boja, na partizansko stran, na stran, ki se je zavezniški borila proti agresorjem. Drugi pa je s čisto drugovrstnimi motivi šel na stran kvizlingov. Eni in drugi so padli. Kako naj jih spravimo, če pa je vsak imel svoje motive in svojo ideologijo? Ne moremo. Vsak je stal na strani, za katero je mislil, da je prava. Ne smemo jih spraviti!

V Sloveniji sedaj odkrivamo nova in nova grobišča. Je po vašem mnenju revizija zgodovine ali soočenje s preteklostjo?

► S tem se poskušajo spremeniti razmerja, ki so nastala po 2. svetovni vojni. To je revizija 2. svetovne vojne. Porazenci postanejo zmagovalci in zmagovalci poraženci.

Toda na Hrvaškem so takšni motivi še močnejši kot v Sloveniji, mar ne?

► Pri nas je ogromno glasnih NDH-nostalgikov, vendar na volitvah ne morejo doseči omembe vredne podpore.

Kaj pa HDZ?

► Res je, obstaja tudi povezava med ideologijo NDH in sedanjo hrvaško oblastjo. To je jasno. In sicer zato - mislim, da je podobno tudi v Sloveniji -, ker ne upoštevamo zgodovinskih dejstev. Kaj se je zgodilo? Nemčija je kapitulirala, a kvizlingi orožja niso želeli izročiti. Še deset dni po kapitulaciji smo imeli hude boje. To poskušam na Hrvaškem pojasniti, pa me del ljudi noče poslušati. Kvizlingi so želeli priti do Angležev, da za svoja dejanja ne bi odgovarjali doma. Da ne bi odgovarjali tistim, nad katerimi so stori- li zločine. V teh poslednjih bojih je padlo 1500 partizanov, 3500 pa je bilo ranjenih. In to, ko je bilo vojne že konec. V teh bojih so seveda umrli tudi kvizlingi, partizani so jih pokopali na nekaterih mestih, verjetno tudi v Hudi Jami.

Na območju Slovenije naj bi bilo več deset tisoč trupel. Kaj naj z njimi storimo?

► Kje so dokazi, da jih je toliko? Vsak številke napihuje in spreminja, kakor hoče. Nekoč smo na Hrvaškem imeli koncentracijsko taborišče Jasenovac. Nekateri so trdili, da je v njem umrlo milijon in pol ljudi. Ko pa so strokovnjaki primer preučili, so prišli do šte-

vilke prek 80 tisoč. To je grozen zločin. A to ni milijon in pol mrtvih! Enako velja za povojne poboje. Sam pravim, naj strokovnjaki ugotovijo, koliko je teh žrtev. Mimogrede, naši NDH-nostalgiki trdijo, da so to nedolžne žrtve. Sam trdim, da so oni žrtve le toliko, kolikor jim ni bilo sojeno. Med njimi je verjetno tudi nekaj nedolžnih, toda tisti, ki je bil štiri leta stražar v Jasenovcu, kjer so ubili 80 tisoč ljudi, tisti ni nedolžen. Naj nadaljujem. Vsi ti kvizlingi tudi niso prišli ali šli do Angležev v Pliberk. Del ustašev, četniki, skupaj z Dražo Mihailovičem, ki je ostal s svojim štabom v Srbiji. Ustaši na Hrvaškem pa so postali križarji, zbrali so se v organizirane skupine, ki so pobijale, zažigale javne stavbe, ropale trgovine. Zato je država oblikovala oddelek za zaščito naroda. To je bila OZNA. Ta je morala obračunati s tistimi, ki niso hoteli oddati orožja. Boji so se torej nadaljevali do leta 1951. In za temi boji spet ostajajo grobišča.

Slovenska desnica pravi, da jih je bilo strah vdaje. Če bi se vdali, bi jih revolucionarna oblast tako ali tako likvidirala.

► A res? In zato so se borili do leta 1951? To preprosto ne more biti res. Resnica je, da niso položili orožja. OZNA jih je morala razorožiti. In seveda, kdor se ne vda, mora biti likvidiran. NDH-nostalgiki pravijo, da so bili to nedolžni sprehajalci, ki so držali otroke za roke, hodili po Hrvaški, šli na kavo, nato je prišla OZNA in jih ubila. To je absurd. Sam bi predlagal Sloveniji in Hrvaški - dajte čas forenzikom, naj raziščejo, kdo je v teh jamah. Koliko je Čerkezov, Kozakov, Nemcev, domobrancev, ustašev, četnikov. Niti en črnogorski četnik ni preživel. A ne zato, ker je bil Črnogorec, temveč zato, ker se je z orožjem upiral do konca.

Na Hrvaškem je bila zadnjih 20 let na oblasti desnica ...

► ... ta tema bo vedno aktualna, dokler bo kdo menil, da lahko z njo dobiva volitve. Vse dokler neki pošten politik zgodovine ne bo prepustil zgodovinarjem. Šele potem bomo ugotovili, ali so se zgodili vojni zločini, ne pa, da se govori, da je bil nekdo, še leta 1956 ubit s puško v roki, v bistvu miren planinec, a čisto po naključju z mitraljezom.

Kakšno je vaše mnenje o Trgu maršala Tita v Zagrebu?

Na Hrvaškem smo imeli koncentracijsko taborišče Jasenovac. Trdili so, da je v njem umrlo milijon in pol ljudi. Ko pa so strokovnjaki primer preučili, so prišli do številke prek 80 tisoč. To je grozen zločin. A to ni milijon in pol mrtvih! Enako velja za poveljne poboje.

► V Titovem času sem bil v zaporu. Nimam torej nobenega razloga, da ga povzdigujem. Toda poskušam biti objektivni. Brez Tita, brez komunistične partije, brez organizirane narodne fronte, brez odpora ne bi bilo današnje Slovenije, ne bi bilo Bosne, ne bi bilo Hrvaške. V Potsdamu, Teheranu in na Jalti so bodoči zmagovalci sklenili, da morajo vse tvorbe, ki so nastale z vojaško agresijo, izginiti z zemljevidov. Slovaška, Mandžuko, Rupnikova Slovenija, Nedičeva Srbija. Tako se je vrnila Kraljevina Jugoslavija na čelu s kraljem Petrom Karadorđevićem in z njegovim obrambnim ministrom Dražem Mihailovićem. Kaj bi se zgodilo v nasprotnem primeru? Tretjina Hrvatov, ki so se borili na nasprotni strani, bi bila likvidirana. Druga tretjina je umrla, zadnja tretjina pa bi se asimilirala. Hrvati in Slovenci bi bili danes zgodovinski pojem. A je Tito organiziral organe oblasti, organiziral je najboljši odpor v Evropi, z osvobojenimi ozemlji in z novo strukturo federativne Jugoslavije. Ta struktura je nastala samo, ker smo zmagali na strani antifasizma, in nikakor drugače. Tito je bil zame velik politik, vizionar, brez njega ne bi bilo Hrvaške. Bil je eden največjih državnikov in politikov, ki so kadarkoli živeli na tem območju. Toda imel je tudi svoje omejitve. Bil je komunist in boljševik.

Sedaj se boste upokojili. Kaj boste počeli?

► Dosmrtno bom bivši predsednik Hrvaške.

Zakaj si nikoli niste želeli rezidence?

► Predsednik Hrvaške ima svoje sta-

novanje. Kot vsak drug. Ko se upokojim, pa bom imel še urad, tajnico, svetovalca, avto z voznikom in varovanje.

Boste spet napisali knjigo?

► Bom, o vsem tem, kar ljudi danes zanima.

Kaj je to?

► Vse to, o čemer sva se danes pogovarjala. Mislim, da bom te misli preli na papir. Tudi čas, ko sem bil v opoziciji, in to, kar doživljam sedaj, ko sem predsednik republike. Sedaj, veste, živim v fazah. Ena faza je, ko me policija varuje. Druga pa je, ko me policija zasleduje. Ta trenutek sem v fazi, ko me policija varuje.

In potem vas bo spet zasledovala?

► Ne, tega ne vem.

Komunicirate s slovenskimi politikmi?

► Vedno se pozdravim.

Zdravo - adijo?

► Ne, tudi v roke si sežemo.

S Kučanom in z Drnovškom ste verjetno govorili precej več?

► Sem njun osebni prijatelj.

In ko se tako, osebno, pogovarjate, se strinjate v zvezi s temi glavnimi točkami spora med državama? Denimo, pije te kavico s slovenskim predsednikom in mu rečete, da ima Slovenija prevelike apetite?

► Ne, ne, stoje se rokujemo.

Pa ste slovenskim politikom povedali, da imajo prevelik apetit?

► V zadnjem času za to ni bilo priložnosti. Če pride k vam človek in vam reče, čestitam vam, ker ste vstopili v Nato, in nato gre, ali naj tečem za njim? Kako naj spijsava kavo?

Zdi se mi, da mislite na predsednika Pahorja.

► Da, da.

Torej menite, da bi lahko bilo te komunikacije več?

► Da, tega bi moralo biti več. Mislim celo, da bi morali ta spor odriniti na stran, pustiti času čas in počakati na nov položaj, ki bo nastal, ko bomo vstopili v EU. Veste, tudi mi bi lahko spor zaostri v trenutku, ko je Slovenija vstopala v EU. Lahko bi obvestili vse države članice EU, da imamo nerešen mejni spor s Slovenijo in da bi morala Slovenija to vprašanje rešiti še pred vstopom v EU. A nam to še na misel ni padlo. Menili smo, da je dobro, da Slovenija vstopi v EU, ker bo jutri vstopila v EU tudi Hrvaška. Mislili smo, da bo prva država, ki nas bo pri tem podprla, Slovenija. Saj ima interes, da se odprejo meje, da vzpostavimo schengenski režim in da nato v takšnem prijateljskem razpoloženju rešujemo nerešena vprašanja.

Ljudje imajo vedno prav, menimo danes. Vsi smo demokrati. Toda kaj reči, če 90 odstotkov ljudi na eni strani meni, da je treba Hrvaško blokirati, 90 odstotkov ljudi na drugi strani pa bi Slovenijo blokiralo, če bi imeli priložnost. Bo držalo, da je javno mnenje močno odvisno od politikov in ne nasprotno?

► Strinjam se. Vi lahko s temi nacionalnimi vprašanji dvignete napetost, kolikor hočete. Kadar branite nacionalno suverenost, potem ni meja.

Ste se kdaj šli takšno politiko?

► Seveda ne. Od tega ni koristi. Ker se zgodba v vsakem primeru nazadnje spet konča na nekakšnem sodišču.

Kam greste na morje? Grete raje v

Istro, kjer vas imajo volivci najraje, ali v Dalmacijo, kjer ne dobivate toliko točk?

► Pogosto grem v Istro, tam sem na volitvah vedno zmagoval z visokimi odstotki. Grem pa tudi v Dalmacijo. Ampak na poletni dopust hodim na Hvar.

Ker morate. Tam imate poletno rezidenco, mar ne?

► Da, to rezidenco je uporabljal Vladimir Bakarić. Je zelo skromna, a je lep ambient.

Piran, Portorož?

► Tudi v Portorož rad pridem. Ali pa grem na našo stran Piranskega zaliva in se čudim, kako bi bilo, če bi Slovenija dobila ves zaliv. S kopnega na Hrvaškem bi skočil v slovensko vodo. Zato menim - pustimo, naj to reši mednarodno sodišče. S tem se bodo končale tudi vse te napetosti. Tudi s Črno goro smo se odločili za sodišče. Incidentov nimamo več, vse je v najlepšem redu.

Toda na svetu je ogromno primerov, ko ena država spora ne želi rešiti pred mednarodnim sodiščem.

► Poglejte, dva kmeta se prepirata o meji. Sta dobra prijatelja in sosed, eden meni, da je meja meter bolj na levo, drugi, da je meja meter bolj na desno. Lahko bi se dogovorila, da o njunem sporu presodi tretji sosed. A to ne bi bilo verodostojno. Zato se odločita za sodno komisijo. Pridejo z geodetom in sklenejo, tukaj je meja. In potem gredo vsi skupaj srečni v restavracijo.

To zgodbo v intervjujih vedno ponavljate.

► Tako je. In sem jo še enkrat. ✕

Potepanje po Avstriji!

MLADI DO 20. LET: samo 25 evrov

MLADI DO 26. LET: samo 59 evrov

Ponudba velja od 4. julija do 13. septembra 2009.

Z vozovnico ÖBB - Sommerticket bodo imeli potniki od odhodne postaje v Sloveniji do meje in nazaj 50 odstotkov popusta.

OPTIKA GLASMAHER

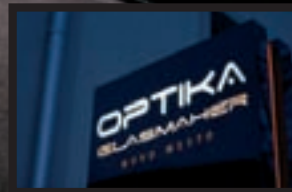

NOVO MESTO - BREŽICE

Opazite razliko.

do **50%**
popusta na sončna očala pri plačilu z gotovino
akcija velja do 31. 8. 2009 oziroma do razprodaje zalog

**Optika Glasmaher
PE Novo mesto**
Kettejev drevored 32
8000 Novo mesto

pon-pet **9-19**
sob **9-13**

**Optika Glasmaher
PE Brežice**
Cesta prvih borcev 20c
8250 Brežice

pon-pet **9-18**
sob **9-12**

Novo mesto **070 660 650**
Brežice **070 660 660**

info@glasmaher.com
www.glasmaher.com

Tomaz Mastnak

Dr. Tomaz Mastnak, sociolog in zgodovinar, trenutno zaposlen na University of California, eden najbolj aktivnih članov civilne družbe v osemdesetih, o današnji politiki, o Janezu Janši in Borutu Pahorju, o strahu danes in v času totalitarizma, o naivnosti, o politiki, ki je bila za nekatere že v osemdesetih tudi kšeft, o tem, zakaj je dejal, da je po političnem prepričanju homoseksualec.

Jure Trampuš, foto Miha Fras

Dr. Tomaz Mastnak je znanstveni svetnik na Inštitutu za filozofijo na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU-ja. V osemdesetih letih je bil aktiven član civilne družbe v Sloveniji, nato pa se je vrnil k znanstvenemu delu. Ukvarja se s politično filozofijo in med drugim preučuje odnos Evrope do muslimanov. Gostuje na University of California. Je kritičen do koncepta civilne družbe, do Evrope in odnosa krščanskega sveta do Bližnjega vzhoda. Prav tako (še) ne verjame Obami, Obamovo upanje je po njegovem mnenju podobno Bushevemu strahu. Gre za dva tipa iracionalne politike.

V osemdesetih letih ste bili eden izmed aktivnejših članov civilne družbe. Bili ste urednik Krta, skupaj z Igorjem Bavčarjem, sodelovali ste z Odborom, bili ste mirovnik. Zakaj ste se potem umaknili iz polja politike, političnega? Številni vaši sopotniki se niso.

► Vprašanje je seveda, koliko je bilo tisto, kar smo počeli v osemdesetih, res politika. Bilo je politično delovanje, ni pa bila poklicna politika v današnjem smislu, politika kot služba. Profesionalizacija v tem smislu me ni nikoli zanimala. Zanimalo me je strokovno delo. Veliko dogodkov v osemdesetih sem v bistvu občutil kot nekaj, kar me vleče stran od tistega, kar sem v resnici želel delati. Ko je bilo treba ustanoviti Odbor, sem ravnokončeval doktorsko disertacijo in sem moral vse prekiniti, da smo tega človeka vlekli iz ječe ...

Morda je bilo to vaše delovanje amatersko politično, a je bilo zelo odmevno. Tega ni mogoče zanikati.

► Pojmovanje politike je bilo takrat na višji ravni, kot je danes. Vsaj kar se tiče konceptualnega dela, razmišljanja, politične imaginacije, analize problemov. Amatersko je bilo tisto delovanje toliko, kolikor ni bilo službena, plačana dejavnost, kolikor njegov namen in cilj nista bila osebno okoriščanje in korporativistično mešetarjenje. Kot pa pravite, vpliv je bil res velik, v slovenski in jugoslovanski družbi.

Zakaj ste imeli »politični amaterji« tolikšen vpliv?

► Gre za več elementov. Najprej smo identificirali pravilna vprašanja, potem smo se teh vprašanj znali lotiti na pravi način. Zelo pomemben je bil tudi etični dejavnik. Večina, velika večina nas, ki smo bili takrat aktivni, vsega tega ni delala zaradi zasebnih, materialnih, kariernih interesov. Z današnjega vidika je to seveda videti neumno, morda tudi že nedoumljivo. Takrat pa je bil ta etični dejavnik v družbi zelo prepoznaven in tudi cenjen. Tudi kakih prav psihopatskih in moralno odvratnih tipov ni bilo videti med nami. Morda so bili nenavadne psihološke potrebe in nenavadna nagnjenja ter neprijetne moralne lastnosti pri kom latentno prisotni, ampak do polnega izraza so prišli šele v demokraciji. Tudi tako imenovane zunanje okoliščine so bile ugodne. Politični sistemi našega tipa so bili v krizi. »Objektivno« gledano je bil čas primeren za resno civilno intervencijo. Tudi svetovne razmere so ji bile naklonjene. Bili smo na višini časa. Kam je vse to pripeljalo, je seveda drugo vprašanje.

Nekateri vaši sopotniki so ostali v politiki. Vendar danes za nekatere izmed njih, tako piše v vaši predstavitvi v Dnevniku, ne bi nosili glave v torbi. Kaj to pomeni?

► To je seveda nesmiselno vprašanje: kaj bi naredil, če bi bil še enkrat v tisti situaciji? Ali bi še enkrat reševal zdajšnjega voditelja opozicije iz zapora? Ne, ne bi. Že takrat nisem imel najboljšega mnenja o njem. Pri tistem reševanju Janše in drugih treh iz zapora je šlo za etični, politični imperativ. Tista dejavnost je bila del širših druž-

benih bojev. V tem smislu je bilo reševanje Janeza Janše iz zapora pravilna odločitev. Lahko seveda gledam nazaj in rečem, bili smo navadni, bili smo neumni, bili smo premalo kritični do konceptov, s katerimi smo delali, in do oseb, za katere smo se zavzemali: Šešelj, Šeks, Janša ... Kakšna družba! Vse to ... vse lahko priznam, ampak to so neproduktivna vprašanja.

Janša ni bil edini vaš sopotnik. Veliko ljudi iz Odbora se je politično profesionaliziralo, recimo Pavel Gantar.

Kako to, da so oni prišli iz amaterizma v profesionalizem?

► To morate vprašati njih, če vejo. Jaz lahko rečem tole: oni so bili sopotniki, drugi sodelavci. Janša je bil bolj sopotnik kot sodelavec. Enako je bilo z Bavčarjem, čeprav sva bila tudi sodelavca. A če gledam nazaj, so se že takrat kazale razlike. Vzemimo, recimo, Janševo in Bavčarjevo izdajo Kavčičevih dnevnikov. V retrospektivi sta onadva že takrat delala iz politike kšeft. Tega takrat ali nisem mogel ali pa nisem hotel prepoznati. Kavčičevi dnevnik so bili zame del zgodovine, ki jo je bilo treba iztrgati iz pozave. Zato se mi je na načelni ravni zdela izdaja tega gradiva pozitivna poteza: naj pride v javnost, kjer se lahko premisli, prebere, domisli. Sicer me je tisti dnevnik precej razočaral, v njem nisem našel nobene resne inspiracije za reševanje problemov, s katerimi smo se spoprijemali, ali pa odpiranja obzorij. Kar sem spregledal, je bilo to, da je bilo publiciranje Kavčiča za nekatere komercialni projekt. Za tiste čase in za tisto okolje je bilo to netipično. V retrospektivi pa, kot rečeno, se mi kaže, da je bila demokracija za nekatere že takrat kšeft. In ta kšeftarska demokracija, prešpikana z lastnostmi, ki mejijo na osebne patologije, je prevladala in zavladala.

Nekateri politiki, na splošno jih poimenujemo osamosvojitelji, se sporadično spomnijo vašega članka Samostojna Slovenija, ne hvala, objavljena v Mladini nekaj tednov pred vojno. Vaši strahovi, da nas svet ne bo priznal, se niso uresničili.

► Dobro je, da se niso. Tisti tekst verjetno res ni bil moja najbolj srečena politična intervencija in mu sam ne pripisujem nobenega posebnega pomena. Kolikor se ga spomnim, pa mislim, da bi spodbude in motive, ki so me vodili k pisanju, in razmislek, ki sem ga bolj ali manj uspešno ubesedil, še vedno zagovarjal. Malenkostni politikantski duhovi vidijo, kot se mi zdi, v tekstu deklaracijo politične odločitve proti slovenski državi. V resnici je bil tekst izraz zgroženosti nad politiko, ki jo je rojeval ideologem, ideološki konstrukt »samostojne Slovenije«.

Pisali ste o slovenskem potnem listu, ki naj ne bi nikjer veljal. Ste se pač uželi, a meni se zdijo zanimivejše va-

še napovedi o tem, da se bo Slovenija zaprla v svojo nacionalnost, kar se je izkazalo za pravilno.

► Šlo je za dva momenta. Prvi je bil teoretičen, načelen. Gre za vprašanje politične eksistence. Človek lahko biva politično le, če je državljan. Brez države že nekaj stoletij ni političnega življenja, države pa ni, če ni mednarodno priznana. O zapiranju Slovenije pa sem govoril že pred tistim tekstom in tudi po njem. Omejnjal sem nevarnost provincializacije. Paradokso je bila ena od značilnosti priključevanja Slovenije veliki Evropi ravno zapiranje. Bolj ko smo se priključevali, bolj ko smo želeli postati evropski, manjši smo bili, bolj smo se zapirali vase, bolj je naša mera postajala velikost naših frustracij.

Konec osemdesetih let se je zdelo, da je Slovenija zelo odprta, nihče ni resno politično problematiziral splava, razvijali ste koncepte demilitarizacije družbe, tudi homoseksualnost je bila na ravni politike bolj sprejeta, kot je danes. Kako to?

► Slovenska civilna družba, četudi sem do tega koncepta danes zelo kritičen, je bila tedaj na višini svetovnega dogajanja. To ni puhlica - ukvarjali smo se s problemi, s katerimi so se ukvarjali politična in družbena gibanja in intelektualne elite na drugi strani ocena, v drugih evropskih prestolnicah, na Vzhodu in Zahodu. Bili smo enakovredni sogovorniki. V retrospektivi pa ta lepa podoba začenja pokati. Poglejte, sedanjí škof Anton Stres in drugi predstavniki cerkve so prihajali na naše sestanke in podpirali homoseksualce. Zdi se mi, da tega danes ne delajo več. Vprašujem se, ali niso pristopili k nam z neko cinično računico: podprli bomo vse, kar je proti državi in proti komunizmu, ko se bo režim spremenil, bomo pa šli nazaj na stara pota. So nas podpirali iz oportunistične preračunljivosti? So v naša prizadevanja že takrat vnašali laž? Če so, se lahko klerikalizmu v civilnodružbeni preobliki zahvalimo za razganjanje iluzij o slovenskih osemdesetih.

V Sloveniji ni več resnih iluzij o mirovništvu. Te so propadle. Razprava je bila sicer posledica odpora proti Jugoslovanski ljudski armadi, a vseeno so resni premisleki o državi brez vojske po vključitvi Slovenije v Nato izginili iz javnosti. Zakaj?

► Zato ker Nato poneumlja. Ampak to ni vaše vprašanje. V sredini osemdesetih let je bila JLA glavni nosilec federalnega državnega aparata. Zveza komunistov Jugoslavije se je razkrojila in namesto nje je kot ideološki aparat vstopila armada - kot ideološki aparat, ki je bil hkrati represivni aparat. To je bila os, okoli katere se je vrтела jugoslovanska država zadnja leta in se nazadnje zrušila. Mirovniško gibanje v Sloveniji ni bilo nikoli pacifistično gibanje v

ozkem smislu: radi bi mir, ne maramo vojne. Ne, bilo je gibanje, ki je dobro razumelo, da mir predpostavlja družbeno in politično ureditev, v kateri so zagotovljene pravice in svoboščine. Če smo se zavzemali za mirovno kulturo, smo se morali spopasti z armado. Ne samo zato, ker je bila vojska, pač pa tudi zato, ker je bila nosilec in mobilizator državnega aparata, ki je aktivno nasprotoval demokratizaciji.

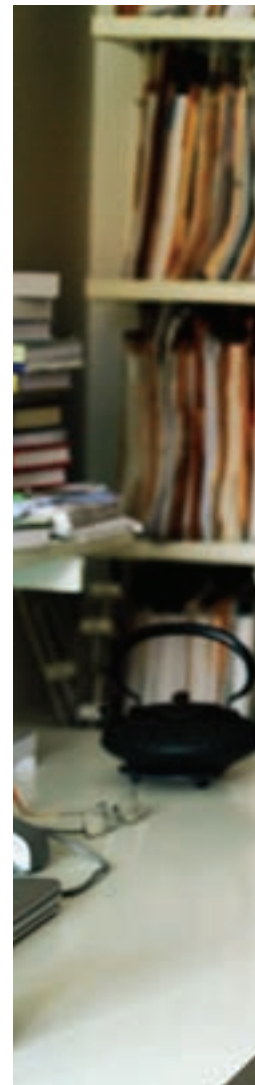
Danes teh predpostavk ni več?

► Časi so se spremenili. Evropsko mirovno gibanje je zatonilo z vojno v Jugoslaviji, ko se je večinoma postavilo na sramotno stališče. Nekdanji vzhodnoevropski disidenti, aktivni v mirovnem gibanju, so postali amaterski profesionalni politiki: ostali amaterji in postali funkcionarji. Končala se je hladna vojna, zmagala je demokracija. Mirovno gibanje se je izgubilo, četudi problemi, ki kličejo po njem, ostajajo, se celo kopičijo in zaostrejejo. Militarizem je podivjal in organizirane nasilja je vedno več.

Kolikšna je slovenska soodgovornost za morijo v Jugoslaviji?

► Če gledava s stališča osemdesetih let, odcepitev Slovenije dolgo, zelo dolgo, celo med kasnejšimi tako imenovanimi osamosvojitelji, ni bila vprašanje, o katerem bi se govorilo, in mislim, da se o njem zelo dolgo ni niti razmišljalo, vsaj ne resno razmišljalo. Menim, da je bilo v veliki meri vsiljeno, da se je ponesrečilo. Zelo pomemben dejavnik je bila nepripravljenost srbskih in odločilnega dela ostanka zveznih oblasti za reforme. Menim, da zaradi razvoja dogodkov v Jugoslaviji Sloveniji ni preostalo drugega, kot da se končno sooči z možnostjo in naposled nujo odcepitve, za kar je imela zakonsko podlago. Menim tudi, da se vprašanje o odgovornosti Slovenije za vojno v Jugoslaviji pogosto postavlja s politično in moralno vprašljivih pozicij. Kar se tiče jedra tistih političnih dejavnosti v osemdesetih letih v Sloveniji, o katerih ste me spraševali na začetku, nimam slabe vesti. Res smo prispevali k padcu komunizma, vendar smo si vseskozi prizadevali za nenasilne družbene in politične spremembe. Verjamem, da imamo vsaj nekaj zaslug za nenasilno spremembo režima v Sloveniji.

Tista civilnodružbena prizadevanja so bila popolnoma legitimna, še več, tudi legalna. Če so prispevala k padcu komunističnega režima, jih še ne moremo klicati na odgovornost za nasilje, ki so ga sprožile druge postkomunistične sile, predvsem Milošević in njegovi. Menim tudi, da ne smemo preveličevati vloge kasnejše slovenske politične elite, »osamosvojiteljev«, v tistih letih. Zgodbe, ki so jih napletli o sebi in uspešno prodali, nam ne dajejo najrealnejše podobe o položaju v za-

Lahko seveda gledam nazaj in rečem, bili smo naivni, bili smo neumni, bili smo premalo kritični do konceptov, s katerimi smo delali, in do oseb, za katere smo se zavzemali: Šešelj, Šeks, Janša ... Kakšna družba!

In ko je civilna družba zmagala, civilnodružbeniki niso vedeli, kaj bi z državo, ki jim je padla v roke, in so jo zlorabljali, maličili, pohabili in skoraj uničili, ob tem pa so sprostili avtoritarizem in totalitarizem civilne družbe same.

dnjih letih Jugoslavije, predvsem pa ne o njihovi politični teži v tistih letih. Za morijo v Jugoslaviji so posredno in neposredno krivi številni dejavniki, tudi mednarodni.

Evropa?

► In predvsem ZDA. Vzemimo tedanjega ameriškega veleposlanika v Jugoslaviji Warrena Zimmermanna. Nekaj o njem sem imel priložnost slišati od ljudi, ki ga poznajo, vendar je vse, kar šteje, povedal sam. Da so ga v Beogradu vlekli za nos. »I was fooled.« Ne pozabimo, da se je vojna v Jugoslaviji, z napadom na Slovenijo, začela takoj po obisku ameriškega državnega sekretarja Bakerja v Beogradu! Evropska vloga je več kot sramotna, je kriminalna. Svetovna politika je ob razpadu Jugoslavije odigrala neodgovorno, ne-spametno, destruktivno vlogo.

Ce je bila sredi osemdesetih let slovenska civilna družba tista, ki je bila soodgovorna za demokratizacijo, kako to, da je danes ni več?

► Razprava o civilni družbi je bila vseskozi teoretsko šibka. Nikoli ni bilo dobro premišljeno, od kod izhaja koncept in kakšno vlogo je imel in jo ima. Uspešnejša kot so bila civilnodružbena gibanja, bolj nekritično se je ta koncept uporabljal. V osemdesetih letih so in smo, pri nas, drugod v vzhodni Evropi in večkrat na Zahodu, pojem civilne družbe uporabljali nekritično, kot posebljenje dobrega v nasprotju s slabim, z zlom. Tisto zlo je bila seveda komunistična država. To je pripeljalo do tega, da apologeti civilne družbe niso bili sposobni razumeti in konceptualizirati države, hkrati pa so bili slepi za represivne, avtoritarne, destruktivne potenciale civilne družbe. Demokracijo so sprejeli kot nevprašljivo dobro in jo identificirali s civilno družbo, pri tem pa spregledali, da demokracija seveda ni mogoča brez države. In ko je civilna družba zmagala, civilnodružbeniki niso vedeli, kaj bi z državo, ki jim je padla v roke, in so jo zlorabljali, maličili, pohabili in skoraj uničili, ob tem pa so sprostili avtoritarizem in totalitarizem civilne družbe same. Brez javne oblasti ni ne reda ne miru, je absolutna svoboda. Civilna družba ni javna oblast,

▲ Sodelavci in znanci Janeza Janše so 1. junija 1988, dan po aretaciji, zahtevali njegovo takojšnjo izpustitev. Med njimi je bil tudi Tomaž Mastnak.

civilna družba, ki je ne nadzira in ne omejuje država, je absolutna svoboda, kjer lahko vsak počne, kar se mu zahoče, in vzame, kar si požel, in kjer so zato edini zakon premetenost, sila in moč, konec koncev pa sila. Absolutna svoboda je zato absolutna groza, sprostitvev vseh oblik sile in nasilja.

Zagovarjate močno državo?

► Zagovarjam javno oblast. Država je oblika javne oblasti, ki jo imamo. Ni vedno obstajala, sedaj je v krizi, a druge možnosti še vedno ni. Zato zagovarjam državo, močno državo. Država zagotavlja življenje v mejah zakonitosti in potencialno obvladovanje nasilja.

Nekoč ste dejali, da ste po političnem prepričanju homoseksualec. Kaj ste s tem mislili?

► Sredi osemdesetih let je bila homoseksualnost par excellence vprašanje pravic manjšin in s tem človekovih in državljanjskih pravic. To vprašanje smo postavljali tudi v kontekstu evropskega mirovnega

gibanja. In naši vzhodnoevropski sogovorniki so se nam začeli izogibati. Mislili so, da smo vsi homoseksualci. To je bilo po svoje komično. Ampak šlo je za resno konceptualno vprašanje. Šlo je za dosledno vztrajanje pri tezi, da so vse pravice enake in enako pomembne. Nasprotnovali smo razmišljanju, po katerem se je najprej treba osvoboditi Sovjetske zveze, izbojevati svobodo, potem pa se ob primernem času spomniti tudi na pravice manjšin.

Ste danes po političnem prepričanju še vedno homoseksualec?

► Ja in ne. So konteksti, v katerih bi tisto civilnodružbeno gesto težko ponovil. Ne zato, ker bi spremenil odnos do homoseksualcev, pač pa zato, ker so se spremenili odnosi, v katerih se to vprašanje politično postavlja. Ko so nekateri ameriški homoseksualci terjali enakopravnost zato, da bi lahko tudi oni bombardirali Irak, nekako nisem mogel simpatizirati z njimi. Če pravice homoseksualcev postanejo vprašanje ena-

kopravnega aktivnega sodelovanja v morilskih vojnah velesile, katere državljani so, niso pravice homoseksualcev nič drugega več kot zahtevanje pravice do najbolj grobega kršenja pravic drugih.

Že pred leti ste govorili, da je problem slovenskega odnosa do Evrope to, da jo vidimo kot obljubljeni deželo. Kaj je Evropa Sloveniji prinesla in kaj odnesla?

► Gre za različne ravni argumentacije. Na načelni ravni še vedno mislim, da je EU zgrajena tako, da ni rešila vprašanja suverenosti, se pravi vrhovnih pravic javne oblasti - niti lastne suverenosti niti suverenosti držav članic. Kdo in kako torej odloča o naši politični usodi? Na praktični ravni je Slovenija znotraj EU dokaj nerelevantna. Ne toliko zato, ker je zemljepisno majhna, temveč zato, ker so naši voditelji in predstavniki, z redkimi izjemami, politično majhni. Če pogledate spor Slovenije s Hrvaško, niso videti niti posebno uspešni. Vse kaže, da si na-

*Nikoli nisem
zadovoljen ...*

*... s prevajalskimi
storitvami.*

Glavne prednosti:

- standard kakovosti ISO 9001:2000, EN 15038
- uporaba lastne sodobne spletne aplikacije
- individualna obravnava naročnikov
- uporaba prevajalskih orodij
- združene komunikacije
- izkušeni prevajalci

ZAUPAJTE

www.psd.si

PSD [®]

drugačna prevajalska agencija

Ne oklepajmo se udobnih predstav o totalitarizmu. Vprašanje je, kako je demokratična družba sama avtoritarna in totalitarna. Nobena oblast se ne zna samoomejevati, tudi demokratična ne.

27

ša država ni bila sposobna poiskati zaveznikov. Ampak verjetno je to takšno vprašanje in tako postavljeno, da je z vidika upanja, investiranega v EU, bolje, da naši predstavniki niso našli zaveznikov. Tudi ko evropske oblasti zahtevajo od Slovenije, da, denimo, zviša okoljevarstvene standarde, je EU za nas dobra. Vzame nam nekaj svobode odločanja, ampak s tem nam vzame tudi nekaj svobode neumnega in škodljivega odločanja.

Morda, a vi že dolgo napovedujete, da bo EU propadla; razen zavez o spoštovanju prava in dogovorjenih pravil nima skupnega veziva.

► Če pogledate, kako EU politično kotira v svetu, potem vidite, da nima prav velike avtoritete. Niti nima več velike ekonomske moči ...

A naj bi bila oaza miru, razvoja, demokracije.

► Kakor za koga. Na ta mir in to blaginjo ne moremo gledati izolirano. Ta mir in razvoj nista samo notranji zadevi EU, pač pa tudi drugih koncev sveta, v katere se EU vpleta in je v njih tako ali drugače prisotna. In na mnogih drugih koncih sveta sta naša mir in blaginja ne le nasprotje samih sebe, marveč tudi vzrok ali eden od razlogov za nasilje, vojne, uničevanje in revščino. V Peruju se domorodci te dni spopadajo s policijo, ker se ne strinjajo s črpanjem nafte v pragozdu, ker bi to prineslo genocid, in ob tem je treba takoj dodati, da so za raziskovanje in izkoriščanje nafte in mineralnega bogastva v perujskem pragozdu (in mnogih drugih) zelo zainteresirane evropske korporacije. Mir in blaginja v Evropi sta še vedno, tako kot že dolga stoletja, kupljena z nasiljem in ropanjem na drugih koncih sveta.

Etični standardi, na katerih je utemeljena EU, ne veljajo?

► Veljajo za Evropejce. A ker veljajo le zanje, le za nas, ne morejo biti univerzalni. Etika, ki nima univerzalne veljavnosti, pa je bolj šepava. Evropejci smo univerzalni nasilneži in roparji.

Kdo vodi EU, velike države, nacionalni interesi ali trg in kapital? Predsednik evropske komisije Barroso je v Evropi razširil neoliberalizem.

► Ja, je. Barroso je uspešen tip novega nepolitičnega politika. Politika brez vizije, brez političnega programa, brez jasnih vrednot, a z velikimi ambicijami. Taki politiki s svojim delovanjem ustvarjajo prostor, v katerem se lahko uveljavljajo bolj politični interesi, denimo tisti, povezani z neoliberalnim projektom. Sprašujete me, kdo vodi Evropo. Vsaj deloma velike evropske države, ki se vzemajo za svoje nacionalne interese in jih usklajujejo z nacionalnimi interesi drugih velikih držav. In ti interesi so konec koncev predvsem ekonomski. Vprašanje je, koliko so stranke, ki nastopajo v Evropskem parlamentu, še povezane z nacionalnimi interesi in koliko uveljavljajo korporativistične interese, ki z državljanstvom evropsolancev nimajo posebne zveze.

Je sedanja gospodarska kriza tolikšna, da bo prinesla inovacije družbenega sistema?

► Za zdaj tega ni videti. Odgovori na krizo si želijo več enakega, istega. V odgovorih državnih politik ne vidim odpiranja novih vizij razvoja. **Morda to ni naloga države, od politikov je težko pričakovati, da bodo temeljito spremenili sistem, če jih je ta sistem pripeljal do moči.**

► To hipotetično ni popolnoma nemogoče. Če bo kak spreten politik videl, da bi bolj inovativen odgovor na krizo utrdil njegovo oblast, se bo za kaj takega odločil. Poglejte, koliko jih je »pozelenelo«. Pri nas še ne, drugje pa že kar nekaj. A ostaniva pri vaši skepsi. Kdo bo inoviral, če ne država? Civilna družba? Ta se danes na vseh ravneh politike priteguje k odločanju. A ko smo dovolj visoko, je ta civilna družba enako etablišana, elitistična, privilegirana, kot so politiki, ki jo vabijo k sodelovanju. Vrtimo se v istem krogu, s to razliko, da v tem krogu nekateri ta trenutek nastopajo z državne pozicije, drugi pa s pozicije umetnika, akademika, poslovneža, šefa nevladne organizacije. Po naslednjih volitvah se lahko vloge obrnejo. Dejstvo je, da obstaja etablišana civilna družba, ki je oportun in oportunističen sogovornik politični oblasti.

Vendar obstajajo okolja, kjer se dogajajo inovacije. Delavci zasedejo to-

varne in se gredo samoupravljanje, v alternativnih centrih se premišljajo nove politike.

► Seveda se dogaja veliko stvari. V vsakem večjem mestu ali na njegovem obrobju, pa tudi na obrobju razvitega sveta nastajajo alternativni, utopični projekti in eksperimenti. Ampak kakšen vpliv ima to na sistemske rešitve? Tega za zdaj ne moremo vedeti. Ta množica različnih iniciativ je nepovezana, ne slišijo jih na višji politični ravni in niti na gledaliških predstavah etablirane civilne družbe.

Vsaka država z avtokratskimi elementi poskuša onemogočiti svobodo govora. Še v osemdesetih letih ste dejali, da je omejevanje pravzaprav paradoksalno. Družba, kjer ni svobodnega dialoga, ne obstaja, čim bolj država zatira možnost svobode govora, tem bolj si koplje grob. Se s tem strinjate?

► Načelno morda še. Takrat smo se zavzemali za svobodo tiska v sistemu, ki mu danes nekateri pravijo totalitaren. Vendar je bilo takrat več svobode mišljenja, kot je imamo danes, le izbojevati si si jo moral. Svoboda mišljenja ni to, da blekneš, kar hočeš. Za svobodo mišljenja je potrebno mišljenje. Več svobode govora in manj mišljenja ni več svobode mišljenja. Mene danes bolj zanima, kaj je s svobodo tiska v demokratični družbi. V ZDA, v paradigmi svetovne demokracije, je tisk zadnja leta v ključnih situacijah popolnoma odpovedal. Obstaja popolna svoboda izražanja, ne obstaja pa svoboda tiska in ni svobodnih medijev.

Ameriški mediji so enoglasno podpirali začetek vojne v Iraku.

► Ne gre za podporo, gre za način, kako in zakaj je prišlo do nje. Pokazalo se je, da so obstajali neposredni vplivi in navodila iz političnega vrha, ki so jih novinarji in uredniki sprejeli, obenem pa medije obvladujejo lastniki, ki seveda tudi imajo politične interese, pogosto enake kot politični oblastniki. Seveda obstajajo tudi marginalni mediji, ki pa nimajo vpliva na širše prebivalstvo. Ne oklepajmo se udobnih predstav o totalitarizmu. Vprašanje je, kako je demokratična družba sama avtoritarna in totalitarna. Nobena oblast

se ne zna samoomejevati, tudi demokratična ne.

So ekstremna desničarska gibanja patologija demokracije? Kako naj demokratična družba odgovori na takšne deviacije, kako naj se demokracija spopade s populizmom?

► Ekstremna desničarska gibanja niso patologija demokracije, so njen neposredni izraz. Brez stalne čuječnosti lahko demokracija hitro postane vsaj tako neprijetna, kot so neprijetni nedemokratični režimi. Kako se s takšnimi gibanji spopadati, je vprašanje, na katerega ni splošnega odgovora. Če se ta gibanja znajo prilagoditi zakonskim omejitvam, po represiji pogosto ni mogoče poseči. Zdj se marsikdo sprašuje, ali moramo biti zaskrbljeni zaradi uspeha skrajnih skupin na evropskih volitvah. Menim, da glavna nevarnost ne prihaja z obrobja, prihaja iz politične sredine. Zaskrbljeni moramo biti zaradi političnega centra. Kar bi nas moralo najbolj skrbeti, in to ne glede na politično prepričanje, če ga imamo, je propad evropske leveice. Anomalija tega, da se politika skoncentrira v nerazpoznavnem centru, se zaostri, ko iz tega že tako brezobličnega centra izpade levica. To je namreč korak naprej k idejni sterilizaciji politike. Politične ideje se preselijo na ekstreme, pri čemer levega ekstrema zaradi propada leve politike tako rekoč ni več. Ideje desnega ekstremizma tako svobodno vladajo in imajo temu primeren vpliv na politični center, ki si laska, da je presegel ideologije. Velik vpliv imajo tudi na volilno telo, ki v političnem centru ne more odkriti ničesar več takšnega, s čimer bi se lahko identificiralo in kar bi ga lahko mobiliziralo. Kruta ironija je v tem, da se to dogaja v krizi, v katero nas je pripeljala desna politika, tako da je levica v idealnem položaju, da identificira probleme, ponudi svoje odgovore nanje in postane hegemon.

Veliko ste preučevali odnos Evropejcev do muslimanov. Trdite, da se je Evropa osmislila šele v nasprotju do muslimanov kot zunanjega sovražnika. Če to velja, zakaj se je potem do muslimanov sovražna ideologija bolj vzpostavila v ZDA?

Upanje in strah sta dejavnika, ki gojita in nosita iracionalno politiko. Upanje in strah se pogosto dopolnjujeta v isti politiki, v ZDA pa je prejšnja oblast gradila na strahu, ta pa na upanju.

28

► V kulturnem in političnem smislu so ZDA del zgodovinskega evropskega sveta. Evropski kolonisti so prinesli s sabo evropsko duhovno dediščino. Po 11. septembru se je aktivirala politika, ki je bila antimuslimanska zaradi okoliščin, ki pa je hkrati imela globoke in krepke ideološke nastavke za takšno sovražno držo. Če bi bile ZDA imune proti islamofobiji, takšne in tolikšne instantne mobilizacije sovražnih čustev ne bi bilo.

Se politika do muslimanskega sveta po Bushu oblikuje drugače?

► Ni videti.

Junijski Obamov govor v Kairu je bil deležen pozitivnega odziva v večini muslimanskega sveta.

► Ne govorimo o »muslimanskem svetu«! Obamov govor je bil namenjen muslimanskim političnim in kulturnim elitam, ki jih imenujejo »zmerne«, in te so ga, kot pravite, dobro sprejele. Nihče ni vprašal Husseina iz Imbabe, kaj si misli o govoru Baracka Husseina iz Bele hiše. Govor je bil zelo dobro sestavljen, distanciral se je od Busheve politike, ponekod je bil kritičen do Izraela. Najvidnejši problem tega govora pa je, da Obama govori o spoštovanju muslimanov, hkrati ko bombardira Afganistan, njegova vojska pa še vedno mori po Iraku, Pakistanu in drugod.

Umik iz Iraka je napovedan.

► Nadaljuje pa se gradnja vojaških oporišč. Vedno znova me preseneča,

kako zelo si želimo verjeti Obami. Ponudil je upanje in svet si danes ne želi ničesar bolj od upanja. Doslej smo živeli v strahu, sedaj pa upamo.

Ali ni bolje upati kot živeti v strahu?

► Ne. Posamezniku je seveda lepše upati. Politično pa ni bistvene razlike. Upanje in strah sta dejavnika, ki gojita in nosita iracionalno politiko. Upanje in strah se pogosto dopolnjujeta v isti politiki, v ZDA pa je prejšnja oblast gradila na strahu, ta pa na upanju. Upanje je privilegij. Američani si ga lahko privoščijo, Palestinci, denimo, pa ne več. Kakor koli že, Obama je govoril zelo premišljene besede, imel je lep, dodelan nastop, zna se nasmejati in je videti prijazen, milijoni ljudi po svetu pa si želijo natanko tisto, kar jim je obljubil. Tako začarani od predstave in zavedeni od lastnih želja smo spregledali, da je Obama sprejel klerikalizacijo politike.

Kako to mislite?

► Govor iz Kaira je zrcalna podoba islamističnega fundamentalizma, politike torej, ki se definira z religijo.

Ker je bilo v govoru preveč boga?

► Ker je preveč boga v politiki. Gre za religiozno opredeljevanje politike. Obama govori o muslimanih na enak način kot Osama. Govori o populaciji, ki je definirana z vero. In to, da je v politiki vse več religije, da se politika podredi religioznim predstavam o svetu, po mojem pre-

pričanju ni dobro. V politiki, in še zlasti ne v abrahamovskih monoteizmih, ni mogoče iskati političnih rešitev in vizij, rešitev za politična vprašanja današnjega sveta. Od tega si lahko obetamo samo vedno več nasilja.

Obama ni takšen krščanski fundamentalist, kot so bili nekateri predstavniki Busheve administracije.

► To je res. A tu ne gre za to, ali Obama dopušča druge religije. Temeljno vprašanje je, ali dopušča druge politike na Bližnjem vzhodu. Razpravo je zaprl v verske okvire, namesto da bi jo iztrgal iz njih in postavil na politični teren. Osami bin Ladnu ali arabskim samodržcem to seveda godi. Če pa bi Obama res hotel doseči navadnega »muslimana«, bi moral upoštevati, da so za take navadne ljudi v arabskem in muslimanskem svetu večji problem tiranska oblast kot verska vprašanja. Ti ljudje si želijo svobode in svoboščin. Obama pa je celo takrat, ko je govoril o svoboščinah, govoril le o verskih simbolih, o pokrivanju ženskih glav.

Gre torej za napačno percepcijo sveta, ki ga nagovarja?

► Danes je »percepcija« razlaga za vsak problem. Tu gre za politiko, ki vodi v katastrofo. Obamova podoba sveta v temelju ni tako drugačna od Busheve. To je krščanska podoba sveta, ki se želi pogajati z muslimansko versko podobo. Problemi, ki naj bi jih reševali, pa imajo posvetne

vzroke, zato bi morale biti tudi rešitve posvetne. Če ne bo posvetnih rešitev, bomo imeli še kak holokavst, ne glede na to, kdo bo žrtvovan ... Obama pa, namesto da bi predlagal moderno politiko, se gre nekakšen postmoderni medverski dialog.

Bodo muslimani pojedli zahodni svet?

► Zavedajmo se, da so Evropejci jedli svoje politične nasprotnike še v sedemnajstem stoletju. Dobesedno. Nizozemska rojalistična drhal je leta 1672 v Haagu žvečila voditelja republikanskih nasprotnikov. V tistem času so Nizozemci civilizirali divjake po svetu. Danes smo glavna nevarnost Evropi Evropejci sami. Malo poenostavljeno rečeno, če bomo muslimane pustili pri miru, bodo tudi oni nas pustili pri miru. Tisti, ki živijo med nami, pa lahko še naprej živijo med nami, ne da bi se med seboj zaničevali, sovražili in pobijali.

Se vam zdijo slovenske politične zgodbe iz perspektive Kalifornije, kjer preživite precej časa, banalne?

► Te slovenske zgodbe niso po svoji naravi nič bolj banalne od ameriških. Smo demokratična družba, ki ima svoje demokratične neumnosti. Težava ni v tem, da imamo tudi banalne politične probleme, temveč da take banalnosti lahko močno vplivajo na to, kako živimo. V majhni Sloveniji takšne politične banalnosti bolj občutimo doma, kot jih občutijo na tujem, v velikih ZDA pa je ravno nasprotno. ✕

MLADINA ODPRA DRUGAČNA OBZORJA,
A ŠELE, KO VAS MI POSTAVIMO NA HLADNO,
SE VAŠE MISLI LAHKO ŽBISTRIO.

Kranjska Gora

hit casinos
hit holidays
Kranjska Gora

Jurij Gustinčič

Jurij Gustinčič, novinar, o krizi kapitalizma in zamujenih priložnostih v razvoju socialističnega sistema, o svoji družini, življenju v Stalinovi Sovjetski zvezi in o poti v Turkmenistan, o očetovem odhodu na Goli otok. O njegovih pogledih na bodoče urejanje razmerij v svetu.

Marjan Horvat, foto Borut Peterlin

Petdeset let že analizira družbeno dogajanje doma in v svetu. V svojih zapisih ni nikdar žaljiv, morda včasih premalo neposreden, kajti drži se načela, da nikoli po nemarnem ne izpostavlja ljudi. Vendar je kritika na njihov račun, pa čeprav med vrsticami, jasna. Sam pravi, da se je ambivalentnega in ironičnega odnosa do življenja in dejstev že v mladih letih navzel od nemškega pesnika Heinricha Heineja. Na kritično distanco, ki je imanentna dobremu novinarju in pogoj za opravljanje tega poklica, pa se je navadil z leti. Nekje je zapisal: »Brez kritične distance se v tem poklicu razosebiš.« To je Jurij Gustinčič. Novinar, ki ga kot izvrstnega dopisnika iz tujine in kolumnista pozna vsa nekdanja Jugoslavija.

Rodil se je v Trstu leta 1921, otroštvo je preživel v Ljubljani in na Dunaju, nato pa se je z materjo Anico in bratom Ilijo preselil v Moskvo, kjer je v izgnanstvu živel oče Dragotin Gustinčič, eden od ustanoviteljev slovenskega komunističnega gibanja. V Moskvi je končal nemško gimnazijo in vpi-sal zgodovino. Leta 1941, ko so se Nemci nevarno približali Moskvi, se je skupaj s tovariši umaknil v Turkmenistan, nato pa so ga sovjetske oblasti poslale v gruzinsko prestolnico Tbilisi, kjer je pol-drugo leto vodil slovensko radijsko postajo. Leta 1944 se je pridružil jugoslovanski brigadi v Rdeči armadi in z njo sodeloval v bojih za osvoboditev Srbije. Po vojni je delal v zunanem ministrstvu, leta 1946 pa se je vrnil v Moskvo, da bi končal študij zgodovine. Spor s Stalinom je prekinil njegov študij. Po vrnitvi v Beograd je nekaj časa delal kot načelnik Agitpropa, torej oddelka za zunanjo politično propagando, v zveznem sekretariatu za informiranje. Od leta 1951 je povsem predan novinarstvu.

Svet se spreminja z bliskovito naglico. Bi lahko kot kronist in komentator teh sprememb zatrдили, da so ljudje svobodnejši, da postaja svet pravičnejši, njegovi voditelji pa modrejši od nekdanjih?

► Da so voditelji modrejši, ne bi rekel. Ni nobenih znamenj. Dejal bi, da se politična zgodovina in politično ravnanje pravzaprav ponavljata iz obdobja v obdobje. Novinar, ki to spremlja dovolj dolgo, si ob posameznih dogodkih lahko reče: »To sem že nekoč doživel.« Če pogledam obnašanje naših politikov z desnice, ne bom jih imeno-

val, pomislim pol stoletja nazaj, saj me vse skupaj zelo spominja na metode in način dela prvakov naše Komunistične partije v prvem desetletju po 2. svetovni vojni. Potem se je tudi jugoslovanski in slovenski komunizem začel spreminjati. Rekel bi, da razlike med njimi niso načelne narave in tudi v slogu so si podobni.

Poglejte le idejo o drugi republik! Ne vidim potrebe zanjo. Slovenija je republika. Pristojnosti in navade takšne politične ureditve smo imeli že pred osamosvojitvijo. In velika napaka je začenjati našo zgodovino samostojnosti z letom 1991. Začela se je z ustanovitvijo prve slovenske vlade v Ajdovščini leta 1945, ko je Slovenija postala država, čeprav z omejeno oblastjo. Tako kot danes nismo popolnoma samostojni, ampak le toliko, kolikor je to mogoče v Evropski uniji.

Brez imen in priimkov!?

► Namenoma se izogibam imenom. Takšna je pač moja navada. Tudi kolumne pišem brez imen, ker me zanimajo predvsem pojavi. Ne gre za oportunistem, saj sem v letih, ko bi si tudi to lahko privoščil. Takšen način pisanja sem izdelal v drugačnih časih. V »svinčenih«, jim pravijo nekateri. A jaz se ob tem vedno nasmehnem. Tudi takrat je bilo mogoče vse povedati, če si le znal. Časi niso bili dobri, niso pa bili povsem svinčeni.

Toda prejšnji časi so bili časi socializma. Propadlega in danes zaničevanega. Zdaj pa svet spet išče nove poti razvoja. Sta bila po vašem socializem in komunizem upanje za človeštvo ali pa le dve izmed zablod družbenega razvoja?

► Če bi bilo v tako imenovanih komunističnih državah vzhodne Evrope manj napak, manj surovosti in če bi prislunili Rosi Luxemburg in upoštevali njena opozorila, ki jih je zapisala leto po oktobrski revoluciji v pismu Leninu, da so ruski boljševiki pozabili na demokracijo, bi bilo drugače. Tako pa smo v minulih dvajsetih letih doživeli dve sesutji: najprej se je zrušil vzhodnoevropski socialistični sistem in zdaj smo priča krizi kapitalizma. V resnici pa gre za njegov krah.

Mo priča krizi ali zlomu kapitalizma?

► Živel sem v Ameriki in vem, kaj simbolno pomeni General Motors za ameriški in svetovni kapitalizem. Propadel pa je s takšno lahkotnostjo, da človek ne more verjeti svojim očem. A najbolj skrb zbuja očje je, da ne vidimo izhoda iz sedanje krize. Pred sabo nimamo nečesa tretjega, ne socializma ali kapitalizma, in vsi upamo, da bo kapitalizem sam našel izhod iz krize. Tudi če ga bo, nimamo zagotovil, da se kriza čez deset let ne bo ponovila v veliko hujši obliki. Živimo v svetu začasnosti, nihče ne objokuje sesutja kapitalizma, nihče pa ni sposoben niti poka-

zati poti za preboj iz takšnega sveta.

Takšni teoretiki in analitiki družbenih gibanj se sicer najdejo, vendar se zdi, da obujajo stare komunistične zamisli, ki jih je realni socializem zlorabil.

► Občudujem Slavuja Žižka, ki je nedavno zbral v Londonu znane teoretike politične levice. Toda s tega famoznega sestanka niso prišla nobena znamenja o zamislih nove, drugačne družbe. Sam mislim, da socializem ni mrtev, četudi je levica s propadom socializma doživela tako hud udarec, da si za zdaj nihče ne upa misliti o novem družbenem ustroju na tak način. Zato vsi budno spremljamo, kaj početa Barack Obama v Ameriki in Angela Merkel v Nemčiji. Toda vse, kar delata, je prehodno in začasno. Največ, na kar lahko računamo, so morda spet dostojne in pohlevne plače, da bi lahko živeli. Živimo v obdobju brez perspektive.

Toda rezultati velikih socialističnih podvigov so se pred dvajsetimi leti sesuli v prah. Sami ste pred 2. svetovno vojno živeli v Stalinovi Sovjetski zvezi, njen režim pa je bil znan po strahu, čistkah in gulagih ...

► Vse to drži, vendar je bila, zlasti v krogih študentske tovarišije, živahna razprava o vsem. Dobro se spominjam, koliko časa in strasti smo namenjali besedam odžaganega boljševika Nikolaja Buharina, ki je za Stalina dejal, da je genialna mediokriteta. Med nami so bili ljudje, ki so Stalinu pripisovali genialne sposobnosti, in taki, ki mu niso priznavali niti statusa genialne mediokritete. Zakaj vam to pripovedujem? Ker se o nekdanji Sovjetski zvezi, zlasti v ZDA, piše zelo enostransko, le o Sibiriji, o pobjoh, o družbi brez humanizma ... Vsega tega je bilo, vendar smo bili v tistem času priča tudi razvoju v gospodarstvu, znanosti, kulturi. Srednjo šolo sem končal v Moskvi, nato sem se vpisal na študij zgodovine in kar dobro smo bili seznanjeni z evropsko zgodovino in s humanističnim izročilom evropskih mislecev. Ne moreš neke družbe obravnavati le po ekscesih, ki jih počne oblast, četudi imajo značilnosti sistema, kajti v vsaki družbi poteka zelo pomemben del življenja tudi zunaj sistema.

Vaša oče in mati sta bila povsem predana komunizmu. Oče se je po vojni celo sprl s slovenskim komunističnim vodstvom, očital mu je malomeščansko usmerjenost in zato preživel nekaj let na Golem otoku.

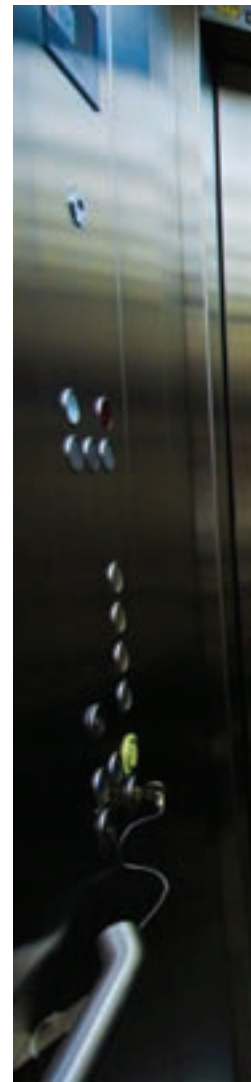
► Njegova zgodba je v resnici zgodba številnih prvih komunistov na Slovenskem. Mimogrede: nedavno sem ugotovil svojo napako, ko sem v enem izmed kolumnističnih prispevkov zapisal, da so v Šmartnem zbrsali Gustinčičevo ulico. Niso je ... Sicer pa je bil moj oče najprej socialist in nato leta 1919 med ustanovitelji slovenske komunistične partije. So-

deloval je tudi na 1. kongresu jugoslovanskih komunistov v Vukovarju. Po vojni sem se z njim večkrat pogovarjal. Nisem se strinjal z njegovimi dogmatičnimi stališči, čeprav je veliko vedel in imel bogate izkušnje. Ko je po vojni prišel iz Sovjetske zveze, je Kardelju napisal pismo in v njem tedanjemu vodstvu očital, da je v dveh letih po vojni povsem zanemarilo proletarijat kot gonilno silo družbenega razvoja. Ne vem, od kod njegova predstava o proletariatu v Sloveniji in kje ga je našel. Toda »našel« ga je in očital vodstvu KP, da deluje mimo proletariata, da je partija malomeščanska in da je bilo tudi partizanstvo pod vplivom malomeščanstva.

Za očetov komunizem je bila značilna pripravljenost na žrtvovanje. Kasnejše generacije komunistov tega niso imele v sebi. Komunisti prve generacije, tisti, ki so ustvarili Komunistično partijo Slovenije na začetku dvajsetih let prejšnjega stoletja, niso pričakovali in zahtevali zase nobenih materialnih dobrin, niso razmišljali o svoji karieri oblastnikov, z vsem žarom pa so se borili za socialistično oblast. Slovenski komunisti so imeli dovolj poguma, da so organizirali narodnoosvobodilni boj v času 2. svetovne vojne in se postavili na njegovo čelo, vendar se je po osvoboditvi začelo notranje razkrjanje komunistične ideje in zmaga se je spremenila v režim. Od takrat smo imeli režim. Tako je sodil moj oče, ki se ni sprijaznil z režimom, saj je hotel nekakšen čisti komunizem. Nekaj, kar ni bilo realno. Kaj se je iz vsega izcimilo, vemo. Hočem le poudariti, da je bilo v ustvarjanju komunistične organizacije veliko idealizma.

Vaša mama je v knjigi Od Anice do Ane Antonove opisala delček občutij življenja v Moskvi konec tridesetih let. To je bil čas stalinskih procesov, v katerih je »megla vzela« mnoge, tudi jugoslovanske komuniste in tudi milijone ljudi, ki so bili »nevarni« Stalinovemu režimu. Kako ste vi to doživljali?

► Bil sem študent in se nisem nič tragično počutil. Doživljal sem lepote kulturnega življenja, ki je bilo sicer omejeno, užival sem v sijajnem ruskem gledališču, v nastopih Šostakoviča ... Vse tiste grozne reči, čeprav sem vedel, da se dogajajo, pa so šle psihološko mimo mene. Nanje sem kritično reagiral šele pozneje, ko smo se sprli s Stalinom. Titov upor Stalinu je bil gromozanski sunek v sovjetski blok, ki je odprl možnosti za drugačen socializem. Zdaj prinašamo na dan, v najboljšem primeru kritično, veliko stvari iz Titovega obdobja. Zanimarjamo pa pomen upora jugoslovanskega vodstva leta 1948 za razvoj države. Kar se je dogajalo po tem spopadu - upor Milovana Đilasa, odpiranje meja leta 1960 itd. -, je omogočilo, da je mili-

Bil sem študent in se nisem nič tragično počutil. Doživljal sem lepote kulturnega življenja, ki je bilo sicer omejeno, užival sem v sijajnem ruskem gledališču, v nastopih Šostakoviča ... Vse tiste grozne reči, čeprav sem vedel, da se dogajajo, pa so šle psihološko mimo mene.

Ko je prišel na obisk v Slovenijo sovjetski voditelj Nikita Hruščov, je ob pogledu na Gorenjsko rekel svojim jugoslovanskim spremljevalcem: »Vi pa imate velik problem, saj živijo tukaj sami kulaki!«

34

jon ljudi odšlo na delo na Zahod in od tam pošiljalo denar domov. Danes pravijo, da se je s tem reševal Titov režim. Tudi to drži, vendar so ljudje začeli živeti drugače. Gorenjska se je napolnila z novimi hišicami. Ko je prišel na obisk v Slovenijo sovjetski voditelj Nikita Hruščov, je ob pogledu na Gorenjsko rekel svojim jugoslovanskim spremljevalcem: »Vi pa imate velik problem, saj živijo tukaj sami kulaki!« Takšno je bilo takrat sovjetsko razumevanje razmer. **Kasneje ste se, ko ste bili že izkušen novinar z izdelano poklicno distanco, še enkrat vrnili k razmisleku o komunizmu, ko ste opisovali praško pomlad.**

► Raje govorim o socializmu. Tisto, kar je zame obstajalo in sem želel, da se spremeni, je bil socializem. Čehi so nas navdušili, ker so hoteli narediti nekaj novega. Pred invazijo sil Varšavskega pakta sem bil v Prazi in spremljal priprave na kongres češkoslovaške KP. Pod vodstvom Aleksandra Dubčka, generalnega sekretarja, so spremenjali pravila notranjega delovanja partije. Nam, tudi jugoslovanskim novinarjem, je ugajalo, da bodo v partijsko življenje uvedli demokracijo. Za Politiko sem zapisal, da češkoslovaški komunisti v svojem statutu omogočajo manjšini, ki je preglasovana, pravico, da še naprej zastopa svoja stališča. To bi bil velik korak v demokracijo. Kapitalizma nismo hoteli. Hoteli pa smo demokracijo v političnem življenju. **Praška pomlad je torej bila spet ena izmed zamujenih priložnosti, da se socialistična država reformira in v njej nastane nova, demokratična, socialistična praksa?**

► Če Sovjeti ne bi posredovali, bi morda videli nekaj novega, eksperiment, ki bi bil tudi ideološko zanimiv za svet. Lahko bi rekli, da je levica v srednji in vzhodni Evropi našla svojo pot. Z vojaškim posredovanjem je bil ta poskus zatrt, in kar je po padcu Berlinskega zidu prišlo v vzhodni del Evrope, ni nič novega, ampak trdi kapitalizem, ki ne razveseljuje ljudi.

Do vsega tega dogajanja imate poseben odnos. Nekje ste dejali, da vam je pri srcu Heinejev ambivalentni odnos do življenja in dejstev. Kako naj razumemo to misel?

► Kritičen odnos do življenja sem

imel, še preden sem se tega zavedal. Niti ne vem, kako se je zgodilo. Ko sem bil star petnajst ali šestnajst let, sem se navduševal nad Heinejem, sijajnim nemškimi klasikom. Rad sem imel njegove pesmi in prozo. Opisuje svoja kolosalna potovanja in vse skozi je ironičen do življenja kot takšnega. Ta ironija mi je ugajala. Še vedno je v meni. Ne vem, ali je to vidno v mojih kolumnah, vendar takšen sem. Nikoli se ne morem do konca navdušiti za eno stvar. Ob vsaki stvari, četudi je v mojih očeh pozitivna, sprašujem po njeni drugi plati.

Zagotovo pa tiči razlog za takšen odnos do stvari tudi v vaši življenjski poti. Ko je leta 1941 grozila nemška zasedba Moskve, so vas oblasti, tako kot otroke drugih komunističnih voditeljev, evakuirale v Zakavkazje. Najprej v mesto Ašhabad?

► O tem ne morem povedati veliko zanimivega. Prijatelj, sin slavnega sovjetskega zunanjega ministra Litvinova, nam je povedal, da bodo Nemci v nekaj tednih zasedli Moskvo. Niso nas evakuirali, ampak sem s prijatelji zbežal v srednjo Azijo. Več tednov sem, tako kot Maksim Gorki, potoval po Rusiji, z vlakom in peš, ter se s prijatelji prebil do Ašhabada, kamor je bila preseljena tudi Moskovska univerza. V tem mestu sem ostal pet ali šest mesecev. Stradali smo, po trideset in več nas je spalo v velikih sobah. Slabe spomine imam na tisto obdobje. Nič ustvarjalnega ni bilo.

So pa v tistem času na sovjetskem radiu, kjer je delala moja mama, prišli do mojega naslova in mi ukazali, naj odidem v Tbilisi, kjer je bila podružnica Radia Moskve. Tja bi moralo priti več Jugoslovancev, vendar jim zaradi bitke pri Stalingradu ni uspelo. Tako sem poldrugo leto sam vodil slovenske radijske oddaje v Tbilisiju. Za oddaje v madžarščini pa je bil odgovoren moj prijatelj Imre Nagy. Nagy je leta 1956 postal predsednik madžarske vlade in po ruski vojaški intervenciji na Madžarskem se je zatekel v naše veleposlaništvo v Budimpešti. Beograd se je pogajal z Rusi, da bi ga pustili mirno oditi, kar so Rusi obljubili, a ga nato za prvem v gozdu aretirali in pozneje ubili. Nagy je že takrat govoril o evropski poti v socializem, drugačni od sovjetske,

česar, moram priznati, takrat nisem povsem razumel.

Leta 1944 ste se kot prostovoljec javili v jugoslovansko brigado v Rdeči armadi. Bili ste politkomisar bataljona in s to brigado ste čez Romunijo prispeli v Beograd. Kakšna je bila sestava te vojske?

► To je bila brigada jugoslovanskih prostovoljcev, vendar po sestavi zares zanimiva. Tretjina nas je bila emigrantov, kakršen sem bil sam, druga tretjina so bili hrvaški domobranci, ki so jih Rusi zajeli pri Stalingradu, tretjina pa Slovenci, okrog 800 jih je bilo, ki so bili mobilizirani v nemško vojsko. Z ruske fronte so prebegnili k ruskim ali ukrajinskim partizanom. Ko so namreč Rusi zajeli tuje vojake, so hitro ugotovili, kdo je Slovan, in te so ločili od drugih. Dva tisoč mož je štela naša brigada. Dobro so nas opremili in zlikali naše uniforme, saj so hoteli, da smo ob vstopu v Beograd videti dobro. In ker še niso imeli razčiščenih odnosov do Tita in njegove vojske, so nas oblekli v nove uniforme kraljeve jugoslovanske vojske. Takrat sta bila v Moskvi Milovan Đilas in general Terzić in sta protestirala zaradi kraljevih oznak na naših uniformah, zato smo dobili kape s partizansko zvezdo. V Srbijo smo odšli poleti 1944, vendar smo bili na poti čez Romunijo vojska z jugoslovansko partizansko zvezdo na kapah.

Vonj po smodniku pa ste občutili v bojih za Čačak?

► Da. Tam smo izgubili veliko ljudi. Po zasedbi Čačka smo šli skozi Beograd. Tam so me izločili iz brigade in mi namenili drugo delo. Ker sem znal jezike, predvsem ruščino, sem postal Kardeljev prevajalec na zasedanjih velikih sil v Londonu, kjer se je odločalo o Trstu.

O krivdi za izgubo Trsta in Julijske krajine po vojni je precej teorij.

► Najprej je bila jugoslovanska stran zelo optimistična. Po odhodu naše vojske iz Trsta, mesec pozneje, pa mislim, da nihče v jugoslovanskem vodstvu ni računal s tem, da bi lahko dobili Trst. So pa bile na mizi različne možnosti za Trst. Enkrat zamisel o svobodnem ozemlju. Nato smo verjeli, da bomo dobili Gorico in vso Primorsko. Temu so bili naklonjeni tudi Angleži in Američani. Nasprotno pa je tedanji francoski zunanji

minister George Bidault, ki je bil tesno povezan z Vatikanom. In verjetno bi dobili vso Primorsko in Gorico, če bi nas podprli Rusi, a ti se zaradi tega »koščka« zemlje niso hoteli pripraviti z Zahodom. Menili so, da smo lahko zadovoljni s tem, kar smo dobili. Kaj pa je zanje pomenil košček Primorske!? Največ zaslug, da smo dobili to, kar imamo, imata Tito in Kardelj. Čeprav nisem bil nikdar navdušen nad Kardeljem, pa moram priznati, da se je s tem vprašanjem resno ukvarjal. Ampak več se takrat ni dalo dobiti. Tudi zaradi razporeditve Rusov do nas.

Leta 1948, v času spora Tito-Stalin, ste bili v Beogradu, vaš oče pa v Ljubljani.

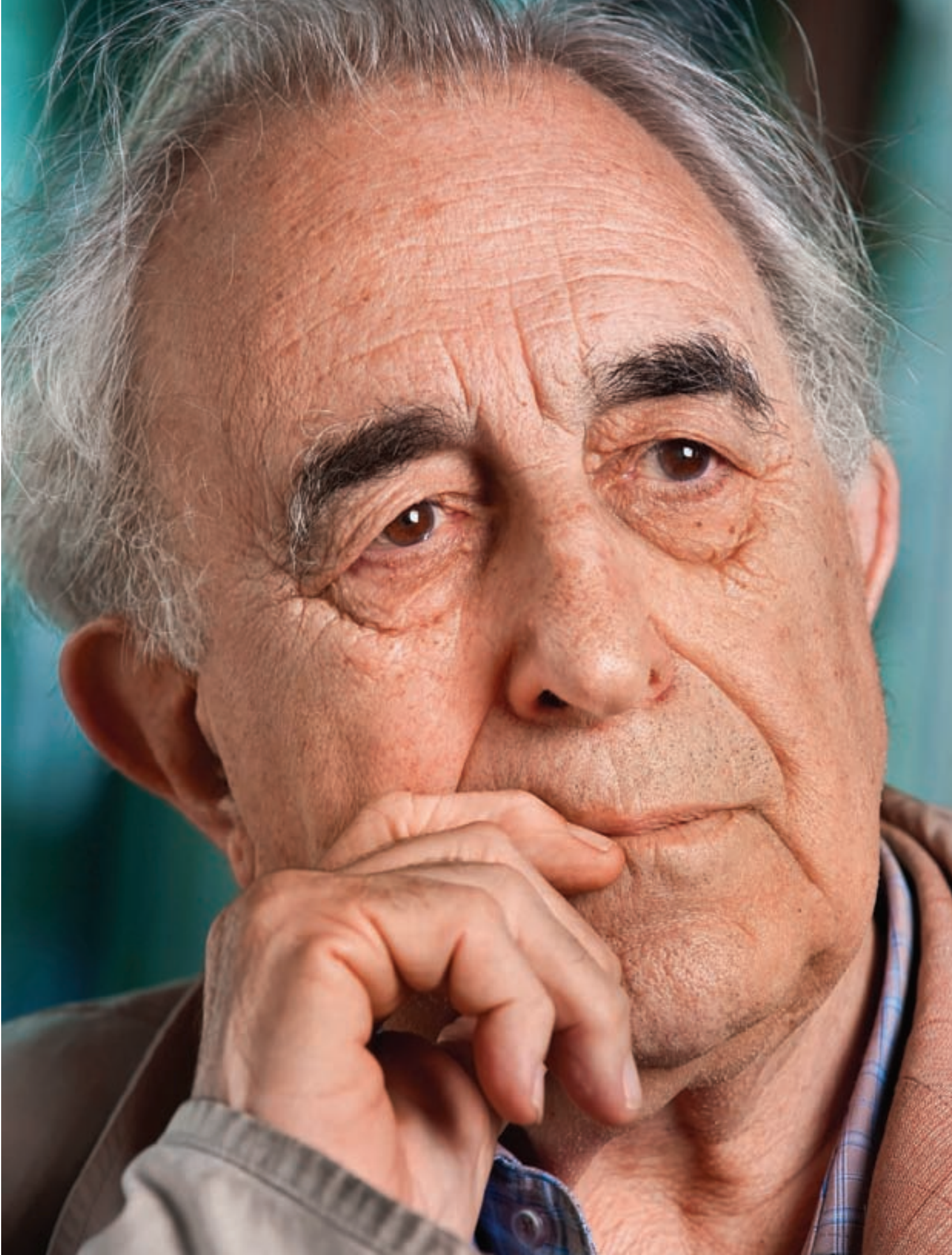
► Moj oče je bil do začetka leta 1948 dekan Ekonomske fakultete v Ljubljani. Že pred sporom s Stalinom, v začetku tega leta, so ga zaprli. Med drugim tudi zato, to vem šele zdaj, ko sem lahko prebral njegov dosje, ker je leta 1947 pisal Kardelju pismo, v katerem je hudo kritiziral politiko vodstva. Potem je bilo le še vprašanje časa, kdaj ga bodo zaprli. Nekaj mesecev pred spopadom s Stalinom so ga zaprli in pozneje poslali na Goli otok.

Vi ste v tistem času delali kot načelnik Agitpropa, oddelka za zunanjo politično propagando torej, v zveznem sekretariatu za informiranje. V novinarstvo pa ste prišli leta 1951. Zakaj se niste odločili za politično kariero?

► Nikdar nisem imel vtisa, da bi kadarkoli imel možnosti za politično kariero. Po vrnitvi iz Sovjetske zveze in s priimkom Gustinčič sem bil zapisan kot nekaj ne popolnoma normalnega. Bil sem pač Gustinčič. Tega sem se zavedal od vsega začetka. Pa tudi osebno nisem imel nikakršnega nagnjenja do čisto političnega delovanja. Bil sem nekaj časa med političnimi birokrati in moram reči, da sem bil vesel, ko sem postal novinar. Tega nisem nikdar obžaloval. Sem čisti novinar.

Matevž Kos je v recenziji vaše knjige Nismo angeli zapisal, da politike ne razumete kot posebne politične metafizike, ampak kot prizemljeno prepričanje, da je politika igra človeških usod, ki pa se pogosto tudi igra z njimi. Ta teza drži?

► Rekel je tudi, da pišem kolumne kot zgodbe, česar sem se navadil v

Živel sem v Ameriki in vem, kaj simbolno pomeni General Motors za ameriški in svetovni kapitalizem. Propadel pa je s takšno lahkotnostjo, da človek ne more verjeti svojim očem.

36

beograjski Politiki, ki je gojila, tudi v času socializma, novinarsko zgodbo. Dovolili so ji to, čeprav je veljala za malomeščanski časopis. Kosova ugotovitev se mi je zdela zelo zanimiva tudi zato, ker politika zame res ni nekaj abstraktnega. Politika so zame ljudje. Ljudje, ki imajo svoj značaj, in ta vpliva nanje pri njihovem delu. Ko pišem, si vedno skušam predstavljati človeka, politika, o katerem pišem, čim bolj človeško. Zakaj je takšen? Zagotovo bi bilo tudi v Sloveniji zanimivo analizirati politike, kot so denimo Janez Janša in nekateri drugi, saj je v njihovi politiki zelo veliko osebnega. Neposredno tega nisem počel, vedno pa je bil človek v ospredju, izhodišče za pisanje. Tako sem pisal tudi o ameriških ali angleških politikih.

Pa je politika lahko tudi častitljiv poklic ali pa jo ženejo le interesi?

► Je eno in drugo. Vedno gre tudi za zbir interesov. Ampak brez tega bi sploh ne bilo zgodovine. Vedno je šlo za interese. V njih pa se zrcali tudi človeški značaj. Nekateri interese zastopajo tako, drugi drugače. Vedno ostane politik tudi človek. Ne strinjam se, da gre za marionete, ki bi bile čisto drugačne, če ne bi bilo interesov. Ne, to so ljudje iz kosti, kože in seveda mesa.

Štirinajst let ste bili dopisnik časopisa Politika in TV Ljubljana iz ZDA in pred tem že devet let iz Londona.

Vam je uspelo ohraniti distanco do teh dveh držav, ko ste pisali o tamkajšnjem dogajanju?

► To je zanimivo vprašanje. Na to me je opozoril neki angleški diplomat na kosilu v Beogradu. Znal je malček jezika. Rekel mi je: »Gospod Gustinčič, z velikim zanimanjem berem, kar pišete o Angliji. Ne vem pa,

ali je to dobro z vašega stališča.« Potem sem se začel spraševati, ali sem morda predolgo v Londonu in začel presojati stvari tako, kot jih vidijo Angleži. Podobna nevarnost je bila tudi v Ameriki. Zato polagam na srce stalnim dopisnikom iz tujine, da se čez čas vrnejo domov. Zame je bilo devet let Londona in štirinajst let Amerike preveč. Dovolj bi bilo vsake službe po pet let. Kaj hitro se novinarju lahko zgodi, da se prilagodi deželi, o kateri piše, in piše o njej preveč čustveno in s preveliko simpatijo ali pa ravna nasprotno. Lahko postane neobjektiven in piše hujše, kot bi moral. Eno in drugo se premaga le tako, da sam sebi nekje postaviš piko. Jaz si je nisem. Predolgo sem ostal v Londonu in v New Yorku. Bilo mi je sicer lepo, vendar z novinarskega vidika to ni najboljša rešitev.

Kaj menite o nedavni ponudbi ameriškega predsednika Baracka Obame, ki je ob obisku v Kairu ponudil roko sprave muslimanskemu svetu?

► Moram povedati, da sem bil zelo vznemirjen nad njegovo zmago na volitvah. Ampak samo nad zmago. Ničesar si nisem upal napovedati o tem, kako bo ravnal. Vedel sem, da bo realna politika bolj klasično ameriška, kot bi si kdo želel. To se zdaj tudi dogaja. Obama je treba presojati po posameznih detajlih. Nobenega zgodovinskega preobrata na Bližnjem vzhodu, ali drugod, ni mogoče zaznati in po mojem ga tudi ne bo. Liberalne spremembe bodo, vendar v majhnih zalogajih. Čez leto ali dve bomo lahko sodili o Obamovem predsedovanju. Že zdaj pa je jasno, da se spoprijema s težko dediščino, ki jo je nasledil. Poglejte Afganistan, kamor hoče premestiti težišče bojev

Prijava na spletu – prej na letu.

Prijava na let prek www.lju-airport.si

S pravočasnim prihodom na letališče boste naredili prvi korak k prijetnemu potovanju. Potem ko se boste uspešno prijavili na let in opravili letališke formalnosti, vas vabimo, da izkoristite dodatno ponudbo storitev v potniški stavbi.

www.lju-airport.si

Moj oče je bil do začetka leta 1948 dekan Ekonomske fakultete v Ljubljani. Nato so ga zaprli. Leta 1947 je namreč pisal Kardelju pismo, v katerem je hudo kritiziral politiko vodstva. Nekaj mesecev pred spopadom s Stalinom so ga zaprli in pozneje poslali na Goli otok.

37

v tistem delu sveta. Mislim, da se bo slabo končalo, kajti Afganistana do sledi nikomur v zgodovini ni uspelo urediti. Nikoli. Ne Aleksandru Velikemu, ne Angležem, ne Rusom in mislim, da bo tudi Američanom spodletelo. Počakajmo, morda pa bo Obama, čez leto ali dve, drugače govoril o tej deželi.

Pozitivne signale pošilja tudi Evropi in EU, ki naj bi postala v prihodnosti tesneje povezana skupnost. Bi lahko združena Evropa postala dominantnejši dejavnik pri urejanju sveta?

► Tu sva na terenu, kjer ima vsak svoje subjektivno mnenje. Sam ne pričakujem od EU, da bi delala senzacionalne poteze. Poglejte le sedanjne spoprijemanje s krizo, kar kaže, da je Evropa bistveno drugačna od ZDA. Za sabo ima drugačno zgodovino, ki je ni mogoče spremeniti. Evropa, čeprav imamo EU, je ostala

predvsem zbirka nacionalnih držav. In v tej krizi se je pokazalo, da je nacionalni interes močnejši od interesa EU. Angela Merkel želi spravi iz krize predvsem Nemčijo. To ne pomeni, da se bo odpovedala sodelovanju z EU ali s Francijo v njej. Vendar, če jo poslušate le pet minut, boste takoj rekli: to je nemška državnica. In to tudi je. Zato mislim, da je naivno pričakovati, da bo EU enkrat postala velika sila. Tako kot ZDA, Rusija in Kitajska. Evropa je takšna, kot je. Vedno bo pomembna. Vendar je kot velike svetovne sile ne vidim. Sicer pa tudi ZDA po tej krizi ne bodo več edine voditeljice sveta, kot so se predstavljale minulih dvajset let. Ne bodo imele takšne vloge, čeprav si jo Američani še tako želijo. Z »leadershipom« je na splošno konec. To se že pozna v odnosih med državami.

Kar pogledajte odnose med ZDA in Evropo pri reševanju gospodarske krize. Med predstavitvami ukrepov za izhod iz krize ameriške in nemške administracije so velike razlike. Novo pa je, da Nemci zdaj javno pokažejo, če se s čim ne strinjajo. Prej so vedno molčali.

V tem zapletenem svetu ni lahko biti Slovenec, saj smo, to je mogoče zaslediti v vaših kolumnah, zaznamovani z nekakšno temeljno negotovostjo in s pomanjkanjem samozavesti.

► To je najopaznejše v sedanjih kriznih odnosih s Hrvaško. Naša glavna težava je Luka Koper, česar pa nikoli ne povemo državniško. Rečemo stik z odprtim morjem. Nihče ne ve, katera je tista točka v pogajanjih, s katere se ne bomo premaknili. Naši politiki so sicer zdaj jasnejši, kot so bili pred letom, vendar še vedno ne dovolj jasni. Če ste pazljivo

prebrali intervju v Mladini z Žarkom Puhovskim, človekom, ki ga cenim, ste v njem zasledili stavek, da tudi Antwerpen nima izhoda na odprto morje. To je povedal luciden hrvaški intelektualac. Sicer pa naš spor s Hrvaško ni majhna zadevščina, kot hočejo to prikazati nekateri. Je zelo globok spor, kajti Hrvati imajo drugačne načrte. Mejo bi radi imeli neposredno z zahodno Evropo. Toda če bomo vztrajni, te bitke ne moremo izgubiti. Zdržati moramo. Tudi Španci in Angleži živijo že dvesto let z neurejenim statusom Gibraltarja.

Vrniva se k novinarstvu. Ko so se jugoslovanski narodi razšli v krvi, so bili novinarski zapisi polni šovinističnih izpadov. Politika jih je povsem instrumentalizirala. Tiste vaše maksime, da mora biti novinar predvsem patriot svojega poklica, se pač niso držali?

POLETNO DOŽIVETJE

Hotel Breza **** že od **199,80 €** / 4x polpenzion dalje

Wellness hotel Sotelia **** že od **306,90 €** / 4x polpenzion dalje

DRUŽINSKI BONUS:
Brezplačno bivanje
za enega otroka
starega do 12 let,
skupaj z dvema odraslima
osebama (min. bivanje
3 noči).

Ponudba velja po osebi v terminu do 31.08.2009 in vključuje:

4 x polpenzion, kopanje, aquaerobika, obisk fitness centra, posvet pri zdravniku, sobotna nočna kopanja, telovadba za »Dobro jutro«, ...

Ponudba v Wellness hotelu Sotelia dodatno vključuje: namestitev v klimatizirani sobi z balkonom, sveže sadje v sobi, kopalni plašč, gratis dostop do interneta, vstop v savna svet, vrednostni bon za 20 € v wellness centru Spa Armonia, izlet s cestnim vlakom v Olimje ali v Rogaško Slatino, 1x možnost zamenjave penzijske večerje za večerjo v Gostišču Lipa, restavraciji Jelenov Greben, restavraciji Amon ali v dvorcu Mihanović v Termah Tuhelj ter **1x vstop v Wellness Orhidelia – nov svet termalnih užitkov, kjer se boste v bazenih potopili v čudoviti vodni svet in se sprostiti, ogreli telo in srce v savna centru.**

DRUŽINSKA DOŽIVETJA: kreativne delavnice skupaj z animatorji v otroški igralnici, glasba za ples in večerni programi za odrasle in otroke na terasi Gostišča Lipa, organizirani sprehodi, kolesarski izleti, mini disco, tombola in vodi...ter vsakodnevno pestro dogajanje v Termalnem parku Aqualuna.

Terme Olimia

AQUALUNA
že
od **40 €**

Poletna osvežitve

2 odrasla

+ 1 otrok

+ hrana

**+ osvežilna
pijača**

**+ nori
tobogani**

**Cena 40 € velja za 2 karti za odrasle, 1 karto za otroka,
3 x menu Aqualuna in 3 x plastenka vode.**

Terme Olimia d.d., Zdraviliška cesta 24, SI – 3254 Podčetrtek
T 03 829 78 36, info@terme-olimia.com, www.terme-olimia.com

Več tednov sem, tako kot Maksim Gorki, potoval po Rusiji, z vlakom in peš, ter se s prijatelji prebil do Ašhabada. V tem mestu sem ostal pet ali šest mesecev.

38 Stradali smo, po trideset in več nas je spalo v velikih sobah.

► Tega se v takšnih razmerah, kakršne so bile, ni bilo lahko držati. V obdobju pred razpadom države bi pričakoval, da bo del slovenskih novinarjev zagovarjal izločitev, drugi del pa konfederacijo. Marsikdo je sicer razmišljal o konfederaciji, vendar mu tega ni uspelo povedati. Vsaj določno ne. V tem smislu je bilo naše novinarstvo nesamostojno. To pač moramo priznati. Še bolj takšno mnenje velja za Hrvate in predvsem za Srbe. Pričakoval bi, vsaj zadnja leta, da se del srbske novinarske srenje strinja s samostojnostjo Kosova, drugi pa ne. Pa ni tako. Tisti, ki o tem vprašanju mislijo drugače kot večina, molčijo.

Vi ste po dolgoletni zaposlitvi v beograjski Politiki in sodelovanju s Slobodno Dalmacijo, pisali ste kolumne, na svoji koži občutili, da v takih raz-

merah ni mogoče biti novinar kot patriot svojega poklica.

► Kar zadeva Slobodno Dalmacijo je bilo vse zelo enostavno. To je bil pred razpadom liberalen časopis, ki se je prodajal po vsej nekdanji državi. Vsak dan, razen nedelje, sem pet let pisal kolumno zanj. Ko je oblast na Hrvaškem prevzel Franjo Tuđman, so Slobodno Dalmacijo prevzeli njegovi ljudje in postala je Tuđmanov časopis. Iz nje sem se umaknil skupaj z nekaterimi drugimi novinarji. Podobno je v Srbiji naredil Slobodan Milošević s Politiko. Iz uredništva je izgnal najboljše novinarje in postavil sebi zveste urednike. Časopis se je čez noč spremenil in vsa njegova več kot stoletna liberalna tradicija se je sesula v prah. Pri nas je tak poskus z Delom spodletel. **Ste imeli težave s slovenščino, ko ste se vrnili v Slovenijo?**

► Velike težave. Zdaj lahko to povem, kar se vidi tudi iz moje knjižice Nismo angeli. V zadnjem stavku od spodaj je naveden prevajalec. Del tistih tekstov sem pisal namreč v srbsčini in sodelavci so jih potem prevedli. Potem pa se mi je nekega dne odprlo, začel sem pisati v slovenščini. Da pišem v slovenščini, sem ugotovil šele, ko sem pogledal na zaslon. Toda ni šlo na mah. Še nekaj časa sem imel težave, saj sem trideset let pisal v srbsčini.

Glede na to, da ste veliko časa preživel zunaj Slovenije, bi lahko rekli, da vidite Slovenijo in slovenstvo drugače?

► Najbrž že. Rekel bom nekaj, kar morda zveni malce smešno, ampak drži. Največji Slovenec sem bil takrat, ko sem bil zelo daleč od Slovenije. A čutil sem jo vedno. Takšna družina smo. Doma iz Primorske.

Cankarja sem bral v Rusiji, Krpanovo kobilo sem nekajkrat prebral. Zdaj, ko sem v Sloveniji, sem manj zagnan Slovenec.

Toda včasih se zdi, da je hudo pregrešno gledati na svoj narod z distance. Tako je na Nemce zrl tudi vaš priljubljeni pesnik Heinrich Heine.

► Heine je bil nemški Jud. Tisto racionalno v njem je bilo vendarle judovsko. Znal pa je biti hkrati velik Nemec in kritik nemškega značaja. Ima pesmi, ki so tako nemške, da mu res ne moreš očitati, da ne čuti Nemčije. »Ko ponoči mislim na Nemčijo, ne morem spati,« je nekje zapisal. To je bil Heine. Nemec in po Goetheju največji njihov pesnik. Toda imel je notranjo distanco do lastnega naroda. Zafrkaval se je in se mu posmehoval. A ne kot tujec, ampak kot patriot. In zato je name naredil tako velik vtis. ✕

VRHUNSKA VINA ZGP GORIŠKA BRDA

Pripravljeni na poletje

www.klet-brda.si

"Minister za zdravje opozarja: Prekomerno pitje alkohola škoduje zdravju!"

VILA MENGES

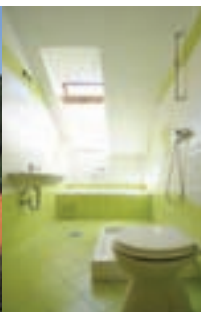

ad. bmedra.it

Na mirni lokaciji v okolici Ljubljane je v novi vili naprodaj še nekaj dvosobnih in trisobnih stanovanj.

Si želite novega stanovanja v večstanovanjski vili? Ste ljubitelji narave, ki pa mora imeti v bližini vso infrastrukturo? Torej so nova stanovanja v Mengšu zgrajena prav za vas. V Mengšu najdete mirno okolje za sprostitev in prosti čas. V okolici so šola, trgovina, športni park, kulturni dom, banka, pošta in veliko več. Mengeš sodi med najprivlačnejša območja za nakup nepremičnine, saj je v bližini Ljubljane, Kamniških Alp, letališča Brnik in avtocest oziroma odcepa na ljubljansko obvoznico.

V vili je še nekaj novih dvosobnih in trisobnih stanovanj v izmeri od 55, 16 m² do 89, 15 m², ki so zgrajena na ključ. Cene stanovanj znašajo od 140.800 € pa do 199.960 €. Vsako stanovanje ima vzdan balkon oziroma pokrito teraso ter obsega bivalni prostor, kuhinjo, kopalnico, shrambo in sobe. Vsakemu stanovanju pripadata dve parkirni mesti in shramba v kleti. Vpis v zemljiško knjigo je urejen.

Informacije o prodaji:

KBI Investicijska družba d.o.o.
Ferrarska 14
6000 Koper
Tel. 040 624 455

GRUPPO
KB
1909
SKUPINA

Barack Obama

Barack Obama, predsednik Združenih držav Amerike, o današnji Ameriki, posledicah krize in o okrevanju, o umiranju in zdravnikih, o babici, ki ni imela diplome, o tem, zakaj prihaja obdobje, ko bodo moški prevzemali ženska delovna mesta.

David Leonhardt, New York Times, foto AP

To je bil moj tretji intervju z Barackom Obamo. Prva dva sem napravil med lansko predsedniško kampanjo. Čeprav je bilo tokrat prizorišče izrazito bolj formalno - Ovalna pisarna -, je bil intervju enako sproščen kot prejšnja dva. Sedela sva v kotu urada, proč od pisalne mize, in se pogovarjala. Njegovih svetovalcev ni bilo poleg. Čim dlje je trajal pogovor, tem bolj oseben je postajal Obama.

Ob koncu pogovora sem ga vprašal, ali bere kaj zanimivega, in odgovoril je, da je imel dovolj pregledovanja knjig, zato je začel brati roman Netherland Josepha O'Neilla.

Poglejva onkraj tega trenutka in si skušajva predstavljati, kakšno bo ameriško življenje po tako imenovani veliki recesiji. Zato se mi zdi pametno, da začneva z virom težav - s financami. Ljudje, ki bi radi dobili občutek, kako razmišljate o izobraževanju, delovnih mestih in različnih drugih vprašanjih, to lahko izvedo iz vaše knjige Pogum za upanje in iz dosedanjih govorov, v katerih ste pravzaprav izrisali krivuljo svojega razmišljanja. Vendar v Pogumu za upanje ni poglavja o financah.

► No, za začetek moramo razlikovati med financami kot življenjsko silo našega gospodarstva in financami kot pomembno panogo, v kateri imamo sorazmerno prednost. Prav? Če razmišljamo le o širitvi gospodarstva, moramo imeti dovolj sredstev za financiranje velikih in majhnih podjetij in tako porabnikom omogočiti dovolj prožnosti pri dolgoročnih nakupih, kot so nakupi avtomobilov in stanovanj. To se torej ne bo spremenilo. Skrbelo bi me, če bi se posojilni trg skrčil tako, da ne bi omogočal financiranja dolgoročne rasti. Zato moramo imeti zdrav bančni sektor in tudi ugotoviti, kaj storiti z nebančnim sektorjem, ki je zagotavljal skoraj polovico posojil. Glede na nekatere ukrepe zveznih rezerv in finančnega ministrstva se bomo morali odločiti še, kako vnovič vzpostaviti trg z različnimi vrednostnimi papirji. Prepričan sem, da bomo ta del finančnega sektorja uspešno vnovič zagnali, vendar bo najbrž trajalo kar nekaj časa, da bo spet užival zaupanje.

Kje bi moralo biti največ sprememb?

► Predvidevam, da bomo spremembam priča tam, kjer so bili odmiki, in to je bilo po mojem pri dobičku družb v finančnem sektorju, ki je zadnje desetletje imel ogromen delež v splošni dobičkonosnosti. To se bo verjetno spremenilo. Gre tudi za učinek predpisov, ki bodo preprečevali množično zadolževanje in tveganje, saj se je oboje zelo razširilo. Pomembno se je zavedati, da je bil del tega bogastva samo privid.

Ga torej ne bomo pogrešali?

► Pogrešali ga bomo, ker so 25-letniki z milijonskimi bonusi lahko zapravili po sto dolarjev za zrezek, natakariji pa so dobivali napitnine, ob katerih bi od zavisti pozeleneli tudi univerzitetni profesorji. Nekaj dinamike v finančnem sektorju bo tu in tam vplivalo tudi zunaj njega, zlasti v krajih, kot je Manhattan. Vendar menim, da je bilo v dogajanju na Wall Streetu zadnjih 10 ali 15 let vedno nekaj nevzdržnega, nekoliko podobno pa je bilo tudi z internetnimi družbami, ki so v Silicijevi dolini služile na kupe denarja, čeprav tisto, s čimer so se igračkale, ni ravno obetalo dobička. A to ne pomeni, da Silicijeva dolina ni več velik, ključen in pomemben del našega gospodarstva, in tudi Wall Street bo ostal velik, pomemben del našega gospodarstva, podobno kot je bil v 70. in 80. letih. Ne bo pa več pomenil polovice gospodarstva. Zaradi tega se bo več nardarjenih ljudi in virov preselilo v druge panoge. A menim, da je to zdravo. Ne bi rad, da bi vsi diplomanti z matematičnim znanjem postali trgovci z izvedenimi finančnimi instrumenti. Rad

bi, da bi se jih nekaj odločilo tudi na primer za gradbeništvo in računalniško oblikovanje.

Obstaja oprijemljiv način ugotavljanja, ali je Wall Street življenje povprečnega državljana izboljšal tako, kot ga je Silicijsva dolina?

► Bodimo iskreni. Demokratizacija financ je pravzaprav dobrodejna, če je primerno urejena. Po mojem ni zanemarljivo, da je veliko ljudi lahko sodelovalo na trgu z delnicami tako, kot prej niso mogli, in to s precej nižjimi stroški. Ker pa imamo zelo pomanjkljive predpise - vsaj na nekaterih delih trga, zlasti pa pri hipotekah, zavarovanih z vrednostnimi papirji -, so se demokratizirale tudi boleče posledice. To je seveda težava. A na splošno obstajajo načini, da lahko ljudje na potencialno zdravih trgih sodelujejo z delnicami in s financami. Naj ponovim, da bi morali posodabljeni predpise, podobno kot smo počeli v 30. letih, ko so bila sprejeta pravila, s katerimi so vlagatelji dobili nekaj več zagotovil, da vedo, kaj kupujejo.

No, med svetovalci Franklina D. Roosevelta se je takrat razvnela burna razprava, ali bi morali družbe - ne le banke - razbiti, da bi lahko učinkovito uredili njihovo poslovanje, ali pa je mogoče imeti velike, ogromne, močne družbe - oziroma ali bi bilo to nemara celo bolje - in hkrati stroge predpise. Zdi se mi, da lahko najdemo vzporednice s sedanjo razpravo. Kaj bi bilo po vašem bolje: »supertrgi«, ki ponujajo vse mogoče storitve, urejeni s strogimi predpisi, ki bi dejansko vse predpisovali, ali omejitve poslovanja?

► Pregledal sem primerjave in te za zdaj kažejo, da druge države, ki so jim bile nekatere naše težave na finančnem trgu prihranjene, prav tako ne ločujejo med investicijskimi in komercialnimi bankami. Tudi tam poznajo model »supertrga«, a s strogimi predpisi.

Podobno kot Kanada?

► Kanada je dober primer. Dobro so prevedrili precej razburkano obdobje na finančnih trgih. A biti moramo realni. Kljub odličnim predpisom bi bile možne mahinacije, če bi ena sama družba, ustanova ali konglomerat opravljal vse storitve in ponujal najrazličnejše proizvode. Poleg tega se ljudje sploh ne zavedajo, v kaj se spuščajo. Povedati hočem, da se povprečnemu lastniku zavarovalne police pri A.I.G. na primer sploh ni sanjalo, kaj se dogaja, o tem sem prepričan. Zato bi lahko trdili, da morda obstaja prelomna točka, na kateri dejavnosti postanejo tako raznolike, da jih ne bi smela opravljati ena sama družba. Ko pa govorimo o investicijskem bančništvu v primerjavi s komercialnim, izkušnje v državi, kot je Kanada, kažejo, da je primeren način verjetno sprejetje dobrih, strogih predpisov, ki niso osredotočeni toliko na prav-

no obliko ustanove, temveč bolj na njeno dejavnost.

Po veliki depresiji v 30. letih je bilo več diplomantov visokih šol. Fakultetna diploma je v tistem desetletju ali dveh izgubila status elitnega spričevala in postala standard, hkrati pa tudi vstopnica v srednji sloj. Zanima me, kaj je po vašem danes vstopnica v srednji sloj?

► V govoru na skupni seji kongresa sem povedal, da bi se po srednji šoli morali vsi usposobljati še vsaj leto dni. Mislim, da bi bili pretogi, če bi trdili, da vsi potrebujejo fakultetno izobrazbo. Vsi pa potrebujejo nekaj usposabljanja po srednji šoli, da bi bili usposobljeni za delo na področjih, ki zahtevajo tehnično znanje, saj je brez tega težko dobiti službo, ki omogoča preživetje - oziroma stalno službo. Pomembno je zagotoviti, da ljudje v šoli dobijo, kar potrebujejo. Veste, babico pogosto navedem kot primer za številne stvari, kar najbrž že samo po sebi veliko pove. Babica ni imela diplome. Končala je srednjo šolo. V nasprotju z dedkom ji zakon o veteranih ni koristil, čeprav je za tekočim trakom sestavljala bombnike. Delala je kot tajnica, vendar je sčasoma postala podpredsednica banke, deloma tudi zato, ker je bila njena srednješolska izobrazba dovolj dobra, da je znala pošiljati in razčlenjevati podatke, česar, odkrito povedano, veliko študentov po vsej državi ni sposobno. Znala je napisati ...

Mislite današnjih študentov?

► Da. Znala je napisati lepše pismo kot številni moji - no, ne morem reči številni. ampak precej mojih nekdanjih študentov na pravni fakulteti v Chicagu. Diploma naj bi bila tudi neke vrste potrdilo, kajne? Delodajalci tako lahko hitro vidijo, kdo ima zahtevano znanje. A del težav, ki jih imamo zdaj, je prav v tem, kaj pomeni matura, kaj pomeni končana višja šola in kaj pomeni diploma - to ni vedno tako jasno, kot je bilo pred nekaj leti.

Pred kratkim sem se pogovarjal s študenti. Imajo namen diplomirati, a so kljub temu rekli, da ne vedo, ali je vredno. Diplomirali bodo med recesijo in skrbi jih, da se bodo njihova delovna mesta preselila na Kitajsko. Takšne pripombe je pogosto slišati.

► Za začetek bi jim rekel, naj si ogledajo statistiko. Brezposelnost med maturanti je vsaj trikrat večja kot med ljudmi z diplomom. Torej drži, da so med sedanjo recesijo na udaru uradniki. A že pred recesijo je bilo opaziti več takšnega pogodbenega dela. Če računamo verjetnost, boste dobro plačano delo veliko lažje dobili z diplomom vsaj višje šole. Dokazi torej govorijo sami zase. Ena od nalog v gospodarstvu po puku balona bo po mojem vnovično vzpostavljanje ravnovesja med izdelovanjem stvari in ponujanjem storitev, naj gre za trženje, prehrano

ali vsakodnevne storitve. Vse to so solidna delovna mesta. Gospodarstva, v katerem bi proizvodnja imela tako velik delež kot v 40. letih, ne bomo imeli več, pa ne samo zaradi avtomatizacije in tehnološkega napredka.

Kaj to prinaša?

► Pred očmi moramo imeti dolgoročne tekmice v svetovnem gospodarstvu, kot so Kitajska, Indija, EU, Brazilija in Južna Koreja. To so države, ki imajo najbolj usposobljeno delovno silo in ki v izobraževalnem sistemu poudarjajo naravoslovje in matematiko. Tehnološke in znanstvene okvire znajo prenesti v tehnološko prakso, zato bodo imele v gospodarstvu pomembno prednost. Menim, da jih moramo dohiteti.

V teh tovarnah je nesorazmerno veliko moških. To me spominja na vaše stare starše, čeprav vem, da vaš dedek ni delal v tovarni. Povedali ste, da je babica zaslužila več od njega. Vaša družina je bila v nekem pogledu predhodnica precej razširjene usmeritve: še vedno spola nista enakopravna, še vedno so razlike pri plači, vendar plača moških stagnira, plače žensk pa se zvišujejo. Najbrž je danes veliko moških, ki delajo v avtomobilskih tovarnah in drugod, občutijo pa enako malodušje kot vaš dedek. Kakšna je po vašem prihodnost dela za moške?

► Zanimivo vprašanje. Obiskuješ tovarne po vsem ameriškem srednjem zahodu in se pogovarjaš z zaposlenimi - imajo izjemne sposobnosti in so izjemno ponosni na to, kar počnejo. Zanje je izguba proizvodnje najbrž izguba življenjskega sloga, ne le prihodka. Med kampanjo sem govoril o tovarni McKinstry, ki sem jo obiskal v Seattlu. Tam veliko varilcev in obrtnikov danes posodablja zgradbe. Nimajo enakega dela kot njihovi očetje, imajo pa podobno znanje in z njim poskrbijo, da so bolnišnice, šole in pisarniške zgradbe energetske učinkovitejše, kar v gospodarstvo kot celoto prinaša ogromno vrednost.

Bi hkrati spodbujali moške, naj bodo samozavestnejši in naj se odločajo tudi za delo na področjih, na katerih jih navadno ni veliko? Varuške in vzgojiteljice navsezadnje dobro služijo in ni jih dovolj.

► To sta področji, kjer bi potrebovali več moških. Vedno pravim, da bi bilo zelo koristno, če bi bilo v razredih več moških, zlasti v središčih mest, kjer številni otroci nimajo očetov. A oba veva, da je delo na številnih od teh področij slabo plačano, ker na njih prevladujejo ženske. Zato moramo med drugim priznati, da imajo ženske enake, če ne boljše možnosti, da bodo v prihodnje domov prinesle največji del družinskega proračuna, čeprav to danes velja za moške. Ključnega pomena je, da odpravimo razlike med moškimi in ženskami in razlike v plačah med

Pogrešali bomo ta privid bogastva, ker so v njem 25-letniki z milijonskimi bonusi lahko zapravili po sto dolarjev za zrezek, natakari pa so dobivali napitnine, ob katerih bi od zavisti pozeleneli tudi univerzitetni profesorji.

Babico pogosto navedem kot primer za številne stvari. Babica ni imela diplome. Končala je srednjo šolo. Delala je kot tajnica, vendar je sčasoma postala podpredsednica banke.

44

področji. Če bodo vzgojiteljice, učiteljice in pripadniki nekaj drugih poklicev plačani bolje, se bo za te poklice odločalo več moških, čeprav se moramo pri tem tudi vprašati, kaj je bilo prej, kokoš ali jajce. Če bo na teh področjih več moških, bodo začeli izginjati stereotipi, da so to ženska področja, in vsi stereotipi, povezani s spolom, denimo, kdo v družini zasluži več.

Je Michelle kdaj zaslužila več kot vi?

► Seveda. Verjetno sicer le kratko obdobje, saj sem imel večino časa, ko sem bil v državnem senatu, tri službe. Še vedno sem delal tudi kot odvetnik in poučeval. Če seštejem vse troje, sem zaslužil nekaj več, vsaj zdi se mi. A ko sem začel kampanjo za zvezni senat in nisem več toliko delal, nas je nekaj let preživljala žena.

Kaj boste naredili z zdravstvenim sistemom?

► Naj razložim takole: večina zdravnikov hoče ravnati pravilno. Če imajo prave podatke, bodo ukrepali na podlagi teh podatkov. V sistemu so nepravilnosti, od prodajalcev zdravil in nagrajevanja do povračila stroškov. Nad nekaterimi stvarmi ima država pregled, nekatere pa so preprosto globlje vtakane v našo zdravstveno kulturo. A zdravniki, ki jih poznam - tisti, ki me zdravijo, in prijatelji - svoje delo jemljejo zelo resno in vedno hočejo najboljše za bolnika. Delujejo v okviru določenih sistemov spodbud, tako kot vsi, predvsem pa navad, tako kot vsi. Če

se bo pokazalo, da zdravniki na Floridi za zdravljenje svojih bolnikov porabijo četrtno več sredstev kot zdravniki v Minnesoti, vendar pa je učinek zdravljenja enak, bomo šli na Florido in jim povedali, kako to počnejo zdravniki v Minnesoti. Mislim pa, da so v zdravstvu še zahtevnejša vprašanja - nekoliko tudi povezana s tem -, recimo v zvezi z oskrbo umirajočih.

Da, dodaten teden življenja stane 20.000 dolarjev.

► Res je. Sam sem to doživel pred kratkim. Zgodbo sem že povedal, morda ne javno. Med kampanjo je hudo zbolela babica, imela je raka in bil naj bi neozdravljiv. Približno dva ali tri tedne po diagnozi je padla, si zlomila kolk in rekli so, da je morda doživela blago kap, zato je najbrž tudi padla. Bila je v bolnišnici in zdravnik ji je rekel: imate tri mesece, mogoče šest, mogoče devet. Ker imate šibko srce, je operacija kolka tvegana in srce je morda ne bo preneslo. Po drugi strani pa s takšnim kolkom samo hirate in vaše življenje bo nikakršno. Odločila se je za umetni kolk in dva ali tri tedne je bilo vse v redu. Nato pa so nenadoma nastali hudi zapleti, saj veste. Ne vem, koliko stane umetni kolk. Sam bi ga plačal, saj je šlo za mojo babico. Zelo težko je odgovoriti na vprašanje, ali je primeren sistem zdravstva, v katerem družba odloča, ali naj moja na smrt bolna babica dobi nov kolk. Če bi mi rekli, da ga ne more in bi morala zadnje

dneve življenja nemočno preležati - bi se mi trgalo srce.

Za ljudi, ki si ne bodo mogli privoščiti operacije, je to težko.

► To je področje, kjer se postavljajo zelo zahtevna moralna vprašanja. Hkrati pa je to velik vir stroškov, se strinjate? Stroški za kronično bolne in umirajoče pri nas morda sestavljajo kar 80 odstotkov vseh zdravstvenih stroškov.

Je ta recesija dovolj pomembna, da bomo dobili državo, ki bo pripravljena na zahtevne in nujno potrebne dolgoročne odločitve o zdravstvu, davkih - ki ne bodo pokrivali stroškov vlade - in energiji? Navadno se o takšnih stvareh odloča v hudih časih in med vojno in nisem prepričan, ali je ta pogoj zdaj izpolnjen.

► Deloma bo to odvisno od vodstva. Pripraviti moram torej dobre argumente, za kar si prizadevam že od začetka mandata - povedati, da je prišel čas za težavne, daljnosežne odločitve. Kritiki pravijo, da hočemo preveč naenkrat in da kongres ne zmore prebaviti vsega. S tem se ne strinjam. V naših političnih postopkih ni nič takšnega, zaradi česar te težke odločitve ne bi bile mogoče že zdaj namesto šele čez 10 ali 20 let. Drži, da kljub resnim gospodarskim razmeram 42 mesecev zapored nismo imeli 20-, 30-odstotne brezposelnosti. Zato obup in pretres v sistemu nista tako izrazita. To pomeni, da bo odpor proti naslednjim korakom še odločnejši: reforma finančnega sistema, reforma zdra-

vstva, energetika. Vse naštetu v očeh številnih Američanov sploh ni tako grozno, zato niso pripravljeni poskusiti nečesa popolnoma drugačnega.

Vas skrbi, da bo zaradi gospodarskega cikla to veliko naporneje? Roosevelt je denimo prevzel položaj štiri leta po zlomu borze, vi pa štiri mesece po zlomu Lehman Brothersa. Ljudje bi se utegnili začeti spraševati, zakaj se razmere ne izboljšajo.

► O tem razmišljam. Že pred volitvami sem vedel, da bo to zelo zahtevno potovanje, da je gospodarstvo doživelo hude pretrese in da si ne bo takoj opomoglo. Vendar je v nekem pogledu tudi osvobajajoče, saj ne glede na to, ali bom tu mandat ali dva, težav ne bom mogel preprosto pomesti pod preprogo, ker so prevelike in preveč bistvene. Ne gre za zagato, ki bi jo lahko pravilno tempiral, pa bi se tržne razmere tik pred volitvami zasukale navzgor in bi brezposelnost upadla. Gre za veliko večje, sistemske težave. Zato je treba politiko vsaj deloma odriniti na rob. Prepričan sem, da se glede na težke razmere odločamo dobro in preudarno. To ne pomeni, da bodo vse odločitve pravilne in bodo učinkovale natančno tako, kot smo si zamislili. A zjutraj se zbudim in zvečer zaspim z zavestjo, da je smer, v katero skušam premakniti gospodarstvo, prava in da so naše odločitve pametne.

✕

© 2009, New York Times

PREVAJANJE.net

• PREVAJANJE 20,5 eur / stran
• LEKTORIRANJE 3,8 eur / stran

• SIMULTANO PREVAJANJE 79 eur / ura
• SODNO OVERJENI PREVODI 37 eur / stran

ob sklenitvi ekskluzivne pogodbe vam nudimo
10% popusta na vse storitve

EuroTranslate d.o.o. Kotnikova 5 1000 Ljubljana
tel. 01 4301 541 faks 01 4301 542 info@prevajanje.net

Mahmud Ahmadinedžad

Mahmud Ahmadinedžad, iranski predsednik, o tem, da njegov režim ne podpira terorizma. Nasprotno, pravi: »Mi smo žrtve terorizma.« O tem, zakaj še ne vidi razloga, da bi se začel pogovarjati z ZDA in njenim novim predsednikom. Evropske države so proti Iranu, ker so pod pritiskom ZDA, trdi. O jedrskem orožju in o tem, zakaj naj bi imel Iran pravico razvijati jedrsko tehnologijo. O tem, da svet po njegovem ne more biti razdeljen na podlagi dediščine druge svetovne vojne. O debelih lažeh in nezaupanju.

Dieter Bednarz, Erich Follath in Georg Mascolo/Der Spiegel, foto Reuters

Mahmud Ahmadinedžad, iranski predsednik, je pravkar dobil drugi mandat. Ga je dobil pošteno? Dvomov je veliko. Je trd in neprijeten sogovornik, njegov pogled na svet premočrten, njegova vloga in moč pa predmet obravnave celotnega sveta. Kako daleč lahko gre? Kako razmišlja? Intervju je bil opravljen pred zadnjimi predsedniškimi volitvami in pred nemiri, ki so jih povzročili dvomi v verodostojnost rezultata. A čas mu ni vzel nič.

Gospod predsednik, doslej ste bili v Združenih državah Amerike štirikrat, udeležili ste se zasedanj generalne skupščine OZN. Kakšen vtis ste dobili o ZDA in Američanih?

► V imenu dobrega in milostljivega boga, vesel me, da vas tri leta po tem, ko ste bili pri meni zaradi intervjuja, lahko pozdravim v Teheranu. Zdaj pa o ZDA: seveda takšne države ne moreš spoznati med kratkimi obiski, a moj govor in razprava na Kolumbijski univerzi sta bila zame nekaj posebnega. Zavedam se, da ameriške vlade ne smemo enačiti z ameriškim ljudstvom. Američani niso odgovorni za slabe odločitve Busheve administracije. Živeti želijo v miru, tako kot mi vsi.

Ameriški predsednik Barack Obama je pred dobrim mesecem med iranskim novoletnim praznovanjem pripravil posnetek za iranski narod. Ste gledali njegov govor?

► Da. V ZDA se dogajajo velike stvari. Prepričan sem, da se bodo Američani kmalu odločili za pomembne premike.

Kakšen se vam je zdel govor?

► Protisloven. Nekaj delov je bilo novih, nekaj pa je bilo ponovitev dobro znanih stališč. Zanimivo se mi zdi, da Obama iranski civilizaciji, zgodovini in kulturi pripisuje tako veliko vrednost. Dobro je tudi, da poudarja medsebojno spoštovanje in iskrene stike, ki bodo temelj za sodelovanje. V govoru med drugim pravi, da ugled države v svetu ni odvisen le od orožja in vojaške moči, to pa je natančno to, kar smo povedali prejšnji ameriški administraciji. Velika napaka Georgea W. Busha

je bila, da je hotel vse težave reševati z vojsko. Dnevi, ko je ena sama država lahko ukazovala drugim, so mimo. Danes človeštvo potrebuje kulturo, nove zamisli in logiko.

Kaj to pomeni?

► Menimo, da mora Obama svoje besede podkrepiti z dejanji.

Novi ameriški predsednik, ki je vaše agresivne protizraelske pripombe imenoval »gnusne«, je vseeno govoril o novem začetku v odnosih z Iranom in vam ponudil roko.

► Obamovih pripomb nisem razumel tako. Pozoren sem, kaj govori danes. A prav v tem vidim pomanjkanje odločnosti. Kaj vas je napeljalo, da govorite o novem začetku? Se je ameriška politika spremenila? Sprememb se veselimo, a se morajo še zgoditi.

Nenehno zahtevate. A resnica je, da so vaša politika in katastrofalni iranski odnosi z ZDA breme za vso mednarodno skupnost in grožnja svetovnemu miru. Kakšen je vaš prispevek k zmanjšanju napetosti?

► To sem vam že pojasnil. Podpiramo pogovore na temelju poštenosti in spoštovanja. Naše stališče je že od nekdaj takšno. Čakamo, da bo Obama predstavil svoje načrte, da jih bomo lahko preučili.

In to je vse?

► Počakati moramo, da vidimo, kaj namerava Obama.

Svet na to gleda drugače, tudi mi. Iran mora ukrepati. Iran mora pokazati dobro voljo.

► Kje je svet, o katerem govorite? Kaj moramo na-

rediti? Zavedajte se, da nismo mi tisti, ki smo pokvarili odnose z ZDA, one so jih prekinile z nami. Kaj zdaj pričakujete od Irana?

Konkretne korake oziroma vsaj dejanje z vaše strani.

► Na to vprašanje sem že odgovoril. Washington je prekinil odnose.

Hočete reči, da bi bili zadovoljni, če bi se spet vzpostavili odnosi z ZDA?

► Kaj pravite? Kaj bi se moralo zgoditi? Kakšen način bi bil pravi?

Svet pričakuje odgovore od vas, ne od nas.

► Novemu predsedniku ZDA sem pokazal, česa si želimo. To je bil velik, ogromen korak. Čestital sem mu za zmago na volitvah, v pismu sem mu napisal nekaj stvari. Vse to je bilo narejeno zelo skrbno. Še vedno nas zanimajo pomembne spremembe, ki potekajo. Če hočemo rešiti težave v odnosih med državama, se moramo zavedati, da Iran ni imel nikakršne vloge pri stopnjevanju teh težav. Razlog zanje je bilo vedenje ameriške administracije. Če se bodo ZDA vedle drugače, lahko pričakujemo pomemben napredek ...

... ki bi lahko vodil k novični vzpostavitvi diplomatskih odnosov, morda celo k odprtju veleposlaništva, ki je bilo zasedeno leta 1979, v letu revolucije?

► Uradne prošnje za to nismo prejeli. Če jo bomo, bomo izdelali ustrezno stališče. Ne gre za vprašanje forme, temveč se morajo zgoditi temeljite spremembe v korist vseh vpletenih. Ameriška vlada se mora iz preteklosti končno česa naučiti.

Vam pa se ni treba?

► Vsi se moramo učiti iz preteklosti. **Pa nam, prosim, povejte, česa se učite vi.**

► Zadnjih 30 let smo pod pritiskom, po krivici in ne da bi bili česa krivi. Nič nismo naredili ...

Pravite vi. Američani to vidijo drugače. Med 444-dnevno krizo s talci, ko je bilo 50 ameriških talcev od konca leta 1979 do začetka leta 1981 zaprtih na ameriškem veleposlaništvu v Teheranu, se je začela kolektivna ameriška travma, ki še danes ni minila.

► A pomislite na vse, kar so pretrpeli Iranci! Napadel nas je Irak. Osem let vojne. ZDA in nekaj evropskih držav je to nasilje podpiralo. Napadli so nas celo s kemičnim orožjem in vaša domovina je skupaj s še nekaj državami pomagala pri teh napadih in jih podpirala. Nikomur nismo storili krivice. Nikogar nismo napadli, niti nismo zasedli druge države. Naših vojakov ni v Evropi in ZDA, ameriške in evropske čete pa so razporejene ob naši meji.

Zahodne države, tudi Nemčija, so prepričane, da Iran podpira teroristične organizacije. Morda napak ni naredila le ena stran?

► Hočete namigniti, da so tuji vojaki ob naši meji zato, ker naj bi Iran podpiral teroristične organizacije?

Tega nismo niti rekli niti namignili. A izrečene so bile obtožbe o podpori te-

rorizmu. Kakšen je vaš tvorni prispevek?

► Naj najprej povem, da nismo teroristi, temveč žrtve terorizma. Po revoluciji sta bila v bombnem napadu v zgradbi poleg mojega urada ubita predsednik in premier. Naša vera nam prepoveduje sodelovanje v terorizmu. Tvorni prispevek, o katerem me sprašujete, pa je stabilizacija v zadnjih letih v Afganistanu in Iraku. Med našim »prispevkom« nas je Bushova administracija obtožila, da počnemo ravno nasprotno. Menite, da je mogoče težave rešiti z vojsko in napadi? Ni bila strategija ZDA in Nata zgrešena že od začetka? Vedno smo govorili, da tako ni mogoče premagati terorizma. In teroristi so danes močnejši kot kadarkoli.

Spet ni zaslediti niti kančka samokritičnosti.

► Potem pa vi povejte, katere napake smo zagrešili. Ne zanima nas zgodovinsko poravnavanje računov.

Ne vztrajate pri ameriškem opravičilu zaradi Ciinega prevrata leta 1953 proti demokratično izvoljenemu premieru Mohamedu Mosadegu?

► Ne zahtevamo maščevanja, temveč le, da Američani popravijo svojo usmeritev. Vidite znamenja, da se to že dogaja?

Da. George W. Bush je Iran označil za del osi zla in Teheranu vsaj posredno zagrozil s spremembo režima. Obama česa podobnega ne omenja več.

► Spremenil se je nabor besed, a to ni dovolj. Nemčija in druge evropske države so zadnjih 30 let pod pritiskom ZDA, naj ne otoplijo odnosov s Teheranom. To nam povedo vsi evropski državniki - vse države naj bi bile site ameriške vladavine.

Vam je to povedal tudi nekdanji nemški kancler Gerhard Schroeder, ko sta se februarja sešla v Teheranu?

► Da, tudi on je dejal isto. Zdaj upamo na konkretne korake. To je dobro za vse, zlasti pa za ZDA, saj ameriški položaj v svetu ni ravno dober. Nihče ne zaupa besedam Američanov.

Drži, da je ameriški ugled v času Georgea W. Busha trpel. A z vsem dolžnim spoštovanjem, gospod predsednik, tudi iranski ugled je med vašim prvim mandatom zelo trpel.

► Kje? Pri kom? Pri tistih na oblasti ali pri ljudeh? Pri katerih narodih in pri katerih vladah? V svojem prvem mandatu sem obiskal več kot 60 držav, kjer so me pristrčno sprejeli ljudje na cesti in v vladi. Uživamo podporo 118 držav v gibanju neuvrščenih. Strinjam se, da pri ameriški vladi in v nekaterih evropskih državah ne uživamo ugleda. A to je njihov problem. Vsi narodi so siti ameriške države.

Toda saj novi administraciji nočete dati niti priložnosti. Vaš odnos je prežet z nezaupanjem.

► O Baracku Obami govorimo zelo spoštljivo, vendar smo realisti. Videti hočemo resnične spremembe. Hkrati bi radi pomagali popraviti zgreše-

no politiko v Afganistanu.

Kaj predlagate?

► Poglejte, za vojno v Afganistanu so doslej porabili več kot 250 milijard dolarjev. Ker ima ta država 30 milijonov prebivalcev, to pomeni več kot 8000 dolarjev na osebo oziroma skoraj 42.000 dolarjev na povprečno petčlansko družino. Lahko bi bili zgradili tovarne in ceste, ustanovili univerze in obdelali polja. Bi tedaj teroristi sploh imeli kaj možnosti? Težave je treba izkoreniniti, ne samo posekati vej. Rešitev za Afganistan ni vojaško posredovanje, temveč humanitarno. Dobro bi bilo, če bi nas Zahod poslušal, če pa nas ne bo, si umijemo roke. Smo samo opazovalci. Zelo nam je žal za človeška življenja, ne glede na to, čigava so bila. To velja za afganistanske civiliste in za vojake, ki so posredovali.

Ni slišati, kot da bi vas zanimalo, kako pomagati Američanom in Natu v boju proti talibanom. Obama bolj poudarja obnovo države, vendar hkrati meni, da mora s skrajneži, ki to obnovo ovirajo, obračunati vojska.

► Pravim vam, da je Obamova politika zgrešena. Američani ne poznajo območja in presoja Natovih poveljnikov je napačna. Pravim vam kot šolan učitelj: to je narobe. Kar se tiče 250 milijard dolarjev: če bi bili denar porabili v ZDA, bi bili s tem morda vsaj deloma rešili vprašanje brezposelnosti. Potem morda danes ne bi bilo gospodarske krize.

Resno vztrajate pri ameriškem umiku z območja?

► Treba bi bilo seveda izdelati načrt. Umik je lahko le eden od množice ukrepov. Hkrati bi bilo na primer treba okrepiti vpliv vlade na območju. Ste vedeli, da se je proizvodnja mamil v času Natovega posredovanja v Afganistanu povečala za petkrat? Mamil! Mabila ubijajo ljudi. V boju proti prekupčevalcem z mamili smo izgubili več kot 3300 ljudi. Naša policija se je žrtvovala med varovanjem 1000 kilometrov meje z Afganistanom.

Iran že od nekdaj nasprotuje talibanom. A njihove vrnitve na oblast ne bo mogoče preprečiti brez vojaške sile.

► Oblast bi morali dobiti ljudje. Za to sta nujna gospodarska pomoč in jasen politični proces. Afganistanska vlada bi morala zadnjih sedem let imeti več odgovornosti. Predsednik Hamid Karzaj mi je nekoč potožil, da jim ne dovolijo opravljati njihovega dela.

Vsi, tudi Američani, poudarjajo, da je ljudi treba spoštovati. Obama in Nato sta se dogovorila za obsežen seznam ukrepov v Afganistanu in računata tudi na Iran, da jih bo podprl, saj je trden Afganistan prav tako v njegovem interesu. Boste zavrnili sodelovanje?

► Po mojem bi bilo pravilno reševati to vprašanje po diplomatski poti. Vi ste novinarji, ne predstavniki Nata, zato vam svojega stališča do tega ne bom razlagal. Če bomo prošnjo do-

Kje je svet, o katerem govorite? Kaj moramo narediti? Zavedajte se, da nismo mi tisti, ki smo pokvarili odnose z ZDA, one so jih prekinile z nami. Kaj zdaj pričakujete od Irana?

Nikomur nismo storili krivice. Nikogar nismo napadli, niti nismo zasedli druge države. Naših vojakov ni v Evropi in ZDA, ameriške in evropske čete pa so razporejene ob naši meji.

bili po diplomatski poti, se bomo odzvali nanjo.

A nekateri politiki v Teheranu se bojujejo stikov z ZDA. Ameriški uradni predstavniki pravijo, da se je namestnik vašega zunanjega ministra Mohamed Mehdi Akunžadeh na konferenci o Afganistanu, ki je bila maja v Haagu, rokoval s posebnim odposlancem Richardom Holbrookom, vendar je iransko zunanje ministrstvo to srečanje odločno zanikalo. Kako lahko verjamemo v vašo pripravljenost za sodelovanje, če je sporno že nedolžno rokovanje?

► Mislím, da to ni zares pomembno. Rokovanje, dovtipi, to po mojem resni vprašljivo.

Omalovažujete. A morda se za rokovanjem skriva več, kot se nam zdi. Morda simbolizira, kako globok je v resni-

ci prepad med Teheranom in Washingtonom - in da v resnici ne bi radi ostali brez najljubšega sovražnika.

► Seveda ne moremo pričakovati, da bomo težave, ki so se razvijale več kot pol stoletja, rešili v nekaj dneh. Nismo niti trmasti niti lahkoverni, smo realistični. Pomembno je, da smo odločeni doseči izboljšanje. Če se bo spremenilo razpoloženje, bo mogoče najti tudi rešitve.

Ali tako kot Američani ločujete med nepopravljivimi talibani, ki se jim je treba postaviti po robu, in zmernimi talibani, s katerimi se je mogoče pogovarjati?

► O tej temi si ne drznem izreči dokončnega mnenja. Ne vem, kaj točno to sploh pomeni. Ne pozabite, da so Afganistanci zgodovinsko povezani z Iranom. V naši državi živijo več

kot trije milijoni afganistanskih državljanov. Ponavljam: močnejša vojaška prisotnost ni rešitev.

Vas skrbijo nemški vojaki v Afganistanu?

► Nemce imamo radi. Zato nas skrbi.

Pa se kljub temu ne zmenite za posledice?

► Ne. Če nam kaj logično razložijo, to sprejmemo. Pogajali smo se z Američani v Iraku, čeprav je to v nasprotju z našim temeljnim načelom, da se z Američani ne pogovarjamo. To smo naredili zaradi težav in na podlagi nedvoumne logike.

Če se ameriške čete umaknejo iz Iraka, se bodo varnostne razmere tam predvidoma močno poslabšale. Boste vi zapolnili varnostno praznino v sosednjem Iraku, kjer vaši bratski šiiti se-

stavljajo dve tretjini prebivalstva? Zagovarjate uvedbo teokracije, islamske republike Irak?

► Prepričani smo, da so Iraci sposobni sami poskrbeti za svojo varnost. Iraška civilizacija je stara več kot tisoč let. Podprli bomo irško odločitev, kakršna koli že bo, in tamkajšnjo vlado, ne glede na obliko. Suveren, povezan in močan Irak bo koristil vsem. S tem bi bili zadovoljni.

Ameriške obveščevalne službe so prišle do sklepa, da ima Teheran v Iraku popolnoma drugačno vlogo. Cia trdi, da Iran prek šiitskih milic podpihuje odpor proti ameriškim vojakom.

► Za poročila ameriških obveščevalnih služb se ne menimo. Američani so zasedli Irak in so odgovorni za varnost v njem. V preteklosti so pozornost skušali preusmeriti s svojih

Nova generacija cABS je prispela

HONDA
The Power of Dreams

GENERALNI ZASTOPNIK ZA ZNAMKI PREMIER IN STYLMARTIN

GENERALNI ZASTOPNIK IN SERVISER: AS DOMŽALE MOTO CENTER, BLATNICA 3A, 1236 TRZIN, 01/562 22 42 | **POOBLAŠČENI PRODAJALCI: HABAT MOTO CENTER**, ŠMARTINSKA 199, 1000 LJUBLJANA, 01/541 71 23 | **TC MOTOSHOP**, LESKOŠKOVA 12, 1000 LJUBLJANA, 01/524 00 80 | **AUTOCOMMERCE D.O.O.**, RC LJUBLJANA, BARAGOVA 5, 1000 LJUBLJANA, 01/588 32 56 | **VOMI**, BRITOF 180, 4000 KRANJ, 04/234 26 00 | **HONDA ČEPIN**, POT V LEŠJE 1, 3212 VOJNIK, 03/780 00 50 | **YOGI MOTO CENTER**, PRELSKA C. 21B, 3320 VELENJE, 03/891 00 09 | **MOTO CENTER PTUJ**, ŽABJAK 60, 2250 PTUJ, 02/780 04 30 | **MOTO SPORT GRUNTAR EDVIN S.P.**, UL. 15. MAJA 12F, 6000 KOPER, 05/625 12 22 | **TRGOMOTO KRŠKO**, CKŽ 139, 8270 KRŠKO, 07/490 38 10 | **MEHANIKA ROBERT GREGORIČ S.P.**, VOGRSKO 11, 5293 VOLČJA DRAGA, 031/659 228 | **AVTO ŠILER**, PEKEL 36, 2211 PESNICA PRI MARIBORU, 02/654 20 01 | **PETOVIA AVTO D.D.**, PE MARIBOR, BELOKRANJSKA ULICA 12, 2000 MARIBOR, 02/749 35 12 | **AVTOMEHANIKA BARBORIČ TOMAŽ S.P.**, JURČIČEVA 49, 8360 ŽUŽEMBERK, 07/388 82 87 | **HONDA MS**, NORŠINSKA ULICA 8, 9000 MURSKA SOBOTA, 051/633 303 | **AVTOMARKET REBERNIK D.O.O.**, BREZNO 47, 2363 POVELKA, 02/876 62 65 |

AS
DOMŽALE
www.honda-as.com

Nismo teroristi, temveč žrtve terorizma. Po revoluciji sta bila v bombnem napadu ubita predsednik in premier. Naša vera nam prepoveduje sodelovanje pri terorizmu.

51

porazov in krivdo za nemire preveliti na nas. Sami morajo popraviti svoje napake. Odkar so Američani to ugotovili in začeli spoštovati Iračane, so se razmere izboljšale. Naši odnosi z Bagdadom so zelo tesni. Popolnoma podpiramo iraško vlado. Naša politika je tako kot vedno povsem pregledna.

Gospod predsednik, to ni res. V enem od osrednjih mednarodnih sporov nasprotujete najpomembnejšim državam na svetu. Iran je resno osumljen, da pod krinko civilnih raziskav sestavlja jedrsko bombo. Pred kratkim je ameriški predsednik Obama na obisku v Evropi opozoril na to resnično grožnjo. Sprejete so bile štiri resolucije OZN, naj Iran neha bogatiti uran. Zakaj končno ne izpolnite teh zahtev?

► Kaj hočete reči s tem?

Gospod predsednik, svet čaka na znamenje z vaše strani, mi čakamo na vaše znamenje. Zakaj vsaj začasno ne prekinete bogatenja urana in tako postavite temelje za začetek resnih pogajanj?

► Takšne razprave niso več koristne. Čas zanje je minil. 118 članic gibanja neuvrščeni nas enotno podpira, enako velja za 57 članic Organizacije islamske konference. Če upoštevamo, da so nekatere države članice obeh, ostane 125 držav, ki so na naši strani. Če je nekaj držav proti nam, ne morete reči, da gre za ves svet. **Govorimo o Evropi in ZDA, kjer ni politika, ki bi se rad sestal z vami. Višji italijanski uradni predstavniki so se vam na lanski konferenci OZN v Rimu na primer izogibali.**

► Seveda tudi mi opažamo isto. Vendar pravimo, da Evropa ni ves svet. Zakaj vi menite drugače? Poleg tega se sploh nisem hotel srečati z italijanskimi politikami.

Četudi nočete verjeti, vam najpomembnejše mednarodno telo, varnostni svet OZN, pogosto soglasno nasprotuje. Ne gre le za zahodne sile, temveč tudi za Kitajsko in Rusijo - tudi ti sta že podprli sankcije proti Iranu.

► Dovolite, da vas popravim, pravno in politično. Vsaj deset članic varnostnega sveta OZN ...

... med katerimi je poleg stalnih članic, ZDA, Rusije, Velike Britanije, Francije in Kitajske, deset izvoljenih predstavnikov, ki pa rotirajo ...

► ... nam je povedalo, da so proti nam glasovale le zaradi ameriškega

in britanskega pritiska. Mnoge so tako povedale prav v tem prostoru. Kakšno vrednost ima soglasje pod pritiskom? Za nas je pravno nepomembno. Politično pa smo prepričani, da se svet ne vodi tako. Spoštovati je treba vse narode in vsi morajo imeti enake pravice.

Katere pravice naj bi odrekli Iranu?

► Če je tehnologija koristna, bi jo morali uporabljati vsi, če ni, je ne bi smel imeti nihče. Imajo lahko ZDA 5400 jedrskih bojnih konic, Nemčija pa nobene? Je prav, da jedrske energije ne smemo uporabljati niti v mirroljubne namene? Naša logika je popolnoma jasna: enake pravice za vse. Sestava varnostnega sveta in veto njegovih petih stalnih članic sta dediščina druge svetovne vojne, ki se je končala pred 60 leti. Naj zma-

www.raiffeisen.si

Sedaj je pravi trenutek!

Odločite se za vlaganje v vzajemne sklade!

Poglejte v prihodnost in izkoristite prednosti rednega mesečnega vlaganja v vzajemne sklade priznanih družb za upravljanje:

- **Raiffeisen Capital Management**
- **Allianz Global Investors** (ekskluzivno v Sloveniji)
- **Krekova družba**

Obiščite poslovalnico Raiffeisen Banke, kjer bomo znali uskladiti vaše želje in pričakovanja.

Raiffeisen BANK
Moja banka

Izberete lahko med desetimi podskladi krovnega sklada Allianz Global Investors Fund, ki jih upravlja Allianz Global Investors Luxembourg S. A., 6A, route de Trèves, L-2633 Senningerberg, petindvajsetimi investicijskimi skladi Raiffeisen Capital Management, ki jih upravlja Raiffeisen Kapitalanlage - Gesellschaft m.b.H., Schwarzenbergplatz 3, A-1010 Wien in petimi podskladi krovnega sklada Krekova krovni sklad, ki ga upravlja Krekova družba za upravljanje investicijskih skladov d.o.o., Slovenska ulica 17, 2000 Maribor. Trženje, distribucijo in vplačila teh skladov v Sloveniji opravlja Raiffeisen Banka d.d., Slovenska ulica 17, 2000 Maribor. Investicijski skladi niso bančni produkt in niso zajeti v sistem zagamčenih vlog, ki velja za depozite. Banka ne jamči za donosnost naložbe sredstev v investicijske sklade. Prospekti, izvleček prospekta, zadnje objavljeno letno in polletno poročilo ter mesečna poročila so brezplačno dostopni na sedežu banke, v vseh poslovalnicah in na spletni strani www.raiffeisen.si oziroma (v primeru Krekove družbe) www.krekovadruzba.si. Zaradi nihanja tečajev vrednostnih papirjev in valut ni mogoče, da vlagatelj v obdobju investiranja ne dobi povrnjenih vseh sredstev, ki jih je vložil v investicijski sklad. Pretekli donosi niso jamstvo za donose tudi v prihodnje. Naložba v sklade je tvegana naložba. Podatki o gibanju vrednosti enote prenoženja investicijskih skladov so dnevno objavljeni v časopisih Delo, Finance in Večer ter na spletni strani www.raiffeisen.si oziroma (v primeru Krekove družbe) www.krekovadruzba.si. Priporočljivo obdobje vlaganja je od vsaj dveh do vsaj 10 let. Vstopna provizija za investicijske sklade znaša od 0% do največ 5%, upravljaljska provizija na letni ravni pa od 0,35% do največ 2,5%. Izstopna provizija znaša od 0% do največ 0,5%. Prosim, da ob sklenitvi pogodbe v banki preverite veljavne pogoje in lastnosti storitve.

Naročnik oglasa: Raiffeisen Banka d.d., Slovenska ulica 17, 2000 Maribor

Menite, da je mogoče težave rešiti z vojsko in napadi? Vedno smo govorili, da tako ni mogoče premagati terorizma. In teroristi so danes močnejši kot kadarkoli.

52

govite sile na veke vekov vladajo človeštvu in sestavljajo svetovno vlado? Treba je spremeniti ustroj varnostnega sveta.

Govorite o Indiji, Nemčiji, Južnoafriški republiki? Bi tudi Iran moral postati stalni član varnostnega sveta?

► Če bi bile stvari na svetu poštene, bi Iran moral biti član varnostnega sveta. Ne sprejemamo ureditve, po kateri se peščica držav vidi, kot da so gospodarice sveta. Odpreti bi morale oči in se zavedati resničnih razmer.

Resnične razmere pomenijo tudi, da kljub mednarodnim pritiskom nočete opustiti jedrskega programa. Ali to pomeni, da si Mednarodna agencija za jedrsko energijo in njen direktor Mohamed El Baradej lahko prihranita trud in se nehata pogovarjati z Iranom? Pod kakšnimi pogoji bi nehali bogatiti uran?

► Mislim, da so do takšnega sklepa na Dunaju že prišli. Zakaj smo se priključili agenciji? Ker bi tako jedrsko energijo lahko uporabljali v miroljubne namene. Ko država postane članica neke mednarodne organizacije, jo doletijo samo dolžnosti, pravic pa ne dobi? Smo od agencije dobili kakšno pomoč? Nam je posredovala tehnološko znanje? Ne. V skladu s svojim statutom bi to morala storiti, namesto tega pa je zgolj izpolnjevala navodila iz ZDA.

Z vsem dolžnim spoštovanjem, gospod predsednik, Iran je prikrival, go-ljufal in zavajal, zato je svet postal sumničav. Žal sum, da zlorabljate pravice in skrivaj razvijate bombo, ni popolnoma neutemeljen.

► Kakšno zavajanje? To je debela laž! Sodelovali smo z agencijo za jedrsko energijo. Poleg tega - mar ni bila agencija ustanovljena prav zato, da bi se jedrske sile razorožile? Kje so poročila, ki dokazujejo, katera država opušta orožje in kako daleč je s tem? To se preprosto ne dogaja. Skrbi nas in smo skrajno nezaupljivi.

Svet ne zaupa vam. Njegova največja skrb je, da sestavljate bombo, ker se bojite jedrskih sil okrog sebe, ZDA, Indije in Pakistana, pa tudi zato, ker ima jedrsko bombo Izrael.

► Sestavljanje jedrskega orožja nas ne zanima. Agenciji smo poslali na

tisoče strani poročil in omogočili na tisoče ur inšpekcije. Kamere agencije nadzorujejo naše dejavnosti. Kdo je nevaren in komu inšpektorji ne bi smeli zaupati? Tistim, ki so skrivaj sestavili bombo, ali nam, ki sodelujemo z agencijo?

Zagotovo ne moremo govoriti o vaši iskreni pripravljenosti za sodelovanje. Direktor El Baradej je v pogovoru z nami to večkrat ponovil in isto je zapisano v javno dostopnih poročilih agencije.

► Dovolite mi še dve zadnji pripombi v zvezi z jedrskim sporom. Prvič, dokler ni pravičnosti, ne more biti rešitve. Na svet ne moremo gledati z dvojnimi merili - to je bila velika Bushova napaka, ki je Američani ne bi smeli ponoviti. Trdimo, da smo pripravljeni sodelovati pod poštenimi pogoji. Pod enakimi pogoji in na istem igrišču. Druga pripomba je povezana z vojnimi hujskači in sionisti ...

... vašimi večnimi sovražniki po potrebi ...

► ... katerih obstoj temelji na nape-tosti in ki so z vojno obogateli. Tu je še tretja skupina, nestrpneži, ki jih zanima samo oblast. Obamova največja težava je povezana z notranjo politiko. ZDA potrebujejo Iran in morajo najti same sebe. Hkrati je novi ameriški predsednik pod pritiskom teh skupin. Nujne so pogumne odločitve in žogica je na Obamovi strani igrišča.

Do nedavnega ste bili med drugim prepričani, da temnopolt človek ne more priti na čelo ZDA. Je mogoče, da imate napačno in popolnoma izkrivljeno predstavo o ZDA?

► Ne, ni tako, kot opisujete. Upamo, da so spremembe v ameriški politiki temeljne in da gre za več kot zgolj drugačno barvo kože. Da bo ameriška politika postala pravičnejša, v dobro Afrike, Azije, še najbolj pa v dobro Bližnjega vzhoda.

Eden najmočnejših političnih igralcev na območju ste postali, ker ste začeli zagovarjati palestinski boj.

► Zavzemamo se za več kot le za temeljne pravice zatiranih Palestincev. Naš predlog za rešitev spora na Bližnjem vzhodu je, da se Palestincem dovoli odločitev o njihovi prihodnosti na svobodnem referendumu. Se

vam zdi prav, da nekatere evropske države in ZDA podpirajo okupatorski režim in nenaravno sionistično državo, obsojajo pa Iran, ker se zavzema za pravice Palestincev?

Govorite o Izraelu, članu OZN, ki je že desetletja priznana država. Kaj bi naredili, če bi večina Palestincev glasovala za rešitev z dvema državam, torej da bi Izraelu priznala pravico do obstoja?

► Če bi se tako odločili, bi to morali vsi sprejeti ...

... in vi bi morali priznati Izrael, državo, za katero ste v preteklosti rekli, da bi jo najraje zbrisali z zemljevida. Nam lahko poveste, kaj natančno ste rekli in kaj ste s tem hoteli povedati?

► Takole bom rekel, šaljivo. Zakaj so v Evropi ob tej izjavi vsi zganjali toliko hrupa in dovolili, da se je težava sploh pojavila? Sionistični režim je posledica druge svetovne vojne. Kaj ima to opraviti s Palestinci? In z Bližnjim vzhodom? Po mojem se je treba lotiti jedra težave. Če ne razmišljamo o razlogih, ne moremo poiskati rešitve.

Ali jedro težave pomeni izbris Izraela z zemljevida?

► Pomeni zahtevati pravice palestinskega naroda. To bi koristilo vsem, ZDA, Evropi in Nemčiji.

To, da Izraelu ne priznavate pravice do obstoja, ključno vpliva na odnos drugih držav do Irana. Tudi na nem-

ško-iranske odnose.

► Mislite, da Nemci podpirajo sionistični režim? Mislite, da bi v Nemčiji o tem lahko imeli referendum? Če bi dovolili kaj takšnega, bi ugotovili, da Nemci sovražijo sionistični režim.

Prepričani smo, da ni tako.

► Nisem prepričan, da bi bile evropske države tako potrpežljive, če bi se kje v Evropi zgodila le stotina zločinov, ki jih je sionistični režim zagrešil v Gazi. Le zakaj evropske države podpirajo ta režim? To sem vam že skušal pojasniti ...

... ko smo se pred tremi leti pripravili zaradi vašega zanikanja holokavsta. Po intervjuju smo vam poslali film televizijske postaje Spiegel TV o iztrebljanju Židov v tretjem rajhu. Ste dobili DVD o holokavstu in si ga ogledali?

► Da, dobil sem DVD, vendar vam na to vprašanje nisem hotel odgovoriti. Prepričan sem, da kontroverznost v zvezi s holokavstom ni vprašanje za Nemce. Težava je globlja od tega. Mimogrede, še enkrat hvala, ker ste prišli. Nemci ste in o vas imamo zelo visoko mnenje.

Boste prvi predsednik islamske republike Iran, ki se bo rokoval z ameriškim predsednikom?

► Kaj hočete reči s tem?

Gospod predsednik, hvala za pogovor.

© 2009, Der Spiegel X

Načrtujte počitnice z nasmehom

Pošta Slovenije d.o.o., Slomškova trg 10, Maribor

Agencija 25

Izkoristite **poletni počitniški paket poštних storitev**, da priprave na počitnice ne bodo stresne.

Najprej na **www.posta-potovanje.si** izberite in rezervirajte zaslužene počitnice, nato se oglasite na najbližji pošti, kjer lahko nakupite izdelke iz barvite počitniške ponudbe, pravočasno plačate položnice in menjate evre v hrvaške kune. Ob tem lahko uredite še prepošiljanje pošte ali hrambo pošiljk v času, ko vas ne bo doma.

Milton Glaser

Grafični oblikovalec Milton Glaser sodi med sto najpomembnejših svetovnih grafičnih oblikovalcev. Uvršča se med tiste, ki so v zgodovinsko zakladnico prispevali izvirne oblikovalske zamisli, in njegove stvaritve so postale del svetovnega kulturnega izročila. **Vesna Teržan, foto Molly Kromhoul**

GLASER JE AVTOR NEKAJ DESET SIMBOLOV IN PODOB, KI JIH JE GLOBALNA DRUŽBA TAKO POPOLNOMA POSVOJILA, KAKOR DA BI BILE MED NAMI ŽE STOLETJA IN NE LE NEKAJ DESET LET. POSTALI SO DEL KOLEKTIVNEGA SPOMINA, RAZUMEJO JIH MILIJONI PREBIVALCEV PLANETA. TAKO JE GLASER POSTAL ŽIVA LEGENDA, SPOŠTUJE GA VES OBLIKOVALSKI SVET, LASTNIKI BLAGOVNIH ZNAMK SI ŽELIJO, DA BI SE LOTIL PREOBLIKOVANJA TUDI NJIHOVIH IZDELKOV, POTROŠNIKI PA PREPROSTO UŽIVAJO V RABI NJEGOVIH ZAMISLI. MILTON GLASER JE VSESTRANSKI IN PLODEN UMETNIK, PREDAVAL JE NA INŠTITUTU PRATT, NA ŠOLI VIZUALNIH UMETNOSTI V NEW YORKU, BIL PODPREDSEDNIK AIGE ITD.

Rodil se je leta 1929 v New Yorku židovskim staršem, njegovi predniki pa so prišli v Ameriko iz Szegeda na Madžarskem. Študiral je na Cooper Union Art School v New Yorku, dobil Fulbrightovo štipendijo in nadaljeval študij v Bologni na Akademiji lepih umetnosti pri slikarju Giorgiu Morandiju. Evropa je povzročila premik v njegovem razmišljanju in ob vrnitvi v ZDA se je znašel med soustanovitelji znamenitega Push Pin Studia, pravzaprav je danes njegovo ime sinonim za Push Pin. V bistvu je bil s svojim delom in z družbeno angažiranostjo eden izmed akterjev newyorškega javnega življenja. Še vedno je glasnik tistih, ki se čutijo odgovorne in želijo ustvarjati pravičnejši svet. Že leta 1968 je

skupaj s Claytonom Felkerjem ustanovil New York Magazine, pri katerem je bil podpredsednik družbe in direktor za oblikovanje do leta 1976, medtem pa je leta 1974 je ustanovil svoj studio Milton Glaser Inc., New York. Leta 1983 je skupaj s Walterjem Bernardom ustanovil založniško in oblikovalsko hišo WBMG, ki je gostila ameriško izdajo Paris Matcha in L'Expressa, oba je oblikoval Glaser, prav tako Esquire in Village Voice. Leta 1987 je ustvaril enega izmed prvih plakatov za kampanjo Svetovne zdravstvene organizacije v zvezi z aidsom.

V 50-letni karieri je oblikoval na stotine celostnih grafičnih podob za podjetja in kulturne ustanove, oblikoval je revije, časopise, knjige, ovitke LP-plošč in cedejev, ustvaril na tisoče plakatov, med njimi legendarni psihedelični portret Boba Dylana, in na tisoče ilustracij ter nekaj zanimivih interjerjev restavracij in barov. Med njegovimi razstavami je treba posebej poudariti samostojni razstavi v MoMi - Muzeju moderne umetnosti v New Yorku - in Centru Georges Pompidou v Parizu, njegova dela so objavljena v enciklopedijah in svetovnih pregledih grafičnega oblikovanja.

Zasebno je Milton skromen človek, ki uživa v družbi žene in prijateljev. Z leti je natančno uravnal kompas, predvsem z dobrim opazovanjem in ostrino misli, ter kar nekaj časa posvetil študiju budizma. V njegovem razmišljanju, delu in odnosu do sveta ter življenja so močno zasedrana temeljna budistična načela. Mnjenja in

Med potovanjem po Evropi sem ugotovil zanimivo stvar: če bi fotografiral to, kar sem videl, se tega ne bi mogel več spomniti, ampak ker sem to narisal, se še sedaj spominjam vsega. Na primer, ko pogledam stran v skicirki, kamor sem takrat narisal kalamare, se še danes spomnim, kakšen okus so imeli.

misli izmenjuje predvsem s prijatelji; s klienti komunicira le toliko, kolikor je najnujnejše, nikoli z njimi ne gre na kosilo. Rad ima prijetno družbo in dobro hrano. Pravi, da je v življenju prebral več kuharskih knjig kot romanov in da najde podobnosti med kuhanjem in oblikovanjem. Dobra hrana in pijača v družbi prijateljev se mu zdita nekaj najpomembnejšega.

Letos junija je dopolnil 80 let in zdi se, da je po vseh teh letih že majčkeno naveličan vprašan o oblikovanju, saj ga bolj zanimajo vprašanja univerzuma in življenja nasploh. Njegovi odgovori so drseli k problematiki odgovornosti človeške rase za svoja dejanja. Glaser je močna osebnost z obširnimi znanjem in žlahtno življenjsko modrostjo, dobroščen in širok človek.

Risanje je mišljenje, na prvi pogled je to preprosto in jasno sporočilo, pa vendar ta preprostost v sebi nosi skrivnost.

► Ta stavek je bil podlaga za knjigo in za razstavo in govori o bistvu, kako skozi akt risanja najdem oziroma se zavem, kaj je resnično.

No, da bom nazornejši; do tega spoznanja sem prišel nekega dne, ko sem poskušal narisati portret svoje matere, sedeče za mizo nasproti mene. V trenutku sem se zmedel, spremenil se je tok mojih misli. Spoznal sem, da sploh ne vem, kakšna je moja mati v resnici videti, in dojel, da tistega, kar nam je najbliže, po svoje ne opazimo, smo odporni proti temu. Tisto, kar nam je znano, vidimo skozi kopreno svojih izkušenj, želja in osebne predzgodovine in ta koprena je filter, ki oblikuje naše dožemanje. Ko sem torej začel risati, sem domneval, da vem, kakšna je mati videti, a v bistvu sem se moral osvoboditi tega domnevanja in začeti dojemati svojo mamo na novo. Z natančnim opazovanjem, razmišljanjem in s študijem mi je uspelo prevesti v risbo tisto, kar sem videl pred seboj. Skozi primarno zrenje predmeta pride neka-

ko do nove abstrakcije predmeta in zazdi se ti, da ga vidiš prvič v življenju. Vendar le tako prideš do resnice.

Nad vrati vašega newyorškega studia je zapisana misel Umetnost je delo. Takšen naslov nosi tudi vaša monografija iz leta 2000. Tudi ta misel je na prvi pogled videti kot neka vsakdanja izjava. Pa vendar se zdi, da za njo tiči nekaj več.

► Moj namen je bil, da umetnost umaknem iz njenega posebnega polja, ločenega od siceršnjih človeških dejavnosti. Ukvarjati se z umetnostjo je delo kot katerokoli drugo. Navsezadnje pa je danes v naši civilizaciji umetnost instrument za pridobivanje denarja, krepitev socialnega položaja, bogatenje in hkrati socialno kaznovanje. In če se umetnost uporablja v te namene, se izniči njeno pravo poslanstvo. Mislim, da je umetnost sredstvo za preživetje. No, kaj mislim s tem? Ljudem umetnost lahko pomaga živeti skupaj, pomaga jim preživeti tako, da jim ponuja dogovor. Poglejva primer - rad poslušam valček in tudi vi radi poslušate valček - imava nekaj skupnega, torej se nama ni treba pobiti zaradi nerazumevanja. Druga stvar pri umetnosti je ta njena prijetnost, ker nam zagotavlja užitek; nisem prepričan, da je dokončni učinek in namen umetnosti užitek, mislim, da je njen ultimativni namen preživetje. Umetnost je neke vrste meditacija, ki zahteva, da gledaš predmet pred seboj brez vnaprejšnjega vedenja, brez predvidevanja, le tako vidiš resnico. Umetnost je sredstvo, da spoznaš resnico, in v tem smislu je orodje preživetja. Z drugimi besedami - skozi umetnost vidiš, kaj je resnično.

Je umetnikova družbena vloga odgovornejša od tiste, ki naj bi jo imel oblikovalec?

► No, vlada velika zmeda, kaj umetnost je in kaj ni. Ni nujno, da je nekaj umetnost zgolj zato, ker neko do misli, da je, oziroma zato, ker je pod izdelkom zapisano ime neke znane osebnosti; ali ker kdo misli, da je umetnik in da ustvarja umetnine; ali pa zato, ker so nekateri prepoznali njegovo delo za umetniško. Menim, da nas mora umetnina ganiti, ali drugače, ko kaj gledamo, mora to proizvesti neke vrste napad (nagovor) na naša čutila, na

naš um, na naše misli. To mislim, da je temeljni cilj in namen umetnine, vse drugo je dekoracija.

Številne stvari, ki jih danes imamo za umetnine, to pač niso! Tudi vse tisto, kar je skozi neki uradni protokol in dogovor povzdignjeno kot umetnost, ni nujno, da to je. In spet, obstajajo stvaritve, za katere ni dosežen konsenz, da so umetnine, pa morda prav te stvaritve so umetnost. Kot rečeno, umetnost je meditacija - je zmožnost dojetja, kaj je resnično. Vzemimo Cézanna, šele on nam je s svojim načinom slikanja in videnja predmetov ter prostora pokazal nekaj, česar pred tem nismo bili sposobni videti in prepoznati kot resnično. Sposobnost umetnosti je preoblikovati vizijo in pokazati realnost iz drugega zornega kota, ki ni vnaprej predviden. Ta vidik nepredločenega je ključ do odgovora, kaj je umetnost.

Razložili ste vlogo umetnika. Kakšna pa je vloga oblikovalca v današnji družbi?

► Ko uporabljate besedi oblikovanje in oblikovalec, v bistvu zajamete ves univerzum. Nič ne obstaja, kar ne bi bilo oblikovano. Vse od stola do tovarniških izdelkov, oglasov ... vse je oblikovano. In če uporabite besedo oblikovalec, o čem govorite? In kaj mislite, kaj je hrana?

Vprašanje o hrani pride na vrsto malo kasneje. Naj postavim vprašanje o vlogi oblikovalca drugače: recimo, da se z etiko ukvarjajo nekateri grafični in industrijski oblikovalci (poudarek je na nekateri). Kaj pa tisti, ki se ukvarjajo z oglaševanjem?

► Zadnje čase je v Ameriki izredno modno govoriti o etiki. Vendar je vprašanje etike v oblikovanju podobno vprašanje o dobrem državljanu. Torej, kaj pomeni biti dober državljan? Recimo, da to pomeni ne škoditi svojemu sodržavljanu. In kaj pomeni biti dober oblikovalec? Po mojem povsem isto kot dober državljan. Saj menda ne pričakujete, da bi oblikovalec naredil kaj več kot dober državljan? Torej če ste dober državljan, ste tudi dober oblikovalec in navsezadnje vi sporočate zamisli drugim, to lahko postane

zelo pomembno, tudi usodno. Sam pričakujem enako odgovornost od oblikovalca kot od dobrega državljana. Oba se morata zavedati, da morata skrbeti za svoje bližnje in jim ne storiti sile.

Ali je sedaj, ko smo obtičali v veliki svetovni gospodarski krizi, odgovornost oblikovalcev večja in obstaja nekaj tisoč razlogov več za družbeno odgovorno oblikovanje?

► Nisem prepričan, da to, da smo obtičali v tej svetovni gospodarski krizi, pomeni bistveno drugačen položaj, kot če krize ne bi bilo. Bistveno je, da smo človeški, da se zavedamo, da smo del skupnosti, da smo državljanji, ki kažemo skrb in uvidevnost do drugih in okolja. Težave in skrajne razmere ne smejo zavreti temeljne želje po tem, da bi v stiski pomagali svojemu sosеду. Moramo biti odgovorni za svojo skupnost, za svoje prijatelje, tudi za tujce in za dostojanstvene razmere za naša življenja. To ne bi smelo biti nič izjemnega, to bi moralo biti dejstvo, da tako preprosto ravnamo zato, ker smo ljudje.

Kakšen pa je bil položaj, ko ste leta 1954 skupaj s Seymourjem Chwastom in Edwardom Sorelom ustanovili Push Pin Studio? V enciklopedijah piše, da ste izzivali ortodoksnost prevladujočega mednarodnega tipografskega sloga.

► Vse v univerzumu se spreminja! Pravzaprav nič ni brez sprememb in vse se giblje v krogu. Tudi mi sami imamo potrebo po spremembah. Obstajajo gospodarski razlogi za spremembe, hkrati pa se ljudje počasi naveličajo vedno istih stvari. Naša družba je po svoje natrenirana na spremembe, pričakuje, da se stvari menjajo, da se izzivajo meje, da se tvega. Kaj je torej tisto, kar se je zgodilo s Push Pin Studiom v šestdesetih letih? To, da smo se vključili v to svetovno kroženje v obdobju prevlade modernizma. Odraščal sem v času ameriškega modernizma, in ko sem se kasneje odpravil v Evropo, sem tam spoznal čudne in čudovite oblike baroka, ki pa je imel povsem drugačen odnos do strukture, povsem drugo logiko. S temi novimi spoznanji sem se vrnil

01.

02.

03.

1. Mozart je kihnil ali plakat za Mozartov festival v Lincolnovem centru v New Yorku
2. Juilliard (reminiscenca na Picassa), plakat
3. Newport Jazz festival, New York, plakat

Včasih imaš zamisel, ki postane tako priljubljena, da ponarodi in ni več tvoja. Preprosto postane last vseh. Lahko rečem, da je danes videti tako, kakor da si logotipa I love NY ne bi bil izmislil jaz, da ga ne bi bil izumil, ampak da obstaja že od nekdaj.

v ZDA in moji kolegi in prijatelji, tako kot je pri mladini v navadi, so že pridobili sloves tistih, ki spreminjajo igro. No, tako ali tako se je vse začelo spreminjati. Na ustvarjalnost smo želeli pogledati z druge strani, kot so to počeli modernisti. Naš način dela je bil združevanje zamisli, postali smo eklektiki in bili pripravljeni vzeti zamisli od koderkoli in kogarkoli. In kot sem nekoč že dejal - zgodovina ni bila naša sovražnica. Modernizem pa je bil v tistem času najbolj razširjena in najbolj vsakdanja stvar na svetu. Vsi so citirali modernistične stavke in misli, najvidnejši arhitekti in slikarji so bili modernisti, in ko je modernizem tako z vso gotovostjo prevladal, je kar sam od sebe prišel čas za spremembo.

Italijanska renesansa in še posebej Piero della Francesca ima pomembno mesto v vašem opusu, pa tudi Claude Monet. Zakaj prav ta dva?

► Mislim, da je bilo to moje delo neke vrste posvetilo obema mojstroma. Pravzaprav sta Piero della Francesca in Claude Monet dva nasprotna pola univerzuma. Tako zelo se razlikujeta njuni sporočili in njuna estetika. Tisto, kar me je zanimalo pri raziskovanju obeh mojstrov, je bila želja pokazati, da lahko začneš kjerkoli in s katerimkoli obdobjem, s katerimkoli mojstrom ali objektom ... - torej, da lahko izhajaš ali iz Piera ali iz Moneta in iz tega narediš nekaj, kar nosi njun pečat, njun vpliv, njuno vizijo, in vendar ustvariš nekaj novega. Podobnih virov je na tisoče, vzel sem tudi Picassa in pri njem preverjal svojo osebnost in svoje sposobnosti.

Vaše italijanske skicirke so krasne! Toskanske so pravzaprav že kar knjige. So te skicirke vaši popolni dnevnik ali kaj več kot to?

► Mislim, da so kar dnevnik. Med potovanjem po Evropi sem ugotovil zanimivo stvar: če bi fotografiral to, kar sem videl, se tega ne bi mogel več spomniti, ampak ker sem to narisal, se še sedaj spominjam vsega. Na primer, ko pogledam stran v skicirki, kamor sem takrat narisal kalamare, se še danes spomnim, kakšen okus so imeli. Te moje skicirke so neke vrste pomenski sklopi, ob pomoči katerih se spominjam svojega lastnega življenja, in če ne bi bil skiciral v te zvezke, bi vse moje življenje izginilo. Nič ne bi ostalo, noben spomin!

Fotografirate?

► Ne, nikoli ne fotografiram! Fotoaparata sploh ne vzamem v roke!

Ruski konstruktivizem ima prav tako pomembno vlogo v vaši umetnosti. Ste skupaj s konstruktivizmom sprejeli tudi oktobrsko revolucijo?

► Ta tematika pri meni nikoli ni bila vezana popolnoma na vprašanje zgodovine ali politike, ampak je bila bolj stvar sloga, predmet vedenja in stališča. Pravkar oblikujem in delam hommage Tatlinovemu spomeniku 3. Internationale za

RAINBOW!

04.

05.

4. Rainbow Room – restavracija v nekdanjem WTC-ju, New York
5. Naslovnica Week Magazina, 1992 – simbol za aids

Umetnosti ni mogoče ločiti od politike in kulture ni mogoče ločiti od gospodarstva, od razmer, spodbud in pomoči. Torej je vse povezano med seboj, je enoten sistem. Vsako dejanje ima svojo posledico, vse vpliva na vse življenje in jaz se tega zavedam!

gledališki projekt Šole vizualnih umetnosti v New Yorku. To bo neke vrste parafraza tega spomenika, vendar je moje zanimanje za ta Tatlinov spomenik bolj v navezavi z umetnostjo kot s kulturo ali politiko.

Oblikovali ste ameriške in evropske politične magazine, za oboje ste delali tudi politične ilustracije - je takšno delo izziv in zadovoljstvo?

► Zagotovo je vsakršno delo izziv in zadovoljstvo. Politične vsebine delam na enak način in z istim instinktom kot vse drugo. Kot oblikovalec in kot ilustrator sem v dialogu z ljudmi prek zamisli in te zamisli vstopajo v kulturno sfero in prodirajo v mentaliteto. Ker sem angažiran človek, ki mu je mar za družbo in njeno duhovno stanje, poskušam razumeti ta svet in ga pomagati izboljšati, ponovno poudarjam - kot državljan. Zavedam se življenja našega časa in interveniram tako, da dobim pozitiven rezultat.

Ste homo politicus?

► Političen sem le toliko, kolikor je vse, kar delamo, politično. Vsaka determiniranost, ki izhaja iz moči, je politična. Umetnosti ni mogoče ločiti od politike in kulture ni mogoče ločiti od gospodarstva, od razmer, spodbud in pomoči. Torej je vse povezano med seboj, je enoten sistem. Vsako dejanje ima svojo posledico, vse vpliva na vse življenje in jaz se tega zavedam! Gre za temeljni stik vsega z vsem, v vseh oblikah in na vse načine.

Vendar sem prepričan, da ni razlike - kadar koli naredim kaj s političnim namenom in politično vsebino, to ni kaj drugega ali drugačnega od tistega, kar naredim za socialno in družbeno korist, ali pa ko ustvarjam strogo le iz užitka in za svoj užitek.

Vaše delo kaže, da ste zelo natančen mislec, poznate socialno zgodovino, filozofijo, zgodovino umetnosti, zdi se, da so vam znane skrivnosti življenja. Je budizem tisti, ki vam je dal vednost, modrost, notranji mir in moč?

► Vse to je dobro za življenje in to je edino življenje, ki ga poznam. Nekaj časa sem študiral budizem. Strenira te v smeri, da v življenju ravnaš tako, da postane vse svetlejše in lažje. Neprestano delujem in spoznavam, da nikoli ne moreš priti do točke, kjer bi popolnoma spoznal ultimativno resnico.

Predstavljam si, da vas skorajda vsi sprašujejo o vašem logotipu I love New York. (Glaser se dobrodušno nasmehne.) Kako si razlagate to popularnost in pogosto uporabo vaše formule - I love NY? Uporabljena je bila za stotine mest in stvari po vsem svetu.

► Veste, včasih imaš zamisel, ki postane tako priljubljena, da ponarodi in ni več tvoja. Preprosto postane last vseh. To, kar sem naredil,

je prodrlo tako globoko v kulturo, da se je izkazalo, da je zamisel ustrežna za vse dežele in za vse prostore. Lahko rečem, da je danes videti tako, kakor da si logotipa ne bi bil izmislil jaz, da ga ne bi bil izumil, ampak da obstaja že od nekdaj. To je velika skrivnost in je ni mogoče preprosto razložiti. Prav zato, ker si vedno prizadevam komunicirati z ljudmi in si želim biti učinkovit, saj vse, kar naredim, želim, da ima neki učinek na ljudi - na takšen ali drugačen način -, sem, kar zaveda I love NY, zadovoljen. Še več, v veliko zadovoljstvo mi je, da je ta moj logo vstopil v kulturo tako globoko, da so ga posvojili skorajda vsi, ne le v New Yorku, ampak tako rekoč povsod po svetu.

Skozi vaša dela se kaže, da je glasba - jazz, blues, rock in klasična glasba - izredno pomembna v vašem življenju. Sicer ne bi bili ovitki plošč in plakati za koncerte tako odlični.

► No, ne vem, ali so res tako odlični. Ampak ja, zelo rad imam glasbo. Svojo knjigo Drawing is Thinking sem želel ustvariti kakor nekaj, kar bo imelo podoben učinek kot glasba. Tako sem po svojem arhivu iskal podobe, ki ne pripovedujejo zgodbe v literarnem smislu, ampak učinkujejo kot sekvence podob in ustvarjajo tok asociacij, kakor da bi bile blizu glasbeni melodiji. Iskal sem tiste, ki so zbudile podobne občutke, kot jih lahko glasba - in da je neka podoba v razmerju s tisto pred njo in tisto za njo in da jih nekaj - morda neki ton - povezuje med seboj. S knjigo sem poskušal ustvariti »glasbeni dogodek« in ne grafično-likovnega. V bistvu je bil razlog za takšno delo moje prepričanje, da ima glasba izredno moč in da sugestivno vpliva na naša čutila tako kot nič drugega. Vedno sem bil zelo prevzet od glasbe.

Glasbo in hrano uvrščamo v sfero uživanja in počivanja. V dokumentarcu, ki govori o vas in smo ga videli v Ljubljani - To Inform and to Delight -, smo izvedeli, da ste pravi gurman. Je kuhanje posebna umetnost?

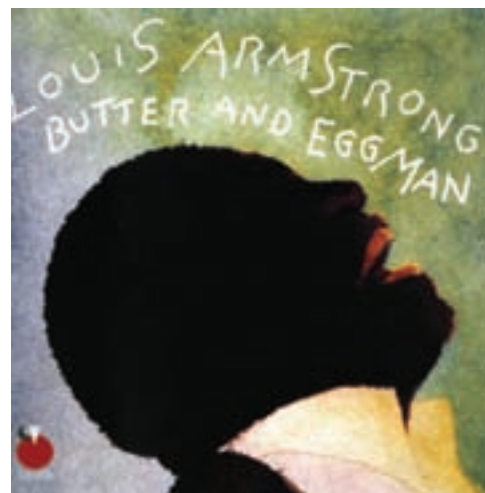
► Pravzaprav je vse posebna umetnost. Moja žena je odlična kuharica in že od nekdaj me dobra hrana začara. Napisal sem knjigo The Underground Gourmet, ki govori o poceni, a dobri hrani v mestu. Ampak rad imam tudi druge užitke! Predvsem pa je čudovito in zame je velik užitek družiti se s prijatelji, pojedsti z njimi kosilo, še posebej, ko si lahko odahneš od vsakodnevnega ritma. Užitek ob hranjenju, pitju in pogovoru s prijatelji je zame nekaj najlepšega in krasne stvari se dogajajo, ko v družbi s prijatelji, ob hrani, razvijajo zamisli, ko se kreše humor ... - takšna družabnost je zelo dragocena. ✕

06.

07.

08.

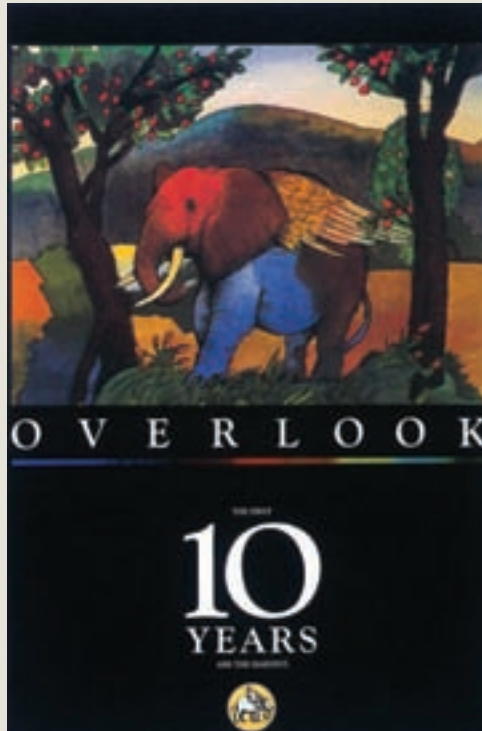
09.

11.

10.

12.

- 6. I love New York, logotip
- 7. Tomato records, logotip
- 8. Louis Armstrong, Butter and Eggman, ovitek plošče za Tomato Records
- 9. 40. obletnica Scool of Visual Arts, New York, plakat
- 10. Art is Whatever, Scool of Visual Arts, New York (reminiscenca na Magritta)
- 11. 50 let vespe, plakat
- 12. The first 10 years are the hardest, plakat za založnika Petra Mayerja

Saša Lošić

Saša Lošić je s svojim Plavim orkestrom že od leta 1983 kult. 4 milijoni prodanih plošč in več kot 3500 koncertov. V Sloveniji si je v vseh teh letih Plavi orkestar ogledalo več kot milijon gledalcev. V svoji filmski karieri je Saša Lošić ustvaril glasbo za tri najbolj gledane slovenske filme po rojstvu države: Outsider, Kajmak in marmelada in Petelinji zajtrk. Plavi Orkestar se bo letos jeseni vrnil z novo ploščo in turnejo. Loša živi in dela med drugim tudi v Ljubljani. Že od leta 1992.

Marcel Štefančič, jr., Anže Voje, foto Miro Majcen

V Sloveniji smo vajeni, da se preteklost stalno vrača. Pri čemer se vedno vrača le tisto najslabše. Zato smo toliko bolj prese- nečeni, kadar se vrne kaj dobrega, nujne- ga in bistvenega. Plavi orkestar ni sloven- ski bend, toda vedno je bil soundtrack mnogih slovenskih mladosti. Ko se je vrnil pred devetimi leti, je postal soundtrack tu- di tistih slovenskih mladosti, ki zanj niso še nikoli slišale, ker se pač tedaj, ko se je Plavi orkestar prvič rolal, sploh še niso ro- dile. Plavi orkestar je tako postal večna prihodnost Slovenije. In zdaj se vrača z Re- volucijo. Ob pravem času.

Kaj bi odgovoril, če bi bil Plavi orkestar znan le še po tem, da je znan, pa bi te kdo vprašal: hej, po čem je Plavi orkestar sploh znan?

► Po tem, da smo bili gimnazijski bend in da smo čez noč, čeprav smo bili najstniki z ulice, postali velike jugoslovanske zvezde.

Zgodil se vam je ameriški sen?

► Da. Če so obstajale jugoslovanske sanje, potem smo jih uresničili.

To niso bile jugoslovanske sanje, ampak ameriške.

Jugoslovanske sanje so bile, da smo vsi enaki.

► Kaj pa je potem definicija ameriškega sna?

Da preskočiš razrede. Da skočiš iz svojega razreda.

► Potem smo uresničili ameriško-jugoslovanske sanje. »Jugoslovanske« sanje pa je hkrati uresniči- lo veliko ljudi, ki so preskočili v tako imenovani višji razred, ko so prišli na politične položaje.

To je bila perverzija ameriškega sna.

► A ne v slabšalnem pomenu besede.

Mislim na jugopolitike - to je bila jugoslovanska perverzija ameriškega sna, ki ga v resnici ni težko pervertirati, ker je že sam svoja lastna perverzija.

► Ne glede na to, da so takratni politiki v svojih vrstah imeli predstavnike umetniške avantgarde, so si prisvojili fevdalni koncept kulture. Iz svoje- ga rodnega okolja, iz majhnih krajev, so prišli v prve vrste, gledali balet in poslušali simfonične orkestre.

Zakaj pravim fevdalni? Spomnim se, kako smo s Plavim orkestrom snemali prvi singel na Radiu Sarajevo, termin pa smo si delili z narodnim or- kestrom. Takrat še nismo bili znani, zato so naro-

Vsak bo dobil svojih 15 minut. V prihodnosti ne bomo več mogli najti anonimnega človeka. Že zdaj me je strah hoditi po ulici, ker imam občutek, da bo vsak mimoidoči izpod plašča potegnil mikrofoni in začel peti.

65

dnjaki ostali z nami, da bi videli, kaj bomo posneli. Na razpolago smo imeli zelo kratek termin, nato po so nam rekli, naj pohitimo, ker prihajajo »fevdalci«. No, »fevdalci« so bili člani simfoničnega orkestra.

To naju pripelje do držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije: spet so tu fevdalci in spet so tu primitivci, ki so se prebili na politične položaje, to pomeni, da smo doživeli renesanso jugoslovanske perverzije ameriškega sna.

▶ Če prav razumem, govoriš o turbofolk kulturi.

Govorim o splošni situaciji, o politiki, o ekonomiji, o ulici, na kateri živimo, o Sloveniji.

▶ Saj turbofolk kultura zajema vse vidike družbe, ne le popularne kulture ali neonarodne glasbe. Zdi se mi, da je turbofolk kultura pravzaprav mutant vedno istega stanja, ki je na eksjugoslovanskem prostoru že od nekdanj prisotno. Kot nekakšen vzporedni svet. Na drugi strani imaš sijajne misleče ljudi, umetnike, znanstvenike, športnike, gospodarstvenike, tudi politike ...

So tajkuni, ki krojijo usodo Slovenije (pa ne le Slovenije), perverzija jugoslovanske perverzije ameriškega sna?

▶ Če se osredotočim na slovenski prostor: mislim, da imajo ljudje na visokih položajih vseeno dober, progresiven okus.

Kaj to pomeni? Da hodijo na baletne predstave in koncerte simfoničnega orkestra? Mar niso tudi polpismeni partijski veljaki hodili na balet?

▶ Kolikor sem bral, so bili med funkcionarji prejšnjega sistema redki, ki so poslušali, recimo, Beatle ali Clashes. Vsi drugi so bolj uživali v »visoki umetnosti« ali v tako imenovani narodni umetnosti. S tem ni samo po sebi nič narobe, temu ne nasprotujem. A mislim, da imajo ljudje danes - če vzamemo za primer slovenski prostor, pa tudi nekatere druge prostore - dober okus. Toda dober okus je, po mojem, nekaj objektivno dobrega v kontekstu časa. To so presežki časa. Slab okus in slaba estetika lahko temeljita na zelo dvomljivi etiki.

Prav v Sloveniji, ki ima visok estetski okus, imamo velike težave z etiko.

Navsezadnje so imeli tudi nacisti visok estetski okus. Hitler, Goebbels, Göring in Bormann so poslušali Brahmsa, Mahlerja, Wagnerja - vse, kar je bilo najboljše. Zbirali so umetniška dela in noreli za Van Goghom. Toda imeli so hud problem z etiko, ne.

▶ Domnevam, da so med drugo svetovno vojno Brahmsa, Mahlerja ali Wagnerja poslušali tisti, ki so imeli konservativen okus. Sicer pa je to področje, kjer postanem zmeden ... Zato ker me vprašanja o okusu, etiki in estetiki hitro pripeljejo na spolzek teren. Recimo, da če je človek etičen, obstaja večja verjetnost, da bo dal nekaj na estetiko, in nasprotno. Lahko pa nekdo etično živi, ravna in deluje, a nima smisla za lepo. Ampak to ni moj posel, sploh pa ne želim prevzeti odgovornosti za tarnanje o teh rečeh.

A ti se ukvarjaš z visoko estetiko. Kako je mogoče, da imamo takšne težave z ljudmi, ki imajo visok okus, visoko estetiko?

▶ Jaz se ukvarjam z emocijami.

Tudi politika se ukvarja z emocijami. Ideologija ni ideologija, če ne pride v ljudska srca. In politika dela vse, da bi prišla v ljudska srca.

▶ Neki politik je nekoč dejal, da se ukvarja s politiko zato, ker ga zanima kot služba, kot poklic. To se mi je zdelo pošteno, takim politikom verjamem. Ljudje, ki se vedno sklicujejo na narod in ki delujejo v imenu naroda, pa mi nehote zbujaajo dvom. Ampak tudi tu ni pravil. Obstaja veliko ljudi, ki iskreno in močno sočustvujejo s svojim narodom. Vendar mislim, da bi morala biti politika le servis. Najboljša politika je tista, ki se nazadnje ne opazi.

Toda tu imaš kot umetnik zdaj vse večji problem: politika vletava na tvoj teren, v svet emocij - in jih brutalno, cinično kompromitira.

▶ Tudi oglaševanje jih kompromitira.

Že, toda vprašanje je, kako boš emocije vzel nazaj. Kako jih boš odtujil ali pa speljal politiki?

▶ Nočem, da je to slišati kot kvaziestradno filozofiranje, ampak vse težje razumem, od kod ta potreba javnih osebnosti po razkazovanju pred drugimi človeškimi bitji. Že dolgo imam težave s pojavljanjem, z objavljanjem svojih del. Pravi umetnik, razmišljam, bi, če bi bil popolnoma pošten, objavljaval svoja

dela le za krog prijateljev, za sorodnike, to bi bili mali krožki v dnevnih sobah, kuhinjah. To bi bilo edino naravno stanje. Začutiš umetniški nemir, želiš ga spraviti iz sebe, ker je to tisti trenutek edino mogoče, in to pokažeš trideseterici bližnjih ljudi. Sama potreba, da objavljaš, da delaš smešne gibe na odru, da puščaš vtis, je že napol umazana. Pred kratkim sem govoril z Magnificom in rekel mi je, da sva kljub vsemu napol nora, ker se ukvarjava s tem poslom. Devetletni premor sem imel prav zato, ker sem želel, da bi bila moja glasba edini način, na katerega bi komuniciral z javnostjo. Torej brez intervjujev in nastopov. »Trgovanje« z emocijami je zelo občutljiva stvar.

Toda tudi sama funkcija nastopanja je kompromitirana. Nastopanje je kompromitirala politika, ki je prešla v estradno fazo. Vsi politiki se skušajo vesti kot pevci in igralci. Hkrati pa so nastopanje kompromitirali resničnostni šovi, v katerih mali ljudje, popolni amaterji, delajo vse, da bi javno nastopali, in so se pri tem pripravljene brezmejno samoponiževati. Ko zdaj ti stopiš na oder, se verjetno ves čas zavedaš, da oder v nekem smislu ni več tvoj, da je kompromitiran in da bodo vse tvoje poteze primerjali s potezami malih ljudi, ki nastopajo v resničnostnih šovih.

▶ Mislim, da se pri nas dogaja to, kar se je zgodilo v Ameriki: zvezdniki resničnostnih šovov in zvezdniki estrade živijo v dveh ločenih, vzpore-

PRED IZUMOM KOLESA...

KOLO NAJ BI IZUMILI SUMERCI OKOLI LETA 3.500 PRED NAŠIM ŠTETJEM. TA IZUM JE NEUSTAVLJIVO ZAKOTALIL RAZVOJ CIVILIZACIJE. ŠE 2.000 LET PRED IZUMOM KOLESA, V ČASU POPOLNE NEONESNAŽENOSTI NARAVE, PA JE NASTALA JANA.

IZVIR ŽIVLJENJA

WWW.JANAWATER.SI

Blogosfera oziroma komentarji na spletnih portalih – to je sodobna revolucija. Ljudje se ne želijo več premakniti od doma, ampak so revolucionarji izza svojih tipkovnic.

67

dnih svetovih, ki se ne dotikata. Dokaz je denimo festival v Cannesu. Dvomim, da se bodo zvezde resničnostnih šovov kdaj sprehodile po rdeči preprogi tega festivala, prav tako dvomim, da bosta Nicole Kidman in Noel Gallagher kdaj nastopila v resničnostnem šovu. Film Extras z genialnim Rickyjem Gervaisom zelo slikovito pojasnjuje ta položaj. Glavni junak je zvezdnik, ki mu kariera propada, zato gre iz obupa v resničnostni šov. Tam se znajde skupaj s starletami, z amaterskimi plesalci stopa, ljudmi, ki so popularni zaradi vsakdanjih tragedij. Mislim, da vsaka civilizacija pride do neke točke dekadence in da smo pravkar priča temu mini peklu. Nič nimam proti zabavi takšne vrste, ampak zdi se mi, da resničnostna kultura proizvaja nekoliko nesrečne ljudi. Ne vem, mogoče nimam prav, a po letu dni jih vidim po lokalnih pubih, kako razglabljajo o svoji lanski slavi.

Toda natanko tako, kot so po enem letu videti zvezde resničnostnih šovov, so videti tudi estradni zvezdniki, ko se njihova kariera enkrat konča. Prav tako sedijo v kakem baru, kjer druge in sami sebe prepričujejo, kako veliki so bili še pred enim letom. Gre za vzporedni poti, ki pa se končata za istim šankom.

► Da se razumeva: govoriva o ljudeh, ki si želijo slave. Za katere je pomembno, da so slavni. To je svet, ki je meni osebno tuj. Zveni sicer paradoksalno, ker dajem intervju in bom prišel v domove mnogih ne-

znanih ljudi. Ampak res Zame je bilo do zdaj razkošje živeti v drugem planu. Nekako neprijetno se mi je odpirati pred ljudmi, ki jih ne poznam. Zame je vedno bil in ostal zgled skromni Nino Rota, ki mu je uspelo komunicirati z javnostjo samo z glasbo.

Vsekakor, prišel boš k neznanim ljudem, ki pa imajo občutek, da te poznajo, da si njihov prijatelj, da si eden izmed njih. Mar nimajo feni vedno tega občutka? Ti jih sicer ne poznaš, oni tebe pač.

► Gre za problem pojavljanja, izpostavljanja. Predstavljaš si, da bi vsi razmišljali kot jaz. Na kakšni podlagi bi imeli svoje priljubljene knjige, priljubljene filme? Če bi vsi svoja dela predstavljali le v majhnih, internih krogih, kot v tistih jamah v kamni dobi ... Na podlagi česa bi oblikovali svoj okus? Morda je sreča, da je v vseh javnih osebnostih nekaj ekshibicionizma.

Ni treba nazaj v kameno dobo. Lahko greš v renesanso, ko je v ozkih krogih nastalo ogromno velike umetnosti. Ni bilo televizije, množičnih koncertov, telekomunikacij. Ničesar ni bilo, kar bi lahko ustvarjalo množično kulturo. In vse tiste umetnine, ki so nastale v internih krogih, še vedno kraljujejo.

► Zato ker je bil to dejansko začetek sodobne civilizacije. Renesanci umetniki so bili pionirji formiranja nove dobe - dobe individualizma. Drži se jih mistika preteklih časov. Danes si ne morem predstavljati nekoga, ki bi se strinjal, da njegovo

delo čaka stoletja, preden bi v njem odkrili nekaj vznemirljivega, večnega.

Paradoks je le v tem, da Leonardo da Vinci nima nič od Da Vincijeve šifre, ne.

► Veš, koliko pesnikov se je valjalo v jarkih, kasneje pa so jim v rodni vasi postavili spomenik. To je prekletstvo.

Prekletstvo je v resnici hujše: danes hočejo vsi instant slavo, poklicni estradniki in amaterji iz resničnostnih šovov. Se ti ne zdi, da so ljudje iz resničnostnih šovov le perverzna, parodična resnica estrade?

► Da, vse je postalo malo yellow, celo nekateri svetovno znani dnevni časopisi so le še veliki naslovi z velikimi fotografijami. Besedila je vse manj. Kolumnisti, opinion makerji družbe, pa so postavljeni v drugi plan. Normalno, vsa čast izjemam.

Kam bi ti uvrstil Britney Spears?

► V turbofolk kulturo.

V kateri del - v kulturo resničnostnega šova ali kulturo estrade?

► Ona je del estrade. Pravzaprav, ne vem ... To je samo površen vtis. Ne poznam njene biografije.

Prav tu je paradoks: Britney Spears je poklicna estradnica, vede pa se kot junakinja resničnostnih šovov. Zvezdniki resničnostnih šovov so najprej posnemali estradne zvezdnike, zdaj pa je ravno nasprotno: estradni zvezdniki so začeli posnemati zvezdnike resničnostnih šovov, potemtakem svoje lastne posnemovalce. Se ti lahko zgodi kaj hujšega?

► Menim, da zdaj poteka velika demistifikacija zvezdnitva. Vsi ustvarjamo iluzijo. Ljudje z naših koncertov in s projekcij filmov domov ne odnašajo ničesar materialnega, le duhovni vtis. Skozi različne karaoke pa se ta iluzija demistificira. Ti mladi, ki se pojavljajo na karaokah, se vedejo, kakor da so že uspešni. Pozirajo, intervjuje dajejo na način, kot so jih dajali njihovi predhodniki, ko še ni bilo vse tako množično. Občinstvo tako povsem jasno vidi, da zvezdnitvo ni nič pravljičnega.

Warholova ideja, da bodo v prihodnosti vsi ljudje srečni, ker bo vsak dobil 15 minut slave, postaja meso.

► Da, vsak bo dobil svojih 15 minut. Mislim, da v prihodnosti ne bomo več mogli najti anonimnega človeka. Že zdaj me je strah hoditi po ulici, ker imam občutek, da bo vsak mimoidoči izpod plašča potegnil mikrofon in začel peti.

To je zamenjalo ekshibicioniste iz parkov. Toda kot kaže, Warholov ideal sploh ne bo več mogoč: zvezd bo toliko, da ne bo imel nihče več na razpolago 15 minut. Ljudi, ki bodo nastopali, bo nazadnje toliko, da sploh ne bodo več prišli do termina.

► V Hali Tivoli bomo imeli poslednjega, dragocenega anonimnega človeka, ki ni dobil svojih 15 minut. Položaj bo obrnjen: 10.000 ljudi v Tivoliju, ki smo jih včasih imenovali občinstvo, se bo preselilo na oder, pod odrom - na tribuni - pa bo le en sam anonimni človek, ki jih bo gledal. To bo kakofonija petja in vsi bo-

PRED IZNAJDBO PISAVE...

KLINOPIS SO RAZVILI SUMERCI KONEC ČETRTEGA TISOČLETJA PRED NAŠIM ŠTETJEM. TA EPOHALNA IZNAJDBA JE VPLIVALA NA RAZVOJ SVETA, KAKRŠNEGA POZNA MO DANES. PRVO SREČANJE JANE Z DANAŠNJIM SVETOM JE TRENUTEK ODPIRANJA STEKLENICE, V KATEREM NJENE VREDNOTE POSTANEJO DEL NAS.

IZVIR ŽIVLJENJA

WWW.JANAWATER.SI

Verjetno smo neke vrste nezavedno te regije. Tako kot čevapčiči ali sladoled. Družbeni sistemi se vzpenjajo in padajo, Plavi orkestar pa nekako ostaja.

68

MIRO MAJGEN

▲ Plavi orkestar na koncertu v Škucu, maj 2009

do računali na naklonjenost tega poslednjega anonimnega človeka. To je naša prihodnost. Nekje mora počiti. Civilizacija gre kot bič, v velikih valovih, in nazadnje - veš, tisti zvok, ko bič počti.

Vprašanje je le, na kateri strani bo počilo, na strani resničnega šova ali na strani estrade.

► Mislim, da doživljamo rekonstrukcijo idolatrije. Idolatrija je bila klanjanje pop zvezdniku, nogometašu, igralcu, pisatelju, zdaj pa se ta proces demistificira. V nekem trenutku sem celo pomislil, da je to zelo zdrava stvar, ker se bo tako vse uravnalo. Vsi bomo postali enaki, vsi bomo znani, vsi bomo imeli iste ideje, vsi bomo epigoni, vse bo razvodenelo. Takrat bodo izplavali le nemirni ljudje, ki imajo v sebi umetniški problem. Ljudje, ki iščejo in ki jim bo uspelo odgovoriti na nekatera vprašanja.

Že, toda umetniku, ki je zelo izrazit

in ki lansira neki trend, se neizbežno zgodi, da dobi kopico epigonov, ki ga zelo dobro imitirajo, celo bolje kot on samega sebe. Težava nastane, ko je po nekem času sam videti le še kot imitator svojih lastnih imitatorjev. Kaj naj naredi?

► Mislim, da ni vse tako brezupno. Če pogledaš blogovsko kulturo, vidiš, da le ni vse propadlo. Ljudje spremljajo stvari in vedo, da je denimo Robbie Williams prepeval komade Franka Sinatre, ne pa nasprotno. Vseeno mislim, da obstaja upanje, da bodo ljudje spregledali svojo zasičenost z lažno zgodovino. **Mar ni blogosfera nadaljevanje resničnosti kulture?**

► Blogosfera oziroma komentarji na spletnih portalih - to je sodobna revolucija. Ljudje se ne želijo več premakniti od doma, ampak so revolucionarji izza svojih tipkovnic. **Toda mar ni blogosfera del istega ekshibicionističnega hlepenja po slavi,**

ki ga vidimo pri resničnosti kulture?

► Na tem planetu ni več pisca, ki ne bi bil objavljen. Danes vsi objavljajo. Včasih je bila knjiga kult, vzeli smo jo v roke, za nas je bila svetinja, vonjali smo ovitek. Prišel si v knjigarno in vsak dan spraševal: je prišla nova plošča? Je prišla nova knjiga mojega priljubljenega avtorja? Danes vsi objavljajo in obstaja možnost, da tudi to razvrednoti besedo.

Okej, ugotovila sva, da je začela estrada imitirati resničnostno kulturo. V blogosferi je učinek enak. Če pogledaš bloge avtorjev, ki tudi sicer objavljajo tekste, na blogu pišejo dosti slabše. Pišejo na ravni drugih bloggerjev ali, bolje rečeno, imitirajo bloggerje. Ko pišejo za časopis, za fizični medij, se potrudijo in napišejo kaj tehtnega, na blogu pa so banalni in trivialni - tega ne bi nikoli objavili v knjigi.

► To so zadnji krči, preden bo vse prešlo na blog. Mislim, da počasi izginja koncept sveta, kakršnega smo poznali. Poglej, kako so šli medčloveški odnosi v drugi plan. Počasi odhaja romantična vizija sveta. Danes vlada interes. To ni nič novega, to je patent, ki verjetno na Zahodu deluje že dolgo, v naših krajih pa nas je to spravilo v obup. Bojim se, da smo postali površni, otopeli. Tudi človeške usode - včasih nas je znala smrt znanega človeka tako potreti, da mesece nismo prišli k sebi. Danes naglo kosi po naših življenjih, a nihče nima časa, nihče nima ne sposobnosti sočustvovanja ne moči zanj. Prijateljstva niso kot včasih, ljubezen prav tako. Jaz ljubim njo, ona njega, on neko drugo - in vsi se vrtimo v krogu.

Tudi v pesmih zdaj nihče več ne umre. Nekoč so v pesmih - celo popevkah - stalno umirali.

Navidezni svet je zamenjal vse razen tega, da se dobro naješ. In to čustveno hrano je treba od časa do časa ponuditi ljudem. Mislim, da še vedno obstajajo ljudje, ki ljubijo albume, te igračke.

► V hip hop kulturi je to še prisotno.

To je pa tudi vse. V rocku in popu tega ni več.

► Rokenrol že počasi obravnavamo kot jazz, počasi ga postavljamo kot kutino na omaro, da nam malo diši. Kot romantična soba pri stari mami, če govorimo o rokenrolu kot glasbi. Če pa govorimo o rokenrolu kot sociološkem fenomenu, po mojem še vedno obstaja upanje - skupina AC/DC je v Beogradu napolnila stadion. Comeback ji je uspel.

Plavi orkestar je imel prvi comeback pred devetimi leti, zdaj bo imel drugega. Ko ste prvič končali, ste bili še v socializmu. Ko ste se pred devetimi leti vrnili, ste prišli v neoliberalni kapitalizem. Zdaj pa se vračate v to, kar je od njega ostalo.

► Verjetno smo neke vrste nezavedno te regije. Tako kot čevapčiči ali sladoled. Družbeni sistemi se vzpenjajo in padajo, Plavi orkestar pa nekako ostaja. Moje sanje so tako in tako vedno bile, da bi bili cyberspace bend, da ne bi bili nikogaršnji.

Lahko bi bili stalna skupina Dragana Živadinova.

► Da, moje sanje so, da nekega dne, ko nas ne bo več, blodimo kot dobri duhovi po cyberspaceu. A glede na to, da se portali in novice brišejo vse hitreje, mislim da nas bodo morali izkopati iz zemlje ... Ne vem ... Če bi me pred nekaj meseci vprašal, ali se namerava Plavi

orkestar vrniti, bi rekel, da ne vem. Toda že naslednji dan smo v neki planinski hišici na olimpijski Bjelašnici pri Sarajevu postavili instrumente in začeli pripravljati nov album. Dejansko nismo vedeli, ali bomo spet člani skupine Plavi orkestar, a zdi se mi, da nihče ni želel zamuditi tega trenutka. Plavi orkestar lahko počiva devet let in se potem spet zbere v desetih minutah. Pri nas je vedno vse le stvar trenutka.

Kaj takega je v tem trenutku?

► Snemanje filma. S Pjerom Žalico sva začela že pred več kot dvema letoma snemati dokumentarno-igrani film o Plavem orkestru. Lahko bi ga imenoval celo dokumentarni Ben-Hur, ker snemanje traja že toliko časa.

Bolj Kleopatra kot Ben-Hur. Ben-Hurja so posneli normalno, Kleopatra pa so snemali nekaj let.

► To je film, ki skuša skozi rakurz nekega vzhodnoevropskega benda pojasniti čas, družbeni kontekst in življenje dobe, v kateri smo živeli in v kateri v nekem smislu še vedno živimo. V filmu se poleg naju, najinih prijateljev in ljudi, povezanih s kariero Plavega orkestra, zvrstijo osebnosti iz kulturnega in javnega življenja nekdanje skupne države. Poleg drugih v filmu sodelujejo Goran Bregović, Rade Šerbedžija, bivši predsednik Slovenije Milan Kučan, predsednik Hrvaške Stipe Mesić, skupina Laibach, Severina, Magnifico, Roman Uranjek,

Arsen Dedić, pisatelj Abdulah Sidran, Braco Dimitrijević, Rambo Amadeus, Bajaga, Vito Taufer, pisatelj Miljenko Jergović ... itd.

Film sva najprej zasnovala kot maturantsko večerjo sarajevske Prve gimnazije, torej kot obletnico mature, od katere je minilo že 25 let. In kateri bend bi bil bolj primeren za maturantsko večerjo kot Plavi orkestar? Ko sva začela telefonariti prijateljem, pa sva ugotovila, da v Sarajevu živi le še 10 odstotkov naše generacije, da so vsi raztepeni po svetu. Ko sva hotela zbrati razred, so nekateri rekli, da imajo svoja nova življenja in da jih to ne zanima. Nekateri so postavljali celo posebne pogoje, tako da preprosto nisva več vedela, kako bi organizirala to maturantsko večerjo.

Online!

► Tudi to sva poskušala. Pa ni šlo. Veliko stvari se je spremenilo. Ljudje iz naše generacije so postali veliki šefi marketinških podjetij in poslovnježi. Nekateri so uspešni inženirji ali farmacevti.

Ampak Plavi orkestar je soundtrack njihove mladosti!

► Ljudje so se pač razvili v različne osebnosti.

Ampak zdaj so ravno v srednjih letih, ko si spet vrtijo glasbo svoje mladosti in ko padajo na comeback turneje svojih mladostnih idolov.

► Mi imamo romantično vizijo sveta. Govorim pa o ljudeh, ki so gledali filme in zdaj mislijo, da bi se vsi morali vesti kot v filmih. Mi-

slim, ljudje so čudež. Mene ne razočarajo več - pričakujem vse, a na nič več ne upam.

Zdaj imate drugi comeback. Zakaj ne ostanete na sceni? Zakaj se morate umakniti in potem vrniti? Pričete, da bi lansirali trend, in greste, preden postanete imitatorji svojih imitatorjev?

► Zadnjih devet let sem bil potujoči skladatelj. S svojima kovčkoma prenosne opreme sem prihajal na prizorišča serij, filmov, gledaliških predstav. Delal sem od Tuzle, Trsta in Zagreba do Beograda, Sarajeva in Hvara. V zadnjem času sem delal tudi za težke dramske igre, kjer sem moral ponazarjati težke človeške usode, kjer je bilo vse polno krvi, znoja in solz. Ponovni izlet v pop je zame prava osvežitev. Če me vprašaš, zakaj sem spet postal Loša iz Plavega orkestra - nimam pojma. Ne vem, zakaj sem to naredil, a vem, da sem to moral narediti. Imam občutek, da je Plavi orkestar nedosanjan sen in da je to zdaj sklenitev kroga. Nočem se ujeti v zanko in reči, da je to zadnja plošča, zadnji koncert, a močno čutim, da je to sklenitev kroga. Našo neambicioznost ponazarjajo dolgi premori. Pojavljamo se samo v trenutkih, ko imamo kaj povedati. Ko imamo »reason to cry«. Mislim, da je napočil trenutek, da se Plavi orkestar vrne. V nekem hipu sem imel to patetično potrebo, da rečem, da »odlazim«. Naša zadnja pesem se je imenovala Odlazim.

PRED NASTANKOM CIVILIZACIJE...

NAPREDNA CIVILIZACIJA STAREGA EGIPTA JE NASTALA 3.100 LET PRED NAŠIM ŠTETJEM. KER JE BILA ZAŠČITENA PRED ZUNANJIMI VPLIVI, SE JE OBRŽALA SKORAJ 3.000 LET. JANA SE SKRITA NA VEČ KOT 800 METRIH GLOBINE NI SPREMENILA 7.000 LET, DA BI NAM LAHKO PODARILA PRVINSKE VREDNOTE NARAVE.

IZVIR ŽIVLJENJA

WWW.JANAWATER.SI

In predzadnja se je imenovala Ako su to samo bile laži.

► Saj pravim, »lažimo se bar još malo«.

Verz »lažimo se bar još malo« zveni politično. Bolj kot kadarkoli.

► To je na človeški ravni, nima zveze s politikom, to ni moj posel.

Umetnik nikoli ne ve, kaj proizvede.

► Ne želim prevzeti te odgovornosti. Morda je to le stvar mojega značaja, a ne morem biti odgovoren za to, kakšno asociacijo kdo dobi. V vseh okoljih želim biti vpluden gost. Mislim, da tako lažje živim. Dinamiko javnega življenja bi zelo rad zamenjal z mirnim, neintenzivnim življenjem ob pokošeni trati in vrtnih palčkah. Iz burnega sveta javnih dogodkov znam pogosto delati izlete v osamo in enostavno samo bivati. Kličejo me maneken izolacije.

Nehaj: nosilnemu štiklu vašega comebacka je naslov Revolucija. »Revolucija se diže, ko je gore bit čé nižé.« Slišim, da se ne moreš odločiti, kaj bi v tej pesmi udarilo oblast - plamen ali kamen.

► Ma ne ... To je ljubezenska pesem. Navadna pesem. Je pa revolucija res oskrunjena beseda. Navadna beseda. A jaz zelo rad počnem stvari s stilom. Tako da naslov singla gotovo nima nikakršne zveze s številnimi pesmimi, ki se zdaj pojavljajo in želijo ujeti ta trenutek. Tudi ne verjamem, da je možna absolutna revolucija, in mislim, da so ljudje prav zdaj v apatičnem stanju. Da si želijo predvsem mirno oddelati to življenje. Globalna slika sveta se je spremenila, toda mi tega ne opažamo, ker še vedno živimo v epskem svetu. Revolucija, kot sem že rekel - ta pesem je ljubezenska.

Vse tvoje pesmi so ljubezenske, toda tudi vse pesmi o revoluciji so bile vedno ljubezenske.

► Všeč bi mi bilo, če bi ljudje dojeli, da - pa naj se sliši še tako patetično - zelo potrebujemo duhovno revolucijo. Mislim, da smo postali otopeli, površni. A najbolj dragocene stvari v človekovem bivanju so: ljubezen, prijateljstvo, vera in upanje.

Duhovna revolucija, comeback - ponovno vstajenje? Imajo comebacki krščanske korenine?

► Ne maram comebackov in Plavi orkestar ni nikoli odhajal, mi bomo samo izdali novo ploščo.

Saj, nihče nikoli zares ne odide, a vsi se vračajo.

► Comebacki vedno vsebujejo neko pomanjkanje dostojanstva in pri tem se vedno prikrade ekonomski dejavniki. Da bi se izognili patetiki velikih comebackov, smo pred kratkim končano miniturneje poimenovali po Fellinijevem filmu Vaja orkestra, želeli pa smo si, da bi igrali tako kot na začetku kariere - v majhnih klubih. Na miniturneji smo imeli neprofitne koncerte v Beogradu, Zagrebu, Sarajevu in Ljubljani, v prostorih z najmanjšimi kapacite-

tami. Želeli smo ustvariti tako energijo kot na začetku.

Tisti big bang, ki vas je naredil?

► Narediti smo želeli sondiranje terena in si ustvariti atmosfero amaterjev. Nismo se želeli kurčiti. Nismo se želeli približati poziciji zaspnega mainstreamovskega benda. Plavi orkestar namreč vsi doživljajo kot velik mehanizem, kot poslednje dinosavre v regiji. Ljudje nas doživljajo kot dvoranski bend, kot bend, ki bo naredil tiskovno konferenco na jahti ali v mesto priletel z zasebnim letalom. Na omejeni klubski miniturneji smo imeli težave, ker so vsi mislili, da gre le za tribute bend Plavega orkestra, prišel pa je pravi Plavi orkestar. Dejansko smo nameravali na letake napisati: Pravi Plavi orkestar! Smo zelo sproščen bend. Za turneje niti ne vadimo. Kako naj štikla Bolje biti pijan nego star in Suada, ki smo ju igrali že 4500-krat, spet vadimo? Vadimo samo teh nekaj novih komadov z nove plošče. Člani Plavega orkestra kot posamezniki nismo bogve kakšni glasbeniki, a ko smo skupaj, smo boljši od desetih drugih bendov. In mislim, da ljudje to čutijo.

Comebacki so del industrije nostalgije, ne?

► Nostalgija je stvar, ki je devalvirala. Nočem, da bi bili nostalgičen bend. Je pa normalno, da bodo ljudje na koncertih peli skupaj z nami. Želijo se zbrati, da bi bili drug z drugim, tako kot si tudi mi želimo, da bi bili drug z drugim. Zame je bilo neizmerno pomembno, da so z mano vsi izvirni člani zasedbe. Na koncertih imamo svojo dinamiko, svojo kemijo. Sploh se ne gledamo, saj točno vemo, kdaj občinstvo želi peti - in takrat se spontano utišamo.

Res hočeš, da pojejo namesto tebe?

► Da, ker mi vračajo energijo. To je povratna energija. Ko se povzpnejo na oder, nam vračajo energijo, ki jo mi proizvajamo zanje.

Kje je torej razlika med estrado in resničnostnim šovom?

► Ne vem, ali je »estrada« najbolj posrečen izraz, ampak razlika je v substanci. Akterji resničnostnih šovov nimajo težav, njihova dolžnost ni, da se za trenutek onesposobijo, da postanejo ranljivi in da za sabo pustijo duhovno zapuščino, na katero se lahko potem oprejo bodoče generacije. Resničnostni šovi imajo eno samo željo: zanetiti prepir v studiu. Dvigniti temperaturo, dobiti naslovnice, škandalizirati, skratka narediti zabavo. Mislijo na rating in so nadarjeni za ustvarjanje profita. **Postanejo ljudje nostalgični šele, ko slišijo glasbo? Ali bolje rečeno: potrebujejo glasbo, da postanejo nostalgični?**

► Plavi orkestar ima pravico do svoje sentimentalnosti, toda tudi ljudje imajo pravico do svoje sentimental-

▲ Razglednica za prvo ploščo Soldatski bal, 1984

nosti. Rad bi videl Idole, rad bi videl Beatle - žal to ni mogoče. Ganljivo je, da se zberemo na odru, ganljivo bi bilo, če bi igrali na rojstnem dnevu svojih prijateljev. Ob tem pa je veliko fizične navlake - vedno si pritegnjen na oder. Tega si nisem želel priznati, a to je prava resnica. Radi imamo oder. Ko smo se spet srečali na Bjelašnici, smo igrali kot pred devetimi leti, ko smo se razšli. Razšli pa smo se zaradi mojega ogromnega stresa - zaradi stresa, ki ga povzroča nastopanje in pojavljanje v javnosti. Včasih smo imeli le en TV-intervju, v nedeljo popoldne pri Saši Zalepuginu - in to je bila edina medijska pojavitev, ki smo jo morali opraviti nekoč, v osemdesetih letih. Ko pa smo imeli turnejo Long Play s pesmijo Ako su to samo bile laži in z albumom Neskončnost, ki ji je sledil, so ljudje prihajali vsak s svojo malo kamero za domači video, za vse lokalne in velike regionalne TV-postaje.

Zdaj je kamer še več. Vsi smo kamere. Vsak blog je kamera.

► Čaka nas še hujši pekel. Snemale nas bodo vse kamere po mestu. Nekeč bodo razvili sistem, ki bo sam prepoznal človeka in ga bo iz majhnih zvočnikov na ulici pravočasno opozoril na neplačan račun, najnovejšo akcijo v trgovini ali na izid novega albuma njegove najljubše skupine.

In prek kamer na mobilnih telefonih boste postali del resničnostne kulture.

► Zdaj se ne moreš več napiti v lokalu. Ženski ne moreš več lagati, da si na sestanku. Rekla bo: prižgi kamero, da vidim, kje si.

Vsi jadikujejo, da je piratizacija za glasbo slaba. Toda v resnici je dobra: bendi se bodo zaradi nje vrnili na oder. Ker ne bodo več prodali toliko plošč, bodo morali več koncertirati, tudi v vukojebinah.

► Glasbeniki so bili šokirani tudi, ko se je pojavil radio - kako se bo

glasba brezplačno spuščala v eter? **Toda glasbena industrija zdaj z radijem služi.**

► V glasbeni industriji obstaja evolucija. Sam sem to razumel že davno, preden so se pojavili pirati. Diskografska industrija je poskušala prepovedati piratizacijo, ampak ni predvidela, da je težko ustaviti tok zgodovine. Pojavi se stranski učinek - recimo piratska stranka je zdaj na Švedskem tretja stranka po številu glasov. Ponuditi moraš le več od tega, kar ponujajo pirati. To je zmaga za diskografijo. Biti le korak pred pirati.

Boste izdali album?

► Da.

Ima album še smisel v kontekstu ipodizacije? Nihče več ne poslušajo celotnih albumov, vsak potegne z njih samo posamezne štikle in potem kompilira svoje albume. Celota ne zanima nikogar več.

► Ljudje gredo na junk food, jedo hamburgerje, toda zanje je vedno dogodek, ko gredo lahko na dobro jaginetino ali v dobro vegi restavracijo. Navidezni svet je zamenjal vse razen tega, da se dobro najesh. In to čustveno hrano je treba od časa od časa ponuditi ljudem. Mislim, da še vedno obstajajo ljudje, ki ljubijo albume, te igračke.

Vaše upanje so le še fetišisti.

► Jih je sicer vse manj, toda če bi se odpovedali albumu, bi priznali, da je zmagala instant kultura.

Bo ipodizacija spremenila glasbo?

► Spreminja jo tako, da imaš zdaj na mali napravi sto gigabajtov. Kaj pomeni ena pesem izmed 4500 pesmi? Je le mali ringtone. V devetdesetih letih se je začela doba nastopov v diskotekah ob dveh zjutraj. Takrat nam je uspelo narediti prebrat: koncerti so se začeli ob osmih zvečer in vsi so prišli. Menim, da ljudje zdaj od nas pričakujejo, da bomo poskrbeli tudi za renesanso albuma kot forme.

✕

PRED NASTANKOM VSEGA, KAR DANES POZNAMO...

PRED NASTANKOM MEST, IZUMOM KOLESA IN IZNAJDBO PISAVE, PRED VEČ KOT 7.000 LETI, V ČASU POPOLNE NEONESNAŽENOSTI NARAVE JE NASTALA JANA. SKRITA VEČ KOT 800 METROV GLOBOKO HRANI PRVINSKE VREDNOTE ŽIVLJENJA. PRVO SREČANJE JANE Z DANAŠNJIM SVETOM JE TRENUTEK ODPIRANJA STEKLENICE, V KATEREM NJENE VREDNOTE POSTANEJO DEL NAS.

IZVIR ŽIVLJENJA

WWW.JANAWATER.SI

Magnifico

Robert Pešut - Magnifico, simpatizer švedske piratske stranke, ki mu na srečo ni več treba hoditi na morje, o tem, zakaj ni volil na evropskih volitvah in zakaj bi volil evropsko piratsko stranko, pa o tem zakaj je za ljubljanskega župana podprl Zorana Jankovića in zakaj ima rad bele nogavice.

Jure Aleksič, foto Borut Peterlin

Pripelje se v lepem novem Mini Morrisu, v roki ima prozorno plastično vrečko s štiri-pirčki in eno Cockto. Pelje me v svojo studijsko jazbino na samem vrhu drage razpadajoče mestne hiše. V eni izmed sob tam gori na svoje presenečenje najde bratca Schatzija, ki na malem LCD-monitorčku gleda črno-bel film. »Tastar, a poznaš tole?« me z otroško radostjo vpraša Magnifico. »Tole je *The Chetniks*, mislim, da iz leta 1942 ali tam nekje. Orenk hollywoodska produkcija, veš, tu notri igra Orson Welles! To je bilo, ko so Angleži in Američani še podpirali Dražo Mihailovića. Zelo kmalu potem so posneli tudi partizansko verzijo, ampak tukaj so četniki še predstavljeni kot utelešenje vsega dobrega, taka totalna bitja luči!«

Soba, tako kot ves studio, je prepojena z enim takim zelo ... izrazitim vonjem, kakršnega pogosto zasledimo po domovanjih ljubljanskih boemov. Ko naredi par stvari, ki jih ne smem napisati, je Magnifico nared za intervju. Jazbina sicer ni zvočno izolirana, a s sosedi nima problemov, pravi. Včasih se mu celo zgodi, da ga 65-letni par iz sosednjega bloka pobara, zakaj so imeli prejšnji dan vajo tako potih, zakaj vendar niso ožežili na polno. »To so ti bogati ljudje,« se nasmehne. »Njim ni nič problem, zanje je vse hec.«

Enkrat si rekel, da je tvoj problem v življenju ta, da si večino ambicij uresničil mlad, zdaj ...

► Kaj? To sem rekel? Ježeš, kako sem naložil.

Ja, da si večino ambicij uresničil mlad, zdaj pa bi rad bil nekako družbi koristen. In me zanima, kako gre kaj s to koristnostjo?

► Okej, to, da bi rad bil koristen, to že velja ... Ampak da sem vse ambicije uresničil mlad, to pa, kje pa.

Okej, relativno mlad. Recimo do štiridesetega?

► Ma pri rokenrolu je to malo drugače. Recimo moj kolega Saša Lošić - on dejansko je uresničil svoje ambicije mlad, torej v letih, ko ima to tisti pravi smisel. Ker če si ti v rokenrolu pri enaindvajsetih, je to čisto nekaj drugega, kot če se ti to zgodi pri sedemindvajsetih. Jaz sem imel vedno občutek, da se mi stvari dogajajo prepozno. Vedno, ko sem dosegel naslednjo stopnjo, se mi je zdelo, da sem že malo prestar, da bi se lahko temu totalno prepustil in užival. Koristen bi pa rad bil, to pa že.

No, in kako gre na tem področju?

► Ja, vsaj kot muzikant bi rad, da bi ljudje imeli kaj od mene. Da vsaj pripomorem k vzdušju, če me da kdo gor. Da morda kakega atata in mamu spravim v tako prijetno razpoloženje, da gresta po dolgem času skupaj v posteljo. Take reči, morda.

Danes so recimo volitve ... In po nekaterih interpretacijah je lahko človek koristen tudi, če gre in obkroži najmanj gnusno zlo. Si šel volit?

► Ne, nisem šel volit. Problem je, da v evropski parlament volimo ljudi, ki so vsi po vrsti lokalno

usmerjeni - marsikdo pa itak kandidira predvsem zato, da spizdi stran od svojih domačih afer. Ne vidim enega samega, ki bi približno vsebinsko poudarjal evropskost - ki bi ob omembi besede Evropa sploh karkoli začutil. Pa kaj majo sploh za hodit tja gor? Glede na izbiro bi mi bilo še najbolj všeč, če ne bi poslali nikogar. Ko bi nas o tem kdo kaj vprašal, bi mu povedali, da volitve pač niso uspele, in ko bi nas vprašal, zakaj, bi mu odgovorili, da zato, ker je bilo to itak vse skupaj en kurac.

Ampak kaj točno pogrešaš pri sedanjih kandidatih?

► Ma niti enega ni, ki bi šel tja gor gradit Evropo - vsi bi šli samo črpat sredstva, pa še to predvsem svoje dnevnic. Ene same evropske stranke nimamo. Janša se sicer poskuša iti neko svojo internacionalo, ampak to potem izpade precej brez zveze. Na Švedskem imajo recimo svojo piratsko stranko - evo, to bi me zanimalo, to je prava reč!

Ha ha, pirate bi volil?

► Bi - ampak ne Slovenske piratske stranke ali Švedske piratske stranke, temveč Evropsko piratsko stranko! Ker tukaj je pa že neka vsebina - gre za globalen problem, ki zahteva globalno rešitev.

Še igraš za politične stranke?

► (malo ga je vidno sram) Ne več.

Ti je za nazaj kaj žal?

► Mislim, žal ... Ma v bistvu je bilo res malo bedno.

Nekoč si rekel, da te je sram, ker si bil tako pohlepen, da si šel v to.

► Jah, taki smo muzikantje - A čmo vzet? Seveda čmo vzeti, boli nas! Ampak na nekem čisto duhovnem nivoju ti to tako zamaže avro, da si jo moraš potem res dolgo umivati, da to spraviš dol.

Za sabo imaš en velik koncert v Križankah, kar gotovo zahteva ogromen angažma na vseh področjih ... Ampak ali imam prav, ko ugibam, da se potem lahko za dva meseca uležeš pred televizor in ne delaš nič?

► No, angažma je res precejšen - ampak to predvsem, ker gre za Ljubljano, ker je to domača scena. In sem zato, no, ne bom rekel nervozen, ampak ... A veš, da sem šel večeraj dejansko k Mariu? K Mariu sem šel!

U mater. To je pa res orenk angažma.

► To je orenk, ja. To je orenk. Ampak veš, ko sem imel izbiro Zrnec/Lado ali Mario, sem ugotovil, da grem raje na Maria.

Kako to?

► Večje vznemirjenje je, če pridem k Mariu kot k onima dvema. Pa še Mario je en tak olikan profi, tam stvari tečejo, ni zadrege - kar mi zelo paše. In če računamo, da je *bottom line* itak to, da spromoviram svoj koncert, potem tudi ne morem zanemariti dejstva, da ima Mario višji rejting. Če si smem dovoliti to malo banalno preračunljivost, ha ha.

No, ampak ali lahko po večjem koncertu dva meseca ležiš doma in gledaš TV?

► Ne, jaz v življenju dejansko veliko delam. Jaz hodim recimo vsak dan v službo, semle v pisarno ...

Okej, ampak to ni toliko pisarna kot tebi samemu prilagojen lunapark ...

► Saj to! Jaz si tukaj najbolj odpočijem, mene to okolje tako zadovolji, da sploh ne hodim na dopust. Hodil sem nekaj časa, ker je bil pač sin v letih, ko je to rabil, ampak zdaj je na srečo že tako velik, da se nama z ženo ni več treba 'iti dopusta'. Joj, kako mi to paše.

Torej sploh ne hodiš na morje?

► Hodim na morje, samo ne hodim na dopust. Ne hodim v mesecih, ko je tam veliko ljudi. Ker tega ne maram - ker po mojem tega itak sploh nobeden ne mara, celo veliko tistih ljudi ne, ki so takrat tam. Ampak tudi na splošno blazno nerad hodim kar nekam kar tako - kaj vraga, meni je tu doma super, ni mi treba zdaj hoditi nekam ležat samo zato, da bom tam. Dva tri dni je morda okej, potem pa postane grozno.

Jaz recimo že kakih osem let nisem bil na morju. Sami stroški in zgaga.

► Joj, hvala, da si zdaj to rekel. Končno nisem samo jaz edini čudak.

Čedalje več nas je takih, pa še kriza malo pomaga. Kaj v tem trenutku pravi tvoja tuja tržišča?

► Ja, prejšnjo ploščo sem izdal pri založbi *Sony Italy* in je dejansko izšla v petdesetih državah, s čimer sem bil zelo zadovoljen. Bili smo hit recimo v Moskvi in Ukrajini, veliko so me vrтели na Poljskem ... Ampak ugotovil sem, da jaz od tega nimam ravno veliko. Oni so se ukvarjali z izdelkom, nihče pa se ni ukvarjal z mano. Ko so me izdali v Venezueli, bi moral kdo stopiti z mano v kontakt, da bi lahko šel v Venezuelo nastopat ... Ampak *Sonyja* take reči niso zanimale. Mislim, da sem bil premalo žanrski zanje. Oni so tam strašno usekani na žanre, jaz pa nisem čisto pop, tudi nisem alter in nisem zares etno.

Pa ti si v bistvu funk-pop, če je že treba ...

► Nazadnje so me tržili pod *world music*, samo je spet problem, ker sem ravno malo preveč avtorski, ker bi dejansko rad vsake toliko tudi kaj povedal ... Nazadnje sem bil zelo vesel, da sem imel tako pogodbo, da sem lahko odšel. Zdaj sem predsedal na *Piranha Records*, eno vodilnih založb za *world music*. In šele zdaj bo pri njej izšla moja naslednja plošča, ki je bila v Sloveniji zunaj že pred letom in pol, po Evropi pa so bili izdani samo singli. V Italiji recimo *Land of Champions*, v Franciji in Nemčiji *Ubiču te ja* ...

In to, kar bo jeseni izšlo v Nemčiji, je ta plošča, ki je bila takrat priložena Delu?

► Ja, ampak z dvema novima komadoma. In najbrž tudi z novim naslovom.

Ampak če si pri prejšnji plošči vlek avtorske pravice iz petdesetih držav, se ti je najbrž nakapljala kar solidna vsotica.

► Seveda se nakaplja. Edini problem je bil, da sem bil takrat pod SIAE-jem, torej italijanskim SAZAS-om, in to ne kot italijanski avtor, temveč kot tuji avtor ... Za tuje avtorje pa pod italijanskim SAZAS-om veljajo precej manj ugodna pravila kot za domače. Joj, ti Italijani, kakšni mojstri trgovine ...

In cuzanja ...

► In birokracije, neverjetno! Tako da sem zdaj predsedal k nemški GEMI.

To je nemški SAZAS?

► Tako, ja. Želim si, da bi bila GEMA kar povsod. Da bi se vsi kaj naučili od nje, ker tam imajo reči res sijajno urejene. Pregledni jasni profesionalci.

Kakšno pa je tvoje stališče do slovenskega SAZAS-a? Vse te zdrabe, o katerih se piše ...

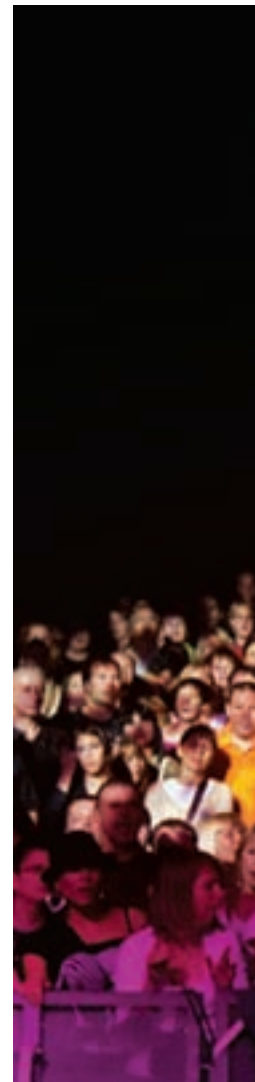
► Jaz naš SAZAS zagovarjam vedno in vsakič, tudi kadar ne dela dobro. Moj greh je, da sem se do te organizacije v preteklosti obnašal zelo ignorantsko in nonšalantno, zanimalo so me druge reči. Ko zdaj vidim, da ga kdo napada, se avtomatično postavim na SAZAS-ovo stran. Moti me, ko vidim to prevladujočo percepcijo: *aha, glej ga, SAZAS, ki steguje šape po denarju, ki ni njegov ...* Ampak SAZAS je del evropskih organizacij in jim je ta njihov denar *dolžan* poslati! Tukaj pa nastopi specifični moment te naše dežele, ki nima najosnovnejšega razumevanja koncepta avtorskih pravic - pa tudi znanosti, umetnosti in patentov nasploh. Sloveniji vladajo trgovci. Pri nas so najbogatejši sloj skoraj izključno trgovci - med njimi nimaš športnikov, umetnikov in znanstvenikov. In ko začnejo slovenski trgovci razmišljati o avtorskih pravicah, je jeba - ker to lahko pomeni izključno dve stvari: ali bi jih radi ukinili ali pa bi jih radi kupili za majhen denar. Samo to dvojje jih zanima. Naš lobi, torej lobi glasbenikov, je v bistvu zelo šibek, zato se vedno postavim na njegovo stran.

Ha ha, ti si v bistvu zaveznik SAZAS-a, ki bi glasoval za Evropsko piratsko stranko!

► Saj piratska stranka ni nekaj, kar bi uničevalo SAZAS-e po Evropi! Daj no, kje pa! Piratstvo itak ni problem avtorja, temveč problem založnika. Jaz sem recimo sam svoj založnik, pa sem takrat ob Delu preprosto razdal 100.000 svojih CD-jev - in to v dogovoru s SAZAS-om! Kar je v resnici maltene kaznivo, ha ha.

Jani Kovačič mi je pred meseci prav v tem kontekstu reviji priloženega CD-ja rekel, da je pri nas neprimerno lažje nekaj prodati kot podariti. Da te, če kaj podariš, res zelo grdo gledajo.

► Ja, seveda - ne morejo ti opaliti ne davkov ne najrazličnejših procentov! Ampak s prodajo CD-jev danes večinoma *itak* ne moreš več obračati veli-

Magnifico na koncertu v Križankah, junij 2009

MIRO MAJČEN

Sloveniji vladajo trgovci. In ko začnejo slovenski trgovci razmišljati o avtorskih pravicah, je jeba - ker to lahko pomeni izključno dve stvari: ali bi jih radi ukinili ali pa bi jih radi kupili za majhen denar.

S prodajo CD-jev danes večinoma itak ne moreš več obračati velikih denarjev. Ker ljudje si jih bodo sneli dol - in kdo jih lahko za to krivi? Kaj, a naj bi nas potem včasih, ko smo si stvari z radia snemali na kasete, zaradi tega metali v ječo ali kako?!

kih denarjev. Ker ljudje si jih bodo sneli dol - in kdo jih lahko za to krivi? Kaj, a naj bi nas potem včasih, ko smo si stvari z radia snemali na kasete, zaradi tega metali v ječo ali kako?!

Hja, ob zadnji razzodbi proti Pirate Bayu je videti, da se zadeve obračajo točno v to mračno smer.

► V krizi grejo zadeve vedno proti neki vrsti diktature. Kapitalizem se bo vedno skušal zaščititi z najrazličnejšimi fašizmi. In to z roko v roki s pravom.

Saj je tudi logično. Internet je s svojimi obveščevalnimi in povezovalnimi potenciali danes skorajda edini resni faktor proti vsesplošni ofenzivi teme.

► Internet je tako lep, da je že sam na sebi umetniško delo. In tudi zato se moramo boriti, da tisto, kar omogoča tehnologija, ostane dopuščeno. **Ce prav razumem, težišče tvojih realnih ambicij ostaja tujina.**

► Jaz se počutim totalno evropsko. Sem iz Slovenije, ampak to tam nikogar ne zanima - opažam, da ljudi v Evropi čedalje bolj zanimajo mesta, ne države. Od kod si pa ti? - Aha, iz Berlina, iz Ljubljane... Koga briga, če je nekdo Madžar - Budimpešta, e, to je pa že bolj zanimivo ... Upam, da bo Evropa res začela svojo identiteto graditi predvsem na mestih. Tako kot je bila Jugoslavija zame predvsem Ljubljana-Zagreb-Sarajevo-Beograd.

Nekoč si rekel, da je jezik ena največjih barier.

► Saj tudi je. Tukaj vedno trčiš ob to osnovno nesmiselnost nacionalnih identitet. Koncept naroda se mi zdi v Evropi v bistvu eden od glavnih problemov. Ti vzhodni narodi, ki so do jeli leto 1990 kot nacionalno osvoboditev - halo? Tudi v Jugi: mislim, če vam je to tako pomembno, potem bi morali to opraviti pred sto leti ali pa ves proces vsaj v hipu preboleti ... Leto 1990 je bilo namreč izjemna prilagodnost, da gremo v neko novo prihodnost z neko novo zgodbo na ustih. Ampak ne, še vedno je tu ta mora, ki bo po mojem še dolgo tlačila vse nam podobne - in konec koncev tudi razne Italijane in Francoze. In jezik je postal eno od osnovnih orodij te more - mislim, si predstavljaš (*karikira ponosno domačnjakarsko držo*): Jaz bom pa govoril v evropskem parlamen-

tu po SLOVENSKO! Pa pejt vendar v kurac, kaj boš tam govoril po slovensko?!? To samo pomeni, da bomo morali tam plačevati še dva prekleta birokrata za prevod ...

Bravo.

► Pa koliko birokratov sploh še rabi-te?! Kaj boš tam govoril po slovensko, tatar - a mi lahko prosim zmanjšaš ta dogodek?! Pa koga ti misliš, da tam vsaj približno gane, da ti zdaj govoriš po slovensko?!

Bravo.

► Ne morem verjeti, in potem ljudje takim kozlarijam še aplavdirajo. Kaj, a bo to ubilo slovenščino, če se bomo naučili kak tuj jezik ali štiri? Seveda je ne bo - če je ni ubilo tisoč let pod Nemci, jo bo zelo težko kaj drugega. Če jo bomo imeli ljudje radi, potem bo ostala - če je pa ne bomo imeli radi, bo pač izginila, in tudi to ne bo nobena kozmična tragedija. Gotovo je pa ne bo rešilo neko nacionalistično duvanje v evroparlamentu.

Ti je bilo kdaj žal, da si se rodil v slovensčino? Ker kolikor razni subvencionirani kosobrini že opletajo s publicami, nezanimljivo dejstvo je, da zna biti človek zaradi mikroskopsko drobnega jezika v številnih poklicih hitro manj konkurenčen na svetovnem trgu dela. Da zna biti to velik štartni minus.

► Jaz bi predvsem rad bil razumljiv - in zato moram pisati v angleščini. Sicer je ne obvladam v nulo, ampak za te moje potrebe mi moje znanje čisto zadostuje.

Za Hir aj kom, hir aj gou je dovolj, ha ha!

► Tako. Jaz želim biti enostaven in me ta okvir čisto zadovolji. Če mi je bilo pa kdaj žal, kje sem se rodil ... Ja to itak že celo življenje razmišljam: zakaj ravno tukaj? Zakaj se nisem recimo raje rodil v New Yorku - kako bi bilo potem moje življenje drugačno! Opažam, da glede tega res nisem osamljen. Poznam cel kup ljudi, ki že dolgo dolgo razmišljajo natanko to: pa zakaj ravno tu v tej pizdi materini? Ampak v taki situaciji je tvoja osnovna naloga, da razmišljaš naprej in da sčasoma tudi temu najdeš nek smisel. Ker smisel mora biti, neka poanta - tudi to okolje mora imeti kako zanimivo zgodbo ... Pa četudi gre samo za to, kako so tu ljudje čudni - prav, potem je očitno to smisel, po-

tem bomo povedali zgodbo, kako čudni so tukaj ljudje. V zadnjem času sem se že prav sprijaznil s tem okoljem, mi je pravzaprav postalo čisto okej.

Najbrž zato, ker si prodril na tuja tržišča.

► Ja, težko je ... Praktično vsak, ki je kaj vreden, si želi prodreti ven - vsi si želijo pobegniti tej Sloveniji. Mislim, res je težko... Majhni smo - pa to sploh ne bi bil tak problem, če si ne bi tukaj ljudje želeli biti majhni, če se ne bi zanalašč zapirali svežini in širini. Tukaj bi se lahko imeli zelo drugače, kot se imamo.

Vsi pogoji za najboljšo državo na svetu so tu, razen naroda.

► In jaz sem dejansko celo mislil, da bo drugače! Leta 1990 sem dogodke spremljal s pristnim optimizmom. Sicer sem bil še vedno skeptičen do te divje gonje, da je treba za vsako ceno razfukati Jugo in se nacionalno osvoboditi - ampak če bi to šlo v tisto smer, kot je takrat kazalo, da bo šlo, potem pa tudi lahko! Potem pa pejmo!

Kaj te je najbolj razočaralo?

► Ja, kazalo je, da bomo res šli v neko moderno evropsko državo - iz tega se je izhajalo, s tem so bila prepojena osemdeseta ... Kazalo je, da bomo odprli duri in pustili, da se pretakajo misli, besede in ženske ... Šlo je pa, žal, bistvo je šlo.

Ti si v bistvu pričakoval eno tako žlahtno križišče Evrope?

► V bistvu sem bolj upal kot pričakoval. Predvsem nisem hotel pričakovati tistega, kar sem konkretno videl, videl pa sem ogromno nekih fašistov s pesmijo na ustih. Zato me je bilo tiste evforije tudi malo strah. Kaj vam vendar je, sem se takrat spraševal: pa valjda ni to point, to *ne more* biti point! Čedalje bolj debelo sem gledal, kaj se dogaja: kaj, a zdaj bo res to point?!

Če se vrneva malo nazaj: kako si se dejansko počutil, ko si pred letom in pol podaril 100.000 izvodov svojega novega CD-ja?

► Kot Don Kihot, ki je premagal mlin na veter. Hotel sem dati neko sporočilo, narediti nek *statement*: dovolj je! Prodaja, to ni več to, to je samo še zavaravanje ljudi. Tukaj ni dobička - kolikor ga pa kje še je, je skorajda

neke vrste kraja. Mene ob tisti potezi ni toliko zanimalo, koliko se spleča, in sem to potem noter prinesel posredno, marketinško.

Takrat si res napravil ogromen marketinški bum. Se ti je, če potegneš črto, poteza splečala?

► Mah splečala, splečala ... V tem poslu se stvari pogosto prav nič ne splečajo, pa tudi mene so nehale zanimati izključno reči, ki se splečajo. Jaz bi rad dal neko sporočilo, jaz bi rad ... kaj pa vem ...

Rad bi bil koristen!

► Rad bi bil koristen.

Nekdo, ki te pozna, mi je naročil, da te moram nujno vprašati tole: ko si pred leti Jankoviću posodil blagovno znamko svojega imena za podporo na volitvah, naj bi bil to storil zato, ker si pričakoval, da bo veliko naredil za pe-strost ljubljanske urbane kulture. Po izvolitvi pa naj bi bil nad njegovim lo-tevanjem stvari in učinku silno razočaran. Koliko je to res?

► Pri takih rečeh je človek potem vedno malo žalosten - tako kot po seksu. Imel si neko avanturo z žensko, ki se ti je zdela tam zunaj na ulici utelešenje vseh tvojih mokrih sanj, zdaj pa ves prazen ležiš tam zraven nje na zgužvani postelji in si prav malo žalosten, ker ne čutiš ničesar več in si za nameček še opazil, da ima na dojkici eno tako grozljivo črno piko. To je vedno tako. Spomnim se samih začetkov te ideje - ko sva ga z Igorjem Arihom vsa navdušena klicala: kaj pa če bi šel za župana?! In najprej še sam ni vedel, ali bi bil sploh za to - mislim, saj je že prej razmišljal, samo je bil malo neodločen ... Ampak midva z Arihom sva bila res navdušena - naj poskusi, pa magari, če ga userje, samo da se nekaj končno zgodi!

Ja tisti dve da-ne-rečem-kakšni babi pred njim, tisto res ni bilo ...

► Tisto je bil predvsem en tak velik nič! Se je človek vprašal: pa ima to mesto sploh župana? Tisto je bila ena taka velika vseobsegajoča megla - midva z Arihom pa sva želela, če nič drugega to, da bi ljudje točno vedeli, komu metati jajca v glavo, če bo šlo kaj narobe. Všeč mi je bilo, da je Ljubljana končno dobila župana, ki je prevzel odgovornost in je zdaj tu, da kasira tako jajca kot, no ...

Nageljčke.

Sem iz Slovenije, ampak to tam nikogar ne zanima - opažam, da ljudi v Evropi čedalje bolj zanimajo mesta, ne države. Od kod si pa ti? - Aha, iz Berlina, iz Ljubljane... Koga briga, če je nekdo Madžar - Budimpešta, e, to je pa že bolj zanimivo ...

► Tako. In s tega vidika moram reči, da sem kar zadovoljen. Ni pa on ... Glej, on je trgovec. Mi imamo zdaj župana, ki je trgovec. In trgovci pač razmišljajo po trgovsko. Ampak Ljubljana je morda tudi sama zrela šele za trgovca. V Ljubljani je nujno najprej porihitati marsikatero osnovno infrastrukturno stvar. In če je župan pri tem kdaj malo tudi en tak havdret ... Potem morda brez havdre v takih trenutkih preprosto ne gre. Potem morda v takih trenutkih dejansko rabiš nekoga takega.

Ee, kaj točno je to havdret?

► Ma to je en tak ... slon med porcelanom. Mislim, jaz bi bil zelo srečen, če bi bil v Ljubljani župan nek velečenjen filozof ali znanstvenik, ki bi s čarobno paličico v mestu ustvaril bogato kulturno vzdušje ...

Ne vem, ali bi bila za to potrebna ravno čarobna paličica. Ker se mi zdi, da Ljubljana dejansko zmeče ogromno nekega denarja v te svoje elitne kulturniške ... zakuske.

► Ja - v kulturo, kot jo ti ljudje vidijo. Tu ni nobenega pravega občutka, komu velja pomagati. Komu dati denar.

Umirajočim mastodontom ni pri nas v bistvu prav nič huđega, kajne?

► Ne, prav nič huđega. To so pri nas največje 'budžetljije'. Ampak to je tudi njihov pokop - ker saj ti se kot neka institucija ne moreš kvalitetno razvijati, če si hkrati debel in popolnoma odvisen. Slej ko prej padeš v larparlartizem in postaneš sam sebi namen.

Kako kaj tvoje filmske ambicije? Imamo ogledan kak projekt?

► Ne, jaz sem svoje najbrž odigral. Po tistih svojih treh večjih in eni manjši vlogi sem zavrnil kar kakih šest ali sedem konkretnih ponudb, tudi na gledališkem odru - in sicer sem to storil iz nekega globokega spoštovanja do igralskega poklica. Ko sem se gledal na zaslonu, sem se videl kot kak Elvis Presley ali Mick Jagger v tistih njunih butastih muvilih - kako bedno! Igralstvo se mi zdi veliko preveč resna profesija, da bi se z njo ukvarjal kar tako malo mimogrede, ker je že ravno prilika. To je resna reč, ki se ji je treba posvetiti cel.

Rekel si, da bi najraje igral v partizan-

skem vesternu z Isabelle Adjani. In ne vem, ali veš, da Jonas piše prav partizansko nadaljevanko.

► Vem, vem.

In če pride pravo povabilo ...?

► Ej, če bi prišlo pravo povabilo za en tak res pravi partizanski vestern, potem ... Obstajajo reči, ki te vedno premamijo in ki jim ne moreš reči ne. Dejansko: če pride pravo povabilo, potem bom vse drugo pustil in rekel: *To! To bi delal!*

Povej, ti gre Magnifico kdaj na živce?

Ali ti preprosto si Magnifico in ni tu nobene razlike več?

► Ne ne, jaz zdaj že res sem ta lik. Jebi ga, vedno na koncu ratamo karikatura samega sebe. Jaz sem to že dolgo in moram povedati, da zlahka živim s tem. Na začetku pred leti je bilo morda res malo morasto - *Ej, a veš, da me je tisti tam poklical Magnifico, pa kaj on res misli, da je meni tako ime?* - potem me je nekaj časa blago zabavalo, zdaj pa sploh ne razmišljam več o tem in mi ni to noben problem.

Nekje sem prebral, da si kot mulc treniral smučarske skoke.

► Res je!

Vidiš, ob tem se mi je pred očmi naslikala resnično živobarvna slika: mali

Magnifico na zaletišču Planice. Kako je to izgledalo v resnici?

► Ko smo živeli blizu Mosteca, sem tam treniral kakega pol leta - s tem, da starši sploh niso vedeli za to. Potem se je zgodila moja prva in edina tekma - in vidiš, prav res v Planici, na pionirski skakalnici, ki je bila, če se prav spomnim, petinštiridesetmeterska. Seveda se mi je pri tem zgodila nesreča. Slabo sem si zapel levo smučko, a sem to žal ugotovil šele v trenutku odskoka - saj si predstavljaš, kakšen OJOJ! je v tistem trenutku odzvanjal v moji glavi. Spektakularno sem padel, a ni mi bilo huđega - ne vem sicer, kako, to bo ta pregovorna prožnost mladosti ... Potem sem dejansko šel skočit še enkrat ... Nakar sem spontano izgubil vse zanimanje in šel raje trenirat fuzbal. Ne, sem si rekel, to ni zame. To nisem jaz.

Glede na to, kako ogromno družbeno-koristno delo si opravil pri detabuizaciji dveh tako uporabnih besed, kot sta čefur in peder, me zanima, kaj je naslednje: morda Kdo je tajkun? ali pač Magnifico je pedofil?

► Jah ne, ne. Saj tudi tiste moje niso bile tako mišljene. Mi se nikakor nismo lotili, kaj pa vem ... Nisem Bono, okej? Mi smo se predvsem zabavali,

to je bilo edino vodilo. Tista ženska, ki reče *Magnifico je peder*, to je moja prijateljica, ki je prišla enkrat v studio in sem nekaj zajebal in potem je rekla: *Ma pizda si peder!* In nam se je to slišalo tako super, da smo jo nahecali, da je povedala še enkrat, in tako je nastal ta komad. Kakšno razbijanje tabujev neki, daleč od tega ...

Torej če ne bi ti takrat zajebal, kar si že pač zajebal, potem tega komada sploh ne bi bilo?

► A veš, da najbrž res! Ker jaz takrat res nisem razmišljal v smeri: ej, jaz pa zdaj rabim nekaj družbeno problematičnega. To nikoli ni bilo vodilo ... Ker jaz tudi nisem niti približno tako pameten - take reči se meni lahko zgodijo samo po naključju.

Kaj pa, če bi detabuiziral vsaj bele štumfe? Kot osebno uslugo meni? Ker meni se je vedno zdelo neskončno butasto, da so pa zdaj tako uporabne reči, kot so beli štumfi, apriori kmeta-vzarske zaradi nekega idiotskega arbitrarnega dekreta, ki nima dejansko zveze z ničimer ...

► Samo bi bilo škoda. Ker jaz tako rad obujem bele štumfe. In kadar jih imam gor, imam občutek, da tako kvalitetno nagajam! Ne ne, sori, škoda bi bilo. ✕

Dobro ostane dobro.

ZKP Zbornica kmetijskih in živilskih podjetij, Dimičeva 13, 1504 Ljubljana • DIRECTA d.o.o.

KAKOVOST. VARNOST. OKUS. TRADICIJA.

www.kupujemslovensko.si

KUPUJEM SLOVENSKO

Jonas Ž.

Jonas Žnidaršič, igralec, televizijski voditelj in blogger, o sebi. Predvsem o sebi, a na svoj način. O tem, zakaj vodi oddajo Trenutek resnice. "It's a dirty job but someone's got to do it, če se pošalim. Če ne bi jaz, bi kdo drug." O kupčku denarja, ki človeku omogoča lagodno življenje. O lagodnem življenju.

Jure Aleksič, foto Borut Peterlin

Hiša je iz prvega zornega kota videti bolj taka ljubka hiška, a se potem izkaže za čisto spodobno bajturino z bazenčkom. Šarmantno sivi gospod v razpeti poletni srajci, ki nama pride po tankovsko razritem dovozu naproti, se giblje nekoliko hitreje kot ponavadi, ker mu je ušel enoletni ovčar Ožbej. Ko se vrne, so njegovi gibi spet ležerni lenobni gibi človeka, ki si je življenje uredil tako, da večino vsakega delovnega tedna preživi 'na morju', človeka, ki si gre vsako poletno jutro nabrat svoje lastne fige, človeka brez sosedov - človeka, torej, ki je v življenju zmagal. Najbrž obstaja kje na svetu lepši razgled kot z ležalnika na njegovem dvorišču, a se je ponj verjetno treba odpraviti na kako drugo celino.

Vnaprej mu na hitro razložim, da bo šlo v osnovi za zelo prijateljski intervju, le glede njegove nove oddaje se bova najbrž malo počila. In sva potem tudi se, kar seveda ne pomeni, da ni ostal eden mojih najljubših znanih Slovencev. Tako skozi proces dogovarjanja za intervju kot med samim pogovorom nasploh je blestel z neko novo patino umirjene zrelosti, za katero prej ne vem, če je bila tako izrazita. Na koncu sva bila s kolegom Peterlinom dejansko kar malo trajno ganjena, ko se je skoraj ubil, ker nama je v slovo tako požrtvovalno nabiral fenomenalne hrustavke s sedmih neškropljenih česenj na svoji posesti.

Po tem, ko ti je kompletna Slovenija jedla iz roke prek Milijonarja, si na vrhuncu slave za par let poniknil, na kar si se na neki točki spet reaktiviral. Milijonar na TVS, soap opera Strasti, reklame, Trenutek resnice na TV3 in seveda tvoj srčni angažma na Vest.si ... Zdaj je najbrž že čas, ko lahko potegneš črto: kako si zadovoljen s tem obdobjem ponovno visokih vrtljajev?

► Ej, življenje gre dalje. Sem, zadovoljen sem. Pred to, kot praviš, reaktivacijo me je bilo malce strah, priznam. Kaj, če bom pokleknil? Kaj, če mi ne uspe? To me je skrbelo recimo predvsem glede tega projekta s TV3. Kaj, če me gledalci ne sprejmejo in bom potem izpadel ali kot luzer ali kot prodana duša, ki gre delat karkoli za denar. A se je izkazalo, da so bili moji strahovi - kot ponavadi - neutemeljeni. Ni boljšega recepta, kot da se pošteno pripraviš, zaupaš vase, da nekaj znaš, in se postaviš pred občinstvo tak, kakršen si. In s tem sem zadovoljen.

Bi bilo pravično domnevati, da je bil glavni cilj te konkretne etape v tvojem življenju predvsem zaslužiti čim več denarja?

► Preživeti družino, ja. Ker po tem, ko sem pustil Milijonarja na POP-u, sem imel res dolgo pavzo ... In kolikor si že rečeš: saj zdaj pa imam nek kupček, zdaj sem si pa naredil neko rezervo - to ne zdrži. Tudi če si kot preudaren mož ta interval lagodnega brezdelja daš vnaprej za vsak slučaj raje na pol, se potem izkaže, da je bila tudi ta polovična projekcija preveč optimistična ... In da ti tvoj kupček v resnici omogoča polovičko polovičke

Glej, če že, potem ta oddaja stanje duha družbe samo odraža. Ker po mojem nima te moči, da bi vrednote dejansko sprevrgla.

82

lagodnega življenja, ki si si ga najprej naračunal. Hitro zmanjka.

Še posebej, če si zraven gradiš tole resnično prečudovito oazo nad Piranskim zalivom.

► No, gotovo, da je faktor. Ampak tu je še neka čisto druga dimenzija: brezdelje te ubije. Brez heca. Zasačiš se, kako doma brez veze postopaš naokrog - brezciljno tavaš iz dnevne sobe do hladilnika, ki ga potem odpreš in ne daš ničesar v usta, saj tam notri tudi ničesar ni ... In greš torej lahko samo nazaj in še malo brskaš po internetu in se počutiš prav malo bedno.

Mislil, da je bil Camus tisti, ki je rekel, da je brezdelje primerno samo za tiste res najmočnejše duhove med nami.

► Ma jaz sem en tak morski pes - če neham migati, me zvije. Tako da sem bil vsakega novega dela, vsake naloge, kar malo vesel.

V zadnjem letu so se ti v življenju zgodile radikalne spremembe. Ko sem te nazadnje videl, si bil Ljubljčan z mačkami, danes si Pirančan s psom. Kako je recimo biti Pirančan - ali, morda bolje, Obalčan?

► Privajam se še. Ne najdem se še. Skušam navezati stik z domačini ... **To ne bo težko. Vsi trije, ki smo jih vprašali za pot, so točno vedeli, kje živiš.**

► Aha? Aha. No, ravno prejle sem bil recimo pri županu - sem se mu v bistvu malo javil, da sem zdaj pod njegovo jurisdikcijo, ga poprosil za pomoč pri ureditvi dovoza, ki je, kot sta videla, orenk razrit ... Spremljam, gledam za kakšnimi lokalnimi priveditvami, da se malo odpravim v dolino ...

Torej oprezaš za načini, kako bi se malo vtikal v to idilično tapiserijo tam spodaj?

► Tako nekako. Nikakor nočem dobiti imidža osornega Ljubljčanca, ki se je prišel sem zapret vase. Nimam visoke ograje, nimam brzostrelk ...

Čeprav si pa, kolikor te poznam, kakega stampeda dobronamernih pavlih tudi ne želiš, ha ha ...

► No, vabim samo prijatelje, tako kot vsak normalen človek. Kaj v resnici pomeni preselitev iz Ljubljane na Obalo, ti bom lahko povedal šele čez čas. Tole je zame vse še blazno novo. Kot mestnega otroka me je vsega skupaj tudi malce strah. Pri-

znam, da se rad vračam v Ljubljano. Upam, da bom takole lahko užil najboljše od obeh svetov.

Pomudiva se malo pri tvoji zadnji oddaji, torej pri - kot mu uradno pravite - kvizu Trenutek resnice. Meni se recimo zdi hecna že ta beseda 'kviz', kajti ...

► Ne, saj to ni kviz - pri kvizu moraš pokazati neko znanje. Naša oddaja je psihološka igra.

In kako si kaj zadovoljen s to psihološko igro?

► Zelo sem zadovoljen z njenim rezultatom. S to oddajo in še z nekaterimi drugimi projekti, kot so recimo prenosi nogometnih tekem, je postala TV3 upoštevanja vreden plejer na slovenskem televizijskem tržišču. Po prvi epizodi Trenutka resnice je Branko Čakarmiš na POP-u prestavil Razočarane gospodinje na kasnejšo uro. Boljšega dokaza, da je TV3 postala faktor, ne moreš dobiti. Tako da sem s tem rezultatom zadovoljen celo bolj, kot sem pričakoval.

Kaj pa s samo kvaliteto, s samo vsebino te vaše ... psihološke igre?

► Ja, očitno, da tu je neka kvaliteta in vsebina, če so oddajo ljudje tako radi sprejeli!

Po tej logiki je tudi očitno, da sta Bush in Cheney prekipevala od kvalitete in vsebine, če so ju ljudje tako radi sprejeli - in to kar dvakrat zapored.

► Ja seveda, v njej je bilo ogromno nekega heca, humorja ...

Ha ha, čeprav ne nujno načrtovanega ali vsaj zavednega ...

► So že vedeli, zakaj so ju volili. Imeli so svojo računico, le da se je potem morda malo izjalovila. Glej, z oddajo sem zelo zadovoljen - še posebej, če upoštevamo, da gre za mlado televizijo z mlado ekipo. Projekt je bil zelo zahteven in mislim, da smo ga izpeljali odlično. Mislim, o čem bi se ti točno sploh rad pogovarjal - o nekem moralnem aspektu ali kako?

Tako je. Na blogu si recimo napisal, da se ti zdijo ljudje z moralnimi pomiselniki na to temo grozljivo sitni.

► Tako je, saj tudi so. Ker, ljudje božji, pa to je vendar samo televizijska oddaja, pa dajte no mir ...

Saj to. Na blogu si napisal tudi: »Teve je cirkus. Preresno ga jemljete.« In s tem se ti je zdelo, da si povedal vse. To je bil tvoj kronski argument. Ampak vidiš, tukaj se pa jaz maksimalno močno ne strinjam s tabo. Ker teve gotovo, da je cirkus, a ga je, žal, treba je-

mati brutalno resno, saj je v kombinaciji z državnim šolskim sistemom ena od dveh najbolj uničujočih sil v smeri pobebavljanja množic. Šola, vsaj slovenska, v mladem organizmu sistematsko zatre vsako zadnjo klico kritičnega mišljenja, nakar pride televizija in to pokvečeno psiho zacementira s svojim mešalcem toksičnih debilizmov.

► Ne, saj ne rečem, saj imaš argumente ... Čakaj, da razmislim. Glej, mogoče sem jaz samo izhajal iz sebe - upoštevajoč, kako malo dam na televizijo, kako malo jo sploh še gledam ... Je pa res, da se ob tem spomnim tudi za nazaj, namreč kako zelo me je televizija izoblikovala kot mladostnika. Tako da imaš s tega vidika najbrž prav. Edino nisem prepričan, da ima enak vpliv na današnjo mladino. Ne vem, ali jo v vsej tej poplavi digitalne izbire sploh še gledajo ...

Povsem dovolj jo gledajo, ampak saj ne gre samo za mlade. Ta strup se pretaka po žilah nas vseh.

► Okej, razumem, kaj praviš - ampak zdaj se pa posvetiva moji oddaji. Kaj je vendar na njej tako moralno spornega?

Vesel sem, da si me to vprašal, saj ...

► Ker zakaj sem tisto napisal na svojem blogu? Zato, ker sem pokasiral neko divjo apriorno reakcijo celega kupa ljudi, ki so se spravili na veliko bentiti, ne da bi sploh videli oddajo!!! Ker so se začeli blazno žolčno usajati izključno na podlagi nekega klipa, v katerem so bili nanizani posebej popoprani trenutki iz te licenčne oddaje, kakršno so imeli po drugih državah - v Srbiji in na Danskem in ne vem, kje še vse ... Ampak tam imajo po definiciji drugo kulturo in drugačnega voditelja in tudi nekoliko drugačne posebej žgečkljive teme kot pri nas. Ker pri nas se recimo nismo spravili tako zelo brskati po tem, kako in koliko kdo koga vara.

Ajaj, Jonas, kaj vendar govoriš? Po točno tem ste rili kot z buldožerjem! Kdo koga vara, kdaj in kolikokrat, s kom in zakaj in s kako majhnim kurcem! Pa saj je logično, da ste to počeli - to je itak najbolj ziher način, da v gospe Vitki iz Metlike zbudite celotelesni vzrepet, ki jo bo pred zaslonom držal čez tve reklame.

► Kaj pa vem, meni se ni zdelo. Pogovarjali smo se o ljudeh in njihovih življenjskih zgodbah, malo podebati-

rali, kaj je prav in kaj ni, koga morda ob tem celo malo pokarali, ampak nikakor ne pregrebo... Kaj je tu sploh problem? Saj so k nam prišli sami ljudje, ki radi govorijo o sebi - torej je v celoti odpadel morebitni moment mučenja. Pravzaprav to celo na nek način pogrešam - da bi lahko koga od njih res malo privil in ga spravil v zadrego, da bi se gledalci še bolj krčevito prišli za stole ... A veš? **Prej si me vprašal, kaj točno je na oddaji moralno spornega, in z veseljem ti odgovorim.**

► Da slišimo!

Blazno sporno se mi recimo zdi postavljati ljudi v situacijo, ko mora žena navdušeno ploskati, ker je mož zaslužil še petsto evrov, ker je povedal, da ji ni niti približno priznal vseh svojih izdajstev. Blazno sporno se mi potem zdi, da mož zasluži denar, ker je priznal, da je babo včasih tudi namlatil - ob čemer ne kaže nobenih resnih znakov skesanosti, publika pa lahko za nameček še zaploska citiranemu arabskemu pregovoru: »Ni toliko važno, ali mož ve, zakaj je udaril ženo - važno je, da žena ve, zakaj jih je dobila.« In nič manj kot OSTUDNO se mi je zdelo, ko si neko bitje z Obale, ki mu zaradi neizogibne tožbe tu ne bomo prideli samostalnika, mimogrede vprašal, kakšno mnenje kaj ima o trenutni politični situaciji, in ti je reklo, da ne bo odgovarjalo - in ko si vprašal, zakaj, je suvereno dahnilo: »Ker ni za denar.« **To isto bitje namreč, ki mu ni bil par minut prej noben problem za denar razlagati, kako je brucem svojčas na žurih v pijačo mešalo scavnico. S tem, da je vse to samo vrh ledene gore, Jonas - mislim, jaz ti lahko tule mirno naštevam še celo uro ...**

► Glej, če že, potem ta oddaja stanje duha družbe samo odraža. Ker po mojem nima te moči, da bi vrednote dejansko sprevrgla.

Če jo gleda dovolj ljudi, potem to moč prav gotovo ima. Ker itak, da gre za eno tako povratno zanko, ki samo sebe potencira vse do ... no, točno take kolektivne demence, kakršno imamo danes.

► V osnovi ti dam glede marsičesa prav, ampak ostajam pri tem, da je moja oddaja zgolj ogledalo družbe. **Ampak kako je pa družba sploh postala takšna, kakršna se zdaj zrcali preko tebe? Kako, če ne tudi preko čisto vseh teh smrdljivih gnilih 'resničnostnih' šovov, kjer ljudi častijo recimo**

Zakaj se mora v Ljubljani stvari lotevati ravno tako, da moram zardevati kot Ljubljančan? Zakaj? Nobenega argumenta nimaš, nič nimaš, samo kričiš, pizda.

84

zato, ker ne vejo, kje so Helsinki? Če ti povem po resnici, mi je hudo, ko gledam človeka tvojega dometa in intelekta, kako pri tem aktivno sodeluje.

► Ej, jaz nimam s tem absolutno nobenega problema. It's a dirty job but someone's got to do it, če se pošalim. Če ne bi jaz, bi kdo drug.

Vidiš, to je pa točno logika mestnega redarja. Pred leti sem o njih napisal reportažo, ki je bila pravzaprav zelo sočutna - bogi bogi, vsi jih sovražijo in to, ampak vmes sem si radikalno premislil in nisem bil zadnjič čisto nič žalosten, ko sem slišal, da so enemu od njih polomili noge. Njihov glavni argument za tisto reportažo je bil: 'Če ne bi tega počeli mi, bi kdo drug.' Ampak to ni res, vsaj ne nujno! Če na svetu ne bi bilo ljudi, ki so tako ničvredni, da nimajo skupnosti ponuditi čisto nič drugega, kot da s solzicem za pasom brezsravno gusarijo za Državo, potem bi Država pač neprimerno manj gusarila! S tem, da imaš ti v življenju seveda bistveno več izbire kot marsikdo, ki postane mestni redar.

► Torej ti misliš, da bi se moral jaz iz načelnih razlogov tej oddaji odpovedati?

Tako je.

► Vidiš, na pamet mi ne pride. In me zaradi tega prav nič ne peče vest. Ker tudi če imaš prav, imaš prav samo malo. Samo delno. Ker jaz res ne vidim, da bi bila ta oddaja lahko tako pomembna. Ta strah, kako nam mediji uničujejo vrednote - ne. Ne, jaz tega ne vidim.

Mi dovoliš, da ti na to temo preberem daljši citat iz eseja Umberta Eca, ki sem si ga prav s tem namenom izpisal za s sabo? V starih časih, piše Umberto v prostem prevodu, je židana družina v krčmi za svojo zabavo vaškega bebička v njegovi bebavosti vzpodbujala, a je na neki točki v dogajanje posegel župan ali vaški lekarnar ali morda kak družinski prijatelj, ki je ubogo dušo prijel pod roko in ji pomagal domov. Danes pa nihče ne zaščiti Bebička globalne televizualne vasi, saj je njegova funkcija postala podobna tisti, ki jo je nekoč opravljal na smrt obsojeni gladiator.

► Kaj pa vem. Mediji tudi veliko vrednot obračajo na bolje.

Recimo?

► Mmmmm ... Ja, recimo brez medijev bi najbrž še vedno preganjali homoseksualce. Tovrstni liberalizem se je iz Hollywooda razširil na televi-

zijo in brez tega bi jih najbrž še vedno preganjali!

No, pa saj marsikje tudi jih še vedno preganjajo. Ampak okej, najbrž imaš prav, da bi jih brez tega še bolj. A pazi, citata Umberta Eca še ni konec, njegova poanta je nekje drugje. To je prav gotovo zločin, nadaljuje, vendar me ne zanima toliko zaščita Bebička (dasiravno oblast ne bi smela dovoliti tovrstnih zlorab): problem je v tem, da postane Bebiček, glorificiran s svojim nastopom na televizijskem zaslonu, univerzalni model. Če je uspelo njemu, lahko komurkoli. Bebičkov nastop prepriča publiko, da nima nič, celo najbolj sramotna nesreča ne, pravice ostati zasebno - in da razkazovanje naših pokvečenosti prinaša nagrado. S tem se pokveči sam koncept pokvečenosti, dokler ni kar naenkrat VSE lepo, celo grdota, dokler je le povzdignjena na veličastje teve zaslona. In v tem citatu, naj dodam, govori po mojem veliki Umberto o natanko teh ljudeh, ki so zasloveli čisto samo zato, ker jih ni nič sram - namesto da bi namesto njih zasloveli kak herojski ekolog ali kdo, ki je recimo prispeval znaten delček k rešitvi uganke zdravlila proti raku.

► Tekmovalci so v moji oddaji zastavljeni natančno taki, kot so. Z vsemi slabostmi, ki so očitno predstavljene kot slabosti - in jih gledalec tudi dojema kot slabosti. Ob čemer lahko ponosno reče: jaz pa nisem tak. Potem je tu vedno tudi moment: pogled, kako je bogi. To nas vedno znova potolaži, češ: saj meni sploh ne gre tako slabo. Zgodbe na vižo izgnal je vse, še otroci so mu umrli, so za nas pogosto še posebej privlačne, ker nam je potem čudno toplo pri srcu in gremo pred spanjem še enkrat pobožat svoje lastne otroke. Te zgodbe preprosto potrebujemo, in vedno smo jih. In mogoče potrebujemo tudi te vaške bebičke - čisto samo zato, ker so bolj bebasti od nas. Ne sprejemem pa, da bo sam pogled na nekega bebička tudi name deloval bebavo. Ne! Name kot na pametnega kritičnega izobraženega gledalca to učinkuje poučno.

Ampak ti si kot pametni kritični izobraženi gledalec v totalni manjšini. Kar je vse prej kot naključje. Ker če bo lestvica čedalje bolj postavljena tako, da bomo s sabo zadovoljni že, če bomo pametnejši od vaškega bebička, kam nas bo to pripeljalo? Ne razumi me narobe - jaz zdaj pred tvoj prag

polagam neprimerno več kot to, za kar si dejansko kriv. Daleč od tega, da si zdaj ti sam vzpostavil to pobesnelo idiokracijo, ki jo živimo ... Ampak gre za princip.

► Okej, jaz samo nikakor ne morem sprejeti teze, da bo zdaj to, da je nekdo javno priznal, da je v lajfu naredil neke napake in kdaj prevaral ženo, kar tako postalo univerzalno merilo. Ne, ne kupim. Ljudje imajo svoja merila in opazujejo tega pokvečka kot pokvečka. In njihova zabava je v tem, da lahko rečejo: lej ga! Lej ga, kakšen je, pa še smeje se! Lej ga, kakšno ženo ma! Ne verjamem, da ima moj pogovor z njimi to moč, da bo kdo rekel: o, glej ga, ženo je prevaral in se zdaj o tem pogovarja z Jonasom - jo bom šel pa še jaz!

No, ženo je prevaral in se zdaj o tem pogovarja z Jonasom in bo za to dobil še denar!

► Ne ne ne, denar je dobil zato, ker je povedal po resnici! In aplavz tudi, tukaj moramo biti pa zelo jasni.

Okej, drži - upam samo, da je prej omenjena gospa Cilka sposobna razložiti vsaj to. Zavidam ti tvoj optimizem glede človeške narave in še posebej glede gledalčeve sposobnosti kritičnega mišljenja.

► Ej, jaz se počutim zelo v redu. Jaz se zelo pošteno, konkretno in (upam) duhovito pogovarjam s temi ljudmi - in po mojem gledalcev ne poneumljam. Prepričan sem o tem. Ker toliko sem pa že brihten, da vem, kaj počnem. In tudi če že je na sporedu kakšna nizka strast, jo skušam kako obrniti ali vsaj razorožiti v smislu: pa saj smo vendar vsi taki. Vsi taki, da gledamo ženske v riti. Vsi taki, da si bezamo po nosu.

Oh, gledanje žensk v rit in bezanje po nosu pa res nista nobena nizka strast.

Jaz recimo tudi vsake toliko čisto brez sramu - kot je bilo neko tvoje vprašanje tekmovalcu - za sabo pogledam v straniščno školjko in se mi to ne zdi prav nič problematično priznati, pa četudi zastoj ... Pasti so drugje. Ampak okej, zdaj sem ti pa že res preveč moril na to temo in predlagam ...

► Jaz opravljam svoj posel, k čemur spada tudi, da iz marsikatero morda žgečkljive teme naredim kvalitetno zanimivo vsebino. Nikoli nikogar ne šraufam ali pripravim do tega, da bi se zjokal - kar drugje recimo kdo tudi naredi ...

Kaj pa to, da morajo tam v studiu sedeti otroci in poslušati, kako njihov oče za denar razlaga vesoljni Sloveniji, kako jim je na veliko mlati in varal mammo med nosečnostjo?

► Nič ne 'morajo', nič jim ni 'treba'. To je pa spet neka druga tema - zakaj so oni tam in kakšne so njihove pravice. Halo, oni so se prijavili in to, kar se mi gremo, je biznis. Karte so odprte, nič ni skritega. Točno veš, kaj te čaka. Glej: jaz bi z velikim veseljem sprejel kako drugo ponudbo, če bi jo bil dobil. Ampak dobil sem ponudbo TV3, ta ponudba je bila dovolj resna in jaz sem jo sprejel in to pošteno po svojih najboljših močeh naredil ... Tako, kot je treba! (Sledi gledališki izpad z napol priprtimi očmi in napetimi rokami, s čimer mi da Jonas vedeti, da se malo sicer heca, vsekakor pa misli tudi zelo zares.) Nima mi kdo kaj očitat! Kva? Mi nima čist noben nič bezat! Kaj? To je moja služba - moja služba je to, da bom nastopal! To je moj kruh! Ne se zajebavat!

Ha ha, bodi dovolj na to temo, greva naprej. Če prav razumem, je največ tvojega srca in prvinskega erosa še vedno investiranega v Vest.si?

► Res je.

Kako gre kaj temu projektu?

► Ta projekt ... zori. Zdaj teče že naše - koliko je tega? - ma tretje leto, tri leta je že! Pač čakamo to digitalno revolucijo, ki smo jo pričakovali sicer malce prej, ampak nedvomno bo - in torej pač čakamo, da bodo crknili številni drugi danes dominantni mediji. Do takrat jim bomo še naprej dostojanstveno konkurirali - z gotovostjo pa lahko že danes rečem, da smo v slovenskem spletnem prostoru zavzeli neko zelo pomembno pozicijo. Če te zanima, kaj se dogaja v Sloveniji, potem ne moreš več mimo Vesti. Imamo super sodelavce, in na to sem blazno ponosen. V bistvu sem najbolj ponosen na to, da smo vzgojili najmanj ducat kompletnih novinarskih osebnosti.

Ste že na točki, ko lahko pokrijete stroške?

► Komaj. Ne bogatimo še, bom tako rekel, ne bogatimo še.

V bistvu je tako, kajne, da oglaševanje v tradicionalnih medijih po pričakovanjih sicer je padlo, se pa potem proporcionalno še ni preselilo na splet?

► Točno tako je. Še vedno vladajo stari vzorci oglaševanja, saj niti finanč-

nih tokov še vedno držijo v rokah isti ljudje kot pred desetimi ali celo dvajsetimi leti. Ti se pa nekako še niso znašli glede izzivov nove tehnologije. Ljudje, ki talajo denar, ki lahko torej konkretno podpišejo kakšen nalog, se še vedno raje odločijo za celostranski oglas v kaki prilogi - češ: tam vsaj vemo, pri čem smo! Niso pa še doumeli, kakšne priložnosti jih čakajo v spletnih medijih.

In kdaj predvidevate, da se bo to spremenilo?

► Zdajle. Naslednji teden.

Ha ha. Opažam, da zdaj praktično vsi kujejo vsak svojo spletno stran, predvsem odpuščeni novinarji. Ker kader v tradicionalnih medijih je zadnje leto preživel totalno kataklizmo - hujšo, kot si marsikateri bralec predstavlja, ker to ne hodi ravno pogosto v javnost - in zdaj dva od vsakih treh teh zagrenjenih odpuščencev snujeta svojo nenadjebljivo spletno Indijo Koromandijo. Tako da boste imeli kmalu ogromno nove konkurence.

► Res je, splet je neskončno privlačen s svojim nizkim stroškovnikom. Šteje predvsem ideja. Ampak mi računamo, da smo štartali dovolj zgodaj, da smo si prigarali ogromno prednost. Imamo svoj studio, svoje kamere - vse delamo sami.

Glede zakonske regulacije spletnih vsebin vlada še vedno en tak totalen divji zahod, kajne?

► Hvala bogu. Upam, da bo tako še dolgo. Pritiski sicer so, ampak zaenkrat predvsem v obliki raznih tožb glede domnevnih razžalitev. Meni se zdijo nepotrebne. Saj razumem, da ni prav, da se zmerja - in vedno pozivam k neki kulturi dialoga ... Ampak meni se zdi, da je veliko bolj pomembna edukacija, torej da se moramo mi kot narod naučiti kulture, ne pa da jo skušamo prepisovati.

In kako se je bomo po tvoje najbolj učinkovito naučili?

► Ja, z izobrazbo, kajne? Z izobrazbo in z individualci, ki bodo vlekli voz - torej z mnenjskimi voditelji, ki bodo vlekli z zgledom.

Kako kaj poker?

► Ma že dolgo ga nisem igral. Res, praktično nič. Sploh me ne prime! Pa mi je žal, ker se je igranje preko interneta blazno splačalo. Odličen vir zasluzka je to bil, a nimam več nobenega veselja ...

No, tamle v kurilnici ti sameva samo malce zaprašena, drugače pa povsem lepa in funkcionalna profesionalna zelena miza ...

► Ja, čaka na pravo družbo. Ker saj to tudi najbolj pogrešam - pravo igro v pravi družbi, tisto sijajno atmosfero in zajebancijo... Ko smo se dobili v kaki kleti in igrali vso noč ... Ampak nimam! Trenutno nimam prave družbe za to. Saj si jo bom našel. Če nič drugega, vsaj za tarok.

Po netu te je pa mimilo igrati?

► Ma ja. Nehal sem takrat, ko je ravno razpadel ameriški trg, ker jim je država prepovedala internetni poker.

natureta[®]
Barviti okusi narave

Za hitro malico

Prima omakce Natureta so okusen, lahek in hitro pripravljen obrok. Z okusom kot iz domače kuhinje so primerne za opoldansko malico, družinsko kosilo ali večerjo v dvoje. Odlikujejo jih skrbno izbrane naravne sestavine, na voljo pa so v šestih slastnih različicah: bolognese, bazilika, zelenjavna, z olivami, gobova in omaka za pizzo.

Zgodbe na vižo izgubil je vse, še otroci so mu umrli, so za nas pogosto še posebej privlačne, ker nam je potem čudno toplo pri srcu in gremo pred spanjem še enkrat pobožat svoje lastne otroke.

Kar je bilo res bizarno.

► Las Vegas se je pritožil, vsa Nevada je skočila v zrak. Pa saj Američani zdaj spet gemblajo - so se pač naučili pollegalno mutiti pri izplačilih - samo tam, kjer sem jaz rad kartal, ravno tisto je šlo v maloro. Pa tudi veselja nimam, saj pravim.

Ena od stvari, ki so me na tebi najbolj impresionirale, je bila, ko sem na tistem tvujem drugem manj znanem blogu, torej pokerskem, bral tvoje teorije pokra. Ki jih itak nisem niti dvajstino razumel, a navdihnilo me je, kako si zraven v imenitni angleščini mimogrede strnil še svoje občutke gnusa nad sabo, ko si se s celovečerne kvartarške seanse s propadlimi lažnivci vrnil domov in našel hčerko, kako joka, ker je na televiziji videla slepo lisičko.

► Joj, takrat sem se res počutil kot tazadni umazanec. Ko sem hodil po tistih ostudnih avstrijskih pokerskih jazbinah in iskal primerne idiole, kakršne lahko človek konsistentno premaga. Grozno.

In potem moraš biti s temi idioti prijazen in duhovit, da še naprej igrajo in ti nosijo denar pred nos.

► Tako, ja. In potem moraš gledati bolne scene kot, ko pride nekega s kartami zasvojenega taksista v jazbino iskat od skrbi posušena žena, medtem ko se on skriva na sekretu. Saj ni, da bi govoril. In si rečeš: pa s kakšno umazanijo jaz to kartam? Ali to pomeni, da sem jaz tudi tak? (cinično takoj doda) Ampak jaz sem si seveda rekel: ne, nisem tak - jaz sem v resnici intelektualec iz Ljubljane, ki dela tu socialni eksperiment!

No, ampak saj to si očitno tudi bil, glede na to, da se ti je zagravžalo. In da te zdaj ni več tam.

► Okej. Res me ne mika več tja. Ker natanko isti klubi so tam še vedno na natanko istem mestu, ampak ne. Preprosto: ne. Čeprav je tam res easy money. Čeprav s tistimi kreteni tako rekoč ne moreš zgubiti.

Te na stara leta kaj vleče proti religioznim občutjem?

► Nič. Kje pa. Vleče me kvečjemu še bolj stran od tega. Realnost okrog sebe vidim vedno bolj kristalno jasno. Z vsakim letom bolj. Čedalje bolj so mi jasni vsi ti zakaji, ki nas definirajo. Koprna misterija se je zame že skoraj povsem razblinila. Ker sčasoma pač pogruntaš, da tu ni ničesar drugega kot planeti, ljudje, atomi, kemija ... Čustva niso nič drugega kot nek encim tule zgoraj, ljubezen je izključno par prekomerno aktivnih žlez ... Ne, mistika se je odgrnila z mojih oči.

Jo kdaj malo pogrešaš?

► Nak, vesel sem, vesel! Vesel, da imam nek občutek vsaj najosnovnejše kontrole nad svetom, ne pa da sem lutka v božjih rokah. Ladjica v viharju, v katero piha Pozejdon.

Ampak če v osnovi izhajava iz znanosti, mar ni potem ravno relativno novo področje kvantne fizike trenutno eden najbolj živih razlogov, da bi človeka odpeljalo naravnost v naročje mistike, če ne kar polno-razbohotene religioznosti?

► Je, ampak samo za nekaj časa. Potem bodo pa znanstveniki to področje razumeli v celoti in bo tudi tu vsa mistika umrla.

Prebral sem, da pišeš scenarij za teve

nadaljevanko. Povej kaj več o tem.

► Imenuje se Zabrisani - in najbrž ni težko uganiti, da mi je bila za zgled tista nepozabna stara jugo saga o Odpisanih. To je moj poklon njej, saj sem si želel na zaslonu - kar kršnemkoli že - zopet videti partizane. Partizane, veš?

Torej bo to dejansko partizanska nadaljevanka?

► Notri bodo prav partizani, ki so zamrznjeni - nekje v Kočevskem rogu čakajo na tihi ukaz.

Nisi edini, ki čedalje bolj pogreša partizane.

► Ja, ampak jih sploh ne pogrešam toliko kot statement, torej kot neko moralno-politično silo, temveč povsem kot nek ... zabavni element. Ma kot žanr, eto - kot žanr mi manjka! Nikakor pa kot neka moralna glej, nisem Peter Božič, to hočem povedati! On mi gre te tedne strahansko na živce. Fak! Joj, s to svojo Titovo ...

Meni se zdi to neizrekljivo grozno.

► Ma saj meni je vseeno, moja izhodiščna pozicija je itak: boli me kurac ... Ampak zakaj se stvari lotevati ravno tako, da moram zardevati kot Ljubljčan? Zakaj? Nobenega argumenta nimaš, nič nimaš, samo kričiš, pizda.

Vse si povedal. Ampak kot žanr, tukaj pa delim tvojo nostalgijo. In kaj, bodo tvoji Zabrisani prav ena taka hard-core streljačina ali kako?

► Tudi!

V kateri fazi je scenarij?

► Sinopsis za celotno nadaljevanko, trinajst delov, je bil narejen in oddan ustreznemu ministru, ki je odgovorno za subvencije novih

spletnih vsebin. In če bomo dobili primerna sredstva, se bomo lotili pisanja in snemanja.

Aha, to naj bi bila spletna nadaljevanka?

► To je projekt Vesti. Imamo kame-re, imamo studio - v bistvu imamo vse, kar rabimo, razen denarja.

Pa misliš, da ti bodo za tako stvar dali subvencijo?

► Malo me je strah, da mi jo dejansko bodo. Ker potem me čaka šest mesecev trdega dela.

Imaš zdaj, ko si Pirančan, kaj drugačno optiko glede te naše abotne četrtvojnne s Hrvaško?

► Nič kaj bistveno drugačno kot prej. Čisto preprosto je: tukaj zdajle sedim in se mi res ne zdi logično, da se Slovenec ne bi mogel prosto odpeljati na morje. To ne more biti tako, to je pač moteno. To je moja osnovna pozicija, premalo pa vem, da bi lahko o tem učeno debatiral. Ob tem sem izjemno jezen na slovensko politiko, da se ni znala zmeniti. Ker v življenju se je mogoče vse zmeniti. Časa je bilo dovolj in še ga bo dovolj - dajte se zmeniti! Naj grejo in naj se zmenijo! Naj si izplačajo, naj podpišejo kakšen sporazum, naj poslovno sodelujejo - samo da se zmenijo, samo da se ne kregajo! Ker tole zdaj je pa res neznosno gledati in poslušati, človeku je prav nerodno... Cela Evropa vpije, kako mi zdaj držimo Hrvatom nogo na vratu. Pa kaj je to? To res ni prav, to ne zgleda. Žalostno je. Ne mi rečt, da se ne bi dalo zmenit. Ampak kaj, ko se ti idioti še sami med sabo ne znajo zmenit, a?

✗

OPTIKA MESEC

OČESNA AMBULANTA

C. m. Tita 31, SI-4270 JESENICE

Tel. & fax: ++386 (0)4 583 26 63

www.optika-mesec.com

OPTIKA
korekcijska očala
mehke in poltrde
kontaktne leče
tekočine za
vzdrževanje
kontaktnih leč
pripomočki za
slabovidne

**OČESNA
AMBULANTA**
optometrični
pregledi
okulistični
pregledi
predpis kontaktnih
leč in kontrolni
pregledi

**OPTIKA
SONCE**
modna
sončna očala
športna
sončna očala
sončna očala
z dioptrijo

Nekatere družine so vedno za akcijo.

Izkoristite financiranje z 0 % pologa.

In takšne družine znajo izkoristiti dobro priložnost. **Ford Focus** in **C-MAX** sta kot nalašč za aktivno preživljanje časa z družino, zdaj pa ju lahko odpeljete kar **brez pologa**. Dinamični motorji, bogata oprema, varnost in odlična vozna dinamika vas bodo navdušili. Focusa ali C-MAXa s klimo, ABS-om, 4-imi zračnimi blazinami, radio CD-jem, potovalnim računalnikom, prednjimi meglenkami ... lahko dobite po izjemno ugodni ceni.

že od 14.590 €

že od 11.640 €

FordFocus
FordC-MAX

Feel the difference

Matej Bogataj

Matej Bogataj, literarni in gledališki kritik, o življenju poklicnega bralca, zagatah pri vrednotenju literarnih del, novih usmeritvah v sodobni prozi in dramatiki, svežini literarnih “naturščikov” in tudi o zatohlosti slovenskega kulturnega prostora, ki mu vsako leto za nekaj mesecev ubeži na majhen otoček v Jadranu. Bogataj poleg tega slovi kot izreden pripovedovalec ribiških zgodb.

Marjan Horvat, foto Borut Peterlin

Matej Bogataj (1964) je eden izmed najbolj plodovitih slovenskih literarnih in gledaliških kritikov. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je študiral primerjalno književnost in angleščino, bil je urednik pri DZS, zdaj pa je samostojni kulturni delavec, ki kritiško spremlja domačo in prevodno leposlovje ter esejistiko, pa tudi dramatiko in gledališče. Svoje ocene objavlja v časnikih in literarnih revijah ter v elektronskih medijih. S komentarji in tudi knjigami (Konec koncev, Obrobje brez središča, Prebrano, precejeno, Gledališko listje) je oplemenitil našo kritiško misel, dela pa se loteva na poseben, pogosto tudi polemičen način, saj se ne uklanja zatohlosti Doline šentflorjanske, ampak z vsakim vstopom v polemiko vnese svež veter, ki bralca ne pusti ravnodušnega. Objavlja v časnikih in kulturnih revijah, več let pa je bil tudi redni sodelavec televizijskih in radijskih oddaj. Je literarni kritik tednika Mladina. Leta 2005 in 2006 je bil selektor Boršnikovega srečanja, saj velja za izvrstnega dramaturga. Sodi v generacijo kulturnikov, ki je, kot sam pravi, »literaturi vrnila tisto, kar je nje-nega, in odvrгла z nje balast državotvornosti, ki ni bil potreben«.

Nekje ste zapisali, da je kritikovo delo podobno kitovemu. Kit mora z veliko količino vode pogoltniti in skozi vose precediti čim več hranilnega krila, kozic, rakcev ...

► Takrat se mi je to zdela posrečena metafora za kritikovo delo. Preberem več kot sto knjig na leto, velik del tega je sodobna domača prozna produkcija, torej romani in kratke zgodbe, večinoma se mi izmaknejo samozaložbe, ker so knjige težje ali sploh nedostopne, preberem kar nekaj dramatike, pa tudi precej prevodne sprotne literature. Za nekoga z dvajsetletnim stažem se predvideva, da ima za nazaj stvari prebrane, in tam, pri klasikih, zelo malo zajemam. Pri nas izide okrog sto dvajset romanov in okrog tristo šestdeset pesniških zbirk, kakšnih pet romanov, dram, pesniških zbirk in zbirk kratke proze in esejev pa je tisto, kar se ohrani v spominu in je predmet poglobljenih obravnav, predmet citiranja in sklicevanja tudi še prihodnja leta.

Tudi zato je biti literarni kritik nevhvaležno delo, saj mora biti kritik kdaj tudi neizprosen do avtorjev. Vi se kritike lotevate duhovito in okretno, pravijo pa, da poleg tega veliko poveste med vrsticami.

► To pravijo lahko samo tisti, ki znajo brati med vrsticami. Jaz odgovarjam le za napisane vrstice, za vse drugo pa ne ... Delo kritika je iz več razlogov nevhvaležno. Tudi z materialne plati. Za kritiko dobiš v nacionalni elektronski ustanovi okoli štirideset evrov in glede na to, da sam berem prozo, je to celodnevno delo. Na uro dobim

manj od natararice, ki nama zdajle streže.

Kar pa zadeva nehvaležnost tega posla, je to pač nekaj, kar mora vsak vzeti nase. Vsak, ki si vzame moč, da bo razsojal o kakovosti literarnih del, mora sprejeti tudi tveganje, da ga vsi ne bodo imeli radi. Perverznejša je želja avtorjev, da bi jih vsi brali in da bi jih še kritika dobro ocenila. Slej ko prej ugotoviš, kje je meja, do katere lahko greš s humorjem, ki ga seveda avtorski narcisizem čisto drugače zazna in sprejme. Načeloma takšno distanco slabo sprejema. Glede na svoje čisto živahno socialno življenje imam vse možnosti morebitne komplekse izživetiti tam. Ni se mi treba postavljati nad avtorja, po možnosti še mlajšega in začetnika, samo zato, da bi dokazoval svoj ego in svoj prav. Za vse, kar imam opraviti s svojo zapleteno notranjostjo, imam dosti priložnosti in to lahko naredim po oštarjih ali v gledališču po predstavah, teater je bistveno bolj družaben dogodek.

Zaradi majhnosti je slovenski literarni prostor specifičen. Veste na primer, da je vaš kolega napisal slabše delo, in morate napisati kritiko. Ste kdaj v dilemi?

► Gotovo. Če dam primer kar z gledališkega področja; s kar nekaj slovenskimi režiserji sem sodeloval kot dramaturg, tako da lahko nastane nekakšen zaprti krog. K sodelovanju te povabi kdo, ki ti je že tako ali tako blizu, to pomeni, da obstaja vnaprejšnja naklonjenost. Hkrati se v gledališču mesece dolgo z nekom družiš na zdmskem delu, torej v službi in prostem času. Zagotovo se sklenejo in še utrdijo prijateljstva. Zato je bistveno težavneje pisati o gledališki predstavi avtorja in prijatelja, ki ni čisto uspeła. Še posebej, ker gre pogosto tudi za sorodnost poetik, in takrat se včasih izogneš pisanju, drugič morda nastopi tisto 'med vrsticami'.

Zadnje leto in pol, odkar pišem za Mladino, sem se po prebranjem morda samo dvakrat izognil pisanju o knjigah, tudi zato, ker sem bil, kot sem vedno, v zadregi, kako jih natančno numerično oceniti. Ta koncept križcev oziroma tako izraženih ocen sem podedoval od prej, sam pa sem prepričan, da kritika ni redivalnica. Bolj je vnaprejšnje strinjanje z avtorjevim konceptom, ki ga potem skušaš v kritiki razviti v nekem drugem jeziku, v metajezi. Tisto, kar avtorju še ni dostopno in ni vključeno v samo pisanje kot avtorefleksija. Koristno je, če je vrednotenje eksplicitno. Kritika mora konec koncev to neskončno produkcijo precediti. Pred kratkim mi je pesnik Uroš Zupan na nekem literarnem večeru dejal, da je tudi za nas, ki se poklicno ukvarjamo s knjigami, količina izdanega nepregledna. To pomeni, da moramo biti ti-

sta membrana, opna, ki bralcu reče, naj to in to prebere in naj se čemu drugemu na široko izogne. To mora kritik povedati tudi o tistih knjigah, ki jih v zdajšnjih časih v medijski poplavi napovedujejo kot knjige leta. Takšne bo osvežen kritik zagotovo bral s strožjim merilom, da amortizira negativni učinek populizma, podobno kot različne knjige leta, ki jih blazno hvalijo zaradi mediageničnosti pisca, tudi in predvsem prej, preden jih sploh kdo prebere.

Pa so slovenski literarni kritiki po vaši presoji kos temu poslu?

► Problem kritike je tudi oženje njenega prostora in bunkeriranje. Nacionalka je imela oddaje, ki so bile posvečene samo kritiki. Izginile so. Namesto njih so uvedli oddaje, v katerih avtorji sami pripovedujejo o vsebini svojih del in morebitni zasidranosti v realnih doživetjih. Prostor se tudi v tiskanih medijih zmanjšuje, hkrati so v zadnjih petnajstih letih izbruhnili brezplačniki in podobni rumenjaki, kjer priporočajo knjige v glavnem ljudje, ki imajo dva letnika novinarstva. Ki se z literaturo niso ukvarjali in ki pravzaprav tudi sami komaj čakajo, da bodo prišli v kakšno drugo, recimo notranjepolitično redakcijo. Literatura jih ni zanimala in jih ne zanima. Ne znajo je postavljati v kontekst in potem prepisujejo vsebino z zavihkov. No, navkljub temu se kar lepo število mlajših ukvarja z literarno kritiko, so drzni in imajo izdelana merila. Luknja, ki je nastala po odhodu Andreja Inkreta, Aleša Bergerja, Draga Bajta in Aleksandra Zorna, se je nekako zapolnila.

Lahko pa opazimo tudi nestrpnost posameznih avtorjev do kritikov.

Znana slovenska avtorica se je grobo znela nad kritikom Dela ...

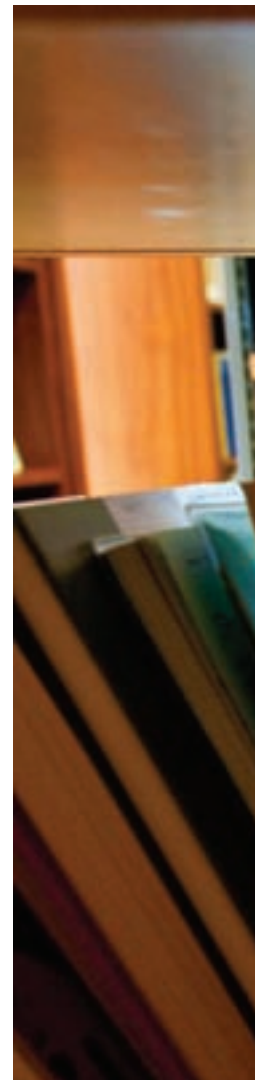
► ... v tem primeru ni šlo za kritiko, ampak za pisanje o njeni zavrnitvi nacionalne nagrade, ki novinarja ni prepričala. Večji problem so gajstneži, ki se jim zdi, da obvladujejo medije, si preskrbijo veliko intervjujev in pohvale prijateljev in so potem blazno užaljeni, če nato kdo njihovo zglangano podobo popacka in jih kot da užali; taki navadno ne ločijo med svojo osebnostjo in delom in so potem zadrege, vse skupaj začne krožiti in se dogajati po kuloarjih, budoarjih in pisoarjih. Še hujši so gospodje v poznih srednjih letih, ki so bili v preteklosti deležni velike pozornosti in pohval kritikov in somišljenikov, v sedemdesetih in osemdesetih letih so dobivali visoke nagrade ali kar vse po vrsti, tudi zaradi svoje moralne in narodotvorne drže, zdaj pa ne vidijo, da je stavek, ki je bil zapisan v osemdesetih letih, danes anahronizem in epigonstvo. Da je zanj škoda prostora, ker smo ga že tolikokrat prebrali. Jezni so, ker tisto, kar so počeli vse življenje, zdaj ne gre več tako zlahka sko-

zi. Sicer pa se moramo zavedati, da literarna kritika vedno reflektira tudi duha časa. To pomeni, da literarna kritika ni znanstvena disciplina, ki bi imela brezčasna in obče veljavna merila. Razlika med prevladnostjo literarne vede in med kritiko je približno enaka kot med sodelujočimi pri ritualu, torej še kako udeleženi, in primerjalno religiozologijo oziroma antropologijo; prva gleda elemente, ki so učinkovali, druga popisuje sam doživljaj, vpletenost je pri kritiki večja, možnost pomote pa tudi.

Tudi vrednote so zmeraj vrednote za nekoga. In v konkretnem času. Danes se nekaterim del ludistične dramatike zdi kot eskapizem in ničemur zavezana igra, ker se je klima do te mere zaostriła, da si komedija danes ne more več privoščiti ničesar razen sebi zavezane zabave. Podoben nesporazum nastane, kadar dobi avtor nagrado v tujini in nas potem vse prepričuje, da se mu je zgodila krivica, pri tem pa spregleda, da gre za različne vrednostne sisteme, da, recimo, zlahka 'kupimo' srbsko dramatikino in prozo, gledališka igra večine igralskih veličin, tudi zaradi pretiravanja in šmirantstva, pa se nam bo pogosto zdela šmirantska.

Odnos do kulture se spreminja. Ni malo ljudi, med njimi so najglasnejši neoliberalci, ki bi radi videli, da tudi kultura deluje skladno z logiko kapitala.

► Neoliberalizem se je zlomil na svojem terenu, to je nauk te zadnje recesije. V ekonomiji. Seveda tudi v produkciji kulturnih dobrin delno velja kapitalska logika, ki pa jo povsod, tudi v najbogatejših in najbolj razvitih državah blažijo z različnimi subvencijami ali pa z donacijami, ki jih spodbuja bolj davčno oprostilna zakonodaja. Ampak Mrkaič je bil, kolikor sem ga bral, kritičen do kulture zato, ker jo pri nas podpiramo, on in še kdo jo imajo pa za čisto porabo; pustimo ob strani, koliko je ravno takšno izjavljanje provokativno in v službi preboja iz anonimnosti. Upam, da se je v resnici enako smejal polemičnim glasovom proti sebi, kot smo se mi njemu. Sicer pa gre za tezo, ki je izrazito drzna in zgodovinsko ignorantska. Vse družbe, ko začnejo proizvajati več, kot porabijo za svoje neposredno preživetje, vzdržujejo nekaj odstotkov ljudi, da skrbijo za refleksijo, vizijo in špekulirajo o razvoju. V tradicionalnih družbah imajo menihe, filozofe in pesnike, ki ne »delajo«, vsaj nič fizičnega ne, ampak mislijo in pišejo. Tudi današnja družba potrebuje svoj premislek, in čeprav je med stotimi romani samo deseterica, ki govori o prihodnosti tako, kot je teorija še ne more reflektirati, so upravičeni. Hkrati je v slovenščini ogromno besednih zvez, teh zidakov za samorazumevanje,

Kritika mora biti. Je pomemben in potreben vmesni člen med piscem in bralcem in nagovarja oba. Sodim med starejše še dejavne literarne kritike, odkar je Peter Kolšek nehal pisati o poeziji.

Nimam dostopa do spleta, iz računalnika sem izbrisal igrice, da se ne bi preveč zadrževal pred zaslonom. Glede skrbi, da bi knjigo zamenjali drugi mediji, sem ignorant: obnašam se, kot da ljudje še vedno berejo ...

92

ki so prišle vanjo iz literature, ne le iz folklorne, literarni pogon je v tem smislu opekarna. Poleg tega je videti, kot da se tisti, ki govorijo o potratnosti kulture, ne zavedajo, da je državnost razmeroma drag projekt. Imamo in moramo imeti vse kulturne institucije kot veliki, nas je pa dva milijona. Poglejmo Hrvate, njihove avtorje berejo - lahko - tudi v Srbiji, v Bosni in pri nas, na trgu, ki je imel svoje čase dvajset milijonov grl. Pri nas uravnavamo te negativne posledice trga s subvencijami, kljub temu pa se avtorski honorarji znižujejo, okoli tri povprečne plače dobi avtor za roman, ki ga piše eno leto. Če ga manj, se to pozna in bi bilo večasih bolje, da ga sploh ne bi napisal.

Se zato kulturniki prav po cankarjansko venomer pritožujejo?

► Tako je že od Prešerna. Zadnjih trideset, štirideset let smo priča strahovitemu razvrednotenju vsakršnega ustvarjalnega dela, česar trg ne more uravnotežiti, saj je premajhen. Ministrstvo za kulturo sicer kaže rezultate - podatke o številu uprizoritev v gledališčih in številu gledalcev, o prodanih nakladah knjig -, toda zelo pogosto ugotovimo, da je težnja avtorjev, da bi ustvarili čim več in v čim krajšem času, kontraproduktivna. Strinjam se s tistimi, ki pravijo, da bi morali zaslužni avtorji dobivati minimalno podporo, če pišejo ali ne. Menim celo, da bi morali biti stimulirani, da bi pisali manj, to bi dvignilo raven. Opus Pavleta Zidarja obsega petinsedemdeset del in Kleč ter Francič imata že vsak po štirideset naslovov, ker sta za preživetje prisiljena v veliko produkcijo, kakršne nima razen med žanrskimi pisci nihče na svetu, vsaj od tistih, ki jih poznamo in se prebijajo s svojo kakovostjo, ne. Kultura pa je področje, kjer kvantiteta ne prehaja - ali je to zelo redko - v kvaliteto.

Nevarnost, vsaj za knjigo, preti tudi s spleta, ker se branje seli na medmrežje, za to pa je samo po sebi potrebno drugačno, bolj pragmatično podajanje informacij. Način branja postaja, kot pravi postmoderna literarna teorija, vse bolj hipertekstualen. To ni več linearno branje knjig.

► Ne poznam dovolj sociologije branja. Mislim, da postaja branje vedno bolj stvar kroga posvečencev. V ZDA izhajajo pesniške zbirke v nakladi 500 izvodov in jih distribuirajo le na univerzah. V glavnem jih berejo pesniški kolegi. Pri nas tistih brošur ne bi poimenovali pesniška zbirka, saj gre pogosto za dvanajst do dvajset natisnjenih listov, videti so slabše kot naša srednješolska glasila. Sam sem, kar se branja tiče, konservativen. Nimam dostopa do spleta, iz računalnika sem izbrisal igrice, da se ne bi preveč zadrževal pred zaslonom. Glede skrbi, da bi knjigo zamenjali drugi mediji, sem ignorant: obnašam se, kot da ljudje še vedno berejo ...

Vaša generacija komparativistov, Tomo Virk, Matevž Kos, Vid Snoj, Aleš Debeljak, je v osemdesetih letih pripeljala v Slovenijo premisleke o postmodernizmu in ameriški metafikciji, kar je zelo zaznamovalo slovensko literarno srenjo. Se je kultura zdaj že prebila iz »borgesovskega« labirinta?

► Gotovo. To so bili modeli, ki so viseli v zraku že vsaj od t. i. novega romana. Ameriški profesorji metafikcije so prvi odkrili Borgesa, ko so odkrili, da življenje bralca pravzaprav poteka med knjigami, da literatura presnavlja prejšnjo literaturo in je danes, po postmodernizmu oziroma metafikciji, razpršena, saj enakovredno in brez dominantnega soobstajajo vsi stili. To pomeni, da imamo kar naenkrat postrealizem, postromantiko in novi socialni realizem, vsi pa so pregneteni z izkušnjo izgube nedolžnosti, torej so po svoje že ponotranjili tudi izkušnjo metafikcije. Gre za kohabitacijo stilov in žanrov, za odprtost, ki je po mojem načeloma pozitivna.

In ta odprtost se kaže tudi v literaturi multikulturalnosti, ki pa je, tako se zdi, dejansko zaživela le na papirju, ne pa v resničnosti.

► Možno, vendar je pomembno, da ta prostor obstaja. Če gledamo angleške in ameriške avtorje, ugotovimo, da jih veliko prihaja z drugih območij. Od Hanifa Kureishija, ki je Pakistanec, do Salmana Rushdieja, ki je po rodu Indijec, in Zadie Smi-

th. Sicer pa multikulturalnost živimo. Hodimo na afriške večere, na Dru-go godbo, na jazz festivale, gledamo iranske in korejske filme ... Vse več avtorjev je, ki prihajajo iz teh mešanih okolij, zaradi migracij. Kaj pa je bolj multikulturalnega kot roman Gorana Vojnoviča, ki govori o »čefurški« subkulturi na Fužinah. Ta ne kliče po multikulturalnosti, temveč je tak svet, v katerem se roman dogaja in ga popisuje.

Brez dobršnega odmerka cinizma pa očitno danes v literaturi tudi ne gre?

► Gotovo je tudi veliko ciničnih avtorjev. Ob cinizmu se zmeraj najprej spomnim Michela Houellebecqa, ampak on ima nizko raven dopamina in serotonina in potem to prodaja sebi enakim. Velik problem cinizma je, da je avtor izločen iz sveta in potem lahko hitro zavzame žugajočo, moralčno držo, meni je osebno bližje kiničen, torej bolj vključen, pa vseeno duhovit položaj.

Hkrati imamo danes veliko literaturo, ki je presenetljiva in sveža zaradi svoje naivnosti, saj avtorji prvencev, skoraj kakor da ne bi karkoli prebrali o življenju, podajajo splošno stališče do sveta. Ne ozirajo so na to, kar je bilo že napisano, pa njihova pisava kljub temu zaživi in deluje. Mislim, da so danes časi spet bolj naklonjeni naivni umetnosti, tudi v slikarstvu, nekako tako, kot so bili v šestdesetih.

Smo zato navdušeni nad naturščiki v literaturi?

► Navdušeni in očarani z njimi smo zato, ker prinašajo svežino in drugačen pogled, in potem vedno upamo, da jim bo tudi v drugo uspešno, morda podobno, kot vidimo naturščike na filmu in upamo, da bodo zmogli tudi še kakšno drugačno vlogo ali pa isto plasirati še enkrat z enako silovitostjo. Mogoče je prav to reakcija na tisto, kar sva prej govorila. Se pravi na nasičenost s citati, z referencami, večino in vedanjem, vstopom teorije v literaturo, ki je po njej vihrala pretežni del osemdesetih in devetdesetih let. Vendar se vsaka smer prej ali slej izčrpa in postane predvidljiva. Enako se je zgodilo vizualni in konkretni poeziji, tudi temnemu in rahlo

hermetičnemu modernizmu in verjetno je bila metafikcija sveža prav zaradi brisanja zatežene vzvišenosti in malce tudi zaradi različnosti od modernistične melanholičnosti.

Je težko presoditi, kateri avtorji so trenutno »in«?

► Obstaja veliko različnih postopkov in kriterijev za to presojo. Če pogledamo, kdo je najbolj popularen in najbolj nagrajevan avtor letošnjega leta, je to Goran Vojnovič zaradi specifične, tudi družbene situacije in zato, ker je izredno mediageničen. Če sodimo po branosti v knjižnicah, je to poleg Svetlane Makarovič vsaj še Desa Muck, kar seveda kaže, da se spleta sprehajati skozi nedeljske družinske teve oddaje. Mimo branosti in nagrad so vse drugo moje subjektivne preference, o katerih niti ne bi govoril, ker jih sproti objavljam v svojih zapisih. Lažje je enoznačno odgovoriti na vprašanja o najljubšem romanu, če si jih prebral dva ducata.

Omenili ste Vojnoviča. Je res izjemen ali pa zgolj eden med mnogimi, ki so ga odkrili in je dobil tudi medijsko podporo?

► Vojnovič je brihten avtor. Pri njem se je srečno združilo oboje, po čemer sprašujete. Nekaj podobnega se je dogajalo v slovenskem prostoru denimo tudi z zgodnjimi Filipčičevimi romani in Klečevko kratko prozo. Vedeti pa moramo, da do konca osemdesetih let prejšnjega stoletja mediji niso bili naklonjeni hitrim odzivom na literarno. Pred štiridesetimi leti, če se spomnim tedanjih kulturniških oddaj, so ljudje s težavo in izrazito nemediagenično, komplicirano in za naš današnji čas tudi nesproščeno in neživljenjsko govorili o pisanju. V današnjem času je ustvarjanje fenomenov hitrejšo, vendar za ceno izenačenja za aferami na estradi in s škandali psevdoslavskih.

Zakaj je Vojnovičev roman Čefurji raus s strokovnega vidika dober?

► Pripovedovalčeva pozicija je razlagalna. Nekje sem zapisal, da gre za vodnik po Fužinah za telebane. Roman in posamezna poglavja so brihtno strukturirani. Jezirovno je zelo dobro zadel tisto, kar je bilo v literaturi že nastavljeno, zlasti s

Svoje čase je tisto, kar je ustrelil, recimo, Josip Vidmar, zares tudi padlo, danes pa se vsi tolažimo s tem, da smo v strelskem vodu in imamo vmes tudi slepe naboje.

94

Skubičevim Fužinskim bluzom, hkrati pa pred nas postavlja živo dinamično usodo nekega mladostnika in njegovega okolja. Vojnovič je pronicljiv opazovalec, to pa dela roman zanimiv. Hkrati je napisan tako, da ga lahko bere pravzaprav vsak, v nekem segmentu se približuje literaturi za odrasčajnike.

Je pa manj glasu o starejših avtorjih, ki so se že dobro umestili v slovenskem in srednjeevropskem prostoru.

► To so zagotovo Drago Jančar, Tomaž Šalamun in Aleš Debeljak, ki so tudi v tujini priznani avtorji, pa vse bolj Boris Pahor, zaradi svojega protifašističnega angažmaja in opozarjanja na manjšinsko problematiko. Avtorji so prevajani zaradi različnih razlogov, verjetno tudi zato, ker so se osebo ukvarjali s samopromocijo, ker pri nas takšne nacionalne ustanove nimamo, med bivanji na tujem so ustvarili stike s tujimi centri in institucijami, ki distribuirajo literaturo. Hkrati gojijo prepoznaven stil, ki je njihova prepoznavna blagovna znamka.

Za narodov blagor je obstajala na Slovenskem vseskozi povezava med politiko in kulturo, ki ni bila produktivna.

► To je izrazito perverzna povezava. Že veliko pred nami je Pirjevčeva teorija - pa sočasni ludizem z Jovanovičem in Jesihom in še kom - presekalta te vezi. Literaturi je vrnila tisto, kar je njenega, in odvrгла z nje balast državotvornosti, ki ni bil potreben. Naša generacija si je to lahko privoščila, ker so bile vse prejšnje takrat močno spolitizirane. Ko je groj revije Literatura, ki je samo osamosvojeni del Problemov, vstopal v ta prostor, je bil skoraj izpraznjen zanimanja za literaturo, zato pa nasičen s politično-kulturniškim govorom.

Nekoč ste se kritično izrekli tudi o vsesplošni »selitvi« literarnih del na gledališke odre ali v filmske studie. Zapisali ste, da so dramatizacije literarnih del zadnja leta »največ zanimanja pustile pri množicah, nepoteno pa so pustile strokovno javnost«.

► Govoril sem o dramatizacijah prozskih del, ki so se tisto leto zgoštile, čeprav gre za pojav, ki obstaja

ves čas gledališča, veliko jih je bilo v sedemdesetih in osemdesetih letih v Slovenskem mladinskem gledališču. Potem so se v eni preteklih sezon dramatizacije spet skoncentrirale okrog takrat najbolj produktivnega in estetsko relevantnega gledališča, se pravi ljubljanske Drame, in zazdelo se mi je, da dramatizacije niso najbolj pravi odgovor na stanje subjektivitete. Čeprav je opazna postopno vse manjša dramatičnost, dramske osebe niso več nosilci idej, ampak so lepljenke iz različnih segmentov. Tisti trenutek, ko pripovedno delo, ki v sebi načelno nima dramatičnosti, temveč zgodbo, predelamo v predlogo za uprizoritev, izgubi konflikt in živost.

Pogosto slišimo, da nimamo dobrih sodobnih dramskih tekstov, zato dramaturgi in režiserji, če hočejo kaj povedati o sodobni stvarnosti, uporabijo stare tekste.

► Dobrih dramskih tekstov je v Sloveniji od nekdaj premalo. Če pogledamo, kolikokrat še zdaj uprizarjajo Cankarja in Linhartarja, pa tudi slovenske modernistične klasike, kot so Grum, Zajc, Strniša in Smole, vidimo, da sprotne produkcija ne za došča. V Sloveniji na leto nastane krepko več kot sto institucionalnih in neinstitucionalnih predstav. Od nekdaj so si režiserji prizadevali, da bi sami ustvarili besedilo, bodisi da je nastajalo sproti, med vajami, ali pa so radikalno preinterpretirali klasiko. Sprotni produkciji to še zmeraj ni dovolj. Zato nastajajo tudi dramatizacije, včasih uspešne, manj intenzivne. Obetavne so dramske delavnice in šole, kjer učijo ljudi pisati dialoge. Eden izmed najboljših produktov tega načina je Simona Semenič, ki je letos dobila Grumovo nagrado. Res je tudi, da to niso časi za paradigmatične tekste, kot so Smoletova Antigona, Jančarjev Veliki briljantni valček ali Smoletov Krst pri Savici. Zato imamo manjše zgodbe, ki so kljub hopenju, da bi spregovorile globalno, pravzaprav minorne. Če pogledamo zadnje Grumove nagrajence, vidimo, da govorijo z zelo partikularnega gledišča, to pa je seveda posledica tudi razslojenosti in razparceliranosti celotne družbe.

Če beremo časopise, ležijo aktualne teme tako rekoč na cesti.

► Na vsakem koraku jih najdete. Spomnimo se Woyzecka Georga Büchnerja, ki ga je spodbudila navadna časopisna novička. Časopisi so polni novic o ubojih, samomori, doziranih, kulturniških škandalih, koncu tajkunskih imperijev, ki skoraj kličejo po klasični realistični sagi, veliko je zgodb z margine, socialnih krivic in podobnega.

V enem izmed zapisov o sodobni slovenski dramatikopravite, da je slovenska dramatika vse bolj angažirana. Tudi režiser Sebastijan Horvat pravi, da mora biti gledališče angažirano, da mora »klofutati«!

► Toliko slabše za realnost, če mora biti gledališče angažirano. In danes vsekakor mora biti! Tudi zato, ker se prostor politizira tako, da pravi problemi izginjajo, bodisi v poplavi dezinformacij bodisi zaradi vse manjše kritične mase tistih, ki so sposobni detektirati laži, brezsrčno povedane z najvišjih mest. Govorce vedno znova ujamejo s spuščeni hlačami, oni pa se arogantno ali v najboljšem primeru bebaivo smehljajo, kot da ni nič. To je ozračje za angažirano gledališče, pa tudi za angažirano prozo, in kar nekaj režiserjev je poleg Horvata, ki se tega resno in dosledno lotevajo.

Če ni novih tekstov, ki bi »klofutali«, pa režiserji, tako kot Horvat, počno to s Cankarjem?

► Cankar je paradigmatični primer, je model za kompletno slovensko dramatikopravite. Horvat sledi liniji, ki so jo začeli Korun, Jovanovič in še kdo. S preinterpretacijo Cankarjevih del govorijo o vsakokratni kondiciji slovenstva. Ne gre torej za prelom, ampak za kontinuiteto s prejšnjimi velikimi premišljevalci gledališča.

Prej sva govorila o refleksiji. Pa imate občutek, da kritika »pripomore« k izboljšanju sveta?

► Kritika mora biti. Je pomemben in potreben vmesni člen med piscem in bralcem in nagovarja oba. Sodim med starejše še dejavne literarne kritike, odkar je Peter Kolšek nehal pisati o poeziji, in zdi se mi koristno, da se s kritiko ukvarja kakšen tudi malo bolj izkušen, z nekaj več zgodovinskega spomina, ki lah-

ko opozori, da se je kaj podobnega že zgodilo. S tem amortiziramo prehitro in bolj enostransko pisanje tistih, ki sami sebe odkrivajo kot začetnike novih zgodb in na novo pišejo zgodovino. Poleg tega sem prepričan, da sem le eden od žarkov, ki kritičsko presvetljujejo literarno sceno. Imam prednost, da teorijo hitro pozabljam, in slabost, da jo čisto premalo berem. Svoje čase je tisto, kar je ustrelil, recimo, Josip Vidmar, zares tudi padlo, danes pa se vsi tolažimo s tem, da smo v strelskem vodu in imamo vmes tudi slepe naboje. Res je, da kritika nima več takšnega učinka, vendar ravno zato tudi posebne škode ne more povzročiti.

Ampak v Sloveniji so imeli kulturni kritiki nekdaj pomembno težo. Kako jim je to uspevalo?

► Josipu Vidmarju zagotovo zato, ker je bil v mladosti esteta, ki je toleriral tudi avantgardo, saj je sodeloval pri gibanju, ki mu rečemo novomeška pomlad. Po vojni, ker je posodil glas Partiji, ki mu je dajala mandat, da je govoril o stvarih okusa. Igralski in kritičski kolegi so mi govorili, da je bil kot človek izrazito šarmanten, čeprav tega občutka, ko ga beremo, včasih ne dobimo. Res je, kritika je imela pomembno težo. Če pogledamo obdobje do druge svetovne vojne, vidimo, da so literarno kritiko pisali največji umi narodovi. Levstik, Stritar, Čop. V času pred vojno so pisali pomembni misleci z dveh zelo različnih ideoloških polov. Vedelo se je, katera je liberalna in katera je klerikalna kritika. Po vojni so pisali kritiko ugledni univerzitetni profesorji, kot je Andrej Inkret. Potem pa se je marginalizirala z omejevanjem prostora v medijih in z nizkimi honorarji. Cela generacija se je umaknila. Jože Snoj, Venio Taufer, že prej naštetih pa še kdo. Marginalizacija kritičke dejavnosti je, tako se mi zdi, tudi posledica majhnosti prostora. Nemški kritik si lahko privoščil tudi ostrejšo in bolj enostransko sodbo o posameznem delu. Zapletel se bo kvečjemu v polemiko. Če bi danes pri nas kdo kritiziral položaj kulture na način, kot ga je Thomas Bernhard, bi prej ali slej prišel v nemilost ali pa bi ga vlačili na vsako

PLAČILNA MESTA NA
WWW.MONETA.SI

Nova KBM

MOBITEL, d.d., Vilharjeva 23, 1537 Ljubljana in Nova KBM d.d., Ulica Vita Kraigherja 4, 2000 Maribor.

Z MOBILNIKOM LAHKO SEDAJ PIJAČO PLAČAJO TUDI MOJI PRIJATELJI.

Vedno več nas je, ki lahko plačujemo sodobno, priročno in brez gotovine. Moneto lahko uporabljamo Mobitelovi in Debitelovi naročniki, Mobiuporabniki, komitenti Nove KBM in Poštna banka Slovenije. Odslej tudi Si.mobilovi naročniki.

moneta

tvoj mobilnik je tvoja denarnica

Če bi danes pri nas kdo kritiziral stanje kulture na način, kot ga je Thomas Bernhard, bi prej ali slej prišel v nemilost ali pa bi ga vlačili na vsako pasjo procesijo, temu se približuje Svetlana Makarovič.

pasjo procesijo. Temu se približuje Svetlana Makarovič, ki je kritična do vsega slovenskega, vendar jo potem aparat, proti kateremu bi morala biti najbolj usmerjena, uspešno izrablja, njeni odzivi pa se »prekrijejo« z izjavami poblahanih psevdozvezdnic iz reality showov.

Pogosto slišimo, da je politični desnici uspelo uzurpirati govor o kulturi.

► Ne. Uspelo ji je s kadrovskega zamenjavami in na nekaterih področjih je naredila škodo. Takšno kadrovanje je tudi posledica napačnega mnenja, da imamo v kulturi dve garnituri. Se pravi, da bo na oblasti enkrat ena, drugič pa druga, ustreznost politični opciji. Toda za Janezom Pipanom, ravnateljem ljubljanske Drame, ne stoji še en tak z drugačno politično preferenco in za Mitjem Rotovnikom ni še enega Rotovnika. Desnica je s svojimi rovtarskimi postopki in rovarjenjem v kulturi in v medijih dosegla ravno nasprotno od tistega, kar je pričakovala. Dosegla je, da so se vsi ljudje v kulturi, novinarji in humanistični intelektualci, ali pa skoraj vsi, obrnili proti njej, ker je začela uvajati kadrovske standarde, kakršnih od začetka sedemdesetih let pravzaprav nismo več poznali. Pri prevetovanju, kot bi rekel Niko Grafenauer, rdeče trdnjave je uporabljala izrazito anahronistične metode. Ki so se izkazale za kon-

traproduktivne. Če kje, potem je v medijih in kulturi prejšnja oblast izgubila tiste glasove, ki so ji zmanjkali na volitvah.

Zanimivo je, da se kulturniška srednja desne politične provenience nikdar ne odzove na evidentno kršenje človekovih pravic pri nas. Mislim na izbrisane, na afero s Strojani itd.

► Bojim se, da je v zadnjem času tudi v slovenski kulturi in slovenskem javnem mnenju nastal poguben razcep. Tisti razcep, ki ga je najbolje detektiralo Kocbekovo Premišljevanje o Španiji v tridesetih letih prejšnjega stoletja, in ta razcep je potem povzročil strahovito škodo med drugo vojno in po njej. Zdi se mi, da tisti trenutek, ko je kdorkoli iz kulture ali javnega mnenja pripravljen na to, da bo videl trsko v tujem očesu, bruna v svojem pa ne, oziroma se ne bo odzval, ker bi oslabil pozicije tistih, ki jih politično preferira in za katere misli, da so nosilci tistega edinega slovenstva, takrat je kot intelektualec kapituliral. Mnogi, ki so bili v osemdesetih in v začetku devetdesetih let zelo aktivni, ki so posegali s svojo besedo na javno sceno in oblikovali javno mnenje, so popustili. V nekem trenutku se jim je zdelo, da morajo za trenutek obmolkniti in prepustiti politiki, da do konca opravi nečedne posle. Enako se je zgodilo mojim srbskim kolegom, ko so si rekli, da je treba

pogledati v stran pri reševanju kosovskega vprašanja, potem bomo spet prijatelji. Vsi takšni, v Sloveniji in Srbiji, pa so seveda spregledali, da gre za dokončno opustitev demokratičnih standardov. Naši so utihnili, srbski so se morali čez nekaj let izseliti iz Srbije.

Čeprav ne pišete literature, ste znani kot izreden zapisevalec ribiških zgodb. Nam lahko postrežete s kakšno?

► Edino srečanje z morskimi psom sem doživel med ribarjenjem pri Visu, tam blizu, kjer je Damjana Peska veliko kasneje napadel veliki beli. Z očetom sva bila na čolnu sredi morja, v svinčenem, oblačnem in težkem vremenu z veliko mrtvega morja, nenadoma sva videla trikotno plavut, kako reže vodo. Prepričana, da je sinji morski pes, modrulj, sva dvignila sidro in se mu poskušala približati, vendar se je potopil in izginil, potem pa sva ga opazila nekoliko stran. Po približno četrtem poskusu približevanja sva prišla do žaklovinaste vreče, ki je v en vogal zajela zrak in se nič hudega sluteč zibala na morski gladini. To je moja najbolj heroična zgodba z Jadrana ... Sicer ljudi ne morim z ribiški zgodbami. Da bi slovel kot stilist, o tem tudi nič ne vem. Res pa je, da sem si zaslužil za zunajkrmni motor, ko sem na neki natečaj poslal kratko zgodbo in dobil nagrado.

Pravijo, da ste predani morju in ribičiji.

► Ta strast postopno popušča, zdaj zelo veliko hodim po gozdovih, kolikor jih še je. Res preživim vsako leto več kot tri mesece na morju, tam se zdi skoraj normalno, če ribariš. To je eden redkih hobijev, ki jih vlečem še iz otroških let, ko smo se z avtobusi in potem z mopedi podili po deželi, po rečicah v zakotjih in tam poleti tudi prespali. Morda me morje in tam poseljena bitja zanimajo tudi zato, ker sem želel biti biolog, potem sem skoraj po naključju prijadral na primerjalno književnost. Zdaj pa tole.

Morje zagotavlja človeku mir, sprostitve, lahko tudi samoto. Vas to privlači?

► Gre za spremembo načina življenja. Če živim nekakšno poklicno kulturniško življenje, ki zato, ker ne znaš reči ne, ob koncu sezone pripelje do predoziranja z vsem, ker se vse dogaja z naglico in intenzivnostjo, ki se je sprti niti ne zavedaš, je nato bivanje jeseni ali pozimi v vasici z dvajset prebivalci, z oštarijo in skoraj vedno isto večerno debato domačinov vrnitev k počasnejšemu, tradicionalnemu, preglednemu. Gre za stik z naravo in njeno spremenljivostjo, za umirjanje življenja, za nujno regeneracijo in odklop, ki omogoči premislek, kaj, kako in ali sploh. ✕

NutriMax

Obogaten, patentiran, izdelek s klamatskimi algami

najboljši vir "Molekule ljubezni"

Feniletilamin »molekula ljubezni« izboljšuje razpoloženje, je zelo dober stimulator pozornosti in koncentracije, vrh tega pri odraslih prispeva tudi k boljši spolnosti.

Več na:

www.vidastudio.si

Registrirano prehransko dopolnilo na bazi klamatskih alg, predelanih po hladnem refrakcijskem postopku.

biološki certifikat OTCO

tel.: 01/256 74 74, e-pošta: info@vidastudio.si www.vidastudio.si

EKOLOŠKI
KREDITI

SPOŠTUJMO NARAVO

Ohranimo jo za naše potomce

Vsi se radi sprehajamo po neokrnjeni naravi in uživamo v njeni lepoti. Če jo želimo ohraniti tudi za naše potomce, moramo sprejeti ukrepe, da jo zavarujemo. V ta namen smo se v Abanki odločili ponuditi ekološke kredite, ki jih lahko koristite za gradnjo ali prenavljanje okolju prijaznih nepremičnin ali nakup energijsko učinkovitih gospodinskih aparatov ter okolju prijaznih motornih vozil. Izkoristite ekološke potrošniške ali stanovanjske kredite Abanke in narava vam bo vrnila skrb.

ABANKA

www.abanka.si | info@abanka.si | Abafon 080 1 360

BANKA PRIJAZNIH LJUDI

Boris Podrecca

Boris Podrecca, arhitekt, o svoji mladosti in očetu, o tem, kako je umival mrliče, o vplivu globalizacije na sodobno arhitekturo, o zbirateljski strasti in o tem, zakaj ga ne zanima projektiranje v Dubaju in zakaj ne bi živel s prelestno filmsko divo Monico Bellucci

Urša Marn, Foto Borut Krajnc

Prof. dr. Boris Podrecca je eden najbolj znanih arhitektov srednje generacije v Evropi. Je redni profesor na Tehnični univerzi v Stuttgartu in gostujoči profesor na številnih drugih univerzah po Evropi in ZDA. Njegov milje je srednja Evropa. Gradil je v Avstriji, Italiji, Nemčiji, Franciji, na Češkem, pa tudi v Zagrebu, Beogradu, Ljubljani in Mariboru. Za svoje delo je prejel več priznanj in nagrad, med drugim visoko odlikovanje francoskega predsednika Mitterranda in častni zlati križ mesta Dunaj. Njegov dunajski biro privlači študente arhitekture z vsega sveta. Vso poklicno kariero je glasnik slovenskega kulturnega okolja, ki ga je v mladosti oblikovalo in s katerim ves čas ohranja stike. Govori svojevrstno srednjeevropsko slovenščino, v kateri je pločnik trotoar, kava pa kleiner Brauner. Nič čudnega za človeka, ki obvlada sedem jezikov.

Rodili ste se v Beogradu materi Hercegovki in očetu Slovincu, večino otroštva ste preživeli v Trstu, zdaj pa že skoraj petdeset let živite na Dunaju. Kako je ta internacionalnost vplivala na vaš odnos do življenja?

► Moj oče je bil zaveden Primorec, narodnjak in demokrat, ni pa bil politično obarvan. Narodno zavednost je podedoval od svojega očeta, višjega finančnega uradnika bivše monarhije, ki je segala od Lombardije do Galicije in je štela 68 milijonov ljudi. Starega očeta so fašisti mučili tako, da so mu dali piti ricinus. Ubogi človek je zbežal v Ljubljano, v Rožno dolino, kjer si je kupil manjšo vilo, nekaj let za tem pa umrl. Oče se je šolal na vojaški akademiji in postal najmlajši jugoslovanski oficir, kasneje polkovnik. Ker je bil svetovljan, so ga premestili za atašeja na dvor kralja Aleksandra v Beograd. V mamo se je zaljubil skozi šipo slaščičarne. Kmalu za tem sta se poročila in dobila mene. V tistih časih so se ljubezni začenjale drugače kot danes, ko se mladi spoznavajo po diskotekah, potem pa hodijo z zmenka na zmenek in se ne morejo odločiti. Ko se je začela druga svetovna vojna, je celoten dvor zbežal v London, tja so povabili tudi očeta, a je, ker je bil zaveden narodnjak, povabilo zavrnil. Nemci so ga z njegovimi oficirji aretirali in odpeljali v ujetništvo v Osnabrück. Po Hitlerjevem padcu so vse slovenske Primorce pregnali v južno Italijo v taborišče Caserta. Ko se je vse skupaj razblinilo, imel sem pet let, sem prvič zagledal očeta - zapuščenega marsovca, ki

se je vrnil v Trst, kjer smo počasi zaživeli kot družina.

Kakšen je bil v tistih časih Trst?

► Poln avanturistov in vohunov. Po ulicah so se valile kolone istrskih beguncev. Spomnim se razkuštranih partizank, polnih bolh, ki plešejo kolo na Piazzii Unita. Za konec tedna smo romali v cerkvico, edina zatočišča slovenskega jezika v času fašizma, in se pogovarjali z duhovniki, nekateri od njih so bili aktivni celo v Osvobodilni fronti. V mestu so italijanska in slovenska dekleta po nočnih barih iskala priložnost za zaslužek. Nekaterim se je uspelo poročiti z mišičastimi zamorci in danes kot none pripravljajo brunch v Arkansasu. Oče, ki je moral organizirati mestno administracijo Cone A, je neuspešno lobiral pri generalu Wintertonu za svobodno carinsko cono in avtonomijo Trsta. Prezgodaj, kot to, žal, vidimo danes. Tega mu Italija ni oprostila in je vseskozi ogrožala njegovo existenco. Šverc, ugrabitve med cono A in B ter prebrisani škof Santin so sestavljali resničnost, v kateri sem odrasčal. Zaradi karikatur Kardelja, Stalina, Molotova, De Gasperija in Trumana, ki sem jih v šoli, bil sem namreč navdušen risar, delil sošolcem, sem bil večkrat kaznovan. Trst je ostal mesto na robu, vedno manjši in manj pomemben. Vsi arhitekturni projekti, ki bi kaj veljali, tudi moji, so se zrušili. Ni več karizmatičnih ljudi, ki bi znali reanimirati to mesto upokojencev. Oče je v povojnem Trstu vedno sanjal svoj Dunaj, mesto širokega obzorja, kjer si po volji prisoten in skrit in kjer se ljudje ne glodajo. Bil je velik bralec. Na

100 **Mojih študentov v ZDA sploh ne zanima več gradnja. In zakaj jih tudi bi, če je slika veliko očarljivejša od hoje po blatnem gradbišču. Morda imajo prav. Kdo ve? Mogoče se da živeti tako, da si na steno projiciraš palme in živiš v sintetičnem svetu.**

njegovi nočni omarici je bil Cezar, ki ga je znal na kilometre citirati. Bral je tudi Dostojevskega, Flauberta in kriminalke. Po njem sem podedoval ljubezen do knjig, najraje pa jih berem med tretjo in peto uro zjutraj. Oče se ni nikoli definiral kot pripadnik ene narodnosti, ampak kot del regije. Tudi mene ne zanimajo nacionalno zaljubljene in pogojene eksistence. Če narediš skok iz regionalnega v širši evropski milje, spoznaš, da se vse razlike nekako ujemajo in da je nacionalnost pogosto ideogram, prisiljen skozi vojne in ideologije. Tudi mesta so čedalje manj avtohtono obarvana in vedno bolj globalizirana. V knjigi Tante Jolesch stara Židinja prepotuje evropska mesta, in ko jo na koncu vprašajo, kako se ji zdi, reče: »Vsa mesta so enaka, samo Benetke so malo drugačne.« Kako smešno se mi zdi, ko poslušam politike, ki pred volitvami razlagajo, da gredo v Bruselj in Strasbourg varovati nacionalne interese. Zame so to fušarji, ki ne razumejo bistva svojega poslanstva. Evropa bi morala varovati manjšine, rezervate regij, ne pa da išče sivo norm in nas sili v esperanto.

Menda se vam obrne želodec, če vas poimenujejo Mitteleuropäer.

► Zame je ta izraz preveč sentimentalni, revanšističen. Franc Jožef, štrudl in Wiener Schnitzel. To ni moj svet. Tudi Claudio Magris, ki ga sicer cenim kot enciklopedista, mi s svojo Mitteleuropo in plehko, pripovedno Donavo deluje aseptično in lepuškasto. V tem ni nič globljega. Veliki Srednjeevropejci so bili James Joyce, ki je svojega Uliksa snoval v Trstu, kozmopolit Italo Svevo s svojimi freudovskimi odmevi in drugi, ki se niso skrivali po ideoloških zakristijah. Zame je zgled Boris Pahor, prijatelj, s katerim si piševa razglednice in občasno spijsava kozarec vina.

Kje je vaša domovina? Kateri je tisti kraj, kjer se počutite res doma?

► Človek v življenju potrebuje središče. Za nekatere je to potni list, za druge ljubica ali mama, zame pa je to pokrajina - Kras.

Na Dunaj ste prvič odšli že s 17 leti. Zakaj?

► Zaradi obsesije, morda celo krize srednjih let mojega očeta, ki je bil v Trstu eksistenčno ogrožen. Nekega dne je oznanil, da se seli na Dunaj. Mami se je mešalo. Telefonirala je na Dunaj družinskemu prijatelju, tedanjemu ministru Luju Sorinju - Tončiču, in ga vprašala, kaj naj stori. Svetoval ji je, naj nikar ne hodi na Dunaj, ker se bosta z očetom sprla. Boljše bi bilo, da pošlje mene. Tako sem sam odpotoval na Dunaj. Oče je v enem tednu iz zanoša do tega mesta in v afektu kupil takrat največjo dunajsko kavarno Josefimum. Ko sem stopil čez prag, med natakarjo v smokingih, ves zavrit v ka-

1. Millennium Tower, Handelskai Center: Dunaj, Avstrija; 1995 - 1999; v sodelovanju z G. Peichl & R. F. Weber

Imamo generacijo, ki je zrasla v maminem naročju, ki nikoli ni občutila krize in ki ne pozna milosti. Nihče se noro ne zaljubi ali skoči iz tretjega nadstropja.

102

varniški vonj, sem ga zagledal čisto na koncu dolge sobane, kako je uživaško vlekkel cigareto, na marmornati mizici pred seboj pa je imel špricer in kleiner Brauner. Bil je najsrečnejši človek na svetu in v sekundi mi je postalo jasno, da se nikoli več ne bo vrnil v Trst. Mama je bila realista, dojala je, da tudi nor človek lahko misli resno, in tako smo se preselili k njemu na Dunaj. Odrasel sem v nihanju med dunajsko skepso, mediteransko lahkotnostjo in severnjaško delavsko disciplino. Doživljal sem, kako moj Mediteran počasi izgublja pomembnost in se sekvenčno seli na sever Evrope. V Italiji, deželi, ki je v meni sprožila ljubezen do arhitekture, danes ni več velikih arhitektov. Po smrti Itala Calvina ni niti pomembnih pisateljev, pomembni režiserji pa so prisotni samo v retrospektivah. Danes ljudje bolj kot kulturno os potrebujejo iluzijo. Pojem svobode so zamenjali za varnost. Kako si drugače razlagati, da 37 milijonov ljudi na leto obišče Las Vegas in da se domov vračajo srečni tudi, če so poraženci. Takšni ljudje zahtevajo od arhitekture bolj šminko kot resnično poboljšanje.

Je res, da ste nekoč delali kot natakari v največji restavraciji v Stockholmu?

► Po dunajski maturi sem imel pet mesecev počitnic do začetka fakultete. Odločil sem se, da jih izkoristim za potovanje po Švedski. Če sem čisto iskren, tja nisem šel samo iz idealizma, ampak tudi zaradi lepih deklet. Denar sem si služil kot umivalec trupel v mrtvašnici, a sem zdržal samo dva dni. Zatem sem bil odnašalec posode, nato pa sem napredoval v natakarija v restavraciji. Nazadnje sem le pristal v ateljeju, na ladji s štirinajstimi delovnimi mizami znamenitega švedskega arhitekta angleškega rodu Ralpa Erskina. Kako pristna slika je bilo gledati tega kreativnega in gentlemankega alkoholika v nihajočem se trebuhu lesene jahte! Pri njem sem prvič spoznal nordijsko kulturo in name je vplivala s svojo impulzivno poetiko analogno kot Mediteran s svojim bleščečim kamnom in senco forme. Sever mi je dal resnost in zavedanje, da uspeh ni naključje. Dal mi je tudi krizo, ki je čudovita stvar, ker predre zid, ki te omejuje. Človek po-

trebuje krizo in dvom. Če ti življenje ponuja preveč dobrote, si moraš krizo ustvariti umetno. Znati moraš zgorjeti za stvari, ki jih želiš podariti ljudem. To nevarnost čutim v lahkotnem in obenem destruktivnem Dunaju, zato ga moram vseskozi zapuščati in se vanj vračati lačen in očičen.

Vaš gimnazijski učitelj risanja je bil znameniti tržaški slikar in avangardni konstruktivist Avgust Černigoj. Tudi po njegovi zaslugi ste poklicno pot začeli kot kipar. Zakaj ste pozneje presedlali na arhitekturo?

► Bil sem slab gimnazijec. S stvarmi, ki me niso zanimale, se nisem želel ukvarjati. Ves čas sem bil zvezda le v dveh stvareh - športu in risanju. Černigoj, slikar in zafrkant s pristno srednjeevropsko ironijo, je menil, da sem nadarjen, zato me je vzel v svoje varstvo. V popoldanskem času, po šoli, sva obiskovala ameriško knjižnico v Trstu, edino ustanovo, kjer so imeli knjige o moderni umetnosti in kjer mi je govoril o kubizmu, Gorkyju, De Kooningu ... Po dveh letnikih kiparstva sem se naveličal gnesti vsa tista ženska telesa in glave. Zanimati so me začele razdalje, zrak, prostor med nami. Tako sem zdrsnil v arhitekturo in kasneje diplomiral pri velikem Rolandu Rainerju. Kljub temu sem ostal blizu umetnosti. Še danes imam več prijateljev med umetniki kot med arhitekti.

Kaj arhitekturo loči od drugih umetniških zvrsti? Je arhitektura umetnost?

► Ne bi rekel, da je čista umetnost. Umetnik lahko svojo vizijo uresniči v popolni svobodi. Dolžan je tudi rušiti svet. Jaz do te meje ne morem. Umetnikova odgovornost je sekundarna, odgovoren je samo za svoje delo. Pri arhitekturi pa obstaja širša odgovornost. Arhitektura nosi širšo temporalnost. Ni je mogoče vtakniti v predal ali je obrniti kot sliko na zidu. Poleg tega je v svoji rasti hudo draga in je ne moreš financirati sam. Umetnost lahko uresničiš na papirju, platnu ali z dogodkom. Čudež Schubertove sonate traja pet minut, zrak se pobarva, v transu si in nenadoma se vse razprši. Arhitektura pa je uporabna umetnost. Vseskozi moraš iskati strategije med investitorji, župani, mediji ... in največ, kar lahko dosežeš, je inteli-

genten kompromis. Delo arhitekta je pogosto fizično naporno in tvegano. Ampak zato vsaj zame veliko zanimivejše in vpeto v raznolik svet kot monotistična umetnina. Če danes gradiš mesto, se ne moreš naslanjati le na preživel zakonodajo, ki ne zadoosti sodobnim vizijam mesta, še posebno ne v vzhodnih deželah. Kakovost in pestrost se oplajata tudi z delno anarhijo, z razblinjanjem preživetih gradbenih parametrov. To je seveda težko razložiti, ker je vsaka naloga usklajevanja novega s starim v naših mestih posebna tema, ki je ni mogoče analogno aplicirati. Arhitektura ni samo gradnja, je tudi mit in simbol. Pri našem delu je štirideset odstotkov misijonarstva, štirideset je trdega dela, samo dvajset odstotkov pa nadarjenosti.

Kako globalizem vpliva na sodobno arhitekturo? Koliko ima ta še svoje kulturne identitete, koliko pa je refleksi svetovnega dogajanja?

► V arhitekturi je znova pomembna kontekstualnost. Obstajata dva načina: da v specifičnem kraju iščeš specifičen odgovor ali pa v kraju, ki nima značilnosti, iščeš narcisa. Oba sta legitimna. Če greš v Atlanto, kjer ni niti grama topline in bližine, ampak ena sama siva merkantilnost, lahko v prostor umestiš eksces. Ni treba upoštevati konteksta, ker konteksta ni. Kontekst si ti sam. Večina mojih projektov je umeščena v srednjo Evropo. Zdaj delam v osmih deželah, med drugim pri projektu v Mantovi, kjer imam pred seboj najlepšo silhueto sveta. Zakaj bi se v tako lepem mestu vedel kot narcis, če mi ponuja toliko sugestij za dialog, transformacijo in erotiko forme? Skušam ostati znotraj prostorskega konteksta, brez banalnih kopij, brez pogretega kosila za večerjo. Če so stvari slabe, jim dam prijateljsko klofuto, a še vedno ostajam v kontekstu. Milje oplajam z njegovimi značilnostmi, preslikanimi v sodobnost. Isto ni več isto. Je drugo in hkrati isto.

Številni znani arhitekturni biroji so zdaj leta pospešeno projektirali v Združenih arabskih emiratih. Vas to ne zanima?

► Ne toliko. Povabili so me dvakrat, a se mi ni dalo. Mogoče zato, ker sem po naravi len. Čeprav moram v svojo

obrambo reči, da sem aktivno len, nisem pa lenuh. Obstajajo ljudje, ki v svoji lenobi upravljajo čas. Sam si takšne lenobe ne morem privoščiti, ker sem eksistenčno vezan na delo. Če seštejem vse svoje sodelavce in njihove družinske člane, je od mene odvisnih skoraj dvesto ljudi. To je velika odgovornost. Dubaj ali Abu Dabi me ne zanima. Fevdalni kapitalizem beduinov nima tradicije, kakršno ima Oman ali Jemen. Iz šotora so tako rekoč čez noč prišli v obilne in sterilne scenografije. Hiše na umetnem otoku v obliki palme, ki imajo že četrtega lastnika, so denar prinesle le prve mu, četrti pa je izgubil vse. Zaradi krize se je projektiranje na tistem koncu sveta ustavilo. Veliki biroji so se umaknili, ker ni investitorjev.

Kako gledate na zvezdniške arhitekture, kot so Rem Koolhaas, Frank O. Gehry ali Zaha Hadid, ki so zadnje čase pogosta tarča arhitekturne kritike?

► Zvezdnštvo v arhitekturi obstaja že od nekdaj. Tudi Michelangelo je bil zvezdnik. In Canaletto ... na njegove slike so Angleži čakali leta, pa je bil kljub temu vselej brez denarja in je moral svojo produkcijo pospešiti z izumom camere obscure. Koolhaasa zelo cenim, ker je eden redkih, ki so vzpostavili odnos med urbanizmom in objektom arhitekture. Njegov objekt je odmev neke širše ideje o tem, kaj je sodobno mesto. Toda hkrati je njegova vizija sodobnega mesta utopija. Koolhaas je danes tisto, kar je bil Le Corbusier v dvajsetih letih prejšnjega stoletja - genialni utopist. Socioarhitekturna analiza sveta je sicer zanimiva, vendar ti pri projektiranju v tvojem miljeju ne pomaga kaj dosti. Če danes analizirate Le Corbusierjeva dela, ugotovite, da je kakovost relativna. V stanovanjskih enotah njegovih Unité d'habitation hodiš po dolgih temnih hodnikih, polnih vonja po žafranu, kjer kuhinje in higienski prostori nimajo okna in kjer na strehi objekta otroci skačejo

2. Mestni Trg: Idrija, Slovenija; 1998 - 2005, v sodelovanju z M. Lavrenčič
3. Trg pred mestno hišo: St. Pölten, Avstrija; 1994 - 1996

Imamo nove grofe s ponarejenimi grbi in hkrati Robine Hoode, ki so zelo hudi. V tem razkolu vedno bolj izginja srednji sloj, meščan ali, kot rečejo Francozi, citoyen, ki je bil doslej najzaslužnejši za ustvarjanje kakovostnega mesta.

105

po razbitih betonskih ploščah in lužah, medtem ko se na zemlji razprostirajo zeleni vrtovi in zdrava drevesa. Med piloti na vstopnem nivoju pozimi brije tak veter, da ti otroka odpihne iz rok. Je pa to fantastična hiša v smislu manifesta, ki je tu in tam potreben za razbijanje konvencionalnosti. V zadnji vili, ki jo je projektiral Mies van der Rohe, naročniki niso nikoli živeli, ker preprosto ni bila primerna za bivanje. Je pa ta hiša fantastična ideja, manifest. Konec koncev udobnost in neudobnost nimata nič opraviti s kakovostjo. Če imate pogum in voljo, lahko živite v manifestu.

Ali taka arhitektura osvobaja in bogati?

► Odgovor na to vprašanje je relativen. V najbolj kičasti hiši v tirolskem slogu lahko živi najbolj srečen človek, v barcelonskem paviljonu Mies van der Roheja pa najbolj nesrečen človek. Ne pozabimo, da arhitektura nikoli prej ali pozneje ni bila tako bela in eterična kot v času francoske revolucije, ko je pod giljotino odteklo na hektolitre temnordeče krvi. Arhitektura je silentium. Gleda nas, kaj delamo, kako se ljubimo, pripravimo in tolčemo po glavi. In tudi če znakovno blebeto, je vselej indiferentna. Ima neko svojo avtonomijo. Moja stara teza je, da je dobra arhitektura le pauptu življenja, ni življenje samo. Arhitektura je okvir slike. Jackson Pollock, jaz in vi, mi smo slika v arhitekturi. Hiša, ki jo je Koolhaas projektiral v Bordeauxu za nekega invalida, ki je zdaj že pokojni, je dober primer utopične arhitekture. Pred časom so posneli krasen film o tej hiši skozi oči španske čistilke. Medtem ko se ona sprehaja po hiši in čisti prostore ter to komentira, gledalcu postane jasno, da se v tej hiši ne da živeti. Za nekatere stvari je boljše, da jih samo vidite, ne pa da v njih živite. Z Monico Bellucci ne bi hotel večno živeti. Bilo bi prenaporno, saj bi moral ves čas pazi-

ti nanjo. Jo pa zelo rad gledam. Zapuosti nekoga, ki mi je drag, je vsaj zame veliko mučneje kot biti zapuščen. Pred leti sem si močno želel spoznati Sofio Loren. Ko sem jo končno videl v živo, sem bil totalno razočaran, ker hodi kot gos in ima grozno velika stopala. Stari Mies van der Rohe je imel prav, ko je rekel, da je bog v detajlih. **Kaj pa Zaha Hadid in Frank O. Gehry?**

► Arhitektura Zaha Hadid je gestualna. Tako kot arhitektura Oscarja Niemeyerja. Nista moja. Zaho sem spoznal pred davnimi leti, ko še ni bila taka zvezda. Prišla je na mojo prvo razstavo v galeriji 9H v Londonu. Povabila me je v svoj loft in mi ponosno razkazala kolekcijo aerodinamičnih čevljev. Od vseh treh še najbolj poznam Gehryja. V času svoje profesure na Harvardu sem bi z njim na dvotedenskem seminarju v Jeruzalemu. Je velik otrok in sanjač. Njegova poetika je diabolčno inteligentna. Ne moreš reči, ali je stvar uspela ali ne, ker je vse izkrivljeno in je vse možno. Najameš ga, če želiš zgraditi nekaj močno izstopajočega. Na kilometrih ravnih cest Los Angelesa moraš ponuditi artefakt, ki maha z ušesi in ti skozi arhitekturo pomaga priti na trg. Turbo kapitalizem proizvaja lik zvezdniškega arhitekta, ki je del splošne kapitalizacije objekta. S tem se arhitektura otresa svojega socialnega poslanstva in tako vse bolj spominja na avtorja kot scenografa, namesto na samaritano. Sedanja kriza za arhitekturo sploh ni slaba, ker nas sili v to, da se začnemo znova pogovarjati o bistvenih stvareh: kaj je prav in kaj ne, zakaj smo tu in kaj je smisel arhitektove eksistence. Danes je v arhitekturi preveč nevrokirurgov in premalo bolničarjev. Arhitekt mora biti predvsem bolničar, ki ti pomaga, ko si v stiski.

Zdi se, da popularni biroji izstopajo predvsem po dobro izdelani propagandi, prek katere jim investitorjem in javnosti povprečen projekt uspe prodati, kot bi bil vrhunski.

► Če vidim, da je naročnik popolnoma imun proti kakovosti, da ni pripravljen na pogovor, da je absolutno odklopljen od vsake socialne odgovornosti in da me želi imeti samo za brand, je moj odgovor: »Oprostite, nimam časa.« V življenju moraš znati reči ne. Veliko ponudb, ki so prišle na

mojo mizo, sem zavrnil, ker sem podobne projekte že delal ali ker je šlo za ljudi, ki so želeli samo izrabiti moje ime. Bodiva realna. Če ne bi imel kaj jesti, bi sprejel tudi kak tak projekt, tako pa si lahko privoščim reči ne. To je moje edino razkošje.

Težava neizkušenih arhitektov je, da prehitro popustijo investitorjem ...

► Stroki na Dunaju zdaj najbolj škodijo mladi arhitekti, ki izvajajo cenovni dumping. Imamo generacijo, ki je zrasla v maminem naročju, ki nikoli ni občutila krize in ki ne pozna milosti. Nihče se noro ne zaljubi ali skoči iz tretjega nadstropja. Ni več lepih prijateljstev, ampak je vse podrejeno konkurenci. V moji mladosti smo se vzhajajoči arhitekti, med katerimi so bili na primer Heinz Tesar, Hermann Czech in Luigi Blau, srečevali, spili dvolitrsko buteljko in do dveh zjutraj debatirali. To so bila moja najpestrejša leta.

Katere arhitekto osebno še posebej cenite?

► Dosti jih je. Na vsakem daljšem potovanju odkriješ koga, ki te ušcipne. Na primer pred meseci v Urugvaju Eladio Dieste, krasen arhitekt in še posebej odličen gradbinec, pravi pesnik opeke. Vsaka dežela, ki se je vsaj malo učila latinščine, ima svoje lokalne Plečnike, ki jih prekrije medijska bogaža.

V katero smer se bo arhitektura razvijala v prihodnje, predvsem glede na sedanjost krizo?

► Zagotovo bo več pozornosti namenjene energijsko učinkoviti gradnji. Hiše bodo termične lupine z inkorporiranim ogradjem. Verjetno se bo gradilo tudi manj nebotičnikov, ker so dražji od vsega drugega, a so najučinkovitejši simboli moči. Arhetip nebotičnika je mitično podrejen človeški psihi, zato bo v nekem obsegu vedno prisoten. Brez mitov človek ne more živeti, ker ni krava. Upam, da se bodo formalni ekscesi preusmerili v arhitekturno normalnost. Od očesne estetike se bomo premaknili k mentalni. V ospredju bo zaokrožena teza, ki bo dosegla odmev teorije. Arhitektura bo postala bolj etnologija kot le tržna in znakovna gradnja. Upam, da nas bo ta kriza streznila in da se bomo znova vrnili k iskanju odgovorov v sebi. Naj ponazorim na pri-

meru. Pred kratkim je umrl Luigi Antolini, veletrgovec s kamnom v Veroni. Občudoval sem njegovo gospodsko skromnost in radovednost. Čeprav je bil zelo premožen, ni šel nikoli na dopust na Maldive, da bi tam norel pod palmami. Raje je vsako leto odpotoval v drugo evropsko državo in se tam dva meseca učil jezika. Tako se je notranje bogatil. To je majhen, a dober primer, kako uiti potrošništvu.

Ali arhitekt danes še ima sogovornika?

► Brezmejna kapitalizacija je družbo razslojila na peščico bogatih, ki nimajo posebne kulture, a si prizadevajo soditi o vsem mogočem, še posebej o arhitekturi, ter na množico revnih, ki živijo na robu družbe in ki zaradi svojih kompleksov onemogočajo virulentno rast mesta. Imamo nove grofe s ponarejenimi grbi in hkrati Robine Hoode, ki so zelo hudi. V tem razkolu vedno bolj izginja srednji sloj, meščan ali, kot rečejo Francozi, citoyen, ki je bil doslej najzaslužnejši za ustvarjanje kakovostnega mesta. Velika nevarnost socialnega razslojevanja je, da arhitektura izgublja kulturnega sogovornika. Ta ni kardinal ali princ, pa tudi ne kmet, ki na tržnici prodaja krompir. Arhitektov sogovornik je meščan. Tudi renesančni umetnik je bil meščan, in čeprav baraba ali celo morilec, kot Caravaggio ali Cellini, nikoli ni užalil forme. »Non hanno mai offeso la forma,« prvi zgodovinar De Sanctis.

Imate kar tri biroje ...

► Zmanjšal sem jih na dva. V dunajskem delu okoli 30 ljudi, od tega nekaj mojih nekdanjih študentov. Poleg tega imam še partnersko depandanso s 16 arhitekti v Benetkah. Tam smo pravkar preuredili palačo patriarha Scole - knjižnico, galerijo papežev, zasebne in delovne prostore. Njegova palača je tik ob baziliki sv. Marka. Delati v Benetkah je privilegij. Tam sem zasnoval že več projektov, na primer prenovi muzeja moderne umetnosti Ca' Pesaro, pet hiš na Guiducci, deloval pa sem tudi kot gostujoči profesor. Potrebujem inspiracijo tega usodnega mesta. Župan Benetk Massimo Cacciari je eden najinteligentnejših ljudi, kar sem jih spoznal. Ali pa milanski kardinal Martini, ki sem ga tu nekajkrat srečal in za kate-

4. Tartinijev trg: Piran, Slovenija; 1986 - 1989;

5. Vinska klet Novi Brič: Slovenija; 1998 - 2002; v sodelovanju z M. Lavrenčič

Tisti, ki se obešajo na zastarele norme, člene in parametre spomeniškega varstva in ki vas takoj, ko jih navidezno prekršite, razglasijo za lopova, so za kreativnega arhitekta večinoma poklicni luzerji, novi Vidmarji.

rega sem projektiral pastoralni center za cerkev v Milanu, ki gre sedaj v gradnjo. Krasen, poduhovljen ekleziast in gospod, eden največjih raziskovalcev Biblije.

Kako gledate na velike arhitekturne biroje, kjer po več sto arhitektov leta in leta vleče enake črte, nikoli pa ne vidijo celotne slike? So to sploh še arhitekti?

► Norman Foster ima 600 zaposlenih, šest partnerjev in štiri podpartnerje. So pa tudi biroji s 3500 arhitektov, a si tega ne želim, ker s komercializacijo izgubiš erotičen odnos do arhitekture. Mi smo še vedno malo umetniški atelje, nismo tako stehni-zirani. Seveda delamo tudi z računalniki s tehnološko natančnostjo. Ampak prav tako imam rad kaos. Naš izdelek ne sme biti preveč zglajen. Slišim, da veliki biroji zaradi krize odpuščajo do 25 odstotkov zaposlenih. Pri nas krize še ne čutimo tako močno, čeprav se je nekaj projektov že ustavilo. V biroju imamo praviloma v delu po dvajset projektov hkrati. Luč se sploh ne ugaša. Kljub obilici dela od sebe nikoli ne dam ničesar, česar sam prej ne razvijem, pregledam in odobrim.

Kako projektirate - na računalnik ali s svinčnikom, kot so to počeli stari mojstri?

► Računalnik je sicer čudovita stvar, ampak rajši rišem na roke. Imam na stotine kratkih svinčnikov. Ko rišem hišo in mislim, da bo nastal kubus, mi roka za trenutek zdrсне in glej, dobim trapezoid. Slučajnost me žene naprej. Takšne slučajnosti ti hladen računalnik redko omogoča.

Se vam zdi škoda, da mladi arhitekti ne projektirajo več na roke?

► Mlajše generacije so popolnoma indiferentne do arhitekturne zgodovine. Zanima jih samo upodabljanje sveta. Elektronske razglednice in renderji. Včasih je bila realnost zidanega sveta veliko močnejša od ponazoritve skozi sliko. Danes pa je prav nasprotno. Slika je veliko bolj diabolčna in prefinjena od realnosti zgrajenega. Realnost je nova ne-realnost in tehnika nereálnosti postaja realnost. Paviljon Zahe Hadid v Freiburgu je vsaj 60 odstotkov slabši od risbe, po kateri je bil zgra-

jen. Zato mojih študentov v ZDA sploh ne zanima več gradnja. In zakaj jih tudi bi, če je slika veliko očarljivejša od hoje po blatnem gradbišču. Morda imajo prav. Kdo ve? Mogoče se da živeti tako, da si na steno projiciraš palme in živiš v sintetičnem svetu. Nisem človek, ki bi si upal trditi, da je vse, kar je novo, slabo in vse, kar je staro, dobro. V arhitekturi je bolj inteligentno spraševati kot pa odgovarjati. Dobra arhitektura mora vedno pustiti nekaj prostora domišljiji. Poklic arhitekta je najlepši poklic na svetu. A tudi nevaren, ker vas lahko zapelje v avanture, kjer je nemogoče skriti odgovornost. Neki starejši profesor v Münchnu mi je nekoč dejal: »Lahko se še tako trudiš v predavalnici, pa boš kljub temu vedno imel enako razmerje - 10 odstotkov perspektivnih in 90 odstotkov marginalnih študentov.« Takrat mu nisem verjel, a po vseh teh letih predavanj moram priznati, da je imel prav. Največ, kar lahko naredim kot profesor, je, da mlade okužim z virusom arhitekture. Da jim prenesem zgleđanost, nato pa se slepo odpravijo v avanturo. Šola danes ni več, kar je bila nekoč. V Wagnerjevih in Plečnikovih časih so bili fantje pri 22 letih izoblikovani arhitekti. Danes pa so to otroci.

Vam je kdaj žal, da ste se odločili za arhitekturni poklic?

► Če bi se ponovno odločal, bi verjetno postal apotekar ali notar. To sta res spoštovana poklica. Notar udari žig in že kasira. Apotekarju si nihče ne upa ugovarjati, da rdeča pilula ni prava in da bi mu moral predpisati modro. Arhitektu pa se vsak, ki ima pet minut časa, upa soliti pamet. **Ste zbiralec lepih reči. Zbirate na primer stole znanih oblikovalcev, pa tudi slike, kipe ... Od kod ta zbirateljska strast?**

► Danes so stanovanja skladišča za modern dizajn. V interjerjih ni čuti individualnosti, duše. Moje stanovanje ni takšno, je polno kulturoloških simbolov in spominov. Vsak predmet je tu z razlogom in mi zagotavlja širšo časovnost in verigi življenja. Zbiram stvari, do katerih čutim afekt, v katerih lahko kot vsak pošten narcis občasno ugledam tudi

samega sebe. Ko gledam stole, pred seboj vidim njihove avtorje, od Wagnerja, Loosa, Plečnika, Aalta, Mathsona do Eamesa. Med nami je dialog. Rad imam tako družbo, čeprav uživam tudi v samotni. Prazen stol, na katerem si predstavljam avtorja, je medpot med samoto in družbo. V predmete nisem slepo zaljubljen, ampak imam do njih tudi kritičen odnos. Lahko rečem: »Zakaj si bil tak butelj in si oblikoval zgrešeno krivuljo na stolu?!«

Je res, da ste v mladih letih igrali nogomet v prvi italijanski ligi?

► Začel sem s plavanjem leta 1957. Na dvesto metrov hrbtno sem bil tretji v Italiji in osmi v Evropi. Ker smo živeli v Trstu, se mi plavanje sploh ni zdelo šport. Nogomet sem igral do svojega 24. leta. Začel sem v Miljah blizu Trsta, potem bil golman v Triestini, moštvo v prvi ligi, in nazadnje pri dunajskem prvoligašu Vienni. Nogomet sem na Dunaju pustil zaradi kiparstva, noči in pohajanja, a je še vedno ostal moj beg v iracionalnost, kjer se sprostim in vse pozabim. Še danes po televiziji gledam tekme, ki me zanimajo, tudi do dveh zjutraj, če je nujno.

Nogometnega stadiona pa niste nikoli načrtovali ...

► Na fakulteti se profesorju Rolandu Rainerju niti sanjalo ni, kaj pomeni korner, in verjetno je mislil, da žoga skače, ker je v njej žaba, pa je kljub temu projektiral izvrstne arene. Žal mi ni nihče ponudil stadiona, zato ga še vedno nosim v mislih.

V Sloveniji nimate sreče. Veliko vaših ljubljanskih projektov je propadlo, od načrta za Narodno galerijo do hotela na Južnem trgu. Kar dvakrat ste zmagali na natečaju za kompleks na območju nekdanjega Šumija, a ta po več kot 13 letih in šestih predelavah še vedno ni zgrajen. Kako si to razlagate?

► Z nestabilnostjo družbe. Od družbe v tranziciji stabilnosti niti ne gre pričakovati. Miniti bo moralo še 20 ali 30 let, da bo prišla nova generacija, ki se ne bo grizla in zgubljala energije. V Ljubljani bi si želel elitenjšje družbe, svetovljanstva in velikopoteznosti. Prvo Plečnikovo razstavo na Dunaju sem pripravil leta 1968. Od takrat je minilo 40 let. V tem času sem Sloveniji posvetil ogro-

mno energije. Pri meni se je šolalo nič koliko slovenskih arhitektov, pa so mi bila vrata v Sloveniji kljub temu zaprta.

To ne drži povsem. Delali ste hotel Mons, Vilo Urbano, prenovo univerze v Mariboru, Tartinijev trg v Piranu, Mestni trg v Idriji, zmagali ste na natečaju za nebotičnik na Bavarskem dvoru ...

► Ja, ampak vse šele zadnja leta. Pred tem mi desetletja niso dali možnosti. Moja ambicija je, da v deželah srednje Evrope, torej tudi v Sloveniji, pustim svoj pečat.

Od kod vaša velika ljubezen do projektiranja trgov?

► Ko sem odrasčal v Trstu, je bila ulica središče mojega življenja. Naša družina je bila meščanska, živela je bolj na asfaltu kot v naravi. Na trgu sem spoznaval ljudi in se učil komunikacije. Moj mladostni prijatelj, pisatelj Peter Handke, je napisal dramo brez besed, v kateri opisuje to čudovito srečevanje ljudi na piranskem trgu. To dotikanje, šum, vrvež, preplet usod ...

Oblikovali ste Mestni trg v Idriji, a ga meščani niso sprejeli z naklonjenostjo. Čudilo so se, zakaj niste vsaj polovice javne ploščadi namenili za parkirišče.

► Kaj pomaga, če ljudem podarim kakovost, ko sploh ne vedo, kaj kakovost je. Najhujši so upokojenci. Imajo majhne pokojnine in preveč časa. Načrtno se zbirajo pred trgovinami in šolami, kjer na ves glas debatirajo, češ kaj nam je bilo tega trga sploh treba ali zakaj je župan tak butelj, da je toliko plačal za kamen iz tujine, namesto da bi zgradil dom za upokojence. To so danes najvplivnejši mnenjski voditelji. Ko sem prihajal v Idrijo, mi očitkov niso upali izreči v obraz, ampak so rajši rovarili za mojim hrbtnom. Velika napaka, ki jo delajo župani, je, da gradbišča odpirajo tik pred volitvami, tako da volivci hodijo po blatu in kolnejo naivneža. Če bi bili pametni, bi že prvo leto mandata poskrbeli za arhitekturni natečaj, drugo leto bi bil objekt zgrajen, nato pa bi samo še prerezali trak in zmagali na volitvah.

Je trg danes še tako pomembna prvina mestnega prostora, kot je bil nekoč? Sprašujem zato, ker se zdi, da so vloga prostora za druženje in razprave

Pred leti sem si močno želel spoznati Sofio Loren. Ko sem jo končno videl v živo, sem bil totalno razočaran, ker hodi kot gos in ima grozno velika stopala. Stari Mies van der Rohe je imel prav, ko je rekel, da je bog v detajlih.

107

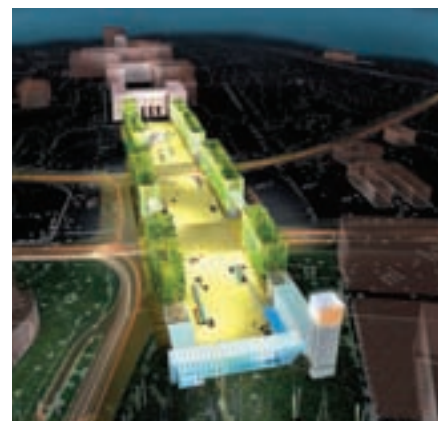
prevzela megalomanska nakupovalna središča na mestnem obrobju.

► To je dobro vprašanje. Danes večina ljudi dela do štirih ali šestih. Potem je treba po nakupih, kaj skuhati, pospraviti, poskrbeti za otroke ... V našem ateljeju delo končaš ob osmih zvečer. Ko prideš v stanovanje, si iz hladilnika vzameš pivo, prižgeš televizor in si najbolj srečen človek na svetu. Teror intimne. In zdaj vas vprašam: zakaj potrebujem trg, če tako ali tako elektronsko komuniciram z vsem svetom? Zato ker je trg magičen kraj priložnosti in naključja. Ko si se v starih časih sprehodil čez trg, si za vogalom trčil v Leonarda Da Vinci-ja. Če si mu bil všeč, te je povabil v delavnico in čez noč si postal as. Nekdo drug je za vogalom trčil v čevljar-ja in postal čevljar. Kaj hočem povedati? Da smo izgubili to naključnost, pikantnost pokra življenja. Pred televizorjem s pivom v roki tega ni mogoče doživeti. Trg potrebujemo, ker nam omogoča komunikacijo 'face to face', kar je popolnoma nekaj drugega kot komunikacija skozi sintetični proces. Če nam nekega dne uspe vzpostaviti socialno družbo, bomo potrebovali novo pristno srečevanje. Trge projektiram, da bi spodbudil ta proces. Pri projektiranju mesta je treba upoštevati tudi fizični, ne le psihološki vidik - fizičnost pa se lahko izrazi samo skozi velik prostor, kot je trg. Mesta, ki ne bodo imela moči in inteligence, da se prelevijo, bodo propadla.

Ena redkih evropskih prestolnic, ki v mestnem središču ohranja majhne trgovince in obrtniške delavnice, je Lizbona. Tam velikih nakupovalnih središč

MIRAN KAMBIČ

- 6. Hotel in konferenčni center Mons: Ljubljana, Slovenija; 2000 - 2004**
- 7. Punta Skala resort: Hoteli, apartmaji in vile; Zadar, Hrvaška; 2005; 1. nagrada na natečaju**
- 8. Trg narodov: Ženeva, Švica; 2000; v sodelovanju s C. Schmidt-Ginzkey**
- 9. Skidome in multifunkcionalni center: Garching, München, Nemčija; 2005**

ni, zato se ljudje še vedno srečujejo na ulici pred ribarnico, mesarijo, pekarno ...

► Lizbona je kot Trst leta 1978. Retardirano, a spodbudno mesto. Obstaja teorija, da so inženirji Marije Terezije zgradili Trst po načrtih Lizbone - Piazza Unita je trg Bombel, sveti Just nad mestom pa Citadela. Lizbono sem obiskal s svojimi študenti iz Stuttgarta. Spomnim se, da so mi med fotografiranjem počile hlače. Nameraval sem kupiti nove v bližnji trgovini, pa so me prepričali, naj grem rajši h krojaču, ker mi bo hlače sešil čez noč. Tako sem se odpravil v neko veliko trgovsko hišo, kjer sta me v somraku pričakala dva zaspana krojača. Mero sta mi jemala prav po obrtniško počasi. Ko sta ugotavljala, kam točno umestiti zadrgo, me je eden pogledal med noge in rekel: »Ga nosite levo ali desno?« Čeprav je seansa trajala uro in pol in čeprav sem hlače dobil šele po dveh dneh, sem v procesu užival. V vsesplošni unifikaciji sveta je prijetno doživeti mesto z lastnim tempom. Obrtništvo je kakovost in preciznost, za oboje pa je nujen čas. Ko sem bil v Hongkongu, so mi tri obleke in osem srajc z monogramom sešili v eni sami noči. Ampak to ni obrtništvo. To je suženjstvo. Danes zdravo obrtništvo spet postaja moderno. Pri nas ljudje rajši plačajo krojača, da jim naredi kakovostno obleko po meri, kot da bi nosili

korejsko konfekcijo. Veste, kaj je zanimivo? Da se danes mladi na Dunaju rajši srečujejo po kavarnah kot po diskotekah. Na Dunaju je ogromno prenovljenih starih kavarn. Nevarno pri tem je, da zapademo v sentimentalnost in melanholijo. Ureditev kavarne je občutljiva stvar, ker se je spremenil način obdelave materialov. Včasih se je kamen obdelal ročno, danes pa se reže industrijsko in mahagoni ni več mahagoni, zato produkt ni nikoli tak, kot bi bil pred sto leti. Smiselna je obnova starih kavarn, ni pa smiselno, da bi delali kopije starih kavarn. Kdo od nas še prebere roman s 500 stranmi? Skoraj nihče. Prenašamo in prežvečimo komentarje, ki so jih napisali drugi. Izgubili smo odnos do izvirne stvaritve in postali družba komentarja. Smo rasisti, ker gledamo samo London, Milano, Pariz, New York in sebe.

Kakšen je vaš odnos do investorjev? Nekoč ste dejali, da je treba bogataše občasno stisniti v kot in jim dati smernice, kako se v mestu gradi, da s svojimi ljubiji in vplivom ne bi skazili mesta.

► Za tem stojim še danes. Čeprav hkrati razumem investitorje, ki nastopajo agresivno, ker je včasih to edini način, da dosežejo kak večji premik. Če boste v Sloveniji slepo sledili le črki zakona in ne boste vsaj malo elastični v interpretaciji norm, ne boste nikoli ustvarili sočnega, kompleksnega mesta. Tisti,

ki se obešajo na zastarele norme, člene in parametre spomeniškega varstva in ki vas takoj, ko jih navidezno prekršite, razglasijo za lopova, so za kreativnega arhitekta večinoma poklicni luzerji, novi Vidmarji. Marija Terezija je podelila zlato medaljo tistemu, ki je zakrivil nezakonito dejanje, če je bilo to dejanje storjeno v dobro monarhije. Ljudi, ki so proti meni, razumem. Pa ne zato, ker je Jezus rekel, da moramo sovražnika ljubiti, pač pa ker ti ljudje nimajo bogastva izkušenj in poguma vizij, da bi stvari sploh lahko razumeli. Ali ni smešno, da se v šolah učimo, kako visok je Kilimandžaro, nimamo pa predmeta, pri katerem bi se učili o bivanju?

Pred leti ste bili povabljeni k projektu za prenovo hotela Palace v Portorožu, a ste ponudbo zavrnili. Zakaj?

► Ker naročniki niso razumeli moje zamisli. Enkrat so me spravili na večerjo z Igorjem Bavčarjem. Prav gotovo spreten človek, a se z njim ni bilo mogoče sproščeno pogovarjati. Moja zamisel je bila preprosta: hotel Palace ne bo nikoli zares kakovosten, če bo moral gost v kopalnem plašču z New York Timesom pod pazduho čez asfalt do morja, medtem ko bodo mimo njega vozili italijanski šlosarji na lambrettah. Lahko bo le hotel za Ukrajince. Vsem portoroškimi hotelom je treba dopustiti, da se razlijejo proti morju. Druga stvar je, da

se jim omogoči nemotena oskrba, in tretja, vsem sobam v novem hotelu je treba odpreti pogled na morje. Niti ena soba ne sme biti obrnjena na temno in ozko zadnje dvorišče. Danes podzemna dela stanejo bistveno manj kot nekoč, zato sem predlagal, da bi se bočno na višini hotela Metropol zgradila rampa, ki bi pod zemljo vodila do hotela Palace in njegove podzemne garaže. Historični del pred hotelom Palace bi razširili do morja z dolgimi lesenimi pomoli in tako omogočili sugestiven sprehod do ustrezne globine morja, ne da bi bilo gostom treba prečkati cesto.

Ampak to pomeni, da bi morali zaradi enega hotela spremeniti celotno traso ceste ...

► Ne zaradi enega, ampak zaradi vseh hotelov v Portorožu.

Zakaj se vam zdi cesta tako moteča? Saj tudi v Cannesu ali Monte Carlu cesta loči hotele od plaže, pa se nihče ne pritožuje.

► Tam je drugačna arhitektura, drugačne trgovine, drugačna oskrba ... V Portorožu je treba najti nekaj, česar Cannes in Monte Carlo nimata. Sicer pa bi tudi infrastruktura v Cannesu ali Monte Carlu lahko bila boljša, če bi jo oplemenitili po analogni zasnovi. Portorož res ni za glamur - štanti, kjer prodajajo napihljive rokavčke, je veliko bližje bolgarski Varini kot Monte Carlu. Tumorja pač ni mogoče ozdraviti z aspirinom. ✕

skupina
panvita

Okus. Življenje. Vitalnost.

OKUS,

ki popestri dan in ga naredi drugačnega od prejšnjega, je temelj našega delovanja.

Okus nas lahko popelje po različnih delih sveta, nas vrne v babičino kuhinjo ali v čas, ki ga izberemo.

Okus podira meje in spreminja čas.

ŽIVLJENJE

pripada tistim, ki upajo, želijo in znajo uspeti.

Pripada nam, ki se trudimo, da sami ustvarimo priložnosti in ne čakamo, da se nam ponudijo same.

VITALNOST

je ključ dobrega počutja, sreče in pozitivnih misli.

Smo zagotovilo vitalnosti in dobrega počutja. Ni lepšega začetka dneva, ko sonce napolni pogled na polja panonske ravnice in ko jutranja rosa obriše klas pšenice.

Tukaj se vse začne.

Pozorni smo na majhne stvari, ki osmislijo dan - nam in Vam.

KUPUJEM SLOVENSKO

www.panvita.si

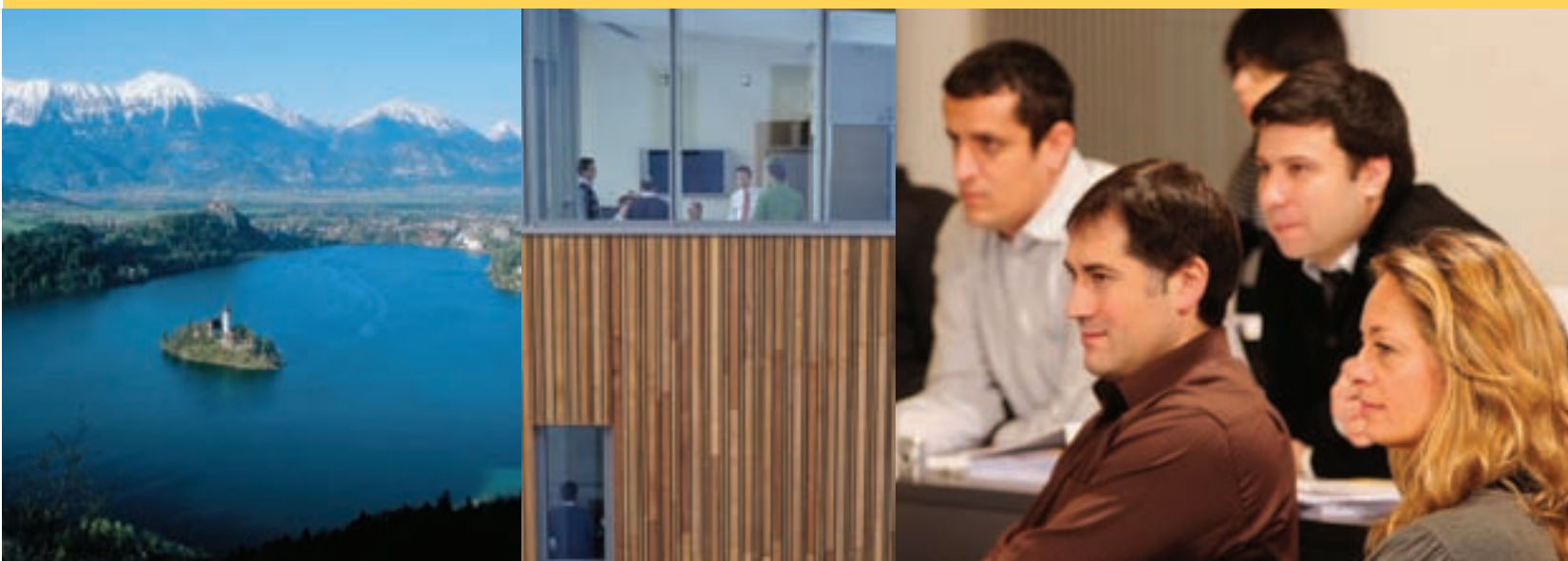
DOBRODOŠLI

IEDC - Poslovna šola Bled

IEDC

Poslovna
šola Bled

Šola z vizijo

Vrhunsko izobraževanje na mednarodnem poslovnem stičišču

- **MEDNARODNI ŠTUDIJ MBA**
Eno- in dveletni Executive MBA
Triletni Predsedniški MBA
- **SEMINARJI ZA VODILNE**
Vodenje poslovnih procesov
Seminarji in forumi
- **PROGRAMI PO MERI**
Seminarji za specifične potrebe organizacij
- **MEDNARODNE POLETNE ŠOLE**
Management za mlade managerje
Odkrivajmo management (za študente)

Svetlana Makarovič

Svetlana Makarovič, dobitnica zlatega reda za zasluge, o katoliški vzgoji, spolnosti, malih bitjih, Novi reviji, skupinskih igrah z žogo, Hudi Jami in oazah lepega med nabrušenimi noži življenja

Max Modic, foto Borut Peterlin

»Oh, seveda bova kadila,« je rekla nesporna prva dama slovenske poezije, ki je eden redkih živih, pa tudi živahnih udov na skrepenem telesu kilave slovenske literarne ustvarjalnosti, ko sva se na dan mladosti srečala v brlogu Zelenega zajca. Prišla je cvetoča in polna energije, kar sem deloma pripisal sončnemu dnevu in tridesetim stopinjam, pa je zamahnila z roko, češ maj že ni njen mesec. Njena meseca sta december in januar, ko s streh visijo ledene sveče in se v snegu lesketa mesečina. Povedala je, da se počuti veliko lažja, ker je naposled odložila breme, ki ga je nosila devet let. Z dobro merjenim izrazom neposredne telesne govorice ga je vrnila tistemu, ki ji ga je po krivici naložil, poleg tega pa naj bi bil že dvakrat nedvoumno opozorjen, naj se ji ne približuje. V tretje je šlo rado. Drži, Svetlana Makarovič je marsikaj, nekaj pa zagotovo ni in nikoli ni bila - dolgočasna. Vse, kar počne, počne s strastjo. Z veliko strasti. Zato čas v njeni družbi mineva s filmsko hitrostjo. Če po pogovoru ne bi v pepelnik odložil ogorka dolge, zajetne dominikanke, kakršne hranim za svečane priložnosti, ker zahtevajo vsaj poldrugo uro pozornosti, ne bi verjel, da sva tako dolgo klepetala.

Kdaj ste začeli kaditi?

► Kot otrok. Začela sem kot pasivni kadilec in nato prestopila med aktivne.

S kakšnim posebnim razlogom?

► Ljubimci. Po seksu zelo prija prižgati.

Po dobrem seksu še posebej ...

► Tudi po slabem.

Leta 1968 ste diplomirali na AGRFT ...

► Nisem diplomirala. Manjka mi ustni zagovor diplomske vloge, za katero sem prejela Sterijevo nagrado. Potem se mi tega ni zdelo vredno zagovarjati. Vseeno mi je bilo, ali imam diplomu ali ne.

Leto 1968 je bilo zelo burno leto. Ste bili že takrat realni in ste zahtevali nemogoče?

► Vse, kar sem zahtevala, sem tudi dobila, če sem bila dovolj odločna.

In česa niste dobili?

► Angažmaja v gledališču, ker nisem imela članstva v partiji. Takrat se je to zelo poznalo. Če nisi bil v partiji, si moral biti vsaj otrok kakšnih pomembnih političnih funkcionarjev.

Istega leta je vrhunec doživela tako imenovana seksualna revolucija. Kako jo je doživljala vaša generacija?

► Jaz sem imela svojo seksualno revolucijo, saj me je kot otroka katoliška mati psihično spolno zlorabljala. Imela sem striktno, puritansko katoliško vzgojo, kakršna tudi sedaj prihaja na dan. Mati me je vzgajala v občutku sramu do lastnega telesa. Počutila sem se krivo, ker sem imela telo, na katerem so bile nečiste točke, ki jih ni bilo dovoljeno kazati, gledati ali se jih dotikati. Spolovilo se nikoli ni ime-

Mati me je vzgajala v občutku sramu do lastnega telesa. Počutila sem se krivo, ker sem imela telo, na katerem so bile nečiste točke, ki jih ni bilo dovoljeno kazati, gledati ali se jih dotikati. Spolovilo se nikoli ni imenovalo drugače kot 'tam spodaj'. Mati je moje telo imenovala posoda.

novalo drugače kot 'tam spodaj'. Mati je moje telo imenovala posoda. Takrat tega nisem razumela, saj sem si pod posodo predstavljala lonec. Zdaj vem, kaj je bilo s tem mišljeno. Moje telo je bilo posoda za spočetje novega življenja, če bi ga bog dal.

Kaj ste v mladosti največ prebirali?

► Brala sem tisto, kar sem dobila. Ker je bila mati zagrizena klerikalka, so bile doma knjige, kot je Štefana, roman o čisti devici, ki se je zaobljubila Kristusu in nato umrla kot mučenica za vero. Brala sem pesmi Silvina Sardenka, ki jih nisem razumela, so se pa lepo slišale. Tudi na pamet sem se jih učila. Prebirala sem partizanske in boljševiske zgodbe v ruščini. Spominjam se, kakšen vtis je naredila name ena od zgodb o Rdeči armadi, v kateri poveljnik vpraša vojaka, kaj je umik, vojak pa mu odvrne, da ne ve, saj v njihovem polku ta beseda ne obstaja. Če pogledam nazaj in če pogledam sebe zdaj, se spomnim prav tega: da beseda umik ne obstaja.

Katere lepe knjige bi lepo gorele, tako kot je nekoč Cankarjeva Erotika?

► Slomšek in njegovi vzgojni nasveti, v katerih piše, da starši, ki ljubijo svojo deco, ne štedijo s palico. Gotovo bi bilo treba požgati tudi del Biblije, ne cele, ker vmes so tudi mnoge kvalitete stvari, recimo Salomonova Visoka pesem, ki je zelo erotična - seveda z ustreznimi opombami, da pesem ne slavi zveze med moškim in žensko, marveč simbolizira zvezo med sveto katoliško cerkvijo in njenim nebeškim ženinom, Kristusom. Ti komentarji so bili vedno zanimivi. Ker je bila Biblija vedno doma, sem jih veliko prebirala, in ko sem prihajala k pameti, sem prav po zaslugi Biblije postala ateistka.

Se je moralna večina nad katerim od vaših del še posebej zgražala?

► Največ nad knjigo Prekleti kadiłci, v času Jugoslavije pa je bila cenzuri podvržena moja pravljica Ognjiček vraziček, v kateri nastopa barska plesalka, ki ji Ognjiček požge krilce, tako da ostane naga. To so bili ostanki farske dediščine, ki se je peljala tudi skozi Jugo.

Tudi pri primerjavi ustroja in hierarhičnega sistema partije z načinom dela katoliške cerkve naletimo na veliko podobnosti.

► Oh, seveda. Od svete revolucije do svete maše in svete spovedi. Vse mogoče je bilo sveto. Zame je sveta ena sama stvar: dana beseda.

Bi lahko rekli, da ste že v Pekarni Mišmaš v učinkovitih prispodobah nastavili ogledalo tistemu, kar ste kasneje združili v oznaki sloveneljstvo?

► Lahko, saj je to bolj ali manj tudi moja zgodba. Ko ves čas poslušam, da si drugačen, enkrat pride do preloma. Pogledaš človeka in rečeš: ti si drugačen! Ker si drugačen od mene.

Vaše pisanje izhaja iz ljubezni do malih bitij. Kdo so predvsem ta mala bitja? Otroci?

► Otroci niso bili nikoli v centru moje pozornosti, so bile pa živali, ptice, drevesa, rože. Tisto, kar ljudje pohodi. Tisto, kar se ne more braniti. Tisto, kar je bilo po starem in novem katekizmu ustvarjeno, da služi koristim človeka. Tudi uporaba živali za zabavo človeka je po katekizmu moralno sprejemljiva.

Ker živali nimajo duše?

► Ker živali nimajo duše. Jo imajo pa že prve tri človeške celice!

Ste ponosni, da ste Slovenka? Kaj naj sploh razumemo pod izrazom slovenstvo?

► Nimam biti za kaj ponosna in nima me biti za kaj sram. To pač sem. Če že sem Slovenka, potem moram imeti odnos do slovenske ljudske kulture, do slovenske zgodovine, do umetnosti iz poganskih časov, ki je krščanstvo še ni oskrnilo. Zdi se mi prav, da poznam ljudske pesmi in balade, ki jih jemljem za osnovo svoje poezije. Ne namerno, to se je preprosto zgodilo, verjetno pod vplivom Gregorja Strniše, ki je bil zaljubljen v ljudske balade. Biti Slovenec pomeni imeti odnos do slovenskega jezika, znati sklanjati, uporabljati roditeljski in uporabljati dvojino. Neuporaba dvojine je opravičljiva samo v primorskih dialektih. Ljudje tudi ne znajo sklanjati besed mati, hči, otrok. Pogosto slišim, da je kdo kam pripeljal svojo mati. Takem človeku bi zabrusila: a ti nekomu jebeš mater ali mati? Potem bi se naučil uporabljati četrti sklon. Slovenci so sicer pismeni, niso pa izobraženi, ker ne berejo. Z večnim izgovorom, da so knjige predrage in da nimajo časa. Oboje je laž.

Med stikanjem za vašimi biografskimi podatki sem našel blog, v katerem avtor našteje tri razloge, zakaj ste mu všeč: prvič, ker ste ženska in ne heteroseksualni moški, drugič, ker ste pisateljica in ne športnica ali pevka, in tretjič, ker ste kadilka in ne vegetarijanka.

► (Smeh) Jaz se točno zavedam, da sem - s tem, da nisem vegetarijanka -

kanibal. Ljudje, ki jemo meso, smo kanibali, saj med živalskim in človeškim mesom ni bistvene razlike. To so beljakovine živalskega izvora. Tega se zavedam vsakič, ko jem meso. Če bi imela možnost, da rešim eno samo kravo, enega samega prašiča, bi takoj nehala jesti meso. To bi bila sicer žrtev, a vedela bi, da sem naredila prav.

Mesojedcem nam že vnaprej očitajo, da sovražimo živali ...

► Jaz bi zase težko rekla, da sem ljubiteljica živali. Seveda sem zaljubljena v mačke, vrabce, mlade zajce, pse, lepe konje, nimam pa nobenega čustvenega odnosa do delfinov, slonov in nosorogov. Zame je bistveno, kaj je prav, in tako tudi vedno ravnam. Opice mi recimo niso simpatične, se pa zgrozim nad tem, da so zaprte v živalskem vrtu in igrajo vlogo klovnova za obiskovalce. To je poniževanje dostojanstva živali skozi človeka. Nemoralno se mi zdi, da starši vozijo otroke v živalski vrt, da se tam zabavajo nad vedenjem živali.

Meni se bolj smilijo živali v cirkusih ...

► Temu se ne moremo ubraniti, ampak to je nenaravno. Usmiljenje je nenaravno. Narava ne pozna usmiljenja. Narava je asocialna. Solidarnost obstaja samo v tolpah.

Podobno, kot se ljudje delimo na tiste, ki imajo raje Beatle, in one, ki so jim ljubši Stonesi, se delimo tudi pri tem, ali imamo raje mačke ali pse. Zakaj imate vi raje mačke?

► Odkar se spomnim, sem rasla v vzdušju sovraštva do mačk. Spet katoliška vzgoja. Mačka je bila vedno stigmatizirana kot čarovniška žival, kot simbol zla, hinavščine in zahrbtnosti. Z odrasčanjem sem začutila, da sem mačka in da kažem ljubeznivost in prisrčnost samo takrat, kadar to čutim. Kadar mi ni do tega, preprosto grem. To je verjetno povezano tudi z mojim seksualnim osvobajanjem, ki je potekalo zelo počasi, saj sem težko odvrгла okove sramežljivosti in tega, da je bilo vedno treba vse skrivati. Imela sem dva brata in nikoli ju nisem videla gva, tako kot onadva nista videla mene. Mati je skrbno pazila, da se ne bi videli. Jaz dolgo časa nisem vedela, zakaj lahko fantje lula jo stoje in zakaj sem jaz zmeraj vsa mokra, če to poskušam. Dolgo časa nisem vedela, kaj imajo fantje tam spodaj, ko sem končno odkrila pri sedovem Franciju, pa sem bila tepena kot žival.

Na kakšen način je prišlo to spoznanje?

► Franci mi ga je pač pokazal in bila sem strašno začudena. Mati je potem to izvedela in podvržena sem bila zelo hudemu psihičnemu mučenju. Temu jaz pravim spolna zloraba otroka. Nisem se počutila krivo samo pred materjo, ampak pred Marijo, angelom varuhom in bogom. Še zdaj imam včasih nelagodno občutek, kadar grmi. Med nevihto me je strah. Takrat so mi povedali, da se bog krega name, in to na način, da mi je ostalo. Zdaj se sliši zabavno in komično, toda za otroka je to poškodba, globoka rana, ki skeli tudi po tem, ko se zabrazgotini.

Vaš življenjepis je poln epizod, ki mejijo že na urbane legende. Zaročili naj bi se bili pri dvajsetih in sanjali o poročni obleki iz belega najlona. Tik pred poroko ste se premislili in z avtoštopom pobegnili na morje, kjer ste nato živeli kot potepuška mačka. Potem ste ukradli lubenico in jo skrili pod majico, češ da ste noseči. Mlademu policistu ste se zasmilili, kupil vam je sendvič in vas posadil na avtobus do Ljubljane, kjer ste se morali soočiti z zaročencem in njegovimi starši ...

► (Smeh) Joj, kaj vse pride na dan. Ja, med soočenjem sem bila nato označena za vlačugo, kaj drugega.

Potem je to res?

► Kaj? Da sem bila vlačuga? Ja, zakaj pa ne...

Ne, ne to, vse te neverjetne prigode iz vašega življenja, da ste živeli kar v kopalnici akademije, pa v zaodrju ljubljanskega Mestnega gledališča in podobno?

► Jaz sem bila dolgo časa zelo otročja. V nekaterih stvareh sem to otročjost obdržala, kar mislim, da je prav. Pred poroko takrat nisem pomislila, da se bo potem treba dol dajati z lastnim možem. Dol dajati že, ampak ne z možem!

V šoli ste menda hudo sovražili skupinske igre z žogo?

► Smrtna groza. Ne vem, ali se to še igra, toda takrat smo igrali pepčka. Dve polji, v sredini pa je pepček, eden od otrok, v katerega se nato meče žoga. Primerna igra za Novo Slovenijo! **Klavir še vedno igrate?**

► Že dolgo ne več. Omagala sem pri nekem Chopinovem nokturnu, s katerim sva se spopadala dolge mesece, in na koncu sem odnehala.

Pravijo, da ste zelo dobro igrali.

► Nisem, nikoli nisem zelo dobro

FOTO TONE STOUJKO, 1979

FOTO TONE STOUJKO, 1979

Vedno sem si želela medveda, razkuštrane medveda, takega kot Bedanec. In samo enkrat v življenju sem ga imela, pa mi je umrl. Da, strašno sem bila zaljubljena v Gregorja Strnišo. On je bil pesnik, jaz pa tak začetniški pesniški mladič, gledala sem ga s takim spoštovanjem, a tudi to se je kmalu izpelo. Preveč je pil, zato sem poskušala tudi jaz postati alkoholik, pa mi ni šlo najbolje od rok.

igrala. Dobro sem igrala, kadar sem na klavirju spremljala svoje šansone, ker sem videla, da to najbolje igram sama. Pa tudi not se mi ni ljubilo pisati za druge pianiste.

Igrati pa naj bi bili začeli, ker ste želeli preglasiti kreganje med starši?

► No, včasih je bilo tudi to. Bila je ena zelo mrzla spalnica, kjer je bil po navadi mir. Običajno sta se spopadala v kuhinji. Kontrapunkt nizkih in visokih tonov. Nizki toni so bili moški toni, medtem ko je materin glas prehajal v koloraturni sopran, končalo pa se je z loputanjem vrat in kakšna šipa se je sesula. Veliko glasbene vzgoje sem imela.

Oče je bil verjetno v opoziciji, se pravi na vaši strani?

► Absolutno. Mati je bila zelo oblastna, vendar je vse dosegla z jokom, s histerijo, s scenami. Očeta je hotela na vsak način pokristjaniti, on pa je imel boga za to, da ga je kdaj prekel. Saj ga imam tudi jaz za to.

Bili ste med soustanovitelji Nove revije, ki pa zadnje čase precej simpatizira s cerkvijo. Ste se zato distancirali od slovenskih razumnikov?

► Takrat še nisem vedela, kam se bo to zapeljalo. Govorilo se je o ustanovitvi revije, ki bi bila predvsem literarna in namenjena esejistiki. Takrat nisem vedela, da se emigracija, se pravi domobranstvo, pripravlja na to, da bi

imelo svojo revijo. V reviji nikoli nisem objavljala, čeprav so me vabili k sodelovanju.

Kako si razlagate, da neki intelektualci, ki se ponša z akademskim naslovom, verjame v nekaj tako absurdnega, kot je brezmadežno spočetje?

► To ni intelektualec, to je lahko pol-intelektualec. Intelektualec nima nedotakljive slepe pege in ne priznava tega, da se v vero ne dvomi. Sveta trojica tam je in to je treba kar sprejeti! Tak človek se lahko razvija samo na obrobju, nikoli pa to ni intelektualec. Pravi intelektualec je vedno ateist.

Nad oznako mladinska pisateljica niste ravno navdušeni.

► Ma ne. Jaz nisem nikoli pisala za otroke, mene ni zanimalo zabavati otroke. Da, na nastopih je bilo zelo lušno, če sem jih spravila v smeh, po nastopih pa z otroki nisem več kontaktirala, ker so mi bili nadležni. Nisem imela živcev zanje.

Mnoge zbode tudi to, da ob oznaki najboljša slovenska pesnica ne pokažete lažne skromnosti, ampak ji suvereno pritrđite.

► Jaz se imam za najboljšo slovensko pesnico in sama sebi sem prvi kritik. Neprizanesljiv kritik. Lahko, da se v tem motim, toda po mojih kriterijih sem najboljša slovenska pesnica. Berem svoje pesmi, in preden neko pesem napišem, jo v sebi nosim mesece

in mesece. Včasih tudi leta in leta. In pesmi nisem zapisala - ne napisala - dokler ni popolnoma dozorela. Ko sem jo znala na pamet, sem jo zapisala. In rekla - to je to.

Koliko svojih pesmi znate na pamet?

► Ogromno. Večino.

Antologija Samost menda pomeni vaše dokončno slovo od pesništva?

► Da, od pisanja pesmi kot literarnega žanra. Ampak poezija se vpleta v vse, kar pišem. Tudi v moje kolumne. Biti pesnik pomeni živeti kot pesnik, skozi posebno psihično strukturo gledati na stvar in tisto, kar je za stvarjo. Poezija ni pisanje lepih pesmic o ljubezni in miru na svetu.

Komu pa je ta antologija namenjena, glede na to, da je natisnjena samo v sto izvodih?

► Duhovni eliti.

Se pravi, kdor jo bo kupil, bo vedel, zakaj?

► Seveda, saj je zelo draga.

Mislite, da je več tistih, ki vas sovražijo, ali tistih, ki vas občudujejo zaradi vašega poguma, iskrenosti in neposrednosti?

► Mislim, da je več sovražnikov. Boste videli, koliko novih se bo pojavilo zdaj, ko sem onega klofnila (novinarja Dela Marjana Zlobca, op. p.). Blogi bodo oživel in prikazovali me bodo kot zmešano žensko, ki hodi naokoli in klofuta ljudi.

Pri srcu so vam nordijske pripovedke in islandske pravljice, zgodbe s severa, ki so precej krute. V slovenskem prevodu nordijskih sag je izpuščena epizoda z Odinom, ki poloka sod poezije ...

► Da, to je izpuščeno. Krasna zgodba!

In potem mu iz polne riti, preden smukne v Valhalo, uide nekaj kapljic, na katerih se še dandanes pojijo tisti, ki niso pesniki.

► O, seveda, še dandanes ližejo tiste kaplje.

Gre za cenzuro, ki se uvaja v imenu politične korektnosti? Ker bi se kdo utegnil prepoznati v tej prisposodbi?

► Do tega je prihajalo in bo še prihajalo. Vedno so bili pesniki, ki so pisali hvalnice, panegiriki, ki so nekoč pisali hvalnice Titu, danes pa jih Matej božji. Taki ljudje so vedno obstajali. Ljudje, ki so polizali kaplje iz Odinove riti.

Mikrocefalus?

► Oh, to je zloben izraz ...

Ampak vaš. Tako rekoč patentiran.

► Kdo ve, mogoče sem ga kje slišala in ukradla. Mikrocefalus, to je slovenec. Popolnoma nekritičen človek, ki sledi avtoriteti in vidi samo titulo. Bleščeč naziv je vse. Klasičen primer so recimo papeži. Wojtyła je veljal za ne vem kako silnega intelektualca, dobrega človeka. Ampak samo zato,

Film pod zvezdami - letni kino

Film under the Stars – the open-air cinema

30. 7. – 20. 8., 21:30, Ljubljanski grad - *Ljubljana castle*

Kdor je bil na onkološkem oddelku otroške bolnice, točno ve, da boga ni. Kdor je videl otroka, ki kriči od bolečin, ve: boga ni! To je dokaz. Zdrava pamet vam pravi, da boga ni. Je pa to težko sprejeti. Ko si si enkrat na jasnem, da boga ni, te zazebe. Prepuščen si sam sebi. Zaveš se, da imamo samo drug drugega.

ker je nosil naziv papeža. O Ratzingerju pa je itak škoda besed.

Izjavili ste, da vas od srca veseli, da ste stari in da nimate otrok. To še vedno podpisete?

► Vesela sem, da nimam otrok, to sigurno. Če bi jih imela, bi bilo moje življenje še bolj komplicirano, kot je. Bila bi izpostavljena nevarnosti, da se prilagodim neki določeni situaciji. Razmišljala bi recimo, ali ne bi bilo morda za otroka bolje, da vstopim v partijo. Mnogim ženskam se spremeni osebnost, ko dobijo otroka. Na kar je nemogoče vplivati.

Ste se res želeli sterilizirati, pa vam je to preprečila zdravniška komisija?

► Res, rekli so, da sem premlada, da bi se zaradi te odločitve lahko še kesala. V tistih časih je bilo tudi zelo težko priti do kontracepcije, na voljo so bile samo neke kreme ...

In češki kondomi.

► Da, kondomi pa so bili debeli in so škripali. Zato sem vsa radostna uporabljala tisto kremo in še isto noč sem zanosila. Ni mi ostalo drugega kot splav.

Prej sva omenjala Wojtylo, papeža Janjeza Pavla II., ki se je opravičil za vse grehe, ki jih je cerkev storila v 2000 letih.

► Hinavščina. Sicer pa, komu se je sploh opravičil?

Ženskam, ki jih je cerkev stoletja množično poniževala, mučila, zažigala, obešala, razčetrvala, že ne ...

► Bogu! Bogu se je opravičil za stranpoti in zablode, 'deviazioni e sbagli', ki so jih naši bratje zagrešili pri širjenju edine zveličavne resnice. Če je to opravičilo. Da bruháš! Vse velike religije odlikuje sovraštvo do žensk. Vse, tudi budizem. Buda je žensko obravnaval kot odvečno, nečedno in nezanesljivo bitje. Ko so ženske hotele ustanoviti svoj budistični red, jim je prepovedal, češ da je to začetek duhovnega razkroja.

Kaj je na ženski takega, da se je božji namestniki na zemlji tako bojijo? Prastrah pred nekim nadnaravnim bitjem, ki lahko krvavi, pa ne izkrvavi in zaradi tega ne umre?

► Ja, verjetno, pri čemer se spomnim groze svoje prve menstruacije. Moja mati je bila tako svetniška, da o teh stvareh ni govorila, zato je bil zame strašen šok, ko sem dobila menstruacijo. To ni bilo v devetnajstem stoletju, to je bilo sredi dvajsetega! Na srečo je babica opazila, da sem vsa krvava,

in me rešila pred moro. Mati o tem ni spregovorila.

Menda ni težko dokazati, da bog obstaja, precej težje naj bi bilo dokazati, da ne obstaja?

► Niti enega dokaza ni, da bi bog obstajal. Razen histerije v obliki videnj in prikazovanj. Obstaja pa na tisoče dokazov, da ga ni. Če izhajamo iz nauka, da je trpljenje bodisi kazen bodisi naložba za lepšo prihodnost na onem svetu, potem se postavlja vprašanje, zakaj trpijo otroci in zakaj trpijo živali. Kdor je bil na onkološkem oddelku otroške bolnice, točno ve, da boga ni. Kdor je videl otroka, ki kriči od bolečin, ve: boga ni! To je dokaz. Zdrava pamet vam pravi, da boga ni. Je pa to težko sprejeti. Ko si si enkrat na jasnem, da boga ni, te zazebe. Prepuščen si sam sebi. Zaveš se, da imamo samo drug drugega.

Javnost ste hudo razburili, ko ste pred leti za mučitelje mačk na Gorenjskem kot pravično kazen predlagali strel v čelo. Kaj potem storiti s človekom, ki trpinči in posiljuje otroke?

► Enako. Ubijanje je eno, drugo pa je naslajanje nad mučenjem, kriki groze in podaljševanje agonije drugega živega bitja, ki se ne more braniti. Smrtna kazen je edina pravična kazen. V antični Sparti so usmrtili otroka, ki je golobu prebodel oči. To je gnil zarod, so rekli, in nikoli ne bo dober vojak.

V Sloveniji je zmeraj več družinskega nasilja in trpinčenja najbližjih, navkljub vplivu cerkve kot duhovne in moralne avtoritete, ki izrecno poudarja srečo v družinskem krogu?

► Cerkev širi zlo. Tudi zato, ker spodbuja starše, da svoje otroke smatrajo za svojo lastnino. Oziroma kot božje otroke, ki jih je bog zaupal staršem in nad katerimi imajo absolutno oblast. Obstajajo matere, ki so mame muce, kar je nekaj prelepega. Obstajajo pa tudi matere, ki jim je otrok od samega začetka prepuščen na milost in nemilost, da ga bodisi oblikujejo po svojem okusu bodisi vzgajajo kot tolažbo za stara leta. Ali pa kot prestiž, s katerim lahko prizadenejo svojega moškega ali pa se mu maščujejo.

Kaj vam pomeni družina?

► Nič.

Nič?

► Pobožnjakarice in pobožnjakarji na veliko govorijo, kako je izenačevanje heteroseksualnih, homoseksualnih in enostarševskih družin nemo-

goče. Nemogoče je kakršno koli izenačevanje med družinami. So družine, ki so podobne peklenškemu breznu, in so družine, ki so kot topla mačje gnezdo. Kolikor je različnih značajev, toliko je različnih družin. Tisto, kar me do skrajnosti odbija, pa so krščanske družine. Tudi islamske. Vse družine, ki jih povezuje neka uradna vera.

Z našimi literati se nikoli niste veliko družili. Je razlog v tem, da so vas, kot ste se plastično izrazili, v mladosti v literarnih skupinah gledali kot mlado divjačino, kot material, ki ga je treba povaljati?

► Takrat res ni bilo veliko žensk, ki bi pisale poezijo, res pa je tudi, da sem se zgodaj začela oblačiti v mini krila, da bi izgledala jebozovna. Čeprav nisem bila jebozovna. Oblačila sem se pač tako, da sem bila sama sebi všeč, in normalno, marsikdo je to razumel kot jebozovno.

Da si lahko postreže z mlado divjačino?

► Tako, toda vse je odvisno od načina. Če ti kdo pove, da bi te rad dal dol, je to prijetno, kot kompliment. Če pa te kar zagrabi in potisne ob steno - ja, potem pa ne, no!

Je bilo veliko valjanja med ljudmi, ki naj bi jih bila navzven ena sama umetnost in kultura?

► Ne vem, koliko so se drugi valjali, jaz sem se valjala bolj izven literarnih krogov ...

V tem kontekstu je šla politično korektni javnosti v nos vaša izjava, da ima vsak pravico do seksualnega odnosa s komer koli, pa četudi s stensko uro.

► V primeru, da stenska ura na to pristane, bi morala dodati. Neuki ljudje razumejo dobesedno vse, kar rečeš. Neuk človek ne ve, kaj je metafora. Vsako kletvico vzame kot prostaško samo na sebi in je nesposoben dojeti, da je kletvica lahko tudi začimba nekega jezika. Slovenščino je v tem pogledu kastrirala katoliška cerkev, zato praktično nimamo svojih, slovenskih kletvic in uporabljamo balkanske. In če bi hoteli reči 'pička ti materina' po slovensko, bi se to slišalo kot: spolovilo tvoje matere! To je brezupno. In kakor hitro uporabiš kak tak izraz, planejo po tebi.

Še posebej, če pride iz ženskih ust.

► To pa sploh. Pa še pesnica, lepo vas prosim!

Bili ste - in še zmeraj ste! - zelo lepa ženska. Kako so moški v vaši družbi reagirali na to?

► No, prav lepa nikoli nisem bila, bolj jebozovna. Vedno sem si želela medveda, razkuštranega medveda, takega kot Bedanec. In samo enkrat v življenju sem ga imela, pa mi je umrl. Da, strašno sem bila zaljubljena v Gregorja Strnišo. On je bil pesnik, jaz pa tak začetniški pesniški mladič, gledala sem ga s takim spoštovanjem, a tudi to se je kmalu izpelo. Preveč je pil, zato sem poskušala tudi jaz postati alkoholik, pa mi ni šlo najbolje od rok.

Je mogoče govoriti o pravi ljubezni med moškim in žensko, če nimata spolnih odnosov? Rekli ste namreč, da je moški lahko le soprog ali ljubimec ...

► Vsako prijateljstvo med moškim in žensko je vedno nekoliko erotično obarvano. Meni ni vseeno, ali govorim z moškim ali žensko. Čeprav imam krasne prijateljice, občutim nekaj popolnoma drugega, neko rahlo začimbo, kadar sem v moški družbi.

Lahko moški in ženska kot mož in žena živita srečno, dokler ju smrt ne loči?

► Jaz mislim, da ja. Če sta gojila prijateljski, zavezniški odnos, mislim, da se to da. Zaljubljenost pa se izgubi. To je kot smetana na mleku. Ko jo polizeš ... No, pa saj je tudi mleko dobro. Mislim, da zakonci vse življenje pogrešajo tisto iskro, s katero se je vse začelo. Potem skušajo to zaljubljenost imitirati in si pri sedemdesetih držijo za roke ter govorijo: midva sva še zmeraj tako zaljubljena kot prvi dan. Tudi prav, ampak res pa to ni.

Kje se po vašem začne varanje? S skokom čez plot ali takrat, ko pogledaš za privlačno žensko ali moškim in s tem prekršiš eno od desetih zapovedi?

► Varanje je prelomljena beseda. Če sta si ob poroki obljubila, da bosta spolno občevala samo drug z drugim, potem je skok čez plot varanje. To je prelomljena beseda. Pametno in pošteno je, če so te stvari jasne. Ko si zaljubljen, ni nobena umetnost biti zvest, takrat zate ni nikogar drugega na svetu. Ko se ta zaljubljenost začne ohlajati, pa začneš opazovati tudi druge ljudi. In lahko se zgodi ta hitri. Ta hitri res nima kakšne posebne teže, ampak pametno je, da doma poveš, da se ti je zgodil. Tudi ko zaljubljenost popusti, imaš nekoga rad, želiš mu dobro, da mu je lepo, pa magari, če mu rečeš, ma dobro, pa pejt se zgont'!
Kakšna je po vašem razlika med erotiko in pornografijo?

Mladim recimo nihče ne pove, da je treba prvič uporabiti lubrikant, ker so punce pri prvem odnosu pogosto preplašene in zato suhe. To, da obstajajo lubrikanti, bi jim morali povedati v šolah.

117

► To dvojce se pogosto meša. V šoli ne govorijo o tem, doma se ne govori o tem. Pornografija je za mlade ljudi lahko nerazumljiva, če je narejena na štanco. Če mladostnik gleda pornofilm, v katerem dekleta fafajo vsevprek in slastno oblizujejo spermo, lahko ob pomanjkanju drugih informacij to vzame kot informacijo in to ga lahko prestraši. Odraslim je to smešno, saj vsaka punca, ki je okusila spermo, ve, da je vanilijev sladoled boljši, zato se ni treba nič oblizovati. Dobra pornografija mora vsebovati nekaj osebnega. Mladim recimo nihče ne pove, da je treba prvič uporabiti lubrikant, ker so punce pri prvem odnosu pogosto preplašene in zato suhe. To, da obstajajo lubrikanti, bi jim morali povedati v šolah.

Nihče jim torej ne zna ali noče povedati, da je pornografija spolni, ne pa učni pripomoček?

► Točno to.

Amerika je imela Johnnyja Casha, ki so ga klicali mož v črnem, Slovenija pa ima damo v črnem, Svetlano Makarovič. Cash je v eni od svojih pesmi pel, da nosi črnino za vse nesrečne, ponižane in pozabljene, ki so zaman čakali na odrešitev. Je imela tudi vaša črnina kak določen simbolni pomen? Zdaj namreč nosite precej bolj žive barve.

► Nobenih simbolnih pomenov ni bilo. Črnina mi je prijala. Tako črnino je lansirala Audrey Hepburn in na ta način sem si želela, da bi ji bila vsaj malo podobna.

Zanimivo je tudi vaše mnenje o bivšem predsedniku Drnovšku, ki ste ga označili za mrzlega človeka brez čustev, ki je zapadel v sentimentalnost, medtem ko so množice prebirale njegove knjige.

► Neuki ljudje padejo na cenene finete. Mislim pa, da je on sam sebi verjel, da je dozorel, da se je duhovno preobrazil, ker je bil sam podvržen

sentimentalnosti. Pravim, da se je treba bati sentimentalnosti. Sentimentalnost je surogat za čustva.

Kako ste v tem pogledu doživljali odkritje Hude Jame?

► Veste kaj, jaz se ne pustim pozivati k pretresenosti. Za vsakim državnikom, ki je uspešen, se vleče krvava sled. Takrat je država v lakoti in revščini vstajala iz ruševin, zavezniki so poslali zajete domobrince nazaj in Tito je verjetno dal ukaz, naj jih likvidirajo. To, kaj so posamezni krvniki počeli z ljudmi, pa je stvar zase. Nihče ni ukazal, naj jim iztaknejo oči. Ukaz je bil - likvidirati. Poglejmo s stališča vrhovnega poveljnika: kaj naj bi počeli z vso to maso ljudi, ki niso doživeli nobene katarze in zagotovo ne bi pomagali graditi nove države? Zaporov ni bilo, ni bilo prostora, ni bilo hrane. V tem pogledu nisem nič sentimentalna. Pobožnjakarice pozivajo k pretresenosti zara-

di nedolžnih žrtev; kako pa vejo, da so bile nedolžne? Kaj pa, če niso bile? Mogoče je bil med njimi tudi kdo nedolžen, ampak dejstvo je, da so bili to domobranci, ki zdaj poskušajo postati moralni zmagovalci. Pa niso. Jebiga.

»Teci, punčka, teci, življenje ima zate nabrušen nož,« je verz iz enega od vaših najbolj občutenih šansonov. Ste občutili ta nož?

► Da, dostikrat. To spada k življenju. To je kapital, ki ti pomaga dozoreti in spoznati, da svet ni slika z božične razglednice, ampak da je svet tudi krut in pošasten. Brez tega ni mogoče ne odrasti ne dozoreti. Svet je pošasten, jaz to občutim kot horror mundi, ampak vmes so oaze lepega, zlahtnega in dobrega. Ena od teh oaz je umetnost.

Nam bo v drugi republiki bolje?

► Upam, da ne bom še enkrat doživela republike Janeza Janše. ✕

Energija prihodnosti

Zelena energija je naš prispevek k bolj čistemu okolju. Pridružite se nam!

PIVOVARNA
LAŠKO
1825

AVTO KADIVEC

Iztok Čop

Veslač in najuspešnejši športnik v samostojni Sloveniji

Igor E. Bergant, foto Borut Peterlin

Nedavno je v Radovljici živeči Iztok Čop proslavljal 37. rojstni dan. Za vrhunškega športnika v garaškem veslanju je to starost, v kateri marsikateri tekmovalac že razmišlja o tekmovalni upokojitvi. Tudi Čop razmišlja, a o drugih stvareh, ki niso omejene le na veslanje in na njegovo pot. Razmišlja o športu, državi in družbi, v kateri živi. Čop je v različnih kombinacijah - sam, v dvojcu in četvercu - osvojil tri olimpijska odličja vseh barv ter ducat kolajn na članskih svetovnih prvenstvih. Poleg tekmovalne dejavnosti vodi še podjetje za posredovanje veslaške opreme in razvija nove zamisli za razvoj tega športa. Čedalje dragocenejše pa v slovenskem športu postaja tudi njegovo razmišljanje in delovanje za prihodnost te dejavnosti pri nas.

Za vas poleti ni dopusta, saj je veslaška sezona zdaj na vrhuncu. Prav tako se ne morete niti za trenutek umakniti v osamo. Ves čas, tako rekoč vsako minuto, morate biti dosegljivi agentom Svetovne protidopinske agencije (Wada), ki lahko po vsem svetu nenapovedano opravljajo analize urina in krvi. Ves čas morate sporočati kraj bivanja in gibanja ter biti dosegljivi po prenosnem telefonu. Glede tega niste videti prav svoboden človek.

► Res ne. Včasih imam občutek, da je moj status slabši od statusa obsojenca po pogodnem odpustu. Svoje gibanje moram sporočati tako, da me agenti Wade kadar koli in kjer koli najdejo v največ uri. Življenje si skušam čim bolj poenostaviti. Ko sem na tekmah ali treningih, je nekoliko lažje. Veliko težje pa je, ko sem doma, saj se ne ukvarjam le z vrhunskim športom. Imam družino, dva odraščajoča otroka, ob tem pa vodim še svoje podjetje, zaradi katerega sem veliko na poti. Za sporočanje sprememb v gibanju bi pravzaprav moral ves čas sedeti za računalnikom. Prav včeraj zvečer sem bil po treningu v avtu na poti v Ljubljano. Na pol poti sem se moral obrniti in nemudoma vrniti na Bled, saj so tja nenapovedano prišli protidopinski agenti in zahtevali pregled.

Kako Wado obveščate o svojem gibanju? Kaj se zgodi, če ste kljub vsemu nedosegljivi?

► Sem med »srečnimi« izbranci posebnega Wadinega računalniškega sistema. Niti ne vem, koliko slovenskih športnikov je zajetih vanj. Imam kodo, s katero vstopam v Wadino računalniško mrežo, kamor moram vnesti kraj bivanja in gibanja. Vse to je povsem neživljenjsko. Če te Wadini odposlanci

trikrat ne najdejo, potem to velja za enako kršitev, kot da bi ti dokazali prepovedane snovi v urinu ali krvi. Zdi se, kakor da je ta sistem nalašč ustvarjen za to, da pri Wadi lahko kogar koli vsaj trikrat ne najdejo na navedenem kraju, če že ne morejo najti prepovedanih snovi v njegovem telesu ...

Toda to je cena vaših uspehov. Pa tudi posledica številnih dopińskih goljufij, ki že desetletja pretresajo šport. Kaj pa lovci na doping v teh razmerah sploh še preostane?

► V tem je zagotovo del resnice. Moje stališče glede dopinga je jasno - podpiram odločen boj proti temu in še zdaleč ne nasprotujem strogemu nadzoru. Toda sedanji sistem so očitno postavili ljudje, ki o športu ne vedo veliko. Povsem teoretično bi ta sistem lahko deloval pri mlajših samskih poklicnih športnikih, ki se zares ukvarjajo izključno s športom. Tisti, ki ob tem še delamo in imamo družine, pa smo glede tega v večji nevarnosti. Prepričan sem, da se agentom Wade - če bi to »hoteli« - v enem samem tednu vsaj trikrat ne bi mogel odzvati v eni uri. Glede tega bi bilo nujno najti drugačno, bolj življenjsko rešitev. Res pa je, da so lovci na doping vedno korak v zaostanku, pa ne za bežečimi športniki, pač pa za snovalci in izdelovalci vedno novih snovi in postopkov. Težava je v tem, da je ta Wadin nasprotnik hitrejši in predvsem bogatejši.

Toda tako je že desetletja. Kje je rešitev?

► Doping ni le etično vprašanje, vse bolj izrazito postaja tudi zdravstveno vprašanje. Pri športnikih smo pričr vse več hudim boleznim, ki bi lahko bile posledica zlorabe zdravil in drugih snovi v času karier. Športniki bi se morali veliko bolj zavedati teh nevarnosti in se sami še odločneje postaviti proti dopingu. Enako velja za javnost, tudi v Sloveniji.

Se vam zdi, da dopinga in kršiteljev ne obsojamo dovolj?

► Ne. Kršitelje, ki so jim zlorabo dokazali, včasih še vedno obravnavamo kot mlade in naivne ljudi. Celo med tekmece kaznovanih sotekmovalcev pogosto slišim mnenja, češ da je bil kršitelj pač le neizkušen ali zaveden ... Da še ni bil dovolj zrel ali je imel smolo, da se je pustil ujeti ali se ni znal izogniti pozitivnemu testu ali kazni. To se mi zdi popolnoma nesprejemljivo!

Toda zadnja leta je bilo predvsem v kolesarstvu in atletiki v tujini veliko skesancev, športnikov, ki so priznali zlorabe in tudi svoje dolgoletne laži. Res pa je, da takšnih primerov priznanja in obžalovanja v Sloveniji ni bilo. V nekaterih naših odmevnih primerih so kaznovanci še vedno deležni naklonjenosti dela javnosti. Drugi so junaki, žrtve zarot ...

► Saj pravim, javnost bi tudi pri nas morala biti odločnejša in bolj nepopustljiva. Enako velja za športnike sa-

me in njihov odnos do tega. Tudi sam se ob rastočem pojavljanju dopińskih primerov v Sloveniji počutim vse bolj nelagodno, sploh ko se moram o primerih javno izrekat. Res je, da je najprej težko obsojati športnike, ki jih osebno poznaš. Vedno upaš, da gre morda za pomoto. A kljub vsemu menim, da bi morali biti do dopinga še bolj nestrpni. Naše pogodbe, na primer z Olimpijskim komitejem Slovenije, vključujejo klavzule, po katerih ob kršitvi protidopińskih pravil izgubiš vse pravice do ugodnosti. To se mi zdi prav, a bi bilo treba v tem iti še dlje.

Slovenija je tako majhna, da se v njej tako rekoč vsi vrhunski športniki osebno poznate. Mar ni tudi v tem težava učinkovitega boja proti dopingu? Zdi se, da mnogi o dogajanju, tudi v zvezi z dopingom, vedo bistveno več, kot so pripravljeni spregovoriti navzven. Veliko je govoric, a jih je zaradi molčečnosti v javnosti zelo težko preveriti. Se strinjate s tem vtisom?

► Veliko je sumov, še več govoric, ob katerih pa sem bil vedno zelo previden. Tudi zato, ker iz svojih izkušenj vem, da so bile zagotovo neupravičene. Ljudje ob sumu dopinga pogosto sodijo po zunanjih znakih. Ob primeru Jolande Čeplak sem slišal mnenja zdravnikov, ki so govorili, da so pri nekakšnih dopińskih terapijah navzven dobro vidne spremembe, predvsem na obrazu. Toda o tem težko sodim, saj o tem nimam ustreznega znanja in postopkov ne poznam. Slišal sem marsikaj tudi o domnevno močni povezanosti skupine v slovenskem kolesarstvu z zloglasnim španskim zdravnikom Fuentesom. Toda to so govorice. Rekel sem že, da nanje ne dam veliko. Eden izmed slovenskih problemov pa je zagotovo ta, da so nekateri novinarji zelo navezani na nekatere športnike in jim v javnosti tudi v dopińskih primerih dajejo zaščito. V tem se zagotovo vidi kvarna posledica majhnosti Slovenije: pri poročanju ni potrebne profesionalne in kritične distance med novinarji in športniki.

Omenili ste svoje izkušnje z govoricami. Kakšne izkušnje?

► Tudi sam sem bil nekajkrat predmet govoric, da si pri svojih dosežkih pomagam na nedovoljen način, torej z dopingom. Dobro vem, da to nikoli ni bilo res. Težava je morda tudi v tem, da v nekaterih najbolj izpostavljenih športnih panogah celo športniki sami verjamejo, da ni mogoče uspeti brez nedovoljene pomoči kemije. To jim vbijajo v glavo že od malih nog. Prav o meni, pa tudi o moji navezi z Luko Špikom so začele krožiti govorice, da teh uspehov nikoli ne bi mogla doseči, ne da bi bila »napolnjena« z dopingom. Takšnih očitkov seveda nikoli nisem bil deležen neposredno, pač pa po ovinkih. Vse skupaj je žalostno, hkrati pa tudi smešno. Zaradi tega se v razčiščevanje takšnih govoric nisem nikoli spuščal.

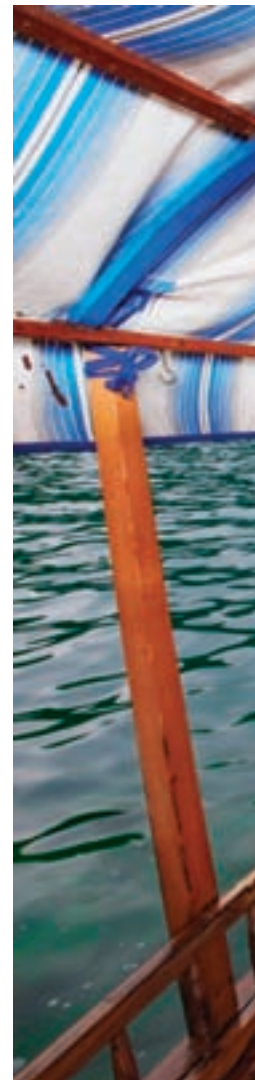
Toda roko na srce ... Mar nikoli niste bili v skušnjavi, da bi si skušali pomagati s čimer koli, kar je prepovedano?

► Takšnih skušnjav nisem nikoli imel. Dvakrat pa so mi posredno ponudili nekakšen proizvod, ki naj bi »učinkovito pomagal«. Češ da »ni prepovedan«. In da ga v skrajnem primeru »ni mogoče odkriti« ... To se mi je zdelo zelo nenavadno. Zakaj se nečesa ne bi dalo odkriti, če pa ni sporno ali celo prepovedano ... Dejstvo je, da vrhunski športniki potrebujemo dodatke k prehrani, ki nam ob velikih naporih omogočijo regeneracijo. A pravila so bolj ali manj jasna. Vsak nov takšen preparat, ki ga nameravam uporabljati, dam v natančen pregled svoji zdravnici. Zagotovo pa je problem, da so mnogi pripravki lahko nalašč ali po naključju - onesnaženi s prepovedanimi snovmi. Če igraš pošteno, je treba biti izjemno previden. **Morda pa imate srečo v tem, da veslanje vendarle ni spektakelski šport, v katerem bi se obračalo veliko denarja. Je tudi zaradi tega manj izpostavljeno dopińskim zlorabam?**

► Težko je reči, ali je razlog denar. Res pa je, da je primerov zlorabe v veslanju manj. A se ni treba slepiti. Tudi v mojem športu so primeri dopinga, prav tako primeri spornih ravnanj. V ozadju so bili različni interesi, zaradi katerih so bili kaznovani tudi funkcionarji. A drži tole: že en sam tak primer je eden preveč. Morda pa je prednost veslanja tudi v tem, da je v bistvu univerzitetni, se pravi akademski šport. Osveščenost je večja, na samem začetku, ko se z njim ukvarjajo otroci in mladina, je v svojem bistvu zdravo. Pritisk preprodajalcev dopinga je bistveno manjši, pa tudi vpliv tistih, ki trdijo, da brez njega ni mogoče uspeti.

Če razumemo prav, imate srečo, da ste se odločili za veslanje ...

► V mladosti sem se preizkusil v vseh možnih športih, ki so bili na voljo v mojem okolju. A odločil sem se za veslanje, tudi zaradi dobre skupine. Od trinajstega leta, ko sem začel redno trenirati, je bila to resna stvar. Tudi zaradi pomanjkanja opreme smo se morali vsi ves čas pošteno boriti za mesta v čolnih, za boljše čolne in položaje. Vsak trening in nastop je bil dokazovanje, šlo je za zdravo tekmovalnost. Tako smo rasli. Današnje generacije mladih, pa jim morda delam krivico, so nekoliko bolj razvajene. Vsaj tako se mi zdi. V življenju imajo bistveno več izbire, kot smo je imeli mi. Moja veslaška generacija je rasla v takšnem duhu zdrave tekmovalnosti in hkratnega spoštovanja ter prijateljstva. Morda je prednost veslanja tudi v tem, da ni kontaktni šport. Prav dobri odnosi med sotekmovalci so eden od razlogov, da v tem športu še vedno tako zelo uživam. Poleg tega mi je dal neprecenljive življenjske izkušnje in mi jih še vedno daje. V kakšnem drugem športu bi morda z manjšimi

Doping ni le etično vprašanje, vse bolj izrazito postaja tudi zdravstveno vprašanje. Priča smo vse več hudim boleznim, ki bi lahko bile posledica zlorabe zdravil in drugih snovi v času karier.

Včasih imam občutek, da je moj status slabši od statusa obsojenca po pogojnem odpustu. Svoje gibanje moram sporočiti tako, da me agenti Wade kadar koli in kjer koli najdejo v največ uri.

uspehi lahko zaslužil bistveno več denarja. A saj ni vse v tem.

Marsikdo bi lahko rekel: zdaj vam je preprosto govoriti, ko pa ste v celoti uspeli. Pred leti je vseameriška akademija za športno medicino iz Chicaga med vrhunskimi športniki iz ZDA opravila anonimno anketo, ki je pokazala, da jih 195 od 198 glede zlorabe dopinga ni imelo pomislekov. Na vprašanje, ali bi se odločili za doping, če bi jim v prihodnjih petih letih omogočal zmagovanje na najvišji ravni, tudi za ceno posledične hitre izgube življenja, jih je več kot polovica odgovorila pritrdilno. Vi ste osvojili vse, za kar bi bili nekateri očitno pripravljani umreti. Se uspeh spleša, tako ali drugače?

► Le za to, da bi postal prvak, ne. Biti šampion na velikem tekmovanju je lepo. Gre za edinstven občutek. A je zelo kratkotrajen. Spoznal sem, da mi je veliko več ostalo od vsega, česar sem se naučil na poti do naslovov. Še vedno se ogromno učim. Vsak dan. Zato tudi vsak dan več vem. Če bi pred petnajstimi leti vedel toliko, kot vem sedaj, bi verjetno večkrat zmagal in ne bi bil trikrat četrti. Res pa bi morda vesla že prej postavil v kot. Vsako življenjsko obdobje ima svoje značilnosti in zakonitosti. Zdaj se zavedam, da je najpomembnejše znati uživati na poti do zastavljenega cilja. Res je, da se pri tem izpostavljaš hudim telesnim in duševnim naporom, obremenjuje te tudi to, da ti lahko že malenkosti onemogočijo dosego cilja. Komaj čakaš, da je vsega konec. Narkar se to zgodi, dosežeš zastavljeno, čutiš veselje in olajšanje. Potem pa se naslednje jutro zbudiš in nimaš več cilja.

Odvisno od posameznika ...

► Večina športnikov seveda deluje tako, brez cilja ne morejo. Največja težava nastane po koncu aktivne poti, ko si tekmovalnih ciljev ne morejo več zastaviti. Tudi mene je bilo nekoč tega strah, zdaj me ni več. Bolj me je strah tega, da mi bo zmanjkalo časa za vse, kar si želim. A v tem sem morda izjema. Pogovarjal sem se s številnimi, tudi tujimi svetovnimi in olimpijskimi prvaki, predvsem iz atletike, ki so mi potrdili svoje težave po koncu športne poti. Materialno so bili dobro preskrbljeni, a so tavalji v brez-ciljnosti. Ni hujšega, so mi zagotavljali. Prav zato se mi zamisel o rentah vrhunskim športnikom v Sloveniji ne zdi smiselna, še zlasti za same športnike ne. Menim, da je vrhunskim

športnikom po koncu tekmovalne poti treba zagotoviti socialno zavarovanje, a ne tako, da bi jih spodbujali k pasivnosti, posedanju po barih ... Treba jih je izkoristiti na področjih, na katerih so dokazano dobri, predvsem jim je treba dati možnost, da si bodo zastavili nove cilje.

Kako? Mladi ljudje so na vrhuncu tekmovalnih sposobnosti v mladih letih, ko še niso dovolj zreli in izkušeni. O prihodnosti po športni karieri ne razmišljajo dovolj, saj nimajo niti časa. Še manj časa pa imajo za sooblikovanje sistema, ki bi jim bolj ustrezal.

► Sam pri sedemintridesetih letih seveda razmišljam drugače, kot sem pri dvajsetih. V tem času sem se spremenil, če hočete, dozorel. Veliko so k temu prispevali družina in otroci. Če ne dozorimo, ko postanemo starši, potem res ne vem, kdaj bi. A prav zaradi izkušenj, ki sem jih pridobil, zdaj dejavno sodelujem v Komisiji športnikov pri Olimpijskem komiteju Slovenije (OKS), pa tudi v delovni skupini ministrstva za šolstvo in šport in OKS, ki pripravlja smernice za izboljšanje statusa športnikov. Poskušamo postaviti nov sistem, ki bi športnikom z izobraževanjem in vključevanjem v projekte najbolj pomagal prva leta po koncu tekmovalne poti. Pot bo še dolga, predvsem bomo morali o smiselnosti prepričati same športnike. Večina se nas s športom ukvarja od zgodnje mladosti, ne poznamo nič drugega, pri osemnajstih mislimo, da smo nesmrtni, neuničljivi. Kasneje, ko začne telo pešati, a nam bolje deluje vsaj glava, začnemo bolj razmišljati. Zavedam pa se, da bo iskanje dobrega sistema dolgo in naporno, pa tudi prepričevanje vseh vpletenih. **Še vedno ste aktivni športnik s tekmovalnimi cilji. Očitno pa je, da imate cilje tudi za čas po tem. Katere?**

► Eni so zasebni, drugi pa se navezujejo na veslanje in šport nasploh. Imam zamisli, vizije, kako bi veslaški šport, ki je lep in zdrav, postal množičnejši. Ne gre le za tekmovalni vidik veslanja, gre za to, da bi ga bolj približali mladini in rekreativnim športnikom. To je ena izmed dejavnosti mojega podjetja. Na tem področju vidim veliko izzivov, ki mi bodo precej zapolnili razpoložljivi čas tudi po koncu kariere. Sicer pa kot tekmovallec zares uživam. Zdaj, ko sem starejši, čas na tekmovanjih bolj izkoriščam kot prej. Nekoč so bila tekmovalna zame telesni in duševni napor,

AFP

► Luka Špik in Iztok Čop: zlata medalja na olimpijskih igrah, Sydney 2000

zdaj so sprostitve. Prav na tekmovanjih imam več časa zase kot doma, lahko se celo počleno naspim.

Iz vaših razmišljanj bi lahko sklepali, da se v prihodnosti ne bi branili vloge športnega funkcionarja? Se nekoč vidite v tem?

► Moj glavni cilj je zagotovitev materialnega obstoja po končani športni poti. To bom skušal doseči s svojim delom v podjetju. V šport bi se kasneje z veseljem vrnil, a pod pogojem, da bom preskrbljen in denarno povsem neodvisen od delovanja v športu. To se mi zdi ključno. Kolikor lahko spremljam dogajanje v funkcionarjskih krogih, imam pogosto občutek, da se nekateri borijo predvsem za svoj obstoj, ne pa za načela, ki jih predstavljajo. Zato v boju za obstanek tudi skušajo izločiti vse morebitne tekmece. To vodi v pogubo, sam se tega nikoli ne bi šel. Želim imeti jasne cilje, tudi na tem področju. Tega se mislim nekoč lotiti zelo premišljeno in odločno, hkrati pa sem se naučil, da sprememb ni mogoče uveljaviti čez noč. Potreben je daljši čas, gre za proces. Ko sem bil mlajši, sem razmišljal tako rekoč revolucionarno. Glasno sem zahteval tisto, kar se mi je zdelo prav, in se takoj burno odzval, če stvari niso potekale v skladu z mojimi pričakovanji. Morda je to povezano tudi s tem, da na tekmovanjih vse poteka hitro, tudi spremembe. Zdaj sem starejši in vidim, da je treba biti pri uveljavljanju sprememb v športni politiki bolj potrpežljiv, čeprav za moj okus vse vendarle še vedno poteka prepočasi. A zdaj vsaj verjamem, da športnikova beseda nekaj velja in lahko vpliva na spremembe. Ko sem bil mlajši, tega še nisem verjel.

Slovenija je v športnih krogih dokaj cenjena država, imamo kar veliko vidnih funkcionarjev v mednarodnih zvezah. Vendar pa je od vabila doslej edinemu Slovencu v Mednarodni olimpijski komite (MOK) Stanku Bloudku minilo že enainšestdeset let. Glede na usmeritev, da MOK v svoje vrste rad vabi velike šampione mlajših rodov, bi vi prav lahko imeli dobre možnosti za članstvo v tem elitnem klubu svetovnega športa. Bi vas kaj takega zanimalo?

► Seveda bi me zanimalo. Zakaj pa ne? A ne zato, da bi bil zgolj član. Tako, zaradi članstva ... Če bi čutil, da lahko kaj spremenim v skladu s svojimi cilji in pogledi, pa bi bil zagotovo rad član MOK-a. Enako velja tudi za Mednarodno veslaško zvezo (FISA). Prepričan sem, da bi se znotraj veslaške organizacije morali odkriteje pogovarjati o pravilih in odločitvah ter spoštovati moč argumentov. Osebnost me ogromno, morda celo 90 odstotkov odločitev FISE ne prepriča, zdijo se mi napačne. Dialog med različno mislečimi bo moral biti bolj odprt. Sodelovanje pri spreminjanju športa, v globalnem smislu in tudi v veslaškem okviru, me seveda zanima. Mislim, da sem v tem marsikaj doživel, da o tem marsikaj vem. Svoja stališča sem pripravljen odločno zagovarjati, a sem odprt za argumentacijo drugače mislečih. Navsezadnje sem se tega dolgo učil prav v športu. Po drugi strani nisem popustljiv, še posebej ne do odločitev, ki ne temeljijo na prepričljivih argumentih.

Vaš dolgoletni partner v čolnu Denis Žvegelj, s katerim sta osvojila prvo olimpijsko kolajno za samostojno Slovenijo, je nedavno postal predsednik Veslaške zveze Slovenije. Vi ste še vedno aktivni. Kako sodelujeta - on kot

Morda pa je prednost veslanja tudi v tem, da je v bistvu univerzitetni, akademski šport. Osveščenost je večja, na samem začetku, ko se z njim ukvarjajo otroci in mladina, je v svojem bistvu zdravo.

prvi funkcionar, vi kot prvo veslo slovenskega veslanja?

► Želim mu vse najboljše, upam, da mu bo uspelo. Pripravljen sem mu stati ob strani, čeprav nimam nobene uradne funkcije. Navsezadnje je bil čas, da se tudi moja generacija začne ukvarjati s tem delom, tudi v drugih športih bi bilo to pomembno, a jih je še premalo. Denis Žvegelj ima to prednost, da je bil aktiven veslač, hkrati pa je v minulih desetih letih, ko ga ni bilo v veslanju, pridobil ustrezno distanco, zaradi katere lahko sodi bolj objektivno. Tudi zato, ker se je čustveno ohladil do tega športa. Sam tega še ne bi bil sposoben. Sva v stalnih stikih, tudi zato, ker mu morda manjka prav ta del kariere po 25. letu, ko tekmovalec dozori. Skušam mu pomagati. Zagotovo pa ni vse odvisno od njega, moral bo dobro sodelovati z izvršnim odborom in s sivimi eminentami veslaškega športa pri nas. Bojim se, da mu ne bodo pustile

toliko maneverskega prostora, kolikor bi ga potreboval za normalno delo. **Njegova največja preizkušnja bo zagotovo svetovno veslaško prvenstvo na Bledu leta 2011, ki bo izjemno zahteven projekt. Mar ne obstaja nevarnost, da bi ga ob pomanjkanju izkušenj to celo pokopalo?**

► Upam, da ga ne bo. Tudi v to neposredno nisem vpleten, a poznam razmere, še iz časa pred Žvegljevimi prihodom na vrh zveze. V pripravah na oblikovanje prireditvenega odbora so se dogajale stvari, ki se mi ne zdijo primerne. Prvo merilo pri izbiri sodelavcev pač ne more biti, ali si doma z Bleda ali ne. Potrebujemo nekaj ljudi z mednarodnimi izkušnjami, ne pa dvajseterice takih, ki bi se ponašali s tem, da so Blejci. Pomemben je predvsem interes. Glavni bi moral biti zagotovitev dobrih razmer za veslanje na Bledu v prihodnjih dvajsetih letih, ne pa zgolj prvenstvo. Razmere zdaj niso več primerne, je pa res, da sam

verjetno v tem športu ne bi uspel, če z zadnjim prvenstvom leta 1989 ne bi omogočili razmer za večletno dobro delo. Vseeno upam, da bodo šle priprave v pravo, razvojno smer. Prav zaradi tega je to prvenstvo tudi tako pomembno.

Za konec - ste najuspešnejši slovenski športnik v času samostojnosti. Kako gledate na trenutne razmere v naši domovini? Svet je v gospodarski krizi, ki se ji tudi Slovenija ni mogla izogniti. Kakšna je prihodnost športa v njej v teh časih?

► V tem okolju zelo rad živim, odrasel sem tako rekoč na vasi, v kraju, kjer je bilo trideset hiš. Zdaj stanujem v Radovljici, ki se mi včasih zdi kar prevelika. Ljubim naravo. Prav to me, ob družini seveda, drži doma. Kriza se čuti, predvsem v športu, saj mu pokrovitelji v takšnih časih pogosto odtegnejo sredstva. V veslanju bomo morali biti srečni, če bomo lahko izpeljali osnovne programe. Na kaj več

lahko pozabimo. A tako pač je. Sicer pa je Slovenija idealen kraj za umirjeno, nekoliko odmaknjeno življenje. Če pa želiš uveljavljati drzne vizije, če želiš izstopiti iz povprečnosti, si hitro deležen negotovanja, celo posmeha in metanja polen pod noge, praviloma tistih, ki se ne morejo z ničimer postaviti. To doživljam tudi sam, pa sem vrhunski športnik, navajen na dokazovanje in tekmovalnost. Vsako leto najmanj enkrat pomislim, da bi se želel uveljaviti v kakšnem tujem okolju, prijaznejšem do tistih, ki si prizadevajo za uresničevanje ambicij, tudi globalnih. Tak odnos po mojem prepričanju Sloveniji škoduje na vseh področjih, tudi gospodarskem. Šport bo preživel, o tem ne dvomim. Morda pa bo vendarle tudi obveljalo, da se bodo skozi to krizo uveljavile drugačne vrednote, ne le v športu. Na primer, da bosta trud in dosežek še bolj spoštovana, manj pa lažni blišč in prazne besede v rumenem tisku. ✕

MBA na visoki šoli za menedžment MIB: samo za globalne menedžerje.

MBA iz mednarodnega poslovanja full-time (intenzivni program)

MBA iz mednarodnega poslovanja part-time (dvoletni program)

MBA za srednji in visoki menedžment

Accreditations

IIAI ASFOR

Trieste - Italy | www.mib.edu

*MIB School of Management. Svetovni potni list.

farmaceutka vam svetuje

Ko se odpravljamo na dopust, so kovčki in potovalke mnogokrat natrpani do zadnjega kotička, vendar se mora vedno najti prostor tudi za »POTOVALNO LEKARNO«, s katero bomo kos običajnim zdravstvenim težavam, ki nas lahko doletijo med dopustom. Pred potovanjem si najprej priskrbite vse nujne dokumente in potrdila (kartica zdravstvenega zavarovanja, potrdilo o zdravstvenem zavarovanju za potovanje v tujino, potrdila o cepljenju, ...)

Na dopust ne pozabite vzeti zdravil, ki vam jih je predpisal zdravnik in jih redno jemljete.

Pripravite tudi zdravila in najnujnejše pripomočke, s katerimi si lahko pomagata sami, da vam počitnic ne bo potrebno prekinjati z iskanjem ambulante ali lekarne.

Vsebino potovalne lekarne izberemo glede na:

- starost in zdravstveno stanje dopustnika (posebno pozornost namenimo otrokom, nosečnicam, doječim materam in kroničnim bolnikom)
- način in trajanje potovanja
- kraj potovanja (dostopnost medicinske oskrbe)

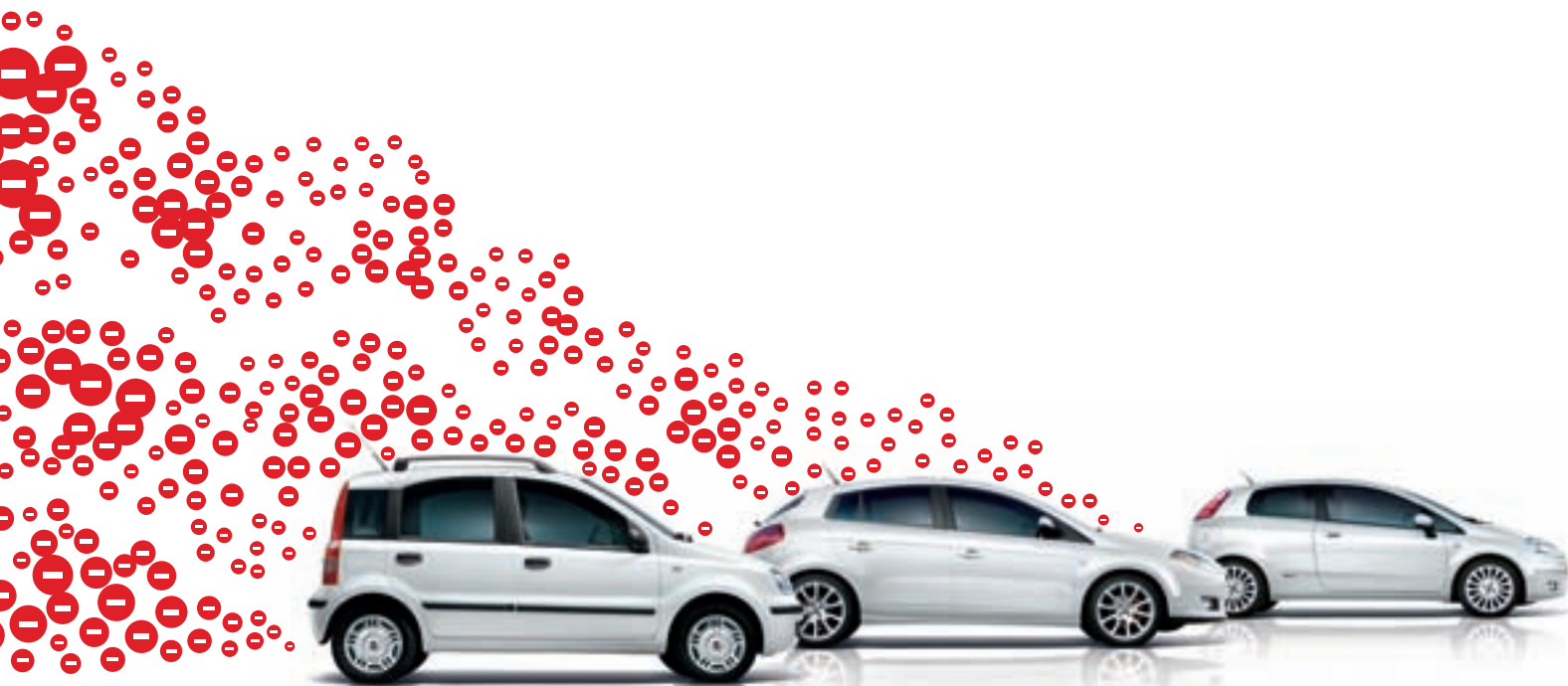
Farmacevti v Lekarni Ljubljana vam bomo z veseljem priskočili na pomoč pri sestavljanju potovalne lekarne, ki bo prilagojena vašim potrebam in pričakovanim težavam.

V našo POTOVALNO LEKARNO smo že vključili nekaj najnujnejših pripomočkov za oskrbo odrgnin in manjših ran, zdravila za zniževanje povišane telesne temperature, zdravila za lajšanje bolečin, alergijskih težav in težav z drisko.

POTOVALNA LEKARNA

– poraba + prihranek

Pandaplus 1.2 8v City

8.190 EUR

z bogato opremo
poraba goriva: 5,6 l/100 km
emisije CO₂: 133 g/km

Bravoplus 1.4 16v Dynamic

11.990 EUR

z bogato opremo
poraba goriva: 6,7 l/100 km
emisije CO₂: 156 g/km

Grande Puntoplus 1.2 8v Active

8.730 EUR

z bogato opremo
poraba goriva: 5,9 l/100 km
emisije CO₂: 139 g/km

FIAT - znamka avtomobilov z najmanjšim* izpustom CO₂ v Evropi.

*raziskava JATO 2007, 2008

www.fiat.si

MANJ JE VEČ. MANJ JE BOLJE. MANJ JE GENIALNO.

